

MONOGRAFIA
POKONFERENCYJNA

SCIENCE,
RESEARCH, DEVELOPMENT #13

Berlin (Берлин)

30.01.2019 - 31.01.2019

U.D.C. 72+7+7.072+61+082

B.B.C. 94

Z 40

Zbiór artykułów naukowych recenzowanych.

(1) Z 40 Zbiór artykułów naukowych z Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej (on-line) zorganizowanej dla pracowników naukowych uczelni, jednostek naukowo-badawczych oraz badawczych z państw obszaru byłego Związku Radzieckiego oraz byłej Jugosławii.

(30.01.2019) - Warszawa, 2019. - 208 str.

ISBN: 978-83-66030-75-6

Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Adres wydawcy i redakcji: 00-728 Warszawa, ul. S. Kierbedzia, 4 lok.103

e-mail: info@conferenc.pl

Wszelkie prawa autorskie zastrzeżone. Powielanie i kopiowanie materiałów bez zgody autora jest zakazane. Wszelkie prawa do artykułów z konferencji należą do ich autorów.

W artykułach naukowych zachowano oryginalną pisownię.

Wszystkie artykuły naukowe są recenzowane przez dwóch członków Komitetu Naukowego.

Wszelkie prawa, w tym do rozpowszechniania i powielania materiałów opublikowanych w formie elektronicznej w monografii należą Sp. z o.o. «Diamond trading tour».

W przypadku cytowań obowiązkowe jest odniesienie się do monografii.

Nakład: 80 egz.

«Diamond trading tour» ©

Warszawa 2019

ISBN: 978-83-66030-75-6

Redaktor naukowy:

W. Okulicz-Kozaryn, dr. hab, MBA, Institute of Law, Administration and Economics of Pedagogical University of Cracow, Poland; The International Scientific Association of Economists and Jurists «Consilium», Switzerland.

KOMITET NAUKOWY:

W. Okulicz-Kozaryn (Przewodniczący), dr. hab, MBA, Institute of Law, Administration and Economics of Pedagogical University of Cracow, Poland; The International Scientific Association of Economists and Jurists «Consilium», Switzerland;

С. Беленцов, д.п.н., профессор, Юго-Западный государственный университет, Россия;

Z. Čekerevac, Dr., full professor, «Union - Nikola Tesla» University Belgrade, Serbia;

Р. Латыпов, д.т.н., профессор, Московский государственный машиностроительный университет (МАМИ), Россия;

И. Лемешевский, д.э.н., профессор, Белорусский государственный университет, Беларусь;

Е. Чекунова, д.п.н., профессор, Южно-Российский институт-филиал Российской академии народного хозяйства и государственной службы, Россия.

KOMITET ORGANIZACYJNY:

A. Murza (Przewodniczący), MBA, Ukraina;

A. Горохов, к.т.н., доцент, Юго-Западный государственный университет, Россия;

A. Kasprzyk, Dr, PWSZ im. prof. S. Tarnowskiego w Tarnobrzegu, Polska;

A. Malovychko, dr, EU Business University, Berlin – London – Paris - Poznań, EU;

S. Seregina, independent trainer and consultant, Netherlands;

M. Stych, dr, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Polska;

A. Tsimayeu, PhD, associate Professor, Belarusian State Agricultural Academy, Belarus.

I. Bulakh PhD of Architecture, Associate Professor Department of Design of the Architectural Environment, Kiev National University of Construction and Architecture

Recenzenci:

L. Nechaeva, PhD, Instytut PNPU im. K.D. Ushinskogo, Ukraina;

М. Ордынская, профессор, Южный федеральный университет, Россия.

ANALYSIS OF THE STORY, 'LUCKY ARTISTAND' BY ENGLISH AUTHOR SOMERSET MAUGHAM

Mamurov S. A. 8

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДИНАМІЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ДИТЯЧИХ ЛІКУВАЛЬНИХ КОМПЛЕКСІВ

Булах І.В. 11

«مىداربىا نىدلارصان اما دىثرم و تملك و هظعوم رد» AND «اچنل اجاهم»

Jumayeva K. 15

ROLE OF MOTIVATION IN ENGLISH LANGUAGE CLASSES

Izzatullaeva S. S. 17

НАУКОВО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ХАРКІВСЬКОГО МЕДИЧНОГО ТОВАРИСТВА В ГАЛУЗІ ЕПІДЕМІОЛОГІЇ ТА БАКТЕРІОЛОГІЇ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТОЛІТТЯ)

Коцур Н.І. 21

СТАН СТРУКТУР ПЕЧІНКИ СВИНЕЙ ПРИ ЗГОДОВУВАННІ КОРМОВИХ ДОБАВОК

Вознюк О.І. 26

CLINICAL ASPECTS OF CURRENT TRENDS MUMPS VIRUS INFECTION IN ADULTS

Buribaeva B. I., Akbarova M., Kholdarova Sh. 31

PROBLEMS IN TEACHING COMMUNICATIVE LANGUAGE TEACHING (CLT) IN THE CONTEXT OF PRIMARY SCHOOLS IN UZBEKISTAN

Rafikova F. A. 35

ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СПИРТОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ У СУМСЬКІЙ ОБЛАСТІ УКРАЇНИ

Корнус О.Г., Корнус А.О., Сюткін С.І. 40

CRITERIA FOR HIGHLIGHTING OF COMPOUND WORDS IN A LINGUOCULTURAL ASPECT

Asomova M. Z. 43

THE ARTISTIC ANALYSIS OF THE STORY "THE GRAVE OF VAN GOGH" WRITTEN BY YOSIKO SIBAKI

Usmonaliyeva D. U. 46

ДУХОВНА СЕМІНАРІЯ ТА ШКОЛИ ПСАЛОМЩИКІВ У РОЗВИТКУ МУЗИЧНОГО ПРОСВІТНИЦТВА ПІВДЕННО-СХІДНОЇ УКРАЇНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Мітлицька В. А., Гердова Т. С. 50

THE ARTISTIC ANALYSIS OF THE STORY “THE VICTIM OF LOYALTY” WRITTEN BY GI DE MOPASSAN	
Hasanova N. H.	53
ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН	
Назаренко І.М.	56
РОЗВИТОК МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЗАСОБАМИ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ НАВИЧОК УЧНІВ МИСТЕЦЬКИХ ЗАКЛАДІВ ТА СТУДЕНТІВ ЗВО	
Жора Р. А.	60
UNDERSTANDING HISTORY IS SELF-AWARENESS	
Pulatov S., Abdullayev Y.	69
SOME OPINIONS ON UZBEK WEDDING CUSTOMS	
Zufarov M. R.	72
SOME FACTS ABOUT ABU RAYHAN AL-BIRUNI	
Abdurazzakov A.	76
BIRUNI AS AN EMINENT FIGURE OF HISTORY	
Abdurazzakov A.	80
УНІВЕРСИТЕТСЬКЕ ПИТАННЯ В ПЕРІОД 1910 – 1911 РР.	
Бургаз Ю.В.	84
ПИТАННЯ ХАРЧУВАННЯ У РОБОТІ МІЖНАРОДНОЇ КОМІСІЇ ЕКСПЕРТІВ СЕКЦІЇ ГІГІЄНИ ЛІГИ НАЦІЙ (1935 Р.)	
Товкун Л.П.	88
НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ АКАДЕМІКА В.В. ФРОЛЬКІСА В ГАЛУЗІ ФІЗІОЛОГІЇ ТА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПАТОЛОГІЇ	
Палієнко О.А., Єрічева Т.Ю.	94
ОСОБЛИВОСТІ ІНЖЕНЕРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ ОБМЕЖЕНОГО КОНТИНГЕНТУ РАДЯНСЬКИХ ВІЙСЬК В АФГАНІСТАНІ	
Волощенко О.	99
НЕВОЗМОЖНОСТЬ БЫТЬ ДРУГИМ КАК ПРОБЛЕМА ФИЛОСОФИИ ЯЗЫКА: СМЫСЛ В БЫТИИ	
Довгань А. В.	102
THE PRAGMATIC CHARACTERIZATION OF STYLISTIC SYNONYMS	
Saydaliyeva G. A., Karimova D. A.	107

THE ARTISTIC ANALYSIS OF THE NOVEL “KITE RUNNER” WRITTEN BY KHALID HUSAINI

Ubaydullayeva G. N. 110

THE ROLE OF MASS MEDIA IN EDUCATION FOR UZBEK YOUTH

Asilbekov I. 112

ИЗУЧЕНИЕ ВЛИЯНИЕ КЛИМАТА АРИДНОЙ ЗОНЫ НА МОРФОЛОГИЧЕСКУЮ СТРУКТУРУ СЛИЗИСТОЙ ОБОЛОЧКИ НОСА И ОКОЛОНОСОВЫХ ПАЗУХ В ЭКСПЕРИМЕНТЕ.

Касимов К., Кахаров З.А., Касимов Х.К., Абдурахимов А.Х., Бобоев М.М. 116

ПРИМЕНЕНИЕ ЭКЗОТОКСИНА ХОЛЕРНОГО ВИБРИОНА ДЛЯ ЛЕЧЕНИЯ ХРОНИЧЕСКОЙ ПОЧЕЧНОЙ НЕДОСТАТОЧНОСТИ

Абдурахимов А. Х., Эргашева З. А., Бобоев М. М., Пулатов М. Д. 124

THE ARTISTIC ANALYSIS OF “THE FIRST TEACHER” AND “THE DREAM OF A FUNNY MAN” WORKS

Nishonova N. G. 126

THE ROLE OF THE REGIONAL ANTI-TERRORIST STRUCTURE IN ENSURING THE SECURITY AND STABILITY OF CENTRAL ASIA

Sattorov Asror, 128

FORMATION OF MODERN KNOWLEDGE, SKILLS AND SKILLS ABOUT ALTERNATIVE SOURCES OF ENERGY IN THE PHYSICS LESSONS

Abdiev U. B., Turaeva N. 132

КОГНІТИВНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА СУБ’ЄКТІВ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Чайкіна Н.О. 135

ТРАНСЦЕНДЕНТНІСТЬ: ДЕФІНІЦІЯ ПОНЯТТЯ

Дідик Н.М., Чеканська О.А., 138

THE TECHNOLOGY OF FORMATION OF ELEMENTARY CONCEPTS ABOUT ALTERNATIVE ENERGY SOURCES IN PHYSICS COURSES

Abdiev U. B., Khudaiberdiyeva F. 141

INFLUENCE OF UZBEKISTAN INTERNET MASS MEDIA TO HARMONY OF NATIONAL CULTURES (ON THE EXAMPLE OF “DARYO.UZ” AND “ANHOR.UZ”)

Aminova D. 144

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ СОЦІАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Сікорська В. Ю., Мариморич Ю. В., Стасюк А. М. 147

**SPIRITUAL AND CULTURAL FEATURES OF POLITICAL
SOCIALIZATION**

Khursandov A.S. 154

ABOUT LINGUOETHETIC VIEWS OF ROMAN JACOBSON

Yusupova O. S., Umirova S. M. 160

POETS WITH THE PSEUDONYM OF ROGIE

Berdimuratova M. R. 163

**АНАЛИЗ ГЕОТЕХНОЛОГИЧЕСКИХ ПАРАМЕТРОВ ВЛИЯЮЩИХ НА
ИЗМЕНЕНИЕ ДИНАМИКИ КОНЦЕНТРАЦИИ**

Мирзаев Ж.И., Жураев Ш. Ш., Абдуллаев Д.Ш. ,Исмаилов Р.Р. 171

**COMPATIBILITY OF TEXT, STYLE AND TITLE IN SPECIAL
PUBLICATIONS**

Shahobova S. 175

**EXHIBITION OF MUSICAL VACATION TRAINERS
WITH INDEPENDENT EXHIBITION OF UZBEKISTAN**

Muminov B. K., Odilov K. K., Hayitov A. M., Botirova M. M. 177

**ОБЕСПЕЧЕНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ
БЕЗОПАСНОСТИ В ОТКРЫТЫХ ИНФОРМАЦИОННЫХ СИСТЕМАХ**

Уринбоев Х. Б. 180

THE WAYS OF TEACHING GERMAN LANGUAGE

Masodikova Z., Abdujabborova SH. 184

THE ROLE OF BOOKS IN HUMAN LIFE

Ravshanov S. G. 187

PRAISE OF MOTHERLAND IN M.SAFAROV’S WORK

Beknazarova N., Zaripova 190

SECRET MOOD (IN THE CASE OF NODIR NORMATOV’S WORKS)

Zaripova R. , Khidirov M. 192

CURRENT STATE OF TOURISM SPHERE IN UZBEKISTAN

Allayarov S. F.,Kadirberganov A. 195

**СУЧАСНІ АСПЕКТИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ НАДАННЯ
ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ У ПЕРІОД ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

Танана С.М., Сергійчук О.М. 198

THE LIFE AND WORKS OF IKHARA SAIKAKU

Egatova K. 202

РОЗВИТОК ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ

Бордун Л., Матюшенко Р. 204

ANALYSIS OF THE STORY, 'LUCKY ARTISTAND' BY ENGLISH AUTHOR SOMERSET MAUGHAM

Mamurov Sardorbek Akmaljon ugli,

the student of the faculty of roman-german philology,
Uzbekistan State World Languages university

Annotation

Analyzing the artistic work by its form and content, it is possible to show the author's approach to the work. This article analyzes the English writer Somerset Maugham's 'Lucky Artistand' story by its form and content components.

Key words: Theme, idea, character, plot, exposition, knot, development of events, solution, culmination, composition, language.

In the fiction the content and form balance is important and this enables to evaluate its value. According to L. Timofeev's theory, the components of the form and content are classified: theme, idea, character- content elements, plot, composition, language- form elements. For above mentioned classification, this article analyze the famous English author, Somerset Maugham's story, 'Lucky artistand'.

When it comes to the events of the work, they mainly held in Paris and New York. Charlie Bartle, the hero of the work, was languishing and being disappointed by his excessive poverty and insecurity in terms of artistic works. One day his neighbour from downstairs, Mr. Leir knocked on Charlie's door, came and chatted with him. The old man made friend with a lot of painters during his lifetime. He would be able to know before a long time than others, that the works of impressionist artists will make a profit in the future and purchased them as soon as possible. The multitude of such kind of artists have been saved from poverty and slavery.

Later, when the great French painters such as Mane, Mone, and Sisley were known to all people, Mr. Leir was one of the richest men, due to the fact that, he sold those pictures for a great deal of money. Now the old man have finished up his sales. His single daughter was married to a merchant from New York city, who is doing with painting-sale.

During the conversation between the neighbours, Charlie was talking about the problems, he was suffering. To be exact, tomorrow he should give three hundred francs for his apartment and his girl-friend, Rosa's father opposed to their marriage until Charlie has five thousand francs in the bank (Because Rosa had so much money in her account) and the annual income consists of two hundred fifty francs. In order to help unprecedented artist, Mr. Leir was going to send Charlie's work to his son-in-law, Rudolf and while looking through the Charlie's pictures, he came across a wonderful work and surprised. He thought that is the work of the great French artist Vatto. Ch. Bartle said that he had just copied with the old Brit-

ish lady's collection and a month later, the old woman's house was a fire, as a result, all the collections have been burnt. When Mr. Leir wanted to buy the picture, Charlie announced that he had to sell him for the sake of pledging that he wouldn't show as original one. Mr. Leir said that if he is worried about this, he can be dye Vatto's name and put his own signature.

After buying the picture, he sent it his son-in-law and forward a message about customs lawyer has recently received Vatto's original picture had been faked by Charlie Bartle. If Bartle's name is removed, he will be witness that. Anyhow Rudolf was able to take the picture for a large sum and a fine. This event is followed by noise in the newspapers, as well as, shortly a man purchase it for sixty thousand dollars.

Two weeks later, Mr. Leir went to the young artist's home and put five thousand pounds. He told the story from the beginning. Even Charlie was amazed to hear that Leir sold his other works to a rich man from California.

After returning home, Mr. Leir took Charli Bartle's other works from the wardrobe and threw into the fireplace. The old man smiled being happy to see the paintings warm up at least. But he had completely forgotton that his five thousand pounds had been presented willingly a few minutes ago...

By analyzing the story according to Timofeev's classification, a young artist's life was taken up as a social- modern point for theme. The story reveals the idea of an old man being drawn to young artist, helping him to leave the despera-

tive situation, making him happy, rebuilding his confidence to the future. Heros that have been raised to character level include Charlie Bartle, Mr. Leir, and Rosa's father. Throughout Charlie Bartle's character is summarized as an inexperienced, lively, gullible guy in terms of coming across difficult situation. Mr. Leir is a master of his work, an intelligent, generous man, who works for the benefit of others and his, sometimes ticky, but due to the aspect, he helps many people to find their place in life as a person. As for Rosa's father, he measures happiness with money or just thinks of his daughter's future (because all parents want their children to see in happy days) and shows parents' inner feelings.

The components of the form are listed in the following analysis. According to the **plot** components, the **exposition** is given like that 'Charlie Bartle, is able to move from complicated circumstances easily. And his workshop, is situated in Ryu Berd Street isn't seen so awful...' Rosa's father's disagreement about Charlie and her marriage and the inability of a young artist to copy with poverty and insecurity makes the **knot**. As the **development of events**, Mr. Leir is an example of Charlie Bartle's work and conversation with him. The purchase of the young painter's work creates **culmination** of the story. Mr. Leir's contribution to selling Charlie's paintings and coming true dream of young artist is considered **solution**. The story isn't defective in terms of **composition**, the title is very suitable for theme as 'Lucky artistand'. Portraits and landscaping techniques are widely used in the story. When

it comes to the *language* of the work, the use of letters and dialogues in communication among heros involve a positive effect on the content of the work

In summary, the story is able to meet the prose demands in every respect. For L.Timofeev's classification, the elements of the form and content are fully complied with.

Used literatures:

1. D. Quronov, Z. Mamajonov, M. Sheraliyeva. Adabiyotshunoslik lug'ati.-T. "Akadem-nashr".2013.
2. H. Umurov. Adabiyotshunoslik nazariyasi.-T. A. Qodiriy nomidag xalq merosi nashriyoti. 2004.
3. "Jahon adabiyoti jurnali". Toshkent. "Sharq".2018.
4. Л. Б. Бар. Анализ художественного произведения.-Т.Ўқитувчи. 1995

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДИНАМІЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ДИТЯЧИХ ЛІКУВАЛЬНИХ КОМПЛЕКСІВ

Булах І.В.

кандидат архітектури, доцент кафедри Дизайну архітектурного середовища, Київський національний університет будівництва і архітектури orcid.org/0000-0002-3264-2505; ResearcherID:V-4802-2018; Spin-код: 9274-0113)

Ключові слова: містобудівна система, містобудівна мережа, заклад охорони здоров'я, комплекс закладів, архітектура.

Key words: city-planning system, city-planning network, health care institution, complex of institutions, architecture.

Кількісні показники місткості дитячих закладів охорони здоров'я повинні визначатись шляхом удосконаленої методики розрахунків закладів первинного, вторинного та третинного рівня надання медичної допомоги. Для побудови моделей різних форм територіальних медичних об'єднань стануть в нагоді методи структурно-функціонального та графічно-аналітичного моделювання. При формуванні пропозицій щодо організації мережі дитячих закладів охорони здоров'я в різних містобудівних умовах доцільно застосувати метод експериментального проектування [1-5]. Особливе значення мають основні фактори, які впливають на динаміку розвитку містобудівної системи дитячих лікувальних комплексів. Перш за все рішення містобудівної організації дитячих закладів охорони здоров'я залежать від соціально-медичних положень реформування сфери охорони здоров'я України. Для вивчення медичних передумов у дослідженні доцільно вико-

ристовувати метод якісного та кількісного аналізу стану та динаміки розвитку української системи охорони здоров'я. Аналіз соціально-медичних чинників формування системи показав, що сучасні концепції розвитку медицини передбачають широку диференціацію профілактично-лікувальних закладів згідно з місцевими соціально-економічними умовами. Поряд з державними спеціалізованими дитячими лікувальними закладами в Україні, подібно до інших розвинутих країн, створюються приватні медичні заклади з наданням різних форм медичних послуг [6–10]. Пропозиції, отримані в результаті попереднього наукового дослідження автора, спираються на існуючий прогресивний світовий досвід, а також нові законодавчі нормативно-правові документи – Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (2018 р.), Закон України «Про внесення змін до Основ законодавства України про охорону здоров'я щодо удоскона-

лення надання медичної допомоги» (2011 р.), «Національна стратегія реформування системи охорони здоров'я в Україні на період 2015 – 2020 років» (2015 р.). Вивчення проблем формування мережі дитячих лікувальних закладів протягом ХХ ст. супроводжувалось використанням методів статистичного та порівняльного аналізу, натурних обстежень.

Безумовно, що динаміка розвитку містобудівної системи дитячих лікувальних комплексів також в певній мірі залежить від різноманіття природно-кліматичних умов нашої держави, екологічного стану навколишнього середовища, демографічної структури населення та низки містобудівних чинників. Територія України характеризується неоднорідністю природних та кліматичних умов, що в свою чергу повинно істотно відображатись на формуванні мережі та архітектурно-планувальних рішеннях будівель медичного призначення. На будівництво в складних гірничо-геологічних умовах приходиться близько 15% від загального обсягу українських земельних ресурсів, що безумовно необхідно враховувати при розміщенні дитячих медичних закладів, забезпечувати архітектурно-містобудівними та інженерними засобами стійкість будівель та необхідний комфорт в медичному середовищі. Іншим важливим фактором, який впливає на загальні урбаністичні процеси і формування закладів охорони здоров'я зокрема, виступає група екологічних містобудівних чинників. Хоча дитячі лікувальні заклади

не відносяться до об'єктів з екологічною небезпекою, їх функціонування та експлуатація не погіршує екологічну ситуацію в місцях розміщення, але при цьому висувуються особливі санітарно-гігієнічні умови до архітектурно-містобудівної організації медичного середовища, тому екологічні показники міських територій повинні враховуватись при визначенні планувальних обмежень стосовно розміщення дитячих закладів охорони здоров'я [11–14]. Нерівномірне та не прогнозоване, безсистемне ущільнення середовища сучасних міст України, в яких процеси урбанізації супроводжуються неналежним та недостатнім науково-методичним обґрунтуванням, нажаль, негативно впливає на загальний стан житлового і громадського середовища, в тому числі з'являються недопустимі навантаження на сферу організації охорони здоров'я. В цих обставинах головним завданням системи містобудування стає пошук оптимальних прийомів формування системи і мереж різних рівнів забезпечення медичною допомогою населення, розробка раціональних планувальних рішень, що сприятимуть ефективному використанню земельних ресурсів без негативного впливання на екологію.

В останні роки, в умовах ущільнення міських територій у більшості міст світу, особливо в їх центральних та історичних зонах, намітилася тенденція проектування висотних комплексів медичних закладів. Також відбувається активна інтеграція медичних функцій у висотні багатофункціональні та

житлові будівлі та комплекси, що, безумовно, сприяє покращенню рівня доступності та забезпеченості медичною допомогою населення, особливо її первинним етапом (амбулаторії та кабінети сімейної медицини, медичні центри). У вітчизняній практиці немає прикладів проектування та будівництва висотних закладів охорони здоров'я на відміну від багатьох зарубіжних країн, в яких подібний досвід вважається апробованим та розповсюдженим. Цей аспект формування мережі дитячих закладів та комплексів охорони здоров'я також потребує аналізу і буде досліджений у подальших розділах дисертації.

Амбулаторії сімейної медицини, медичні центри, дитячі лікарні та їх відділення у багатопрофільних лікарнях, дитячі реабілітаційні та корегуючі центри повинні бути невід'ємними структурними елементами житлового району з повним комплексом установ і підприємств медичного обслуговування місцевого значення. Слід зазначити, що новий нормативний документ «Будинки і споруди. Заклади охорони здоров'я» ДБН В.2.2-10:2017, який регламентує планування і забудову населених пунктів, має деякі протиріччя, неузгодженість та невизначеність щодо типів, розміщення дитячих медичних закладів, радіусів обслуговування та ін. Територіальний принцип мікрорайонування і районування при формуванні мережі медичних закладів з дотриманням розрахункових потужностей та нормативних радіусів можливо і доцільно використовувати при

новому будівництві на вільних (периферійних) міських територіях, проте в межах сформованого міського середовища, особливо в історичних містах та центральних міських зонах, ми спостерігаємо нестачу вільних територій або їх відсутність. Як свідчить практика останніх десятиріч, формування і розвиток житлової забудови в українських містах переважно організовується шляхами ущільнення. Виходячи з цих положень, при формуванні мережі дитячих лікувальних закладів та комплексів доцільно скорегувати радіуси обслуговування на рівні житлового району, району, міста, регіону тощо.

У дослідженні обґрунтовано створення концепції перспективного розвитку системи дитячих лікувальних комплексів, яка охоплює окремі мережі дитячих закладів охорони здоров'я первинного, вторинного та третинного рівнів медичної допомоги, а також пропозиції щодо функціонально-планувальної організації територій лікувальних зон в житловому міському середовищі. На цій основі сформовані архітектурно-планувальних моделей різних типів територіальних медичних об'єднань і комплексів для відмінних містобудівних умов [15–17].

ЛІТЕРАТУРА

1. Булах І. В. Аналіз наукових досліджень в аспекті архітектурно-містобудівного проектування закладів охорони здоров'я. Науковий вісник будівництва. Харків, 2018. Т. 93. № 3. С. 29–36.
2. Булах І. В. Передумови художньо-естетичного формування архітектурного середовища лікувальних закладів. Науковий вісник будівництва. Харків, 2018. Т. 94. № 4. С. 9–14.

3. Булах І. В. Проблемне поле завдань реорганізації мережі дитячих лікувальних закладів України. Містобудування та територіальне планування. Київ, 2017. № 63. С. 45-51.
4. Булах І. В. Передумови реорганізації мережі дитячих лікувальних закладів України. Сучасні проблеми архітектури та містобудування. Київ, 2017. № 47. С. 444-450.
5. Булах І. В. Ландшафт і вода, як основа сучасних світових тенденцій в проектуванні медичних закладів. Сучасні проблеми архітектури та містобудування. Київ, 2016. № 46. С. 392-396.
6. Булах І. В. Сучасний закордонний досвід проектування енергоефективних лікарень (досвід Сінгапура). Сучасні проблеми архітектури та містобудування. Київ, 2018. № 50. С. 332-440.
7. Bulakh I. The main trends in organization of architectural environment of medical institutions. Web of Scholar. Warszawa, 2018. № 5 (23). Vol. 1. С. 59-62.
8. Bulakh I. V. Analysis of scientific research in the field of architectural and urban designing of children healing institutions. Colloquium-journal. Warszawa, 2018. № 10 (21). Vol. 7, С. 5-8.
9. Bulakh I. V. Influence of environmental factor on projecting health care in Ukraine. Colloquium-journal. Warszawa, 2018. № 13 (24). Vol. 1, С. 9-11.
10. Булах І. В. Архітектурно-містобудівна мережа закладів охорони здоров'я Києва. Інтернаука. 2018. Київ, № 14 (54). С. 11-13.
11. Булах І. В. Центр реабілітації і релаксації для учасників бойових дій. Проблеми теорії та історії архітектури України. Одеса, 2018. № 18. С. 207-213.
12. Булах І. В. Проектування сучасних дитячих лікувальних закладів з урахуванням історичного контексту оточуючого архітектурного середовища міст (досвід Великобританії). European network for academic integrity. The development of technical sciences: problems and solutions: Conference Proceedings. Brno: Baltija Publishing, 2018. Р. 187-190.
13. Булах І. В. Аналіз існуючої архітектурно-містобудівної мережі лікувально-профілактичних закладів України. Містобудування та територіальне планування. Київ, 2018. № 68. С. 46-53.
14. Булах І. В. Досвід організації системи охорони здоров'я у Сполучених Штатах Америки та Франції із визначенням в них місця мережі дитячих лікувальних закладів. Сучасні проблеми архітектури та містобудування. Київ, 2018. № 52. С. 165-173.
15. Булах І. В. Socio-cultural aspects of the formation of the architectural and urban planning network of the united Arab emirates health care institutions. Архітектура історичного Києва. Феномен урбанізованих ландшафтів: матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. Київ: КНУБА, 2018. С. 16-17.
16. Булах І. В. Distinctions of the organization of the health system of Ukraine and the leading countries of the world. BUILD-MASTER-CLASS-2018: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. молод. вчених. Київ: Ліра-К, 2018. С. 30-31.
17. Булах І. В. Сохранившиеся лечебные заведения Киева, периода постройки 1870-1930 гг. Новый урбанизм у східній Європі. 1920-1930-ті рр.: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Харків: Раритети України, 2017. С. 65.

«مي هاربا ني دلارصان امام دي ثرم و تمكح و مظعوم رد» AND «ءاجنل اءامنم»

Kamola Jumayeva

Tashkent State Institute of Oriental Studies 1ST year Master's degree student

Annotation: In this article below two qasida of Navai and Hagani were examined similarities and differences.

Key words: Navai, Hagani, qasida, Tatabu.

Alisher Navai left great artistic and scientific heritage. This heritage has not lost its relevance for that and this time. Although, Alisher Navoi wrote gazal, qasida, doston and poems in Arabic, Persian and Turkish languages. But most of that heritage is in Turkish.

Alisher Navoi wrote six philosophical and irfaanian qasidas in Persian. They are: "Ruhul Quds" ("Holy spirit"), "Aynul hayot" ("Spring of life"), "Tuhfatul afkor" ("Present of ideas"), "Qutul qulub" ("Power of hearts"), "Minhojun najot" ("The way of help"), "Nasimul huld" ("Breez of Paradise")¹. One of the these six qasidas is tatabu² to Hagani, who lived in the twentieth century being the poet of Shirvanshahs' palace; and second qasida is tatabu to Anvari and Hagani. Anvari and Hagani, who lived in the twelfth century, created philosophical- irfaan works in Persian language. They were poets who raised the irfaan qasida to the peak level. That is why Navai wrote two tatabus, first for Anvari and Hagani, second is Hagani. Najmiddin Komilov wrote a book named "Poor heart shines with light". All six qasidas of Navai are examined in this book.

But in this article below, we examined similarities and differences both in Navai and Hagani's qasidas.

Both of two qasidas in rhyme and tone. During examination, we know: "يناجور" "ينابيرگ" "يناشيپ" "ينانپ" "ينادان" "يناميشپ" "يناد" "ينازرا" "يناتسبش" "يناجيپ" "ينامهم" "يناسن" "ينادنز" "يناملظ" "يناقهد" "يناد" "يناحير" "ينابر" "يناملسم" "يناتسمز" "يناديم" "يناوثن" "يناول" "ينام" "يناهوس" "يناطيش" "يناطلس" "ينابناهج" "يناخ" "ينابرد" "يناسارخ" "يناسح" "يناقاخ" "يناعنك" "يناب" "يناشيپ" "يناتسب" "يناث" "يناوحي" "ينانپ" "يناتسب" "ينار" "يناريو" "يناميلس" "يناوويك" more than forty words have both poets' qasidas. "ينام" "يناطيش" "ينانپ" "ينارطق" "ينامقل" "يناب". So that, "يناديرع" "يناوخ" "يناقرف" "ينابعث" "يناكبي" "يناجيپ" "يناج" "يناراب" "يناوويدي" "يناتسبد" "يناماس" "يناريو" "يناشيا" "يناورش" "يناوخمه" "ينالبيگ" "ينامال" "ينابنجن" "يناتسپ" "ينابرق" "يناجيب" "يناهاپس" "ينالان" "ينادزي" "يناشنب" "ينارحب" "ينالاب" "ينامرد" "يناماد" "يناياب" "يناتسين" "يناصقن" "ينارود" "يناريح" "ينابآ" "ينامي" this near forty words have Hagani's qasida, which named: « رد نيدلارصان امام دي ثرم و تمكح و مظعوم

1 Komilov N. The poor heart shines with light. Tashkent-2001. Ch-5.

2 Tatabu is special competition, developing content and writing a new work while maintaining the name and shape of the work.

« But they are not sited in Navai's qasida named "Minhojun najot". Furthermore, it is clear that the qasida of navai 138 verses, Najmiddin Komilov mentioned that. We knew Hagani's qasida was 90 verses. In both qasidas had tashbeh, talmeh, tazod and others.

For example: In Navai's qasida, we can see Talmeh.

Abul'g'uzi shahi oliguhar Sulton Xusayn omad,

*Ki omad xon bini xon to harimi Yofas o'g'loni*³

Talmeh is in Hagani's qasida:

و یناد یم تسا متخ مک هب نتفگ نخس
یسرپ یم؟

یناقاخ هب دیوگ یم مک نیب ار کل ف
یناقاخ هب⁴

If we analyze both qasidas, poets concentrate on humanity, but Navai's qasida is in general theme, the qasida of Hagani is about personal issue. Navai blames black phenomena of people and every verse of qasida brings wisdom. At the end of the qasida he mentions about this.

Ba har baytash kitobe darj kardam sar ba sar hikmat,

Ba har yak durj pinhon soxtam sad gavhari koni⁵.

As we mentioned, Hagani's qasida is about individual theme. Poet starts qasida describing his condition. Qasida is connected with the irfaan situation of poet from the beginning to the end.

تسا یزیرکش بش ره نم کشا راثن
ینانپ

3 Alisher Navai. 5 – volume. Tahkent- 2011. Ch-684.

4 نامزلا عیدب داتسا. ناوید. یناورش یناقاخ
287ص-1375ن-ارعت. رفن-ازورف

5 Alisher Navai. 5 – volume. Tahkent- 2011. Ch-685.

و وناز زا تسا یئوشانز ار تدمه مک
یناشیپ⁶

In summary, We examined two qasidas of great poets of east. Hagani came, when " the way of tasavvuf and irfaan stage, in musim world has risen to the highest level. But Navai lived in "Majoz way" stage. He passed trough irfaan and rich " Majaz" level, that is why he compared pros and cons of human behavior, so, it is clear that Navai's theme is general, Hagani's them is personal. Navai blames black phenomenon of people and in the end of the qasida he mentioned himself among that people, but Hagani blames himself. Probably, it is connected with period, atmosphere and level of stages, which we mentioned. We detected differences and the similarities of two qasidas. Both qasidas have tashbeh, talmeh, tazod and e.t.c.

Reference:

1. Komilov N. The poor heart shines with light. Tashkent-2001
2. Imomnazarov M. X-XV century Persian classic poetry.Tashkent-2013
3. Alisher Navoiy. 5- tom Toshkent-2011.
4. نامزلا عیدب داتسا. ناوید. یناورش یناقاخ
1375ن-ارعت. رفن-ازورف

6 نامزلا عیدب داتسا. ناوید. یناورش یناقاخ
285ص-1375ن-ارعت. رفن-ازورف

ROLE OF MOTIVATION IN ENGLISH LANGUAGE CLASSES

Izzatullaeva Sevara Shokirjon qizi

Master student of Namangan State Univesity javokhirizzatullaev@gmail.com

All countries around the world nowadays have given importance to learning English needed in various fields such as technology, media, economy, education, business, and medicine. In Uzbekistan, English is taught since middle school, yet university students said that it was still difficult to interact using English. However, there are learners who try to be successful in their learning English as foreign language through speaking the language in the classrooms. Those learners who excel in their efforts are usually highly motivated ones. The psychological factor which is an impulse that generates the action and plays a significant role in achieving any kind of purpose is called "motivation".

Key words: instrumental motivation, integration, stimulation, task-based language teaching.

Introduction

Motivation is what drives people to act in different situations. Many scholars and writers have written about students' motivation and its role in learning a second/foreign language. Besides, either in their books or articles, they have stated the importance of motivation. Furthermore, motivated learners are what any teacher wishes to obtain. They create a motivated and suitable atmosphere for learning the language in their classroom since this type of learners are working hard, dealing with challenges, concentrating on the tasks at hand, and stimulating others in the classroom. Teachers can see who is motivated and who is not. Thus, they are the ones who enhance the desire of learners to speak English as a foreign language. Because of the critical role that motivation plays in learning a language, there are factors and ways to promote in acquiring English as foreign language and stimulating learners to speak English in their classroom. Consequently, the role of mo-

tivation to learn English is part of teacher's role.

Integrating speaking with other skills through motivation

The essential concern in this article is to figure out the role that motivation plays in acquiring a foreign language. Motivation has been defined as the learner's orientation with regard to the goal of learning a second language (Crookes and Schmidt 1991). It is thought that students who are most successful in learning a target language (TL) are those who like the people that speak the language, admire their culture, or have a desire to become familiar with or even integrate into the society in which the language is used (Falk 1978). Motivation could be integrative, as is the case in Falk's, or instrumental, generally characterized by the desire to obtain something practical or concrete from the study of a second language (Hudson 2000). Instrumental motivation is based on utilitarian approach towards learning a foreign/second language which

could be to pass a school/university examination, to find a better job, to immigrate to a native country, to read technical information, to translate various kinds of information or academic documents into a foreign language or merely as a social trend, especially among youth in a society where opportunities to use a second language (L2) in daily verbal exchanges are quite uncommon.

Lightbown and Spada (2006) and Brown (2000) point out that both integrative and instrumental motivations are not necessarily mutually exclusive. Learners rarely select one kind of motivation in preference to another, rather a combination of both orientations is usually at play. Brown (2000) for instance gives example of international students residing in the United States, who are learning English for academic purposes as well as wishing to become integrated into the people and culture of the country, at the same time.

The consequence of motivation on learner's advanced oral performance

Many researchers suggest that motivation is very important in the success of language learning. Dornyei (1994) for example believes that it is one of the most significant indicators of success. Oxford (1994) also mentions that motivated individuals show favorable attitudes toward learning a language. In fact, logic dictates that unless students are willing to carry on learning the new language, chances of success will be very limited. This assumption however is supported by the previous studies and many more.

At the same time, it depends on the teacher, too. There are many ways in

which teachers can help their students maintain a high level of motivation. For example, Murcia et al. (2008) believe that creative environments – where students are allowed to make their own decisions – should increase their motivation. Teachers are therefore recommended to introduce tasks that require critical thinking and creative application of the learned material. Similarly, Chen & Brown (2012), and Nicholls (1983) mention that task-based learning should increase levels of motivation. Task-based language teaching (TBLT) makes learning meaningful and students gain a sense of competence. Chen & Brown (ibid) believe that the emergence of the web can be translated into more chances for language students to write for an authentic audience. Pae (2008) adds other recommendations to make the classroom motivating, including providing meaningful feedback, a supportive classroom environment, and interactive tasks. Maherzi (2011) reporting on her study in a similar context also believes that a more autonomous learning environment helps improve motivation levels.

Motivation is considered as an important element in learning/teaching process because the learners need to be aware not only what to learn, but also why they learn. They should find the tasks at the hand interesting to learn in an effective way. Therefore, the learners' attitudes, their own motivational orientations toward learning English, and teacher's contribution are from the main ways to increase learner's motivation, and then to improve their success in acquiring Eng-

lish, especially during the classroom. Moreover, according to Mehrpour & Vojdani (2012), educational leaders and managers are interested in teachers' motivation since this latter has an essential effect on student motivation. Besides, it is significant for improvement of educational reforms {that is, it deals with the new changes in educational programs and ways of teaching} because motivated teachers are naturally working for those reforms (Jesus & Lens, 2005, p.120). The primary significance of the teachers' role in affecting the process of education has to be recognized to accomplish the best quality of education (Davidson, 2007, p.3. Cited by Mehrpour & Vojdani, 2012).

The aforementioned clearly point out how motivation is linked to language learning and how the learners' motivational orientation could affect their acquiring English as foreign language. Also, the significance of the atmosphere created by the teacher to maintain high level of motivation can be noted.

Used literature

1. Al Hosni, S. (2014, June). Speaking Difficulties Encountered by Young EFL Learners. *International Journal on Studies in English Language and Literature (IJSELL)*, 2(6), 22-30.
2. Al-Tamimi, A. (2009). Motivation and Attitudes towards Learning English: A Study of Petroleum Engineering Undergraduates at Hadhramout University Of Sciences and Technology. *GEMA Online Journal of Language Studies*, 9(2), 31-32. Retrieved from http://www.mom.gov.ye/ar/news_53.htm.
3. Bakhtin, M. M. (2005). Local Creativity in the Face of Global Domination: Insights of Bakhtin for Teaching English for Dialogic Communication. In J. K. Hall, G. Vitanova & L. Marchenkova (Eds.), *Dialogue with Bakhtin on Second and Foreign Language Learning* (pp. 77-98). Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
4. Baniabdelrahman, A. A. (2013, June). Effect of Using Internet Tools on Enhancing EFL Students' Speaking Skill. *American International Journal of Contemporary Research*, 3(6), 80-81.
5. Brookhart, S. M. (2008). *How to Give to your Students Effective Feedback*. US, Virginia: Association for Supervision and Curriculum Development (ASCD) Publications.
6. Brown, T. J. (1988). *High impact teaching: Strategies for educating minority youth*. Lanham, MD: University Press of America.
7. Canale, M., & Swain, M. (1980). Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. *Applied Linguistics*, 1-47.
8. Çolak, A. (2008). *Attides, Motivation and Study Habits of English Language Learners*. Turkey: Başkent University Press, pp 27-31.
9. Dörnyei, Z. (2001b). *Teaching and Researching Motivation*. Harlow, England: Longman.
10. Gardner, R. C. (1985). *Social psychology and second language learning: The role of attitudes and motivation*. London: Edward Arnold.
11. Lamb (Eds.). *Identity, Motivation and Autonomy in Language Learning* (pp. 3-4). UK, Britain: Short Run Press Ltd.
12. Mehrpour, S., & Vojdani, M. (2012, June). *Globalization and EFL Learning Motivation: A New Perspective on Integrative vs. Instrumental Motivation among Iranian Learners of English*.
13. Oxford, R. L., and Shearin, J. (1994). *Language learning motivation: Expanding the theoretical framework*. *The Modern Language Journal*, 78, 12-28.
14. Paiva, V. M. O. (2011). *Identity, Motivation and Autonomy in Second Language Acquisition from the Perspective of Complex Adaptive Systems*. In G. Murray, X. A. Gao,

- & T. Lamb (Eds.). Identity, Motivation and Autonomy in Language Learning (pp. 57-74). UK, Britain: Short Run Press Ltd.
15. Rahman, S. (2005). Orientations and motivation in English language learning: A study of Bangladeshi students at undergraduate level. *Asian EFL Journal*, 7.
16. Vasquez, J. A. (1988). Contexts of Learning For Minority Students. *Educational Forum*, 52, 243- 253.

НАУКОВО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ХАРКІВСЬКОГО МЕДИЧНОГО ТОВАРИСТВА В ГАЛУЗІ ЕПІДЕМІОЛОГІЇ ТА БАКТЕРІОЛОГІЇ (ДРУГА ПОЛОВИНА XIX – ПОЧАТОК XX СТОЛІТТЯ)

Коцур Н.І.

Доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри медико-біологічних дисциплін і валеології ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

У статті розкривається внесок учених-лікарів Харківського медичного товариства у заснуванні Бактеріологічного та Пастерівського інститутів, розробці бактеріологічних засобів у проведенні специфічної профілактики проти таких інфекційних хвороб як холера, скарлатина, дифтерія, дизентерія, правець та ін.

Ключові слова: Харківське медичне товариство, Бактеріологічний інститут, Пастерівський інститут, Л. С. Ценковський, В. К. Високович, В. І. Недригайлов, С. В. Коршун, вакцина, холера, дифтерія, скарлатина.

Keywords: Medical Society of Kharkiv, Bacteriological Institute, Pasteur Institute, L. S. Tsenkovski, V. K. Vysokovych, V. I. Nedryhailov, S. V. Korshun, vaccine, cholera, diphtheria, scarlet fever.

Вагоме місце в історії прирощення знань посідають громадсько-наукові об'єднання, зокрема наукові товариства. Створення товариств учених стало однією із форм організації наукової діяльності, що поширювалася в XIX – на початку XX ст.

У вітчизняній історії особливе місце посідає Харківське медичне товариство, яке було засновано в 1861 році. За своєю масштабністю та розгалуженою мережею громадських закладів лікувального, профілактичного і навчального характеру це було одне із найбільших товариств Російської імперії. У 1913 р. воно нараховувало 428 членів, за ним слідували Варшавське медичне

товариство – 245 дійсних членів (1908 р.) і товариство російських лікарів у Петербурзі – 223 члени (1913 р.) [6, с. 2].

Особливо активізувалася санітарно-протиепідемічна та бактеріологічна діяльність Харківського медичного товариства в 80 – 90-і рр. XIX ст. Члени товариства вивчали причини виникнення і поширення в Харкові епідемічних захворювань, сприяли організації стаціонарних протиепідемічних установ. У своїй санітарній та протиепідемічній діяльності цього періоду Харківське медичне товариство спиралося на допомогу першого російського бактеріолога Л. С. Ценковського, його

учня В. К. Високовича та їхньої наукової школи в цілому [14].

Одним із активних членів Харківського медичного товариства був Ценковський Лев Семенович (1822-1887). К. Тімірязєв, видатний вчений та історик науки, назвав його ім'я серед дослідників, котрі увійшли у наукову «загально-європейську сім'ю вже не як учні, а як повноправні діячі, співробітники, а іноді і керівники, що розпочинають науковий шлях...» [3, с. 3]. Сам вчений з притаманною йому скромністю так оцінював свої успіхи в науці, якій він передбачав велике майбутнє: «Ці поки що досить скупі дані вже кидають промінь світла в найпохмурішу галузь патології. Навіть при слабкому його мерехтінні можна бачити вдаліні ослаблені контакти інших зараз, і надія захистити рід людський від дифтериту, холери, чуми шляхом щеплення стає з кожним днем більш здійсненою» [13, с.27].

Найбільшою заслугою Л. С. Ценковського у сільському господарстві стала запропонована ним вакцина проти сибірки. У другій половині XIX ст. ця хвороба набула характеру епізоотії. Зокрема, в 1864 р. в Росії від неї загинуло понад 90 тис. тварин. Більше того, поширюючись на людей, вона того ж року спричинила смерть 667 осіб. З 1897 по 1906 рр. від сибірки загинув 155871 кінь, 164006 голів великої рогатої худоби, 119313 овець і 3876 свиней. Спеціальна комісія міністерства державного майна, що оглядала стан південноросійського вівчарства, встановила, що з 404 обслідува-

них маєтків 242, або 59,9% мали захворювання тварин на сибірку [8, с.34].

У серпні 1882 р. Л. С. Ценковський організував при своїй ботанічній кафедрі в університеті примітивну бактеріологічну лабораторію, де розпочав пошуки власного методу вироблення протисибіркової вакцини.

Вакцини Л. Пастера і Л. Ценковського стали першими в історії науки бактеріальними препаратами, придатними для боротьби із заразними хворобами. У 1887 р. професор В. К. Високович, учень Л. С. Ценковського, відряджений у Херсонську губернію для додаткової перевірки його методу, виявив, що вакцина Ценковського ефективна не лише для овець, але й для коней [1, с.22]. Ця вакцина з успіхом використовувалась упродовж наступних 70 років.

У 1905 р., враховуючи можливість появи в Харкові азіатської холери, С. В. Коршун та В. І. Недригайлов звернулися до товариства з пропозицією організувати при ньому курс з 7 лекцій для лікарів та практичні заняття на базі Бактеріологічного інституту. Перший цикл лекцій розпочався 15 лютого у залі засідань Товариства; через велику кількість слухачів другий цикл проходив у залі Міської думи. Тексти лекцій вирішено було видати за рахунок Товариства, а прибуток від їх продажу передати для розширення Бактеріологічного інституту [9].

Після В. К. Високовича Пастерівський інститут очолив його учень В. І. Недригайлов (1869-1923), який у 1892 р. закінчив Харківський універси-

тет. У 1902 р. В. І. Недригайлов прослухав курс бактеріології у Пастерівському інституті в Парижі, де працював під керівництвом І. І. Мечникова. Більшість його робіт присвячено імунології, зокрема ним запропоновано засіб діагностики холери шляхом зв'язування комплекменту.

У 1908 р. С. В. Коршун очолив Харківський бактеріологічний інститут і розробляв профілактичні препарати, зокрема суміші дифтерійного токсину з антитоксином. Значну увагу приділяв вивченню токсичних властивостей стрептокока та виготовленню протискарлатинозної вакцини. Проведенню попереджувальних щеплень проти скарлатини було присвячене засідання Харківського медичного товариства 26 вересня 1909 р. На засіданні було зроблено 11 доповідей з історії статистичних даних за 17 років у Російській імперії, Харківській губернії та з питань етіології і вакцинації скарлатини. Зокрема, професор В. В. Фавр виступив з доповіддю «Заходи боротьби зі скарлатинозною епідемією в Харкові», в якій зазначив про широке застосування вакцини проти скарлатинозного стрептокока та проведення комплексу загальносанітарних і протиепідемічних заходів [7].

Спектр наукових інтересів Бактеріологічного інституту, спочатку заснованого для лікування сказу, з роками значно розширився. Зокрема, М. І. Шварц проводив бактеріологічне дослідження харківської водопровідної води, про яке доповів на одному із засідань товариства та опублікував у

статті «Бактеріологічне дослідження Харківської водопровідної води» (1901), а також «Бактеріологічне дослідження харківського риночного молока на туберкульоз» (1900).

Водночас найбільшої ваги надало Бактеріологічному інституту виробництво бактеріальних препаратів, якими він забезпечував увесь Південь Росії, Кавказ та Середню Азію. Вже з 1882 р. Харківський бактеріологічний інститут почав давати відчутний прибуток, а в 1911 р. газети писали: «Харківський бактеріологічний інститут, що складає гордість нашого Медичного товариства, є першим у Росії і займає одне з перших місць у Європі» [15]. Наведемо деякі дані. У звіті про діяльність Бактеріологічного інституту за 1907 р. В. І. Недригайлов відмічав, що за рік інститут виготовив лікувальних сироваток в кількості: протидифтерійної – 146 462 флаконів, протистрептокової – 817, протидизентерійної – 1064, протиправцевої – 341, проти базедової хвороби – 763. З питань епідеміології і бактеріології надруковано 20 доповідей у «Трудах» Харківського медичного товариства [4].

Як бачимо, члени Харківського медичного товариства зробили помітний внесок в розробці специфічних засобів профілактики і лікування таких інфекційних хвороб як дифтерія, скарлатина, правець, дизентерія.

Харківські вчені-лікарі пильно стежили за новітніми досягненнями в галузі епідеміології та бактеріології. З цієї метою Харківське медичне товариство відряджало своїх членів за кор-

дон. Зокрема, в 1902 р. для ознайомлення із способами приготування протискарлатинозної сироватки, член товариства, науковець Бактеріологічного інституту – С. В. Коршун проходив стажування в м. Берн (Швейцарія), м. Відень (Австрія) та м. Париж (Франція). Про свою діяльність за кордоном він звітував на одному із засідань товариства [10]. В. І. Недригайлов виступив на засіданні товариства з низкою доповідей про своє стажування в Парижському Пастерівському інституті. У доповіді «Курс бактериологии в Парижском Пастеровском институте (1902 – 1903 гг.)» повідомив, що під час відрядження він прослухав 81 лекцію з курсу бактеріології тривалістю 1,5-2 години кожна. Доповідь «О пастеровских прививках в Парижском институте в 1903 году» була присвячена ознайомленню з методами щеплення та застосуванню їх у м. Харкові [11]. У своїх доповідях В. І. Недригайлов зазначав, що наші Пастерівські інститути складають лише невелику частину тих закладів, які у Франції названі в честь Пастера і успішно працюють.

Лікар Бактеріологічного інституту Г. Острянін виступив на засіданні товариства з доповіддю «Бактериология и паразитология на XIII Международном конгрессе в 1900 г. 2-9 августа», в якій проаналізував дискусії вчених у галузі імунології І. І. Мечникова і Бухнера про імунітет [12]. С. В. Коршун звітував на засіданні товариства про свою участь в роботі VII зїзду російських лікарів у пам'ять М. І. Пирогова, який проходив у Казані. На з'їзді він

виступив з доповіддю про діяльність Харківської бактеріологічної станції, а також ознайомився з методиками приготування протидифтерійної сироватки в інститутах Москви, Казані і Самари [2].

У 1907 р. В. І. Недригайлов приймав участь в зоологічному конгресі в Бостоні (Америка), а також ознайомився з 69 бактеріологічними і медичними закладами та Пастерівськими інститутами в Бостоні, Нью-Йорку, Вашингтоні, Торонто [5, с. 69].

Отже, члени Харківського медичного товариства сприяли становленню мікробіологічної науки на терені України. Науковці зробили вагомий внесок у галузі діагностики, пошуків і обґрунтування ефективних засобів профілактики і лікування інфекційних хвороб людей та сільськогосподарських тварин, ознайомлювалися зі світовими досягненнями в галузі епідеміології і бактеріології та застосовували їх у своїй практичній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Высокович В. К. О результатах последних предохранительных прививок сибирской язвы, проведенных в м. Белозерке Херсонского уезда / В. К. Высокович // Врач. – 1888. – Т. 9, № 2. – С. 21–24.
2. Коршун С. В. Отчет о командировке на V съезд в память Н. И. Пирогова в Казани / С. В. Коршун // Труды Харьковского мед. о-ва. – X., 1899 [1900]. – С. 92–105.
3. Метелкин И. И. Л. С. Ценковский (основоположник отечественной школы микробиологов) / И. И. Метелкин. – М. : Госиздат мед. л-ры, 1950. – 263 с.
4. Отчет о деятельности Бактериологического иститута Харьковского медицин-

- ского общества за 1907 р. д-ра Амираджи и д-ра Недригайлова. – Х., 1908. – С.54-80.
5. Отчет о деятельности Бактериологического института Харьковского медицинского общества за 1907 г. – Х., 1908. – С.69.
 6. Плющ В. Лікарські товариства і наукові з'їзди лікарів у Східній Україні (1840–1946) : іст. нарис / В. Плющ // Матеріали до історії укр. медицини. – Чикаго : Вид. УЛТПА, 1988. – Т. 2. – С. 1–22.
 7. Протокол № 26 научно-публичного заседания Харьковского медицинского общества 26 сентября 1909 г. //Труды Харьковского мед. об-ва. – Х., 1910. – С. 249–253.
 8. Рудик С. К. З історії лікування тварин в Україні / С. К. Рудик. – К., 1996. – 52 с.
 9. Сборник лекций по азиатской холере, читанных при Харьковском медицинском обществе в 1905 году. – Х., 1905. – 222 с.
 10. Труды Харьковского медицинского общества. – Х., 1902. – Вып. 1. – Х., 1903. – С. 141–146.
 11. Труды Харьковского медицинского общества. – Х., 1903. – Вып. 2. – Х., 1904. – С. 27–57.
 12. Труды Харьковского медицинского общества. – 1901. – Вып. 3. – Х., 1902. – С. 501–516.
 13. Ценковский Л. С. Микроорганизмы (бактериальные образования) / Л. С. Ценковский. – Х., 1882. – 28 с.
 14. Чмель А. Д. Общественно-политическая деятельность Харьковского медицинского общества / А. Д. Чмель // Итоги и перспективы по истории медицины / [ред. Ю. П. Лисицын, Г. Р. Крючко]. – Ташкент, 1980. – С. 645–653.
 15. Южный край. – 1911. – № 10423(11 окт.).

СТАН СТРУКТУР ПЕЧІНКИ СВИНЕЙ ПРИ ЗГОДОВУВАННІ КОРМОВИХ ДОБАВОК

О.І. Вознюк

кандидат с.-г. наук, доцент

Вінницький національний аграрний університет

Ключові слова: кормові добавки, структура, печінка, молодняк, свині, вирощування, м'ясо, премікси, марцеробацилін, кормовий концентрат.

Кормові добавки – премікси, *амінокислотні, ферментні, білкові* – в раціонах молодняку свиней не впливають на зміну маси печінки, але викликають збільшення розмірів ядер гепатоцитів.

Серед факторів, що забезпечують підвищення продуктивності сільськогосподарських тварин, велике значення має їх повноцінна годівля.

На сучасному етапі розвитку тваринництва в нашій країні рівень і збалансованість годівлі сільськогосподарських тварин у багатьох випадках не відповідає науково обґрунтованим нормам. Хронічний дефіцит протеїну і мінеральних речовин в раціонах веде до недобору 30-40 % продукції і в 2-2.5 рази підвищує її собівартість.

Рішення проблеми збалансованої годівлі і підвищення продуктивності тварин вимагає вдосконалення існуючих та розробки нових технологічних рішень виробництва збалансованих кормових добавок, що підвищують протеїнову, вітамінну і мінеральну поживність кормів.

Перебіг метаболічних процесів в печінці і вплив на них аліментарних факторів пов'язаний із трансформацією основної маси поживних речовин раціонів і асиміляцією організмом тварин продуктів розпаду. При цьому виконання складних і багатогранних функцій печінки забезпечується роботою клітинних елементів її паренхіми, яким властива певна гетерогенність. Тому вивчення будови і характеру функціонування гепатоцитів в нормі, а також змін, що виникають в залозі при дії різних кормових засобів, має практичне значення при вирощуванні с.-г. тварин на м'ясо.

Метою даної роботи було узагальнення одержаного в науково-господарських дослідках експериментального матеріалу про вплив згодовування кормових добавок різної природи на стан структур печінки молодняку свиней при вирощуванні на м'ясо.

Матеріал і методика досліджень. Зразки печінки відбирались при контрольних забоях свиней, які проводились після закінчення науково-господарських

дослідів по вивченню ефективності згодовування різних кормових добавок (див. табл. 1).

Тривалість згодовування добавок становила від 108 до 176 днів. Середня жива маса при забоях була в межах 110-120 кг, рівень середньодобових приростів – 500-650 г.

Обробка зразків полягала в формаліновій фіксації, промивці, заливці в парафін, виготовлення зрізів на мікротомі, забарвленні їх гематоксилінеозином, заключенні в бальзам і мікроскопії. При цьому користувались мікроскопом МББ-1А з лінійкою та сіткою окуляр-мікрометра. Морфометричний матеріал оброблявся за М.О. Плохінським.

Результати досліджень. Дослідження показали, що за масою печінки свиней піддослідних груп, незалежно від виду досліджуваного кормового фактора, вірогідної різниці не було. Спостерігалась лише тенденція збільшення її при згодовуванні преміксів, марцеробациліну та кормового концентрату лізину (ККЛ) з різними наповнювачами.

Кількість ядер на 1 кв. мм збільшувалась в порівнянні з контролем при згодовуванні премікса Р-9134 виробництва французької фірми «Рон-пуленк», $P < 0,001$) і зменшувалась при введенні в раціон ККЛ з різними наповнювачами ($P < 0,05-0,001$). Але за розмірами ядер гепатоцитів в дослідних групах спостерігались значні відхилення від аналогічного показника в контрольній групі. Досліджувані кормові добавки в різних дозах в раціонах молодняку свиней викликали збільшення діаметра ядер, їх об'єму, а також кількості каріоплазми на 1 мм^2 . Менш істотні зміни цих показників були при згодовуванні бовілакту в кількості 10 та 15 г на голову за добу, а також амінокислотного концентрату – 15 г на голову за добу.

Збільшення об'єму ядер гепатоцитів при згодовуванні ПКД-10 та Р-9134 становить 17,0 та 71,2% від контрольного рівня. При збагаченні раціонів молодняку свиней мацеробацеліном в досліджуваних дозах об'єм ядер збільшується в межах 4,9 – 19,5%. Подвоєння об'ємів ядер в порівнянні з контролем спостерігається при згодовуванні амінокислотного концентрату в дозах 5-10 г/гол. за добу та дріжджового автолізу в кількості 20г/гол. за добу.

Такий характер каріогенезу в печінці свиней може свідчити про інтенсифікацію функцій цієї залози в створених комфортних умовах. Збільшення середньодобових приростів вимагає підвищення рівня синтетичних процесів як в усьому організмі, так і в печінці – одній з важливих травних залоз тварин.

Так, при згодовуванні преміксів середньодобові прирости проти контролю збільшувались на 12,4% (Р-9134) та 32,1% (ПКД-10). Максимальні прирости в окремих групах переважали контрольні показники при згодовуванні бовілакту на 20,4%, мацеробациліну – на 18,3%, амінокислотного концентрату на – 12,9%, дріжджового автолізу – на 17%, соєвого борошна – на 24% і ККЛ з різними

наповнювачами – на 23,9-34,7%.

Дані дослідження структур печінки свідчать про порівняно широкі ліміти мінливості каріометричних показників. Так, по 24 групах тварин про згодовуванні різних кормових добавок маса печінки коливалась від 1,28 до 1,97 кг. Найбільші відхилення від контрольного значення були при згодовуванні амінокислотного концентрату (600 г). Це ж відноситься і до показника кількості ядер на 1 кв. мм. Ліміти інших показників також досить широкі, а саме: за діаметром ядер – 2,8 – 5,16 мкм, їх об'ємом – 11,5 – 71,85 мкм³, кількістю каріоплазми на 1 мм² – 44,8 – 299 тис. мкм³.

Такі ліміти показників структурного гомеостазу печінки свиней можуть бути як при інтенсифікації функцій гепатоцитів, так і при одній із фаз адаптивної реакції стрес на кормові фактори різної природи. При згодовуванні ККЛ з різними наповнювачами зменшення кількості ядер на – 1 мм² супроводжується збільшенням їх розмірів, що свідчить про явище компенсації функції, яка так і не була компенсована. Про це свідчить показник кількості каріоплазми на 1 мм². В основі збільшення розмірів ядер лежать гіперпластичні процеси внутрішньядерних структур для забезпечення функцій за рахунок місцевих резервів. Коли ж кормовий фактор стає неадекватним організму тварин, то для забезпечення функції включаються проліферативні механізми, що ведуть до збільшення кількості ядер на 1 мм² паренхіми залози.

Гру- пи	Кормові фактори	Маса, кг	Кількість ядер на 1 мл ² , шт.	Діаметр ядер, мкм	Об'єм ядер, мкм ³	Кіль- кість каріоі- шати на 1.тг, тис. мкм*
Премікси						
1	Контроль	1.48 ±0.04	3349±113	4,28+0,04	41.0	137
2	ПКД-10,200 г/гел. за добу	1,56+0.03	3312+83	4.51+0,05**	47,97	158
3	P-9134	1,50±0.09	4266+82**	5.12+0.06**	70,19	299
Ферментні препарати						
1	КхЖФОЛЬ	1.69±0,17	3399+287	2,96+0,04	15,58	44,8
9	Бовілакг, 5 г/гол за добу	1.61+0.13	3456±266	3,12+0,03*	15,9	54.95
3	10 п'голзадобу	0,59i-0.10	3535+99	3,03+0.03	14.55	51.44
4	15 л/рол за добу	1,7310.28	3745+174	2,92X0.04	13.03	48,8
5	Маїєробашілін, 0,2 г/100 кг живої маси	1,75+0.17	2631+63	3.21*0,04"	17.3	45.5

6	- ¹¹ – 0.4 г/100 кг живої маси	1.97±0.08	3408±233	3.29±0.04”	18.63	63,5
7	-” – 0.6 г/100 кг живої маси	1.76±0.07	3688±232	3.15±0.04”	16,35	60,3
Амінокислотні добавки						
1	Коїпроль	1.4±0.14	4640±4.18	2.8±-0.06	11.5	5.3,3
т	Лміїжкисхтмі концї прт, 5 глш за добу	1.38±0.19	4968±323	3,58±0.16“	24.0	119.2
3	10 г/гол за добу	1,5110,19	5283±240	3,7±0,06“	26,5	139.9
4	15 г/гол за добу	1.67±0.14	5221±249	2.97±-0.06	13,7	71,5
5	Дріжджовий авшлізяг, 10 г/гол за добу	1,46±0.15	4618±565	3,1±0,07’	15.6	72,04
6	-” – 20 г/гол за добу	1,28±0,25	5522±14	.3.6±0,07***	24,4	134.73
7	ККП в сюїшіі: комбікорму	1.88±0.1 Г	2697±114”	3.34±0,04***	19.48	52,2 І
8	висівки, крейда, цеоліт	1,78±0.16	2818±92’*	3.23±0,04***	17.62	49.6
9	висівки, лушпиння соняшнику	1.58±0.10	3220±92’	3,3±0.04”*	18.79	60.5
10	крейда	1,51±0.18	2426±124***	3.32±0.04***	19.13	46.4
Білкові добавки						
1	50% протеїну – м’ясо-кісткове борошно	1.91±0.1	3777±884	4,54±-0,05	48,9	554,?
2	30% м’ясо-кісткове (20% сосве бороп її ю	1,95±0.08	4312±1010	4.15±0.05”*	37.3	483.6
3	50% сосве борои її ю+соняші віковий пірог	1.84±0.89	3470±1306	5.16±004”*	71,85	749.9
4	50% соте борошно	1.79±0.06	3773±910	5,05-^0.04***	67.36	762.5

Висновки. 1. Збільшення раціонів молодняку свиней, що вирощується на м’ясо, кормовими добавками – ПКД-10, Р-9134, бовілактом, мацеробациліном, амінокислотним концентратом, дріжджовим автолізатом, соєвим борошном не має вірогідного впливу на зміну маси печінки

Список використаної літератури

1. Баркарь Є.В. Оцінка ефективності відбору відгодівельного молодняку свиней різних порід за живою масою при відлученні / Є.В. Баркарь, Лютка Г.І. // Аграрна наука та харчові технології – Вінниця: ВЦ ВНАУ, 2017. – Вип. 5 (99). – Т.1. – С. 52-59.
2. Бойчук В.М. Відгодівельні показники ранньовідлученого молодняку свиней при згодовуванні пробіотичного препарату / В.М. Бойчук, В.П. Кучерявий. Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С.З. Гжицького. – Львів: Серія «Сільськогосподарські науки». – 2013. – Том 15, №3(57). – Ч. 3. – С. 8-12.

3. Вознюк О.І. Продуктивність свиней за дії пробіотики / О.І. Вознюк, Р.А. Чудак, Ю.М. Подолян, А.В. Євпак // Збірник наукових праць ВНАУ. – Вінниця. – 2013. – Вип. 2(72). – С. 54-56
4. Кучерявий В.П. Відгодівельні та забійні показники свиней на відгодівлі при згодовуванні субаліну / В.П. Кучерявий, А.М. Іщенко, Н.В. Олійник, В.О. Пустовіт, Ю.В. Слюсар. Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. Серія «Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва». – Кам'янець – Подільський, 2013. – Випуск 21. – С. 159-161.
5. Польовий Л.В. формування м'ясної продуктивності та економічна ефективність виробництва свинини залежно від тривалості підсисного періоду / Л.В. Польовий, Т. В. Поліщук, А.П. Кульчицька // Аграрна наука та харчові технології. – Вінниця: ВЦ ВНАУ, 2017. – Вип. 4 (98). – С. 190-198.
6. Чудак Р.А. Ефективність вирощування гібридних свиней за використання кормів різного виробництва / Р.А. Чудак, Ю.М. Побережець, О.І. Вознюк // Аграрна наука та харчові технології – Вінниця: ВЦ ВНАУ, 2017. – Вип. 5 (99). Т. 1.– С. 10-15.

CLINICAL ASPECTS OF CURRENT TRENDS MUMPS VIRUS INFECTION IN ADULTS

Buribaeva Bakhriniso Isabaevna,

Assistent of Tashkent Pediatric Medical Institute

Akbarova Madina, Kholdarova Shakhodat

Students of Tashkent Pediatric Medical Institute

Annotation:

Mumps viral infection is considered to be one of the most common diseases in all countries of the world with adverse consequences. The social Importance of MVI is determined by the frequency of damage to the nervous system often in a generalized form the process involves various organs and systems. Therefore, the study of the peculiarities of clinical course, diagnosis and treatment remain an urgent problem of practical health care in all countries of the world, including Uzbekistan.

Key words: Mumps viral infection, lesion of the nervous system, vaccination, residual phenomena, meningitis, encephalitis.

The urgency of the problem. Mumps virus infection (MVI) occupies a special place in the structure of airborne infections, which is determined by the wide-spread in all countries of the world and adverse consequences. The social significance of mumps virus infection is mainly determined by the frequency of lesions of the nervous system in the form of serous mumps meningitis, encephalitis, the defeat of the glandular apparatus of the human body and the associated long-term consequences.

Analysis of the specific prevention of mumps virus infection shows that there are currently highly effective means of controlling this infection in the world. On the example of long-term use of the most effective and well-studied mumps, it is established that with their help it is possible to reduce the incidence of mumps virus infection to a sporadic level and

thereby significantly reduce the medical and social damage to the health of the population. Due to vaccination, there was a change in the epidemic process of mumps viral infection, including intensity, cyclicity, seasonality, age structure, etc.

Despite the relative stabilization of morbidity, its level in the world and, in particular, in Uzbekistan remains quite high due to the adult part of the population and typical complications for this pathology. Clinically, mumps virus infection in adults is more severe than in children, often in a generalized form, involving in the pathological process, except for the salivary glands, various organs and systems (defeat of the genital organs, pancreas, nervous, urinary, cardiovascular system, respiratory, hearing and vision, etc.). This contributes to the development of residual phenomena and persistent organic changes in various organs and sys-

tems, leading to disability and disruption of social adaptation of patients.

Therefore, the study of the peculiarities of clinical course, diagnosis and treatment remain an urgent problem of practical health care in all countries of the world, including Uzbekistan.

The aim of the study was to study the clinical course of mumps virus infection (MVI) in adults.

Materials and methods of research.

Under our supervision, there were 68 patients with the diagnosis of mumps virus infection at the age from 17 to 39 years who were in hospital therapy of the 1st city clinical infectious diseases hospital in Tashkent. The patients were mostly male 45(66.2%) and 23(33.8%) female. To confirm the diagnosis of mumps virus infection, we used the definition of anti-parotitis antibodies in blood serum using **RTGA** according to the generally accepted method, using mumps diagnostics produced by the "Enterprise for the production of bacterial preparations **NIEM** named Pasteur" (St.-Petersburg). In addition, all patients took a blood test for biochemical studies. The data obtained in the study were processed on a personal computer "Pentium IV" using the software package "Microsoft Office Excel – 2003", including the use of built-in functions of statistical processing. For statistically significant changes took the level of reliability $P < 0.001$.

Research result. According to the clinical classification, all patients were divided into 2 groups: glandular form was diagnosed in 89.4% of cases, 63.1% of them were men and 26.3% of women; the

glandular-nervous form was observed in 10.6% of cases, of which 5.8% were men and 4.8% women. Analyzing the age structure of patients, it should be noted that both groups of clinical forms of mumps virus infection are mainly represented by persons aged (17 to 39 years), male 63.1% and 5.8%, respectively. In adults, mumps viral infection with a primary lesion of the salivary glands noted swelling in the parotid salivary glands in 100%, swelling of the submandibular glands in 54.8% of the symptom "**Mursu**", 86.8% of the patients. Patients were admitted to the hospital on 6.4 ± 0.4 day of the disease, specific clinical manifestations (swelling of the glands) developed on average in 2.2 ± 0.3 days from the beginning of prodromal symptoms. Clinical recovery, as well as the timing of discharge from the hospital with isolated lesions of the salivary glands, were observed much later than in adolescents.

In the combined forms of mumps viral infection, the defeat of the parotid salivary glands was diagnosed in 100% of patients, and almost all patients had a bilateral pathology process. The severity of the disease was more pronounced in bilateral lesions of the salivary glands (100%). However, only 59% of patients had a simultaneous lesion of both salivary glands, 41% had a consistent pattern of lesions in patients with mumps virus infection with a predominant lesion of the salivary glands.

In adults, the mean values of the temperature reaction were also clearly correlated with the severity of the disease: the highest mean values were observed in the

severe form of the disease ($39.8 \pm 0.7^\circ\text{C}$, $P < 0.001$). A similar pattern was observed with respect to the duration of the feverish reaction: in patients with mild mumps virus infection, it was 3.3 ± 0.2 days, and in severe – 14.5 ± 0.3 days ($P < 0.001$).

In adults, also in severe form in the first days of the disease, the phenomenon of mumps was already observed. While in patients of a mild form, this symptomatology developed 3 times later ($P < 0.001$). The severity of symptoms of intoxication, as well as their duration, increased adequately to the severity of mumps viral infection. The soreness of the salivary glands was more pronounced in severe forms of mumps viral infection, and the degree of their swelling, on the contrary, in the mild course of the disease.

Mumps virus infection occurring with a predominant lesion of the pancreas in adults, the incidence of mumps was 25.3% of all patients. Most of the patients were aged 19-29 years. They have 100% of patients revealed a violation of appetite, about half had hiccups, dry mouth, nausea. Almost all patients had vomiting, pain in the left hypochondrium, in the epigastric region and in the navel of an aching nature. The dyspeptic syndrome was registered in all patients. Patients were admitted to the hospital on 3.5 ± 0.2 day of the disease when their specific clinical manifestations developed on average 4.1 ± 0.1 days after the onset of prodromal symptoms. Terms of clinical recovery, as well as discharge from the hospital, were observed at 15.7 ± 0.3 days.

We did not find an isolated form of pancreatic lesion. Of the 18 patients with

the advantage of pancreatic lesions, 72.4% were men and 27.6% were women. The disease was mild in 15.6% of patients, 37.0% in severe and 47.4% in moderate. Consequently, adults were more often diagnosed with moderate and severe forms.

Thus, according to the results of the observation of the clinical course in adult patients with a diagnosis of mumps virus infection, **the following conclusions can be drawn:**

On the basis of the results obtained in 89.4% of patients with mumps viral infection diagnosed glandular disease, of them mostly suffered (63.1%) male.

The severity of the disease was determined by bilateral lesions of the salivary glands.

Literature

1. Varnikova OR, Balikin V.f.,Efimov A.K. et al. Clinical and epidemiological features and immunity of the population during parotitis infection in children during the epidemic rise in morbidity//proceedings of the Eighth Congress of Pediatricians of Russia "Modern Problems of Pediatrics?".-M., 2008.-p.156.
2. Dmitrieva N.V.,Tkachenko T.G.,Davydova S.N., Agapova N.I. Peculiarities of the Flow of parotitis infection in the period after the introduction of vaccination//Proceedings of the 8th Congress of Pediatricians of Russia "Modern Problems of Pediatrics?".-M., 2008.-p.170.
3. Zhamerichev SS. Clinical characteristics of parotid viral infection in adults // Voenn.-honey.magazine.-2003-№Z.-p.29-32.
4. Postovit V.A., Koryagin V.N. Comparative characteristics of the clinical manifestations of pediatric droplet infections in adults and children. //Questions inf. pathology.-SPb,2008.-p.126-133
5. Sizem AN, Ivanova V.V.,Bekhtereva M.K.

et al. Mumpsal infection in children during the period of epidemic rise in incidence: features of the course and therapy // Mater, Conf. "Viral infections on the threshold of the XXI century: Epidemiology

and prevention.-SPb, 2009.-C.219? 220.

6. Afzal MA., Marsden SA., Hull RM. et al. Evaluation of the neurovirulence test for mumps vaccines // Biologicals.-2009, Mar.-Vol.27.-No1.-P.43? 49.

PROBLEMS IN TEACHING COMMUNICATIVE LANGUAGE TEACHING (CLT) IN THE CONTEXT OF PRIMARY SCHOOLS IN UZBEKISTAN

Rafikova Fotima Abduvosiyevna

Master student of Namangan State University Email: fotimarafikova@gmail.com

Abstract

Communicative language Teaching is still a trend in teaching English as a foreign language (EFL) in many countries. Despite its popularity among many language experts, English language teachers (ELT) of primary and secondary schools in Uzbekistan claim that high expectations of implementing CLT are challenging and ineffective. This paper discussed the reasons of miscomprehension of CLT by English as foreign language teachers (EFL) not only in Uzbekistan but also in Asian countries and made an attempt to find a solution to successful usage of CLT in primary schools in Uzbekistan.

Key words: communicative language teaching, communicative competence, challenges, efficacy.

Introduction

With global economic integration our government has brought a lot of changes into educational system of Uzbekistan. Currently, English language is being taught by adapting world standards of Common European Framework Reference (CEFR) for teaching foreign languages to our national educational system. Strong knowledge of the English language has become crucial perspective for students and timely respond to the need of contemporary world requirements. Consequently, most of private language centers and experienced EFL teachers are implementing modern language teaching methods to develop students' communicative competence. CLT has emerged as an approach, which enables the development of fluency and communicative abilities of language learners over other traditional methods. Richards and

Rodgers stated "Language and communication are interdependent in the sense that language must serve the purpose of communicating the speaker's objective. The comprehensiveness of CLT thus makes it somewhat different in scope and status from any other approaches or methods". (2014). However, Savignon gave contradictory view by stating that CLT is in some ways problematic as the term means different things to different people and everyday classroom practices can appear to be quite different when CLT principles are applied in different social and educational contexts. (2004). Thus, we may suppose that CLT cannot be accepted as comprehensive method identically by all language experts. Adnan in his research paper stated that ELT scholars currently understood that problems of using CLT in EFL classes are the result of misconceptions regarding its appropriate

utilization in the English language classroom. Hence, due to inaccurate and unrealistic expectations of CLT by a section of English language teachers around the world, the approach as a whole is being blamed. (2012)

Challenges in using CLT throughout the world

Many believe that to use CLT in the classroom teachers of English language should be proficient and experienced enough to be able to prepare lesson plans and activities using authentic materials. Also, some consider that CLT classes are really challenging and not every teacher has potential to conduct lessons that develop communicative competence of language learners.

Adnan conducted a study on issues related to the implementation of CLT in the context of Malaysian education. In his study, he concluded "In the local English language teaching and learning scene CLT could possibly be ignoring many practical constraints that English language teachers have to face in less-than-ideal teaching situations. Even in a country with a relatively developed education system like Malaysia, the approach is sometimes impractical for classroom teachers because of the limited resources, time and even skill" (Adnan, 2012).

Another researcher Shu-Hsiu who carried out the study about practical difficulties in the rural EFL Classrooms in Taiwan sharing his research findings stated that one of the main challenges of using CLT in rural EFL classrooms were teachers who were uncertain to teaching EFL classes due to lack of regular prac-

tices. In addition, low English proficiency of the most students who lost motivation in learning languages as well as the large size of the class made a bad effect on the students' learning and teachers who found difficulty in conducting lessons. (2016)

Kalanzadeh in his paper concluded that the main sources of problems in CLT implementation by the Iranian EFL teachers are: lack of time and expertise in designing communicative activities, students' low proficiency in English that even were not able to express themselves in English, when they are required to participate in genuine communicative exchanges they gradually lose interest and become discouraged to speak English. In addition, English examinations are grammar and lexis based so students were not willing to develop communicative competencies. Lack of enough funding was also mentioned as a great limitation in CLT utilization with the lack of clear cut assessment procedures in CLT relatively. (2013).

Many studies in Bangladesh EFL classes also mentioned that large class sizes, mismatches between curriculum and assessment, cultural inappropriateness, lack of training, and poor socio-economic conditions are the major challenges to implementing CLT there.

From the above examples it is clear that most of the above countries share identical problem in the implementation of CLT in EFL classes; however, many language experts came to conclusion that there are no problems without solutions. Consequently, a lot of work has to be done in order to prepare EFL teachers to hold successful English classes using CLT method. Firstly,

EFL teachers should attend in service teacher trainings and workshops, where they will obtain knowledge on real meaning of CLT and learn the ways of implementing CLT in their classes. Secondly, teachers should be prepared and equipped with thorough outline for the lesson as well as good with knowledge of classroom management so as not to disturb other classes. Next point is financial support of EFL teachers, school should allocate funding to equip classes with technical aid and give opportunities to attend national and international conferences. The last point to strengthen CLT in EFL classes is that teachers should make efforts to motivate and awaken students' interests in learning languages.

CLT in primary schools in Uzbekistan

The CLT approach was firstly brought as a new method into national curriculum in Uzbekistan at the end of 1990s, when the Ministry of Public Education developed State Educational Standards. As a timely response to world standards there was a move from traditional, grammar based teaching to conventional teaching to develop communicative competence of learners. For the last 15 years, a lot of methods, techniques were introduced in regional and local conferences, workshops as well as in-service teacher trainings by local and international English language experts.

According to the national curriculum of public schools, the English language learning begins in the first grade of primary school. Learners have English lessons from 2-3 hours per week, academic year averaging 33 weeks in total. The

majority of primary school students are monolingual in rural areas, while in urban areas many are bilingual. Therefore, the mastery of language skills depends on students' language ability and motivation.

According to Hasanova Uzbek teachers were exposed to modern approaches to ELT as communicative language teaching in mid 1990's, however "continued lack of financial support and insufficient teacher training have made CLT more a topic of discussion rather than an approach being implemented in many Uzbek classrooms" (2008). This implication has grounds to prove that most of the EFL teachers have no clear idea about CLT and its application in their lessons and this has become one of the main problem in utilizing CLT in the Uzbek ELT context.

Challenges and possible solutions

Hasanova adds that through her personal communication and interviews, she has discovered that 89.6% of the people she interviewed maintained that CLT's purpose was to help students improve their speaking and communication skills (2007). Navruzov carried on that while this ideology partly holds to the truth, the main principle of CLT is to improve students' overall communicative competence in all the skills of a foreign language (2016).

Another restriction that inhibits EFL teachers from productive lesson conduct is their low proficiency in English language. These teachers in urban and rural areas have no time and money to self study and improve their teaching skills. Therefore, they keep themselves on a safer side rather than making risks and apply CLT. As a result they are strongly bound

to traditional way of teaching; however, now many of them realized that current tendency to English language increased the interest to language learning among teenagers as well as adults and as respectful ones they should acquire strong knowledge and fluency in English. So, EFL teachers started attending teacher trainings, online learning courses and private language centers to improve their proficiency and professionalism.

Average class size of first graders in Uzbek schools is 30 to 35 pupils and English language classes are dividing into two small groups of 15 to 17 pupils. The efficiency of teaching language in small group has been proved by many linguists. Mahmoud claimed in his research that small groups can be used to create communication, interpersonal and team skills as members of each group do not have the same background or ability (2014). According to the results of recent research conducted by Blatchford (2007), class size has a great impact on the efficiency of teaching English to English learners of 7 to 11 age group.

However, due to the lack of EFL teachers in rural areas there are schools that cannot afford teaching foreign languages in small groups.

The following research finding by Hasanova revealed information that some English teachers are leaving their positions at schools and universities for better paid private companies and private tutoring; second, some of the teachers who stay are losing their passion to devote more time and energy to their profession (Hasanova, 2008).

Nowadays, the situation in Uzbekistan has changed for better and according to the information of public education of Uzbekistan the number of male teachers has increased from 120336 in 2017 to 133207 in 2018. Thus, we might propose that economic situation is getting better and that many of professional EFL teacher will return to teaching.

The last problems that EFL teachers usually highlight in difficulty of usage CLT are ineffective assessment and lack of knowledge of communicative activities. According to Hasanova's research *Sinkvein* and *Find the Author* are the activities widely used among teachers; both of them focus on communicative skills and the improvement of critical thinking (2007). However, there are a wide range of activities that are available in books, magazines and professional online resources. Recently has been developed series of English language books "Kid's English" for primary school learners. The book comprises all four skills to improve communicative competence of little learners. Many activities, role plays, dialogues and even miming make this book interesting for language learners. In addition to this book teachers should create and prepare some extra activities from other resources. Another important task to make fruitful products is to know how to assess students in CLT classes as many of educators complain that it is quite difficult to assess the work of a student while performing on the stage a role or in debates. For these activities different assessment tools can be used according to assessment criterion. Rubrics, portfolios could be

good equipments for EFL teachers while assessing communicative competence of pupils.

It can be concluded that the problems of CLT application discussed and analyzed in the above paragraphs are regular in many countries. As professionals, we need to identify the benefits of this methodology and adapt them into our context. EFL teachers should create 'real life' English in class and out of the class. For instance, educators may create their own web page to engage students' attention into learning as in fact; millenniums are savvy at using technology. Also, chatting in English in the forums and uploading reading, writing materials, sharing authentic adapted materials such as cartoons, songs and movies are really beneficial. Thus, myriad solutions can be found for those teachers who used to complain about using CLT, but in fact, the only major limitation is us-teachers. This paper made attempts to discuss causes of the mentioned problems and made some conclusions which might be of use for colleagues. Misunderstanding or disagreements according to the research article can be accepted by the author and discussed further.

Used literature

1. Adnan, A. H. M, Ilias, N. & Ramli, M. Sh. (2012) "Communicative Language Teaching: Difficulties, Problems and Limitations regarding its implementation in the Malaysian ELT Context. International Conference on Active Learning (ICAL)
2. Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan. (2013). State Educational Standard. Requirements to the Level of Preparation of Graduates in Foreign Languages at All Levels of Education. [online]. <http://www.lex.uz>
3. Kalanzadeh, Gh. A., Mirchenari, N. A., & Bahtiarvand, M. March 2013, "Perceived problems in using communicative language teaching by EFL Iranian teachers" The international journal of language learning and applied linguistics world
4. Hassanova, D. and Shadieva, T. (2008). Implementing Communicative Language Teaching in Uzbekistan. TESOL Quarterly, 42(1), pp. 138-143.
5. Hymes, D. 1972. "On communicative competence". In J. B. Pride and J. Holmes. eds. Sociolinguistics
6. Mahmoud, M. (2014) The Effectiveness of Using the Cooperative Language Learning Approach to Enhance EFL Writing Skills among Saudi University Students Journal of Language Teaching and Research, Academy Publisher Finland
7. Navruzov F. (2017) The communicative teaching approach in Uzbekistan Journal Humanizing language teaching
8. Roy, S. (2016) Challenges to Implementing Communicative Language Teaching (CLT) in Bangladesh. Language in India. www.languageinindia.com
9. Savignon, S. (2004) 'Communicative Language Teaching', in M. Byram (ed.) Routledge Encyclopedia of Language Teaching and Learning London: Routledge, pp. 124-9
10. Shu-Hsiu, H. 2016. "Communicative Language Teaching: Practical Difficulties in the Rural EFL Classrooms in Taiwan" Journal of Education and Practice. Vol.7, No.24,
11. Richards, J.C. and Rodgers, T.C. (2014) "Approaches and methods in language teaching" United Kingdom: Cambridge University press
12. Urazbaev, H. (2016) Teaching speaking and listening in the context of the system of continuous education in Uzbekistan Journal Foreign languages in Uzbekistan

ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СПИРТОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ У СУМСЬКІЙ ОБЛАСТІ УКРАЇНИ



Корнус О.Г.,

кандидат географічних наук, доцент,
Сумський державний педагогічний університет
імені А.С. Макаренка



Корнус А.О.,

кандидат географічних наук, доцент,
Сумський державний педагогічний університет
імені А.С. Макаренка



Сюткін С.І.,

кандидат географічних наук, доцент,
Сумський державний педагогічний університет
імені А.С. Макаренка

Key words: Alcohol manufacture, food industry, Sumy region.

Ключові слова: спиртова промисловість, харчова промисловість, Сумська область.

У Сумській області харчова промисловість завжди була досить розвинутою галуззю. У 1913 р. її частка у вартості всієї промислової продукції становила 96 %, а найбільш розвинутою галуззю була цукрова промисловість. Станом на 1925 р. на території повітів, що згодом увійшли до складу Сумської області, розміщувалося більше 20 підприємств цукроваріння, причому 17 з них – у Сумській окрузі. Спиртова промисловість, як тісно пов'язана з цукровою, також розвива-

лася. Наприклад, історія Сумського лікеро-горілчаного виробництва офіційно починається з 1897 р., коли в документах Акцизного Управління 3-го округу Харківської губернії про видані патенти з'явився запис під номером 522 від 12 липня 1897 р. У 1896 р. в м. Суми був побудований державний винний склад №7 для зберігання спиртних напоїв, який з 1898 р. починає випуск горілки для державних потреб. Приміщення складу функціонує досі як один з цехів заводу «Горобина» [4].

У 1914 р. робота підприємства була тимчасово припинена, однак з 1923 р. виробництво відновилося – випускалися 3 види горілки, гіркі й солодкі горілчані вироби та лікери. За підсумками 1925 р. у Сумській окрузі було 9 гуралень, з них діяли 3 у Сумах, Тростянці і Стецьківці; у Конотопській окрузі – 1 діюча (с. Попівка) у Роменській і Конотопській округах – жодної діючої гуральні не було. Існувало і броварне та солодове виробництво. Дві броварні діяли у Сумах, також працювали броварня Красовицького у Глухові, броварня Гернера у Конотопі та броварня Окрмісцгоспу у Ромнах.

За радянських часів цукро-спиртові підприємства, пов'язані з використанням місцевої сільськогосподарської сировини, розташовувалися переважно в селищах і селах. Зважаючи на тісний зв'язок із цукровим та зерновим виробництвом, переважна більшість спиртових заводів містилася в зерново-бурякових лісостепових районах у південно-східній та присеймській частинах регіону. 11 з 16 спиртозаводів області були розміщені біля цукрових заводів, де переробляли на спирт патоку і зерно. Спирт використовували як сировину на Сумському горілчано-лікерному та інших заводах, вивозили у великі промислові центри. У 1955 р. спиртозаводи Сумської області випустили 700 тис. декалітрів, а в 1956 р. – 3,5 млн. декалітрів спирту-сирцю [2].

Наприкінці 1980-х років виробництво спирту здійснювалося на Наумівському (Краснопільський район), Стецьківському, Новосуханівському

(Сумський район), Дубов'язівському, Попівському (Конотопський район), Будильському (Лебединський район) спиртозаводах в основному із зерна і картоплі. З 1980 р. почалася значна модернізація Сумського лікеро-горілчаного заводу – у 1982 р. тут було змонтовано нову лінію розливу, в 1986 р. – замінено автомати укладання, а у 1991 р. – машину для миття посуду.

Початок ХХІ століття характеризується стрімкою деіндустріалізацією економіки Сумської області, яка проявляється як у структурі зайнятості населення, так і у структурі валової доданої вартості. На даний час у Сумській області налічується понад 110 підприємств, які здійснюють виробничу діяльність у галузі харчової промисловості. Частка харчової промисловості у загальному обсязі реалізованої промислової продукції протягом 2010-2016 рр. коливалася в межах 16-20 %, а протягом 2014-2016 рр. вона була найвищою серед усіх галузей обробної помисливості, а за підсумками 2016 р. – як обробної промисловості, так і добувної. За підсумками 2016 р. частка харчової промисловості у вартості реалізованої промислової продукції становила 18,7 %, тоді як добувної промисловості – 17,2 %, машинобудування – 14,8 % [3].

Виробництво спирту у Сумській області згортається, хоча на обліку досі перебуває 5 спиртових підприємств: ДП «Попівський експериментальний завод» (Конотопський район), ДП «Новосуханівський спиртовий завод» і ДП «Сумиспирт» (Сумський ра-

йон), ДП «Наумівський спиртзавод» (Краснопільський район) і «Дубов'язівське місце провадження діяльності» ДП «Укрспирт» (Конотопський район), а їх річні потужності з виробництва продукції становить близько 300-400 тисяч декалітрів [5]. У 2018 р. фактично виробнича діяльність здійснювалася лише на двох підприємствах – Попівському і Дубов'язівському. У 2019 р. планується відновлення роботи ДП «Наумівський спиртзавод», ДП «Новосуханівський спиртовий завод» і ДП «Сумиспирт» (Сумський район) та перепрофілювання їхніх виробничих потужностей на виробництво технічного спирту, яке вважається більш рентабельним, ніж харчового [5].

Єдиний виробник горілки та лікеро-горілчаної продукції в Сумській області компанія «Горобина» місцевий спирт не використовує. Використовуючи привозну сировину на автоматизованих лініях ТОВ «Горобина» під торговельними марками «Дух царів», «Губернія», «Дворянський графин», «Горобина» та «Сумський двір» випускається більше 30 найменувань продукції: горілка, гіркі настоянки, бальзами, вермути лікерні з коньяком, а також квас. Також компанія проводить розлив алкогольної продукції інших марок на власних виробничих потужностях.

За результатами історико-географічного дослідження спиртової промисловості Сумської області варто відзначити, що у процесі свого розвитку вона зазнала негативних змін. Біль-

шість з існуючих спиртозаводів припинили своє існування, відтак з економічної карти області дана підгалузь харчової промисловості може зникнути. Одним із шляхів розвитку цієї підгалузі харчової промисловості є переорієнтація підприємств на виробництво технічного, зокрема парфумерного спирту та іншої конкурентоздатної продукції, яка користувалась би попитом як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках. Доцільним є встановлення нульової ставки акцизного податку на спирт, який використовується для виробництва оцту, парфумерно-косметичної продукції та інші технічні спирти.

Література:

1. Голиков А.П. Сумская область (экономико-географическая характеристика) / А.П. Голиков, Л.Г. Панасенко, С.П. Сонько, Л.С. Шульженко // Экономическая география. – 1987. – Вып. 39. – С. 107-121.
2. Гудзенко П.А. Сумська область: географічний нарис / П.А. Гудзенко. – К.: Рад. школа, 1958. – 121 с.
3. Корнус А.О. Промисловість Сумської області (економіко-географічне дослідження): монографія / А.О. Корнус, О. Г. Корнус. – Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. – 136 с.
4. Леонтьева Г.Г. Сумський промисловий вузол: навч. посібник / Г.Г. Леонтьева. – Суми: Слобожанщина, 1996. – 64 с.
5. Спиртозаводи працюватимуть, а не простоюватимуть [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukurier.gov.ua/uk/news/spirtozavodi-pracuyuvatimut-ne-prostoyuvatimut/> (дата звернення: 15.01.2019)

CRITERIA FOR HIGHLIGHTING OF COMPOUND WORDS IN A LINGUOCULTURAL ASPECT

Asomova Moxistara Zohid qizi,

Uzbekistan State University of World Languages, Tashkent, Uzbekistan

Annotation

A compound word is a lexical unit formed from two or more bases by addition and allocated in the flow of speech on the basis of its entire formality. The orthography of compound words in modern English is unstable. The same words are written differently by different authors in different dictionaries. In some cases, the structural integrity of the word may be indicative in distinguishing a compound word from a word combination. Elements of a compound word, especially if it is idiomatic, cannot be rearranged or connected in any other way and retain the same meaning.

Key words: linguocultural aspects, compound words, word expressing, orthography compound words.

A compound word is a lexical unit formed from two or more bases by addition and allocated in the flow of speech on the basis of its entire formality. Uniformity is understood as indivisibility, indivisibility, inability to divide into parts and place other elements (units) of the language between them. The signs of whole-formality are divided into internal (phonetic, morphological, orthographic) and external (syntactic). Internal signs make it possible to judge the whole-formality of a single lexical unit, external ones – about the entire formality of a lexical unit in the flow of speech.[1; p98]

Graphic criterion.

The orthography of compound words in modern English is unstable. The same words are written differently by different authors in different dictionaries. For example: **loud speaker**, **loud – speaker**, **loudspeaker**. [3] There is no stability in writing the same words. For example, “a

textbook” is written separately, “**a story-book**” is hyphenated, and “**a reference book**” is separated, meanwhile the components of these words are in the same ratio. The semantic connection in all three cases is similar, and, nevertheless, their spelling is completely different. Thus, the graphical criterion can be used as an additional measure in determining the entire formality.

Phonetic criterion.

For many compound words, the unity of stress can serve as the criterion of unity. For example:

“**Blackboard – sinf doskasi**,” “**black board – qora doska**”

Most complex nouns are stressed only on the first element: ‘**copy-book**,’ ‘**foot-ball**,’ ‘**holiday**,’ ‘**rain-coat**,’ ‘**tea-cup**. However, the arrangement of stresses in compound words is connected with the possibility for elements of a compound word to be combined with other words and to

be contrasted with them. So, in the cases: **'inkpot-' teapot**, **'class-room -' bath-room** the first elements are opposed and therefore the accent should fall on them. The word **mankind** can have two accents. If the unifying stress falls on the first syllable, then the word means **"men"** and is an antonym to the word **womankind**. If the stress is placed on the second element, **man'kind** means **"humanity"**.

The unifying stress is not always the same. It can be single or combined with a background one. It can be so strong that the second element will change its sound, since the vowel in it is reduced (for example, **Sunday**) or maybe weaker, and then the sound of the second component will be preserved (**birthday**).

There may also be cases where both components of a compound word retain their stress: **'gas-'stove**, **new-'comer**.

Complex and compound derivatives adjectives usually have two stresses of equal strength: **'good-'looking**, **kind-'hearted**, **'red-'hot**.

In many compound words, the stress is unstable and depends on the phrase stress and the syntactic function of the word: **short-lived**, **light-hearted** have one stress on the first syllable only when they are used attributively. **Life-size**, meanwhile have two accents (stress only on the first syllable or only on the second) depending on the phrase stress.

Sometimes stress is used to distinguish values within a compound word: **'overwork** means **extra work** – **over'work** means **fatigue**.

Thus, the phonetic sign cannot serve as the only criterion for the definition of a

compound word.

Phonetic and spelling whole-piece increase, strengthen the adhesion of components of a compound word, so the presence of such a whole-piece can serve as proof that this is a compound word, but it does not follow from this that the absence of this whole-formality, i.e. The presence, for example, of two accents or separate spelling excludes the possibility of classifying a combination of two bases with compound words.

Semantic criterion.

The semantic criterion helps to separate a compound word from a free phrase, but does not distinguish it from stable or phraseological combinations. Semantic cohesion or idiomatic is that the value of a compound word is not deduced from the sum of the values of its components: **the schoolroom** is not a room in the school, but a classroom not only in the school, but also in the private house. Significant is the presence of a portable plan – many compound words are constructed by the type of metaphors, i.e. contain a hidden comparison: **housewarming** – **yangi ko'chib borilganlik**, **snowdrop** – **boychechak**, etc. some compound words in direct meaning are never used: **wire-puller** – **o'z maqsadi yo'lida boshqa birovni qo'g'irchoq qilib o'ynatuvchi**. [2; p29]

Structural criterion.

In some cases, the structural integrity of the word may be indicative in distinguishing a compound word from a word combination. Elements of a compound word, especially if it is idiomatic, cannot be rearranged or connected in any other

way and retain the same meaning. For a free, and sometimes a stable phrase, this is quite possible. For example, a free phrase “**a black dress**” allows for variations: **This is a black dress** and **this dress is black**. In the first case, the link is attributive, in the second case it is predicative, but these sentences are synonymous. For a compound word **blackboard**, such changes are possible. Nor can we say **a quake of earth** instead of **an earthquake**.

The indicator of the whole-word formality of the word and, at the same time, an important factor affecting its stability in the language is the presence in the vocabulary of the language of the words formed from it; while the productivity of a compound word is understood as all types of neoplasm (compound words, conversion).

Morphological criterion.

In some compound words the indisputable index of their fusion and the unifying factor is the morphological integrity. Thus, all compound nouns, even those formed from other parts of speech, receive in the plural the suffix -s: **forget-me-nots**, **good-for-nothing**, **hold-alls**.

However, this, of course, reliable criterion is applicable only to a limited number of types of compound words.

Thus, all the listed criteria: graphic, phonetic, semantic, structural, morphological – are not absolute, only their aggregate application allows us to talk about whole-formality and gives the basis to classify a lexical unit as a compound word. Such a tendency towards the expansion of the role of composing in English will not only persist in the future, but will also increase and this allow us to determine the linguistic and cultural potential of the language unit, to identify the role of the “cultural” component in the formation of compound words and its functioning.

Bibliography:

1. Arnold I.V. The English Word.- М:Вышшкл. 1973.-P.60.
2. Buranov J.B, Muminova A.A. Practical Course in English lexicology.
3. Longman Dictionary of Contemporary English, 2005.
4. Дюжикова Е.А. Метафора в словосложении (на материале субстантивных композитов современного английского языка). – Владивосток, 1990.

THE ARTISTIC ANALYSIS OF THE STORY “THE GRAVE OF VAN GOHG” WRITTEN BY YOSIKO SIBAKI

Usmonaliyeva Dinora Umarali kizi

Student

Uzbekistan State World Languages University

In this article, Yosiko Sibaki's "The grave of Van Gogh" work analyzed according to the art and content categories. It illustrates the extent to which art plays a human being.

Key words: plot, composition, exposition, node, development of events, culmination, solution, landscape, portrait, riva.

All objects in the universe have their own form and meaning. In the work of art, these two concepts have an important role and significance. According to L. Timfeev's theory, the components of the form and content are classified as follows: themes, ideas, character – ingredients; plot, composition, language – shape elements. Based on the same classification, we will analyze the story of Van Gogh's Tomb of Yosiko Sibaki, a Japanese literary figure.

The novel is translated into Uzbek by the experienced Russian-language translator Dildora Aliyeva, and the events take place in Paris and its surroundings and in Japan. The heroine of the story – the painter's life of the painter is depicted in a very contemplative way. Seven years old Nabuo was just about to go to the second phase of the secondary school when she suddenly left her job at the University of Arts seven years ago and immediately went to France. He was educated at a color school in Paris for two years when he was young. Since then, he has never faced a problem with career or fate as well: a university graduate student claimed to be the professor. But now, as though he

had been thinking about the consequences of his trade, he had to leave the job and go to where his head was going. Masako could not figure out the reason for this mischief, while Nabuo's tests were about to begin. When Masako asked for two more years of her husband's patience, at least another year, Yabuki just started raising her family.

Before leaving, he said to his wife, "I know who I am. I'm not painting anymore. If I go out this way, my hand will be gone. If I go back to my previous place of work, I can work one at a time. I need freedom. You want me to feel free and free from me. Hopefully, our son will understand that once." He was happy to be living far away from the wild, but he was glad he had become the sole healer of life. In France, for 7 years, Meter Kuresas lives in a house that can understand art. When he was overwhelmed, he asked Ms. Kureda to prepare a Japanese bottle. He was a heavy drinker. This made him sick.

Throughout this period, Masako had been able to make Nabuo a young man. Masako was reported in the winter of last year with her illness. Meter Kureda wrote a long letter to her, writing about her ill-

ness, at the time she was in hospital, a recent operation, and a series of other possible problems: "Do you believe that, I do not know, but I understand how wrong it is to report this to you. Mr Yabuki said, "I left my wife and my children – my family. Now, what has been done on my forehead, I'm all right," he said repeatedly. He knew the stranger's strangeness. The point was, his finances were not good, and his friend was in charge of the invisible problems, hospitals, and surgery expenses. I would not worry you when I saw that he was recovering after surgery. Unfortunately, he was diagnosed with lung cancer. We can not afford to give him a place to go to bed after being discharged from the hospital and get the necessary medical care. Of course, we can not tell him anything, he is now waiting to get out of the hospital and wait patiently to continue his creative career. It is expected that Europe will be hit hard by winter. We, his friends, learned about the situation and concluded that it would have been better for him to continue treatment in Japan. We have not told him about it yet. I hope you understand me correctly and would like to know the opinion of your dear family..."

When Masako read the letter, Nabuo wondered what it was. If the news of Yabuki's illness lasted about a year ago, Nabuo would have trembled. Nabuo was a brave man, able to handle the painful emotions he suffered. Probably not likely to have a problem with Masako's son in office, Yabuki was not listed as a family member, and he hoped that his wife would be back home. Nabuo started the university after graduating. Masako knew

that his son was a virgin girl at school. At the same time Nabuo met each weekend with one of the girls working at the university library. She was looking forward to the end of the week, and she looked at me as a man with a gentle look. After watching the matter, Masako's son realized that he was now more intelligent. When it comes to the time when even the boy has to move away from his mother, it is impossible to speak of being a stranger to his father who left his family. After reading the letter, Nabuo's head was shocked. The mother and child also said that they were also members of the family, and they went to Paris to watch him at the last moment. When Nabuo came to visit his father, he behaved as if he had been sick of his illness from Paris. Meter Kureda did not care about the patient. Yabuki, seeing her son, did not come to her and was stingy.

Nabuo was shocked by his father, and Yabuki was surprised by the intensity of his time, and when he saw that his son was just an adult, he would not gaze at him. The parent is in pain. He was relieved that he had recovered well from abnormal surgery, saying he was in good health now and that there was no room for concern. Instead of bringing peace, he was encouraged to continue the work of the next successive work. He recovered faster and fell out of the hospital. He also said that he was safe after surgery, when he stood on his feet and told Nabu to show him the pictures he had painted in Paris around him. There is an impressive forest on the way, an old tower that is nowhere to go. If you are cheaper and have a habit of repairing it, if you want all the comforts you can get, it's definitely

worth it, so the heart can swallow no one to go there. Sometimes it is possible that your feet can come out of the bottom, but it will not hurt you. Stay in the forest, if you have to sink in the sun, you will come out of it and, in a way, quite a place for creativity. She smiled. Nabuo did not speak, and he heard his father. Do not tell the valley of Uazi, it's just heaven. True, in such places, the creator can be swayed by superficiality. You are in the Sisley view. Not far from the cliff, there is the Dyupr monument, and a little away from the village – I'll show it to you – Dome lived in it.

But the painter did not live long. Her soul was broken. After his death, his 7-year creative works were exhibited by Metra Kura and Masako's galleries. Masako was unaware of what he did. He first followed his master, followed them, and did not find his way, worked in a hardened manner, worked in the last scene with a mixture of dullness, finesse, risk, self-esteem, and harmony; most of the total tailing was dark. Masako was worried about how Metz Odzak, a supporter of theoretical views, would react. Perhaps, these events are contrary to the wishes of the deceased. During the exhibition, Masako listened to all of his thoughts, criticisms and commentary on his husband's many years of work, and discovered why Yabuki had forsaken him. The following lines of the work are as follows: "Masako did not have enough wisdom to do the job. He first followed his master, followed them, and did not find his way, worked in a hardened manner, worked in the last scene with a mixture of dullness, finesse, risk, self-esteem, and harmony; most of

the total tailing was dark. Masako was worried about how Odzak, a supporter of theoretical views, would react to this. It would be possible to have some interest in his creativity, if he had ever seen himself in the picture of Odzaki Yabuki's paintings. Perhaps these events are contrary to the wishes of the deceased "

If we analyze the story according to Timfeev's classification, the theme of the social-modern theme is the disappearance of an artist. In the play, the artist's story is that the artist can not be in the process of achieving love for the world in the heart of the true artist with his true creativity for 7 years, leaving the family. Character Level Yabuki – Owner of genuine creativity; his wife, Masako, can raise a loyal, industrious Japanese woman to her husband.

The components of the stage are listed in the following analysis. According to the plot components: Exposition – "When he was done with his work, he took his money and went to Paris. When Masako came to him, he knew that all the flames were gone and he was left alone with his son. Nabuo could not see his father. It was not Yabuki Benasib, who was also a fanatic of self-denial for the artist, to ignore others, to neglect their duty to their loved ones. The word "art" was also a source of hatred. What does this art mean when it comes from the beginning, where its value lies? "And describes the place where the event takes place. Masako and Nabuo's difficulties in life, their emotions, their hopes, and their attempts to understand why they left them cause the development of events and constitute the node. As the

story progresses, the parent has come to Paris, where he meets with his father and talks with him, describing his interest in knowing where he lived for 7 years. As a culmination of the work, we can see the death of Yabuki. The solution is to find out why Masako's husband has been living with Kureda for 7 years. The story, with its compositional shortcomings, is that the title "Van Gogh's grave" is very similar to Van Gogh's rank, lived in dwellings, and placed it beside his grave, and his poor life. In summary, the story was able to

meet the prose demand. According to the classification of Timofeev, the creation of the work is in full compliance with the elements of the form.

Used literatures:

1. Yosiko Sibaki "The grave of Van Gogh". Teacher publishing house 2005
2. Uzbekistan National encyclopaedia. Uzbekistan publishing house 2006
3. Khudayberdiyev E. "The entrance of literature": "East" publishing house 2008
4. Kuronov D. "The entrance of literature": legacy of people named A. Kodiriy publishing house 2009

ДУХОВНА СЕМІНАРІЯ ТА ШКОЛИ ПСАЛОМЩИКІВ У РОЗВИТКУ МУЗИЧНОГО ПРОСВІТНИЦТВА ПІВДЕННО-СХІДНОЇ УКРАЇНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX – ПОЧАТКУ XX СТ.

Мітлицька Вікторія Анатоліївна

кандидат мистецтвознавства доцент кафедри виконавської майстерності та музичного мистецтва естради

Мелітопольський державний педагогічний університет Б. Хмельницького

Гердова Тетяна Стефанівна

кандидат мистецтвознавства старший викладач кафедри акторської майстерності та дизайну Запорізький національний університет

Ключові слова: музичне просвітництво, духовна семінарія, школи псаломщиків, концертні виступи, форми музичного просвітництва.

Key words: music enlightenment, ecclesiastical seminary, schools of the psalmists, concert performances, the forms of music enlightenment.

На нинішньому перехідному етапі розвитку, в сьогоденних реаліях духовного буття суспільства особливо загострюється питання повернення до духовних витоків українського народу. Думка про важливість просвітницької роботи серед широких верств населення була слухна в різні часи. Просвітницька діяльність (з музичною складовою), за переконанням В. Сохора, належить до сфери розповсюдження музичного мистецтва [7]. Будучи умовою виховання культури суспільства, просвітницька робота має спрямовуватись на формування естетичного смаку, розширення музичного кругозору кожного індивіда. Б. Асаф'єв також наголошував на важливості музичного просвітництва й завданнях цієї діяльності: «Намагання має бути одним: не

нав'язувати музику, а переконувати нею, не розважати, а радувати. ... впровадити у свідомість слухачів, що музичне мистецтво... – вічно живе, духом відоме втілення всього, що звучить у природі та в душі людини...» [1, 18].

Ці положення зберігають свою актуальну значущість і для діяльності духовної семінарії та шкіл псаломщиків у контексті музичного життя Південно-східної України другої половини XIX – початку XX ст. Важливість даної проблеми полягає у значенні музичного просвітництва для зростання культури суспільства і для становлення професійної музичної освіти краю.

Мета роботи – вивчення діяльності духовної семінарії, церковно-вчительських шкіл означеного регіону у поширенні музичних знань й підвищенні

культурного рівня громадськості.

Освітню діяльність духовних навчальних закладів, церковних установ, вищого православного духовенства розглядалась здебільшого історики (Ф. Благовидов, В. Мочульський, І. Преображенський, Г. Степаненко, Б. Тітлінов, О. Федорчук). Питань музично-просвітницького аспекту діяльності духовних навчальних закладів України (чи її окремих територій) лише побіжно торкались мистецтвознавці Т. Кіреєва, Л. Мазепа, Т. Мартинюк, К. Шамаєва в межах вивчення проблем розвитку національної музичної освіти та музичного мистецтва.

Система духовної освіти Російської імперії початку XIX ст. включала три рівні: духовні училища, духовні семінарії, духовні академії. Катеринославська духовна семінарія репрезентувала найвищий щабель духовно-освітньої системи досліджуваного регіону. До неї, як однієї з найстаріших навчальних установ краю, за музично-освітнім рівнем примикали і школи псаломщиків.

Саме на ці спеціальні духовні заклади покладалось завдання по забезпеченню відповідними фахівцями як церковних установ, так і початкових шкіл та духовних училищ регіону. Початок впровадженню єпархіальних шкіл псаломщиків на території Південно-східної України поклав Преосвященний Гаврило у 90-ті рр. XIX ст. В колі навчальних дисциплін шкіл псаломщиків, які переважно спрямовувались на підготовку псаломщиків для церковної служби, серед іншого були церковний спів, гра на музичних ін-

струментах, ознайомлення з практично-дієвими методами навчання дітей. Так, на церковний спів відводилось 6 годин на тиждень, оволодіння основами гри на музичних інструментах – 4 години [4]. Тож введення мистецьких дисциплін у число навчальних предметів, формування інструментально-виконавських навичок – свідчення проникнення світської музичної культури у підготовку церковнослужителів і забезпечення умов для їх всебічного виховання в межах духовних установ. Просвітницька робота шкіл псаломщиків, будучи продовженням і наслідком їх освітньої діяльності, виявлялась у поширенні отриманих знань і хороших навичок через викладання хорового співу в церковних школах і через організацію богослужбового обряду в церкві.

Вагомість просвітницької складової збільшилась у зв'язку з реорганізацією шкіл псаломщиків у церковно-вчительські школи (1896 р.). Новим в освітньому процесі означених шкіл стало введення в коло обов'язкових для вивчення таких музично-теоретичних дисциплін: теорія співу й регентства, теорія музики, гармонії, що значно посилило спроможність виконувати музично-просвітницьку роботу серед населення [3].

Незважаючи на те, що музична підготовка в цих школах стала базою для створення камерно-інструментальних ансамблів й участі в них вихованців цих закладів, загальний рівень володіння інструментально-виконавськими навичками унеможли-

лював проведення просвітницької роботи засобами інструментального музичного мистецтва за межами свого закладу.

Порівняно зі школами псаломщиків (церковно-вчительськими школами) духовні семінарії мали значно більшу студентську аудиторію й більші можливості для поширення та здійснення музичного просвітництва. В духовній семінарії принцип мистецького виховання засобами церковно-хорового співу зберігався. Оволодіння хоровим церковним співом посідало важливе місце в семінарському курсі. Вищий та якісніший рівень мистецької освіти в духовній семінарії віддзеркалювався не у зміні форм музичного просвітництва, а у зростанні виконавської майстерності. До наших часів збереглися численні історичні факти участі хору семінаристів у концертному житті регіону, виконання ним складних творів корифеїв світового хорового мистецтва [6].

Показовою рисою музично-просвітницької діяльності семінарії була успішна демонстрація її вихованцями виконавських навичок як у колективних формах, у камерно-інструментальних, так і в камерно-вокальних та сольних [2; 6]. Тож у духовній семінарії створено належні умови для розвитку навичок світського музикування.

Отже, в музично-просвітницькій діяльності духовної семінарії та шкіл псаломщиків (церковно-вчительських шкіл) виявлені спільні й особливі риси. До спільних рис належать: обов'язковість зростання змістової значу-

щості виконуваного художнього репертуару рівнем отриманої музичної освіти; домінування колективних виконавських форм в музично-просвітницькому процесі; участь хорів духовних закладів у міських концертних заходах; закладання підвалин професіоналізації музичної освіти регіону. Особливими рисами музичного просвітництва духовної семінарії визначено: самостійні хорові публічні концерти; поєднання у виконуваному репертуарі духовних та світських музичних творів; розширення музичної обізнаності й зростанні музичної культури широкого загалу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Асаф'єв Б. Итоги и подсчеты / Борис Асаф'єв // Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании. – М. – Л.: Музыка, 1965. – С. 18–20.
2. [Б.а.] Екатеринославская духовная семинария // Екатеринославские Епархиальные ведомости. – Екат-в, 1911. – №33. – С. 871–872.
3. [Б.а.] Отчет о состоянии церковно-учительской школы за 1905-1906 уч.г. // Екатеринославские Епархиальные ведомости. – 1906. – №16. – С. 213.
4. [Б.а.] Проект Устава Екатеринославской епархиальной школы псаломщиков // Екатеринославские Епархиальные ведомости. – Екат-в, 1893. – №16. – С. 222–229.
5. [Б.а.] Столетний юбилей Екатеринославской духовной семинарии // Екатеринославские Епархиальные ведомости. – Екат-в, 1904. – №33. – С. 981.
6. Гребнев П. Хор духовных учебных заведений / П. Гребнев // Русская правда. – 18 Марта. – 1914. – С. 4.
7. Сохор А. Вопросы социологии и эстетики музыки / А. Сохор. – Л.: Советский композитор, 1980. – 294 с.

THE ARTISTIC ANALYSIS OF THE STORY “THE VICTIM OF LOYALTY” WRITTEN BY GI DE MOPASSAN

Hasanova Nozigul Hamdam kizi

Student

Uzbekistan State World Languages University

In this article “A victim of loyalty” written by Gi de Mopassan is analyzed literally that is to say according to the category of content and form. The worst answer of life to loyalty is described in this story.

Key words: plot, composition, exposition, node, development of events, culmination, solution, landscape, portrait, riva.

Mopassan Gi (full name Anri Rene Al-ber Gi) is one of the most famous French writers of the world literature, and he is the author of 6 novels, 18 stories, essays, and plays. The language of Mopassan's work is simple, clear, impressive, and he “portrays life in a sound way”. He has covered the images of spiritual poor people, the lives of those who have been abused in life, and so on. Mopassan values pure love, singing patriots, brave men. One of the great representatives of the critical realism's stream, the legendary novelist of the Mopassan heritage, has been in Uzbekistan for more than 80 years, and since then has been translated into Uzbek, including his novels “Life”, “My dear”. And I would like to give my own description of the work “The victim of loyalty”.

The work was one of the memorable memories of the author, which he had witnessed when he was a child. Despite the terrible things she had seen, she never lost sight of her appearance and her experiences when she was 10-12 years old. The work begins in the same way. Every Monday, the “tower” is the home of the author, as he himself describes as “a

simple, ancient building surrounded by 4-5 farmers”, was an old woman wearing cushions.

The author valued the old woman and made her ordinary stories interesting.

The story is about the great writer who reads his mother to the child. But the sudden death of the old woman, and the fact that the child witnessed her, was a real horror. Even the author points out that «I can not find the word to describe a terrible, horrible trick that covers my heart.» He went into the darkened room and heard the doctor telling the boy's parents all the facts about the Mayan Aunt. «Sijisberg's teacher is like a military officer. In one of those days, he invited the Gortenziya girl, who later called the Maymaq, for her sewing work. The young man began to notice the girl and she loved him. When they first met at the school, Grabby got into the room for the first time, and the young man with a frightened hare fell in love and said to the girl, «Leave the room fast.» The poor girl is in the same situation to take the decision from the hole in the same direction to the decision of her life's disaster, and so on.

THE ANALYSIS OF THE STORY ACCORDING TO PLOT ELEMENTS

Exposition	She was an old woman who come to our house on Monday.
The nest	Immortal old woman suddenly dies
Development of events	The story of the doctor
Culmination	Gotenziya dropped out of the trunk

Sijisberg can not find anyone except for a young man. The little girl could not stand it by the side of the wall. Her right leg was broken in three places and bone fragments broke the leg. He did not even have to say one word, but only said, «I'm out of my way, my dear one!» The writer is so patient and loyal that he is looking for the fault in such a situation. Here is true loyalty. Why prove the name of a man called «Victim of Loyalty».

This «loyalty» of Gortenzky caused her to become a lifelong misfortune. The writer describes this situation as follows: «She is simple in her own fate woman who is totally woman. « Indeed, she could have done something different, and she would have to blame the young man for such a tragedy. But she did not do it because she liked Sijisberg and on the other hand she wanted to keep her name clean. However, the young man was not worthy of such a loyalty, because he's now fallen in love with the girl for the prestige of tomorrow. Unfortunately, as the writer says, «there are still many young men in the world.»

If I were to make a theoretical analysis of the work, the subject of the work – the sadness behind loyalty, as I have already said, is that the Mayan old woman has lost her life to the end of her life for her loyalty to her lover. The work of loyalty. Loyalty, of course, is to keep loyalty to the word that is true, but not to change the

language command, even when it is possible. As Navai noted, «The sense of loyalty is, first of all, in the heart of a human being and it is difficult to teach it.»

In addition, I can say that Mopassan used many striking emotions: the foolish old woman's lair is "an example of a ships sailing on the sea wave", a never-ending white headgear and a hanging ribbon from the north to the south and from the south to the north as an example of sailing ship sailing across the horizon.

A work of art is composed of "movements" of personalities. "Movements" is divided into two part: inner and outer. Behavior, wars and deviation on the goal of external action characters. For example, Sijisberg and Gotenziya's employment, dating and events affecting the complete depiction of the entire work. Internal motion- torsion in the spirit of personality: the child is frightened by old woman's death, the girl's love for a young man.

When the events described in the work are linked to one system, there are two relationship: chronic and concentric. "The victim of loyalty" is the leader of the concentric attitude.

The components of the artistic composition play an important role in shaping and expressing content for the reader.

In summary, when analyzing the work, I knew that it was written with skill and the plot and composition elements in it were

THE ANALYSIS OF THE STORY ACCORDING TO COMPOSITION ELEMENTS

Landscape	It was raining
Portrait	She was tall, thin, with bearded women
Riva	Because of old age she couldn't see well

closely interconnected. It has increased the accuracy and completeness of the language. So I advise you to read the book.

Used literatures:

1. Gi de Mopassan "The victim of loyalty": Teacher publishing house. 2005.
2. Uzbekistan national encyclopaedia: "Uzbekistan" publishing house. 2006.
3. Khudoyberdiyev E. "The entrance to literature": "East" publishing house. 2008.
4. Kuronov D. "The entrance to literature": "Legacy of people" named A.Kodiriy publishing house. 2004-y. 224-bet.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН

Назаренко І.М.

Доцент, кандидат педагогічних наук,
Мелітопольський державний педагогічний університет
ім. Б. Хмельницького

Ключові слова: майбутній вчитель музики, музично-теоретична підготовка, професійна компетентність, музично-творчий розвиток.

Key words: future music teacher, music-theoretical preparation, professional competence, musical and creative development.

Інтерес до формування інноваційного шляху розвитку освіти, до розробки механізмів та інструментарію побудови системи інноваційного розвитку професійної освіти в сучасному суспільстві обумовлений глобальною конкуренцією в сфері освіти, що вимагає безперервного оновлення освітніх технологій, необхідністю швидкої адаптації освіти до запитів і вимог динамічно мінливого світу.

З урахуванням того, що сьогодні в сфері освіти склалися умови, які стимулюють зміни у змісті освіти, для багатьох ЗВО стає типовим проектування та впровадження різноманітних інновацій в освітній процес. Таке в повній мірі стосується і вищої професійної музичної освіти, яка вимагає розробки та реалізації інноваційних підходів до процесу підготовки майбутніх фахівців з музики, впровадження нових освітніх технологій у навчальний процес.

Модернізація музичної освіти учнів

та підвищення якості навчання у вирішальній мірі залежать від впровадження інноваційних технологій у процес навчання і загальної системи підготовки майбутнього педагога-музиканта, що поєднує в собі компетентність, універсальність, ініціативність. Тим часом, теорія і практика професійної підготовки майбутнього педагога-музиканта свідчить, що багато питань музично-педагогічної освіти залишаються не розробленими, зокрема – недостатність теоретичної і практичної розробки педагогічних умов формування професійної компетентності.

Досліджуючи поняття “професійна компетентність вчителя музики”, потрібно відзначити, що під компетентністю розуміється така якість педагогічної діяльності, що охоплює теоретичну, практичну і особистісну готовність педагога-музиканта до здійснення ефективної професійної діяльності, а також цілий ряд компо-

нентів, що мають позапрофесійний або надпрофесійний характер [2]. Така інтегративна якість особистості фахівця включає систему необхідних знань, умінь і навичок, достатніх для виконання професійної діяльності, загальне особистісне утворення та готовність до продуктивної педагогічної діяльності.

У той же час, компетентність вчителя музики є специфічною, що зумовлено особливостями музики як виду мистецтва, і як навчального предмета. Педагогічна компетентність виявляється в предметній, методичній, діагностичній, інноваційній, дослідницькій, рефлексивній, акмеологічній компетентності фахівця [1].

Метою навчання на факультетах мистецтв є підготовка вчителя загальноосвітньої школи, для якого наявність педагогічних здібностей і підпорядкування їм інших спеціальних здібностей, таких як музичність, артистичність, креативність, володіння інструментом, диригентською технікою тощо, є основою формування професійної компетентності майбутнього вчителя музики.

З метою виявлення рівня сформованості професійної компетентності майбутніх вчителів музики проведено експеримент, в ході якого було проаналізовано навчально-методичні комплекси за фахом, проведено анкетування студентів факультету мистецтв, що дозволило в результаті виявити проблеми й об'єктивні причини, які призводять до ускладнень в процесі проведення студентами уроків музики, та

визначити загальний рівень сформованості професійної компетентності студентів старших курсів.

На другому етапі експерименту розроблено і апробовано педагогічні умови, націлені на формування новотворень в духовному світі особистості студентів, що є основою розвитку особистісних і професійних якостей майбутніх музикантів, завдяки заломленню в думках і почуттях особистості студентів морально-естетичного змісту музичних творів, що сприяє формуванню професійної компетентності майбутніх фахівців:

1. Музичний досвід дозволяє виявити інтереси, пристрасті, широту світогляду людини. Критеріями оцінки є рівень загальної обізнаності в музичних творах та історії їх створення, а також мотивація звернення до музики, де головним показником оцінювання є мотив звернення до твору [2].

Аналіз результатів свідчить, що студенти мають слабкі уявлення про твори світового (класичного) музичного мистецтва, були названі деякі прізвища композиторів, чиї твори слухалися в минулому, але асоціацій в пам'яті, як правило, не залишилося, а пріоритети студентства надаються переважно сучасній, зокрема естрадній популярній музиці.

2. Музична грамотність є наслідком духовного осягнення музичного мистецтва і дозволяє виявити рівень розвитку навичок слухового сприйняття, здатності сприймати музику емоційно, як "живе мистецтво, народжене життям" [4], уміння на слух визначати ха-

ракти музики, зокрема – і незнайомі.

За цього, основним критерієм оцінки визначається орієнтованість в музично-драматургічних течіях, засобах музичної виразності творів. У більшості випадків можна відзначити середній рівень розвитку музичної грамотності студентів, у багатьох респондентів немає улюбленого твору, відсутня потреба постійного повернення до однієї і тієї ж музики.

3. Музично-творчий розвиток, дозволяє виявити здатність до творчості, здатність до самовираження, саморозвитку. Музично-творчий розвиток оцінювався в ході виконання творчих завдань щодо втілення художнього образу в слові, звуці, русі.

Результати дослідження показали, що студенти на початковому етапі навчання недостатньо орієнтуються в історії розвитку світового музичного мистецтва, мають середній рівень обсягу знань і слухових вражень, їх музично-творчі вияви маловиразні і нецікаві, проте вони усвідомлюють значущість музики в житті людини, здатні її сприймати й знаходити радість від спілкування з мистецтвом.

Професія педагога-музиканта володіє своєю неповторною специфікою. Серед необхідних якостей, якими повинен володіти вчитель музики, особливе значення мають уміння прикладом власного ставлення до музичної творчості захоплювати учнів, підтримувати в них бажання творчого самовиявлення тощо [3].

Таким чином, наявність протиріччя між прагненням майбутнього вчителя

до професійної компетентності і низьким вихідним рівнем музичної культури студентів, вимагає спеціального конструювання змісту і процесу професійної підготовки майбутнього вчителя музики.

Стратегічна сутність роботи вчителя музики полягає в організації діяльності школярів як емоційно-проективної, спрямованої на подолання постійного внутрішнього протиріччя неузгодженості між собою нинішнім і собою майбутнім [4].

Як свідчать результати дослідження, зростання професійної компетентності випускників мистецьких факультетів перш за все пов'язане з підготовкою фахівців на основі педагогічних умов, що в першу чергу сприяють формуванню новоутворень в духовному світі особистості і здійсненню міжпредметних зв'язків.

Утвердження інновацій в якості домінуючого чинника розвитку вищої професійної освіти є однією з істотних характеристик нашого часу [5], і зумовлюється перш за все тим, що здатність до сприйняття інновацій та вибір інноваційного шляху розвитку дозволяє виживати і розвиватися вищій школі в умовах зростаючої динаміки соціальних змін та все більш жорсткої конкуренції.

Під інноваціями, на думку дослідників, розглядається не все нове, що виникає й існує в сфері освіти, а лише те, що виникає і має своє майбутнє, сприяє динамічному оновленню всієї системи освіти, її прогресивному розвитку [3]. Отже, інновації виступають

джерелом та рушійною силою розвитку і саморозвитку сучасної системи освіти.

Професійна компетентність учителя музики є характеристикою вчителя, в котрій провідною якістю виступає його теоретична і практична готовність до здійснення успішної професійної музично-педагогічної діяльності на основі інтеграції педагогічних і спеціальних здібностей, особистісних якостей, засвоєних знань, сформованих умінь і навичок.

Модель підготовки компетентного вчителя музики передбачає провідну роль педагогічної практики, яка виконує функцію інтеграції всіх дисциплін теоретичного і виконавського блоків, групових та індивідуальних занять; забезпечує засвоєння змісту, методів і форм викладання музики в усіх видах практичної діяльності (вокально-хорова, слухання музики, гра на елементарних музичних інструментах, пластичне інтонування, імпровізація тощо).

Критерії оцінки сформованості професійної компетентності майбутнього вчителя музики: технічно грамотне та емоційно-виразне управління хором (класом); творче ставлення до самостійного виконання інструментальних творів; володіння теорією і методикою організації різних видів музичної діяльності школярів.

Таким чином, педагогічними умовами формування професійної компе-

тентності майбутнього вчителя музики є: організація навчального процесу на основі міжпредметних зв'язків; опора на принцип інтеграції у досягненні єдності теорії і практики; використання розробленої системи, що сприяє засвоєнню студентами нової цілісності інтегрованого знання; узгодження змісту, термінів і послідовності засвоєння навчального матеріалу; чітка орієнтація всіх занять на педагогічну практику.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андреев А.Л. Компетентностная парадигма в образовании: опыт
2. философско-методологического анализа / А. Л. Андреев // Педагогика. –
3. № 4. – 2005. – С. 19–27.
4. Ильязова М.Д. Компетентность, компетенция, квалификация – основные
5. направления современных исследований / М.Д. Ильязова // Научные исследования в
6. образовании. – 2008. – № 1. – С. 28–31.
7. Краснова Т.И. Инновации в системе оценивания учебной деятельности
8. студентов / Т. И. Краснова // Образование для устойчивого развития. –
9. Минск: Издательский центр БГУ, 2005. – С. 438–440.
10. Падалка Г.М. Принципы обучения искусства: Курс лекций “Теория и
11. методика преподавания искусств дисциплин” / Г.М. Падалка – К.: НПУ
12. ім.М.Драгоманова, 2009. – 190 с.
13. Пометун О. І. Теорія і практика послідовної реалізації компетентнісного
14. підходу в досвіді зарубіжних країн /О. І. Пометун // Компетентнісний
15. підхід у сучасній освіті: К.: К.І. С., 2004. – С. 16–25.

РОЗВИТОК МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЗАСОБАМИ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ НАВИЧОК УЧНІВ МИСТЕЦЬКИХ ЗАКЛАДІВ ТА СТУДЕНТІВ ЗВО

Жога Р. А.

викладач кафедри музично-інструментальної підготовки вчителя
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

У статті розглядається проблема розвитку музичних здібностей за допомогою комп'ютерних технологій, з'ясовується значущість застосування новітніх технологій в музично-педагогічній освіті, що зумовлює розвиток особистості студента, музичних здібностей та ґрунтується посиленням пізнавальних, та емоційно-мотиваційних процесів навчання.

Ключові слова: музичні здібності, інформаційно-комп'ютерні технології в музичному мистецтві, внутрішній слух, розвиток та вдосконалення музичних здібностей

Key words: *musical abilities, information and computer technologies in musical art, internal hearing, development and improvement musical abilities*

Актуальність даної теми зумовлена широким використанням комп'ютерних технологій у сучасній педагогічній практиці, значним обсягом наукових праць у сфері теорії комп'ютерних технологій та недостатнім їх використанням у освітньому процесі студентами ЗВО.

Освітній процес потребує впровадження новітніх технологій, що зумовлено зміною сприйняття молоді, виникненню електронної культури, технологічних символів і знаків. Сучасні технології органічно увійшли в систему формування професійних навичок майбутніх вчителів музичного мистецтва.

Науковцями встановлено, що основна проблема музичної педагогіки –

оновлення змісту фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва, яка ґрунтується на застосуванні інформаційних та впровадженні музично-комп'ютерних технологій у навчанні.

В статті досліджуються можливості використання комп'ютерних технологій на мистецьких факультетах в ЗВО як необхідні умови ефективної підготовки студентів.

Проблеми підготовки майбутнього вчителя музики в умовах комп'ютеризації навчання розглядають дослідники Н. Белявіна, Ю. Дворнік, О. Дітчук, О. Коневщинська, О. Павленко, О. Чайковська, М. Шумський та інші. Розвиток музичних здібностей висвіт-

люється в роботах науковців Ю. Болотіна, Я. Бочкарьова, О. Коваль, Б. Теплова [3] та інших.

Розвинений внутрішній музичний слух розширює можливості читання з листа, прискорює процес заучування, поглиблює сприйняття музики, підвищує самоконтроль над виконанням творів.

Внутрішній слух – це самостійний різновид музичного слуху поряд зі слухом зовнішнім. Це більш складна за своєю природою, за проявами, за індивідуальними, якісними відмінностями здатність, аніж зовнішній слух. Внутрішні уявлення (внутрішній слух) спираються на слухове сприйняття (слух – зовнішній), переплітаються багатьма своїми властивостями з музичною пам'яттю та існують завдяки умовній і безумовній рефлексорній діяльності головного мозку.

За своєю структурою внутрішній слух – це розгалужена система властивостей, яка визначає зміст слуху: його форми, кількісний зв'язок з пам'яттю, якісний зв'язок, якість слухових уявлень. Індивідуальних відмінностей безліч. Кожна людина має свій неповторний, у поєднанні переваг і недоліків внутрішній слух. Його можна розвинути у всіх юних музикантів. Навіть при самій ретельній роботі педагога, у різних вихованців він буде все ж неоднаковий. Ступінь розвиненості внутрішнього слуху є однією з ознак, що характеризують здатність якісно сприймати, аналізувати та відтворювати музику, отже, визначають придатність до подальшої професійної діяль-

ності: виконавської, композиторської, музикознавчої або педагогічної.

С. Майкапар вважав, що тільки завдяки добре розвиненому внутрішньому слуху Бетховен, незважаючи на свою глухоту, створив стільки великих і цілком детально закінчених творів [2].

Р. Шуман в збірнику педагогічних афоризмів «Жизненные правила для музыкантов» писав: «Если ты подбираешь на рояле маленькие мелодии – это очень мило, но если они являются сами по себе, не за инструментом, то радуйся еще больше – значит в тебе пробуждается внутреннее музыкальное сознание» [6].

«Невміння багатьох читати ноти знаходиться в прямій залежності від низького стану розвитку внутрішнього слуху» – зазначав свого часу С. Майкапар [2].

Недостатньо розвинений внутрішній слух ускладнює роботу з сольфеджування: юні музиканти відстають у визначенні на слух інтервалів, акордів, акордових послідовностей, у сприйнятті метроритму при співі. Диктант є формою розвитку музичного слуху, яка об'єднує в собі сприйняття та уявлення музики. У його написанні вихованці стикаються із певними труднощами, часто нечують мелодійних інтервалів, не вміють запам'ятовувати мінімум тексту.

Таким чином, внутрішній музичний слух – це здатність внутрішнього слухання, відтворення музики, детальне внутрішнє слухове уявлення; здатність уявляти музику в свідомості, внутрішньо чути і переживати не ви-

конуючи і не слухаючи її; впізнавати та відтворювати музику по пам'яті в процесі читання нот або творчого процесу.

Твір, аудіозапис або усний розбір прослуханого в чиємусь виконанні твору також неможливо уявити без активної участі внутрішнього слуху. Саме тому його виховання є важливою складовою у становленні майбутнього вчителя музичного мистецтва і на це повинен бути спрямований весь процес навчання, починаючи з перших же музичних занять.

Розвивати внутрішній слух слід на основі свідомого сприйняття звучання музики яку вони чують. Внутрішні ж уявлення стають більш розвиненими завдяки додатковій роботі, яка виховує слухове звикання до еталонного звучання музики. Цьому сприяють заняття сольфеджіо, навіть побудовані без будь-якої системи. Але безсистемність роботи набагато збільшує час для досягнення мети, набагато знижує результати і робить їх неміцними, оскільки юні музиканти дуже скоро втрачають слухові навички. Інша річ – методично побудована робота. Якщо вправи підібрані правильно, відповідно до характерних особливостей слуху, враховані часові терміни для відпрацювання, досягнута безперервність занять, то у вихованця виробляються чіткі умовні рефлексії, стійка мережа слухових навичок, тобто посправжньому поліпшується якість внутрішнього слуху.

Важливу роль в розвитку внутрішнього слуху відіграє індивідуальна

робота. Передусім важлива домашня робота, за якою не здійснюється належний контроль викладача. Дефекти слуху важко піддаються виправленню та вирівнюванню. Вчитель своїм власним прикладом спрямовує та мотивує юних музикантів на виконання певних завдань для розвитку слуху.

Звичайно, навіть найбільш завзята й свідомо праця не завжди призводить до розвитку слуху. Але ця робота приносить свої результати, тому що виховує музичну культуру, необхідну кожному музикантові. Всі вправи мають бути підібрані так, щоб ліквідувати ті чи інші недоліки та дефекти слухових навичок юного музиканта. Саме такі вправи будуть охоплювати різні види завдань прийнятих на уроках сольфеджіо: диктант, читання з листа, спів. Окрім того, важливо пам'ятати про спеціальні вправи для розвитку навичок внутрішнього слуху та внутрішнього співу.

У своїй роботі викладач має зосередити увагу на виправленні недоліків музичної пам'яті, внутрішньої уяви, відтворювання голосом звуків зіграних на інструменті. Таке коригування необхідне в першу чергу та позбавить від ускладнень в подальшій роботі над розвитком та слуху.

На початковому етапі значну роль у становленні слуху, відіграє урок сольфеджіо. Припускаючи, що початковий музичний досвід вихованець вже має, що здатність керувати голосом не порушена, пропонується кілька вправ, з яких слід починати роботу з розвитку внутрішнього слуху. Наприклад: юний

музикант записує (по пам'яті або під час програвання) відносно точну мелодійну лінію. Потім, проспівуючи її про себе (або спочатку вголос, якщо ще не вироблено навички внутрішнього співу), поступово корегує проспівану ним мелодію.

Така форма запису полегшує роботу для запам'ятовування мелодії, адже спочатку, поки вихованець вираховує один інтервал, він забуває продовження. Цей метод роботи привчає сприймати хвилеподібний характер мелодії, визначати кульмінацію, дозволяє звернути увагу на важкі місця. При кожному новому програванні юний музикант, маючи перед очима весь диктант, легше визначає, який відрізок вимагає перевірки. Надалі можна відмовитися від такої форми роботи і перейти до більш активної, пов'язаної з аналізуванням тексту під час прослуховування або по пам'яті.

Розвиток, безпосередньо, мелодійного слуху полягає в розвитку здатності уявного інтонування знайомих мотивів, тобто уміння співати їх «про себе» (в умі). Уявне інтонування почутих раніше мелодій рекомендується починати одночасно з роботою над сприйняттям і музичною пам'яттю (тобто з перших уроків сольфеджіо) і проводити паралельно.

Починати розвиток здібності слід з виховання навичок фіксувати увагу на певних якостях мелодії: жанрі, настрої, будові, ладові, своєрідності метра, ритмічного малюнка, інтонаційних труднощах, тощо. Різновидом такої роботи є визначення на слух окремих елемен-

тів музичної мови: різних звукорядів, мелодично взятих інтервалів, тризвуків та їх обернень, септакордів з їх оберненнями, а також усний диктант. Починати виховувати цю здатність рекомендується з розбору яскравих, раніше почутих або добре відомих мелодій. Іншою формою роботи над розвитком навичок аналізу творів «в умі» є письмовий диктант.

Одним із сучасних та ефективних інструментів для розвитку музичних здібностей є комп'ютер, який з легкістю можна «перетворити» на викладача сольфеджіо. Все, що потрібно – це програма, наприклад, EarMaster Pro, яка буде давати завдання, відтворюючи їх через акустичні системи, підключені до звукової плати.

Заняття проходять наступним чином. Програма вибирає будь-який музичний елемент, наприклад, інтервал, програє його та просить визначити на слух. Набір інтервалів для тренування можна вибрати самостійно або скористатися готовими завданнями (а іноді й порадами) програми. У кожному питанні звучить інтервал, обраний випадковим чином, тому навіть тренування з двома інтервалами може тривати достатньо довго. Те ж саме справедливо і для інших елементів: акордів, ладів, мелодій.

Після закінчення вправи програма виводить результат і показує допущені помилки. Багато програм дозволяють зберігати результати і давати статистику правильних відповідей, на підставі якої можна стежити за власним прогресом. У деяких з програм є також

віртуальний «учитель» і заздалегідь готовий курс вправ, від початкових до найскладніших. При цьому «учитель» контролює проходження курсу і дає поради – чи варто перейти на новий рівень, повторити поточний або навіть повернутися до попереднього.

У вправах існують шість можливих способів відповідей:

- віртуальний: на екрані намальовано зображення клавіатури фортепіано або грифа гітари, відповідь вводиться клацанням миші по клавіатурі або грифу;
- за допомогою комп'ютерної клавіатури;
- нотний, відповіді «пишуться» мишею на екранному нотному стані за допомогою інструменту, що нагадує олівець;
- поіменний: відповіді вибираються із запропонованих варіантів;
- використання зовнішнього пристрою (клавіатури, електронних ударних тощо);
- мікрофонний, коли відповіді проспівуються голосом або програвуються на акустичному музичному інструменті, а програма робить аналіз висоти тону або ритмічної структури сигналу. Для кожного типу вправ більше підходить один із способів.

Велику ролі відіграє мікрофонний спосіб. У тренуванні слуху велику роль грає проспівування вправ голосом. Саме на цьому побудовано все сольфеджіо. Здатність свідомого відтворення музики невіддільна від здатності свідомого її сприйняття, тому цей процес і є

головним формуючим фактором розвитку внутрішнього слуху.

Наступною стадією вдосконалення внутрішнього мелодійного слуху є розвиток усвідомленого уявного відтворення учнями звучання невідомих мелодій на основі лише зорового сприйняття нотного тексту, без проспівування або програвання їх «вголос». Останнє можливе лише при наявності «передчуття». Таким чином, виховання «передчуття» безпосередньо готує уявне інтонування по нотному тексту невідомих мелодій.

Заключним етапом у вихованні внутрішнього мелодійного слуху є розвиток елементарних творчих навичок, тобто вміння створювати в розумі закінчені мелодії без допомоги інструменту. З практики відомо, що скласти ту чи іншу мелодію можуть всі, хто вивчає музику, але художня цінність буде неоднаковою.

Свідомість – контролер слуху. Здатність усвідомлювати подумки музику може бути розвинена тільки за наявності навичок визначення на слух різних музичних явищ.

Природна форма продовження розвитку музичних здібностей – заняття аранжуванням, яка включає в себе елементи композиції, надає додатковий стимул розвитку тембральної уяви та гармонічного слуху. Така форма роботи актуальна та має сенс на наступних етапах освіти: в коледжах та ЗВО. Особливо зміст такої діяльності якісно змінюється у зв'язку з використанням в творчому процесі комп'ютерних технологій.

Мета викладача при викладанні аранжування з використанням комп'ютерних технологій – познайомити студентів з програмами для роботи з музикою на комп'ютері і змінити роль учня з пасивного слухача на активного, творчого, самостійно думаючого учасника творчо-освітнього процесу.

Завдяки виникненню музичних комп'ютерних технологій людство отримало якісно нові засоби для музичної творчості: композиторської та виконавської, для навчання та наукових досліджень. Вивчення сучасних комп'ютерних технологій – процес трудомісткий. Він витікає з гносеологічного питання пізнання людиною себе, ускладненого нашаруванням та переплетенням шляхів постійного інтелектуального пошуку та самовдосконалення. Особливість цієї галузі полягає в тонкому поєднанні в цілісну систему знань теорії музики, композиції, музичної акустики, інформатики, кібернетики, психології та виконавського мистецтва. Таке складне об'єднання зумовлене прагненням до синтезу наук – обумовленою загальною тенденцією ХХ століття. А «поява таких розділів музичної науки, як музична семантика, музична семіотика і музична інформатика відображає розвиток загальної тенденції до синтезу наук вже в ХХІ столітті» [1, 4].

Ще наприкінці 1990-х рр. Ю. М. Холопов в статті «Музика і школа на порозі нового століття» (1999) стверджував, що повноцінному освоєнню сучасної музики перешкоджає розмежування навчальних планів теоретичних

дисциплін і тому існує необхідність введення нового комплексного курсу «теорії сучасної композиції» [5].

Комп'ютерний простір значно розширює поле активності студентів і є більш інтенсивним співрозмовником, порівняно з книгою. Окрім того, комп'ютерні технології, поєднуючи вербальні й практичні форми набуття необхідного професійного й музично-естетичного досвіду, спроможні залучити студентів до процесу творення окремих елементів музичного мистецтва, здатності до занурення у світ художньо-образного відтворення мелодії, гармонії, сприяють емоційному фону на заняттях, застосовуються як допоміжний фактор в вихованні ціннісних компетентностей.

Учитель припиняє бути єдиним джерелом інформації, а стає організатором навчально-пізнавальної діяльності студентів. При цьому його особистість, безумовно, залишається стрижневою направляючою в навчанні та ведучою на всіх етапах уроку. На цьому етапі комп'ютер виступає лише як технічний засіб, що допомагає студентам в процесі навчання, у вирішенні поставлених задач та в подальшій професійній діяльності.

За останні роки здійснені відкриття, завдяки яким створювались неординарні музичні продукти. В результаті пристосування комп'ютера до роботи з музикою, було розроблено програми, за допомогою яких студенти та викладачі можуть займатися створенням оригінальних п'єс та партитур, нотно-видавничою діяльністю, підготовкою цифро-

вих фонограм, звукорежисерською роботою, створенням аранжувань та оригінальних композицій, розучувати окремі оркестрові партії.

Нотний редактор «Sibelius» використовують у своїй роботі викладачі музичного мистецтва. За допомогою цієї програми можна створювати не тільки оригінальні партитури та фонограми, а й використовувати цей процес як платформу для подальших занять, розвитку та вдосконалення музичних здібностей. При цьому комп'ютер припиняє виконувати функції тільки периферійного пристрою, а стає інструментом для досягнення творчих цілей. Наявність повного банку звуків у програмі буде додатковим поштовхом для творчого пошуку та розвитку тембрального слуху. На жаль, у випадку використання застарілих комп'ютерів це складатиме деякі ускладнення, оскільки «банк звуків» має досить великий об'єм та потребує більш потужні системні можливості для функціонування.

Слід виділити, що аранжування з використанням комп'ютерних технологій є однією з прогресивних та затребуваних форм роботи на уроках з музичного мистецтва. У процесі навчання студенти опановують різновиди аранжування: полегшений виклад для виконання на тому ж інструменті, фактурні, гармонічні зміни, характерні для різноманітних за складністю виконання композицій; транскрипція, обробка, парафраз, редакція, перекладення для іншого в порівнянні з оригіналом складу виконавців.

На початковому етапі слід зосередити увагу на перекладенні. Ця форма роботи є посилюююю та надзвичайно ефективною для молодих музикантів. Таким чином відбувається встановлення міждисциплінарних зв'язків у сфері інформаційних технологій в музичному мистецтві та інших галузях музично-теоретичних знань:

- знання з теорії музики виявляються у свідомому використанні нотної грамоти з її правилами оформлення нотного тексту;
- навички з сольфеджіо виявляються у усвідомленні «чую – знаю як записати» у тих випадках, коли необхідно записати твір («зняти») на слух;
- знання з гармонії виявляються у знаннях правил голосоведіння та тонкощів функціональних як внутрішньо ладових, так і міжладових взаємин;
- аналіз музичних форм виявляється у усвідомленні форми твору, що дає, наприклад, можливість використовувати фактурну або темброво-регістрову різноманітність використання музичного інструменту;
- необхідність знань особливостей інструментарію (інструментознавство): діапазон, робочий діапазон інструменту, його динамічні можливості, особливості теситур, штрихової техніки, темброва щільність тощо;
- методика музичного викладання (здобуті навички аранжування можна використовувати в про-

фесійній викладацькій діяльності, адаптуючи музичні твори для виконання їх учнями).

Наступний етап спрямований на активне засвоєння інноваційної діяльності, де, поряд із традиційними методами аранжування, студенти набувають практичного досвіду роботи з програмою нотного редактора «Sibelius», системою оптичного розпізнавання нотного тексту «Neuratron PhotoScore», навчаються робити інструментування та аранжування у реальному часі, прослуховувати кожний голос окремо або по декілька голосів у будь-якій комбінації, або ж усіх партій разом, а також використовувати різноманітні тембри, застосовувати електронні ефекти та інші сучасні технічні засоби передачі звуку тощо.

Останній етап полягає в цілеспрямованому забезпеченні орієнтації музично-освітньої діяльності на формування професійної мобільності як альтернативи вузькопрофесійній підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва, створення ансамблевих та оркестрових аранжувань та інтерпретацій дитячих творів.

Використання комп'ютерних технологій важливе під час самопідготовки. Майбутні вчителі музичного мистецтва стикаються з проблемою відсутності багатоголосного ансамблевого звучання під час самостійної підготовки домашніх завдань, що негативно позначається на розвитку гармонічного слуху. Тому комп'ютерні програми, які спрямовані на форму-

вання та розвиток окремих видів музичного слуху особливо важливо використовувати у практиці розвитку музичних здібностей.

В сучасних освітніх стандартах вищої професійної освіти комп'ютерні засоби відокремлюються як один із змістовних компонентів підготовки педагога-музиканта. Процес використання комп'ютерних технологій поєднує дві самостійні, але в той же час взаємообумовлені складові:

- комп'ютерні технології у викладанні музичного мистецтва;
- комп'ютерні технології у музичній діяльності.

У будь-якій сфері діяльності людини доцільне застосування комп'ютера покращує її результат роботи, що позитивно позначається на якості. Відтак, комп'ютер бере на себе всю технічну роботу, вивільняє творчі сили людини й тим самим сприяє оптимізації її діяльності. Музика не є винятком. Використання цифрового інструментарію в музичній освіті є проявом процесу загальної комп'ютеризації навчання.

Всі поняття про індивідуальні прояви музичних здібностей акцентують різні їх психологічні сторони і прояви. Музикальність не можливо уявити без основних музичних здібностей, але й не зводиться до них.

Висновки

Музично-комп'ютерні технології – це нова сфера знань, яка постійно розвивається. Вона знаходиться на межі техніки та мистецтва, що надає людині

можливість постійно вдосконалювати інструменти для творчості, навчання й наукових досліджень. Ця галузь має динамічну природу, пов'язану з безперервним відновленням досягнень науково-технічного прогресу.

Використання комп'ютерних технологій сприяє задоволенню інтересу юних музикантів до сучасних музичних можливостей комп'ютера, підвищенню їх інформаційної культури, розвитку музичних здібностей на новому рівні, є інструментом для втілення творчих задумів. Розширюється діапазон педагогічних методів

Можливість варіативної подачі навчального матеріалу за допомогою комп'ютера дозволить педагогу легко й невимушено вирішувати численні методичні завдання в області формування та розвитку внутрішнього слуху, образно-емоційного мислення та музично-слухових уявлень студентів.

Використання комп'ютерних технологій в процесі навчання забезпечує студентів ґрунтовною теоретичною базою та практичними навичками, необхідними для успішної професійної діяльності в закладах культури та освіти, сприяє розширенню творчого потенціалу студентів, їх загально-музичному розвитку, формує авторське відношення до власної діяльності, створює умови для само актуалізації, самореалізації особистості. Аранжування за допомогою нотного редакто-

ра «Sibelius» спрямовує інтерес студентів до композиторської діяльності, сприяє додатковому розвитку внутрішнього слуху, значно розширює професійну компетентність у галузі створення ансамблевих та оркестрових аранжувань, та написання різних видів супроводу для сольних вокальних та інструментальних творів.

Список використаних джерел

1. Берегова О. М. Комунікація в соціокультурному просторі України: технологія чи творчість?: Наукове видання / О.М. Берегова. – Київ, НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2006. – 388 с.
2. Майкапар С. Музыкальный слух, его значение, природа и особенности и метод правильного развития : С. М. Майкапар. – Изд. 2-е, испр. Москва, 2010 – 247 с.
3. Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей // Избр. труды: В 2-х т. Т. 1 / Б.М. Теплов. – М.: Педагогика, 1985. – С. 42-222.
4. Тучинська Т. І. Розуміння музичного тексту: теоретико-інформаційний аспект : автореф.дисерт. на здоб. ступ. канд. мист-ства : 17.00.03 / Національна музична академія України імені П. І. Чайковського / Т. І. Тучинська – К., 2009. – 20 с.
5. Холопов Ю. Н. Музыка і школа на порозі нового століття / Ю. Н. Холопов // Науковий вісник Московської консерваторії. – Московская консерватория, 2012. – №1, (1999) – С. 208-214.
6. Шуман Р. Жизненные правила для музыкантов: [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.bibl-mobl.ru/uslugi/knigi/Shuman.pdf> (Дата звернення 10.01.2019)

UNDERSTANDING HISTORY IS SELF-AWARENESS

Pulatov Sarvarxon, Abdullayev Yuldosh

Students, National university of Uzbekistan

Key words: Karakhanids, Movarounnahr, Mirzo Ulugbek, Jaloliddin Manguberdi, Turon, Amir Temur.

Annotation: *There is no one in our country who does not remember the day before and whose ancestors and grandparents did not remember it. It is well-known that our people had a great influence on the development of the world statehood and policy of the millennium, the traditions of spiritual statehood and national statehood.*

During the years of independent issue of spirituality and historical memory have become a priority in the state policy. Because “People who have forgotten history, society loses its way, such people and society have no future”¹. This truth is set out in pages 109-122 of the first President of the Republic of Uzbekistan, Islam Karimov “Ona yurtimiz baxt-u iqboli va buyuk kelajagi yo’lida xizmat qilish – eng oily saodatdir”. It says that all sciences are needed, “But first of all, it is a vital necessity to know history”.

There is no one in our country who does not remember the day before and whose ancestors and grandparents did not remember it. Islam Karimov’s interview with historians and journalists of the country (June 26, 1998) and the book “ Tarixiy xotirasiz – kelajak yo’q” (1998) have been reflected in the fact that arming our nation with its history is an indispensable task in the development of spirituality and national ideology. Indeed, “Tarix xalq ma’naviyatining asosidir.”² Con-

sequently, the freedom and independent Uzbekistan Islam Karimov, has grown up in the Turon land and has made a worthy contribution to the development of the world civilization, based on the ideas of the Uzbek nationalist ideology, the rich heritage of our ancestors and our extensive history.

Amir Temur, our great ancestor Amir Temur who created a powerful rule in the history of the world, is proud of his great minds and great scientific potential, who do not make a great contribution to the great civilizations and saints who made a great contribution to the world civilization. On May 15-16, 2014 in Samarkand at the international conference “Historical heritage of scientist and thinkers of the medieval East, its role and significance for the modern civilization” first Prezident Islam Karimov addressed the leading scholars from 50 countries and spoke about 26 of the great scholars he spoke. Foreign guests also spoke about the fact that the history of the Uzbek people was extremely large and that they were rightly proud of them.

Our history, first and foremost, the great figures of the common fate of the people, which is evident ancestors and

1 Islom Karimov. Ona yurtimiz baxt-u iqboli va buyuk kelajagi yo’lida xizmat qilish – eng oily saodatdir.

–Toshkent.: “O’zbekiston”.2015.-B.109.

2 Islom Karimov. Ona yurtimiz baxt-u iqboli va buyuk kelajagi yo’lida xizmat qilish – eng oily saodatdir.

–Toshkent.: “O’zbekiston”.2015.-B.21.

their unique service to the Motherland. The invaluable heritage of our great heroes is always upset by the fact that the figure of the Uzbek nation is on the verge of building a great state, supporting its faith, beliefs, and spiritual spirit

One of the great blessings that independence has given us is that we have the opportunity to equip our nation with a true history dating back to at least three thousand years. It plays an important role in educating young people in the spirit of worthy generations.

During the past short period of history, we are experiencing a sense of self-esteem, our national pride and our thinking. The past, which is the root of this sentiment, is inextricably linked, to the ideas and thoughts of great ancestors today.

Nowadays, practical work is under way to preserve and preserve this unique and sacred heritage, to study it in a comprehensive way, to grow up harmoniously developed generation with the future of our homeland, each representative of our nation, in the spirit of love and respect for our great nationalities, who have given a profound mark on our national idea, values, language, ancient history, cultural rich history, and in the spirit of humanity and tolerance our education is more than ever needed today.

Today, there is an independent country in the world, which has a high potential and unique reputation in the world, where a worthy nation lives. His ancestors, and his great descendants, lived in this country. There are many nations around the world, and there is an ethnic Uzbek with a great past. The world's peo-

ple look at Uzbekistan and see our nationwide image and tolerance inherent in our nation.

The attention paid by the first President of our country Islam Karimov to restoration of historical justice affecting the fate of our people, the noble deeds, honor and eternity of our ancestors, ensuring the interests of our people in our country, reflects the invaluable values and noble moral qualities of our people, such as respect for human memory and dignity is coming.

It is well-known that our people had a great influence on the development of the world statehood and policy of the millennium, the traditions of spiritual statehood and national statehood. The regions of the Karakhanids, Ghaznavids and Khorezmshahs, the unification of Amir Temur with Movarounnahr, the establishment of the centralized statehood, the struggle for the nation and the establishment of the great timurid rule, the development of the science and culture of Mirzo Ulugbek, literature and art, science and profession Zahriddin Muhammad Bobur, Humayun, Akbarshoh, Shah World, to unite nations of different religions, to create the most humane Indian state and his successes and achievements were highly appreciated by world politicians. We have also been given the opportunity to learn from the great deeds of our past, to protect the Homeland from the invaders, the testimony of Jaloliddin Manguberdi, Temur Malik, the great poet Amir Temur and his tremendous spiritual heritage.

Thanks to this opportunity, the birthday of our great-grandson Amir

al-Sahibkiran is widely celebrated every year in our country. "Whoever, first of all, should remember the name of Amir Temur if he wants to understand the Uzbek name, the power, justice, limitless abilities of the Uzbek nation, its contribution to the development of the confidence in the future"³. In the course

of deep study of Amir Temur, studying our national values, ancient traditions and ancestors who left unforgettable impressions in the history of world civilization, we will once again discover the world, introduce ourselves to the world again, and show young people a lesson and example.

3 Islom Karimov. Yangicha fikrlash va ishlash – davr talabi. Asarlar, 5-jild.-Toshkent: O'zbekiston,- B.169.

SOME OPINIONS ON UZBEK WEDDING CUSTOMS

Zufarov Muhammadjon Ravshan ugli

Master student

Tashkent State Institute of Oriental Studies

Annotation: *this article gives information on Uzbek wedding customs in Uzbekistan. And at the same time, the history of weddings and wedding traditions will be analyzed.*

Keywords: Uzbek wedding, morning plov, “non sindirar”, nikokh-Tui.

Аннотация: *в данной статье представлена информация об узбекских свадебных обычаях в Узбекистане. И в то же время будет проанализирована история свадеб и свадебные традиции.*

Ключевые слова: узбекская свадьба, утренний плов, «нон синдираp», никох-туи.

Uzbek wedding customs have not been studied in a deep level so far. However, there are some scientific works which have been published by A.X. Doniyorov [3], X.Ismoilov[6], I.Jabborov[4,5], K.Shoniyoov[10,11], O.Bo‘riyev[2], V.V. Radlov[7], A.A. Ashirov[1], S.Saotova[9]. Traditions and customs of Uzbeks have been studied by foreign ambassadors, scholars, travelers in different periods. For example, in 1404, González de Claviho, who had come to Amir Temur’s palace in Samarkand, wrote details about the ceremonies, weddings, and weddings in the Temurids palace in memories. He described events that he saw with his eyes. In the 19th century, the Russian Empire began to dispatch various scholars, travelers, ambassadors and merchants to the Khanate in order to conquer Central Asia. They were charged with gathering detailed information about khans, studying the ethnic composition of the population, as well as gathering information about traditions and customs of the people. They initially sought to fulfill the political goals of the Russian Empire, and espe-

cially to serve the planned colonial policy. But their fellow scientists have gathered a lot of interesting information about the history and ethnography of the peoples of our country[7, p.58-64]. In recent centuries, several scientific works on Uzbek wedding ceremonies have been created.

Uzbek ethnographers started thoroughly investigating theoretical and practical aspects of these issues. Hence, ethnic history, material culture, economic activity, family and spiritual life of the Uzbek people attracted the attention of local ethnographers. In his scientific theoretical works [11] by K.Sh.Shanynovov[10] provided valuable information on the ethnic history, material and spiritual life of the Uzbek people, especially on wedding ceremonies. The author pays special attention to all aspects of the wedding: weddings, conventions, festivals, indoctrination and wedding ceremonies. A. Doniyorov, who collected valuable information about the ethnography, ethnogenesis and ethnic history of the peoples of Central Asia, describes the main aspects of the traditional culture, material and

spiritual culture of nations[3,p.345]. Each of the six siblings, who have a different value in this work, has been given special tariffs, and it has been touched on traditions, customs and traditions. The national costumes and headgear of the youth are covered in wedding dresses and ceremonial dresses, which fully comprehends the features of the traditions, traditions and values of the Uzbek people. A.M. Jabborov has created several works of ethnography in recent years[4]. The book "Ethnography of the Uzbek people" reflects the important ethnic processes of our time, cultural and community relations, traditional work, family life.

Oriental people have always been famous for its ability to celebrate the wedding lavishly. Even in fairy tales the Uzbek wedding lasts for forty days and forty nights. In real life the Uzbek wedding is exactly celebrated two or three days. Another key feature of wedding ceremonies in Uzbekistan is this abundance of festive rituals. The Uzbek people honors the very strictly observes wedding traditions.

Uzbekistan wedding customs. The Uzbeks themselves call the wedding ceremony "nikokh tui." Uzbek wedding party is a very crowded and a magnificent event. For this family holiday the Uzbeks invite not only family members and close friends, but neighbors, work colleagues, distant acquaintances. They seek to share their joy with many[12].

Uzbek marriage traditions imply a certain sequence of events, where the very first thing is searching for a suitable bride.

Thanks to friends and acquaintances groom's parents make inquiries about

their future daughter-in-law. Commonly, they take an interest in a social status of a girl, a level of upbringing and education, an ability to run the household. Beauty is welcomed, but it is not a significant criterion. As the Uzbek proverb says: "Beautiful girl remains beautiful in ugly clothes".

Panders traditionally by an alert eye notice the level of cleanliness in the house, and they watch the ability of the selected girl to pay her addresses to the guests.

When go-betweens get a positive answer, matchmakers determine a day of fotikha tui that is the engagement. This day women, neighbors, elders and family members are invited in the house of the bride.

This day a ritual "non sindirar" is hold. "Non sindirar" is literally translated as "breaking the cake." This Uzbek marriage custom means that the girl's parents are agree to give their daughter in marriage. Thus, all are announced that she is engaged. This is done in order other matchmakers know that the girl has already taken by others.

Sometimes in Uzbekistan the date of the Uzbek marriage is appointed during the engagement. Sometimes the wedding date is determined separately.

According to traditions, costs for the wedding in Uzbekistan the groom's party assumes, but up-to-date Uzbeks often plan costs by mutual arrangement. The charges are considerable, because the traditional wedding in Uzbekistan is celebrated with a particular splendor. The key point of the Uzbek wedding ceremony is going across to the man's house.

Morning pilaf. One of the principal

wedding traditions in Uzbekistan is treating guests with morning pilaf. And the quantity of guests come to this ceremony can reach sometimes several hundred.

The groom's family prepares pilaf for men. This pilaf is cooked in the groom's family and then also sent with congratulations to the bride's house. It's a festive breakfast, symbolizing the fact that the engagement of young people has taken place and two families are planning to intermarry [12].

Nikokh-Tui – Uzbek wedding ritual. According to the custom, after the festive meal the groom, accompanied by close people goes to the bride's house. Meanwhile, the bride is in a special room, the access to which only imam (Uzbek cleric) has. Imam performs the sacrament, which is called "nikokh-tui". After it the newlyweds make promises to be friends and cleave to each other.

The ritual of bride's farewell with her parents. The farewell is also a traditional Uzbek wedding ceremony. After the ordinance "nikokh-tui" the young go to the State registry office. Before the trip to the registry office, friends of a groom dress him in sarpo that was donated by girl's parents. Sarpo are the clothes, shoes, intended for a bridegroom. After the registry office a younger set arrives at bride's house for a farewell ceremony. Thus, she says goodbye to her parents and siblings. A girl is escorted with songs and all go to a restaurant for a wedding.

Parents traditionally, but symbolically deplore the girl, thus wishing her a happy family life. Seeing a girl, her family sends along with her a dowry.

Uzbek traditional weddings are held noisy and merrily. The number of invited guests often exceeds 300-400 people. The feast is accompanied by national songs and dances. Tables are crammed with traditional Uzbek treats.

The other tradition of the wedding ceremony in Uzbekistan is a honey treat between newlyweds. In order the family life is sweet, a groom tastes honey and gives it to his bride. Thereafter, a pair should look in the mirror and see each other in it.

Also during the marriage in Uzbekistan a newly-fledged husband presents gifts to his wife. Most often, the Uzbeks give sweethearts watches and bracelets.

After the ending of the Uzbek marriage, newlyweds go to the groom's house. They are met at the bridegroom's house with karnays and surnays (musical instruments). After the bride's aunt changes the girl's dress, a bride prepares to meet the bridegroom.

Kelin salom. "Kelin salom" is the finishing touch of the wedding customs in Uzbekistan. The literal translation of the name means «greetings of the bride». On the third day after the marriage the relatives of the girl visit her new house; and the bride in the national costume welcomes them and makes low bows.

There are many rites after the Uzbek wedding. They are not mentioned in this article. To know everything in details about the Uzbek wedding, Uzbek wedding ceremonies, we recommend you to visit Uzbekistan with Peopletravel and be a guest on the Uzbek wedding party.

Uzbek wedding dress. Costumes, which

the young don at their wedding ceremony, look beautifully and unusually [12].

The Uzbek wedding costumes today are more like European outfits for such cases. Very often a bride wears a modern wedding dress, but in some areas of Uzbekistan there is still a tradition to wear national costumes.

Features of wedding Uzbek costumes are that the bride's parents buy them. Its traditional name is sarpo. It looks brightly and expensively. A full packaging arrangement of each Uzbek region is different.

To create a traditional Uzbek bride's wedding dress khan-atlas is used. Over it a sleeveless jacket, a silk robe or velvet doublet are put on. They are all handmade, and embroidered with gold and silver threads [12].

The head-dress of the bride plays a special role. During the wedding a head of a young girl is adorned with Tiplyakosh – a special kokoshnik decorated with openwork embroidery and lots of hangers. The bridal covers the bride's face.

These are the main peculiarities of the wedding in Uzbekistan. The rituals and ceremonies of the festival all held to provide a pair a long and happy family life.

References

1. Аширов А. А. Ўзбек халқининг қадимий эътиқод ва маросимлари. – Т.: А. Навоий номидаги Ўзбекистон миллий кутубхона, 2007. – 276 б.
2. Бўриев О. ва бошқ. Марказий Осиё халқлари этнографияси. – Қарши, 1997. – 252 б.
3. Дониёров А.Х. Марказий Осиё халқлари этнографияси, этногенези ва этник тарихи фани бўйича ўқув-услубий қўлланма. –Т.: Янги аср авлоди, 2003. – 345 б.
4. Жабборов И. Ўзбек халқи этнографияси. – Т.: Ўқитувчи, 1994. – 350 б.
5. Жабборов И. Ўзбеклар: турмуш тарзи ва маданияти. – Т., 2003. – 246 б.
6. Исмоилов Х. Ўзбек тўйлари. –Т.: Шарқ, 1994. –327 б.
7. Радлов В.В. Среднее Зарафшанская долина. Записки РГО по отделению этнографии. – Т.4., – СПб. 1880. – С. 58-64.
8. Радлов В.В. Средне-Зарафшанская долина. Зап.Рос.Геог.Общ. Т.VI., 1880. – 356 б.
9. Саотова С.А. Юқори Зарафшон воҳаси ўзбекларининг никоҳ тўйи маросимлари диссертация – Т., 1999. –140 б.
10. Шаниязов К. Қанг давлати ва қанглилар. – Т., 1990. –312 б.
11. Шаниязов К. Узбеки-карлуки. – Т.: Шарқ, 1964. – 456 с.
12. <https://www.people-travels.com/about-uzbekistan/uzbek-customs-and-traditions/uzbek-wedding.html>

SOME FACTS ABOUT ABU RAYHAN AL-BIRUNI

Abdurazzakov A.

Tashkent State Institute of Oriental Studies Student

Annotation. *This article analyzes the degree of researches of the scientific heritage of Al-Biruni in Western countries. And at the same time the article provides information about the reasons for the emergence of interest in the scientific heritage of Al-Biruni and its results based on scientific literatures.*

Key words: Al-Biruni, Saminid, al-ajamiya, al-olum, al-as'ela wa'l-ajweba.

Introduction

Abu al-Rayhan Muhammad ibn Ahmad al-Biruni in Khwarezm, an oasis south of the Aral Sea in western Central Asia, in the year 973, al-Biruni received extensive training in an array of studies from his teacher, the eminent Abu Nasr Mansur. He grew to be a versatile scholar and scientist with facility in mathematics, astronomy, history, geography, physics, metaphysics, and Islam. He was also a contemporary of the Muslim physician-scholar Avicenna. Biruni became a powerful figure in several courts, including the Saminid court at Bukhara and the Jurjaniya court, where he was often employed as a diplomat and spokesman. Word spread about Biruni's scholarship, so when Sultan Mahmud of Ghazni conquered Khwarezm, he made Biruni court astrologer of the Ghaznavid dynasty and often took him along on his invasions into India.

Literature Review

In this research, Al-Biruni, *Indica*, trans. Sachau; Starr (2009) provides a brief review; Al-Biruni paraphrases the

Qur'an 4:135 and the Gospel of Matthew; The Chronology of Ancient Nations; Sachau.E; Pub, William H;The chronology of Ancient Nations; Sachau. E and other works are used as main sources.

Research Methodology

This is a qualitative research using the content analysis approach. About more ten scientific works are used to explain how Al-Biruni's books are being studied in European countries. Besides that, the researcher had used journals and articles to collect data related to the research.

Findings and Discussions

Biruni was born in the outer suburb (*birun*, hence his *nesba*) of Kat, the capital of the Afrighid Kvarazmshahs (see al-*afriq*), and spent the first twenty-five years of his life in Kvarazm studying both the *al-olum al-arabiya* "Arab sciences" (*feqh*, theology, grammar, etc.) and the *al-olum al-ajamiya* "non-Arab sciences" (essentially Greek: mathematics, astronomy, medicine, etc.); in the later part of his life, much of his contemporary reputation was to be as a *monajjem* or astrologer at the Ghaznavid court. It is likely that his own sympathies, and perhaps also his family

connections, were with the Afrighids, who in 385/995 were overthrown by the rival dynasty in Gorganj of the Ma'munids (see al-e ma'mūn). At all events, he left his homeland for the Samanid capital of Bukhara and secured the patronage of the ante-penultimate Samanid amir, Mansur II b. Nuh II (387-89/997-99). He had previously been in correspondence with Ebn Sina there, and there is extant an important exchange of views between the two scholars (ed. S. H. Nasr and M. Mo-haqeq, *Abu Rayhan Biruni wa Ebn Sina, al-as'ela wa'l-ajweba*, Tehran, 1352 Sh./1973). He then went, apparently in 388/998, to the court of the Ziyarid amir of Tabarestan and Gorgan, Shams-al-Ma'ali Qabus b. Voshmgir (q.v.), and it was there that he wrote his first major work, *al-Atar al-baqia 'an al-qorun al-kalia* on historical and scientific chronology (see vi, below), probably in about 390/1000, though he made later emendations to it. He clearly came to accept the accomplished fact of the definitive passing of the Afrighids and made his peace with the Ma'munids, whose court in Gorganj was becoming famed for its brilliance. He served the K̲v̲ārazm̲šāh Abu'l-'Abbas Ma'mun b. Ma'mun (399-407/1009-17) for seven years, according to the historian Abu'l-Fazl Bayhaqi (who utilized Biruni's history of his homeland, the *Ketab al-mosamara fi akbar Kvarazm*, see below, for his own *Tarik-e al-e Saboktegin*), he acted as a *nadim* or boon-companion and adviser to the K̲v̲ārazm̲shah, being also used by the latter for delicate diplomatic missions. A well-known anecdote of Nezami 'Aruzi Samarqandi

(*Chahār maqala*, ed. Qazvini, pp. 118-19, rev. tr. E. G. Browne, London, 1921, pp. 86-97, cf. idem, *Lit. Hist. Persia* II, pp. 96-97) describes how Sultan Maḥmūd of Ghazna, jealous of the splendor of Ma'mun b. Ma'mun's court circle, sent him an ultimatum demanding that all the leading scholars there be sent forthwith to Ghazna in order to adorn his own court. The story goes on to tell how the philosophers Ebn Sina and Abu Sahl 'Isa Masihi escaped to the west, the former eventually serving the Kakuyid 'Ala'-al-Dawla Moḥammad in Isfahan till his death there, but Biruni, the mathematician Abu Nasr Jilani, and the physician Abu'l-Kayr Kammar went to Ghazna and entered Maḥmūd's service. Biruni then spent the remainder of his life, what must have been well over three decades, with the Ghaznavids Mahmud, Mas'ud, Mawdud, and their successors, dying at some unknown date after 442/1050, perhaps during the sultanate of 'Abd-al-Rashid.

According to recent works by scholars in Tashkent, Biruni died on 2 Rajab 440/11 December 1048 [1,150-51] unfortunately, the details and the chronology of Biruni's life under the Ghaznavids are most obscure. He seems to have been generally famed as court astrologer there, and another anecdote of the *Chahar maqala* [5, 97-98] describes how his accurate astrological prognostications nevertheless led him into difficulties with the irascible sultan. It seems probable that Biruni spent part at least of his twelve years or so under Mahmud in imbibing information about India, acquiring a knowledge of Sanskrit and contemporary

Indian languages and of Hindu philosophy and science in those northwestern parts of India under Ghaznavid control and possibly accompanying Ghaznavid plunder raids into the northern Indian heartlands, although as Sachau pointed out (*Alberuni's India*, London, 1888, repr. Delhi, 1964, preface, pp. ix, xi ff.), there is nothing to show that Biruni enjoyed any sort of official patronage or favor under Mahmud. He did however utilize the information gathered over these years for his major work on India, the *Tahqiq ma le'l-Hend*, conventionally known in Western scholarship as his *India*, completed in 421/1030 just after Mahmud's death (see viii, below). Shortly before this he had completed a concise work on mathematics and astronomy, the *Ketab al-tafhim le-awa'el şenaa'at al-tanjim* (see iii, below). At the opening of Sultan Mas'ud's reign, Biruni finished his *al-Qanun al-mas'udi fi'l-hay'a wa'l-nojum* on astronomy and science (421/1030). He must have been encouraged to carry on his scientific work and provided with the necessary facilities, for we have from the reign of Mawdud b. Mas'ud (432-40/1041-1048 or 1049) his treatise on mineralogy, the *Ketab al-jamāher fi ma' refat al-jawāher*, and at the end of his life, when he states that he was over 80 hence after 442/1050), he wrote his book on pharmacology and materia medica, the *Ketab al-şaydala fi'l-tebb* (see v, below). Biruni was obviously a prolific author, who preferred to use Arabic, the scientific language of the Muslim world, for most of his works, rather than Persian, in which the creation of a technical and

scientific vocabulary was only just taking rough shape during his time. In the introduction to his *Şaydala*, Biruni inveighs against the use of Persian for scientific works, implying that such a usage was in fact taking place in his lifetime. One of his major works, the *Tafhim*, exists in both Arabic and Persian versions, and it is unclear which came first. However, it was more common at this period to translate from Arabic into Persian than vice-versa, and G. Lazard is inclined to treat the Persian version as a very early translation of an Arabic original, whether made by Biruni himself or not being unclear.

Concluding Remarks: Biruni catalogued both his own works and those of Razi. In 427/1035-36 or a little thereafter Biruni wrote, at the urging of a friend, a *Resala fi fehrest kotob Moḥammad b. Zakariya' al-Razi* (Epistle concerning a list of the books of Moḥammad b. Zakariya' al-Razi). This consists of two parts, the first devoted to Razi and his works, the second to Biruni himself with an inventory of the books that he had authored up to that time. This sort of bibliographical treatment of an individual is modeled on those produced by Galen in antiquity and by Ḥonayn b. Eshaq in the 3rd/9th century.

The catalogue of Razi's works contains 184 titles divided into 11 categories: medicine; natural science; logic; mathematics and astronomy; commentaries, synopses, and extracts; philosophy and assessment; metaphysics; theology; alchemy; heretical; and miscellaneous. After it Biruni presents a chronological table of Greek physicians from Asclepius to Galen fol-

lowed by brief notes on the history of medicine. This part of the *Resala* has been studied by Ruska. Biruni's catalogue of his own literary production up to his 65th lunar/63rd solar year (the end of 427/1036) lists 103 titles divided into 12 categories: astronomy, mathematical geography, mathematics, astrological aspects and transits, astronomical instruments, chronology, comets, an untitled category, astrology, anecdotes, religion, and books of which he no longer possesses copies. Except for the books in the last category he usually mentions the number of folios occupied by each work in the copy available to him. After an account of the astrologers' predictions of the length of his life and of a dream he had in his sixty-first year, he adds ten more titles of his own works followed by twenty-five of those written in his name by Abu Nasr Mansur b. 'Ali b. 'Erāq, Abu Sahl 'Īsā b. Yahyā the Christian, and Abu 'Ali Hasan b. 'Ali Jili. His own works, he says, he regards as his sons, and so also does he those that were written in his name. A

Moshata, or appendix to the *Resala*, in which Biruni's horoscope is thoroughly analyzed, was written by Abu Eshaq Ebrahim b. Mohammad Tabrizī, called Gazanfar (see Biruni, *al-Atar al-baqia*, pp. XIV-XV). Gazanfar states that he was born 184 Persian years after Biruni's death. Since he gives the latter date as 440/1048-49, Gazanfar must have been born in 630. The titles of some 155 works composed by Biruni are known (see Boilot). Some he wrote after he had finished his bibliography, others he simply forgot to include in it. Perhaps five-sixths of the total number of 155 treatises are now irretrievably lost.

References

1. Al-Biruni, *Indica*, trans. Sachau (1910), vol. 1, p. 4.
2. Starr (2009) provides a brief review.
3. Id. pp. 4-5. Al-Biruni paraphrases the Qur'an 4:135 and the Gospel of Matthew 10:26-28. Id., p. 38
4. *The Chronology of Ancient Nations*; Sachau.E; Pub, William H.Allen And Co, Watello Palce; London ; 1879; Pl.
5. *The chronology of Ancient Nations*; Sachau. E; P1
6. <https://www.britannica.com/topic/isnad>

BIRUNI AS AN EMINENT FIGURE OF HISTORY

Abdurazzakov A.

Tashkent State Institute of Oriental Studies Student

***Annotation.** This article gives information about Abu Rayhan Biruni's works and his place in human civilization. It discusses his books and writings.*

Key words: Ghaznawi, Kheva, Sakaya, kitab, Qanuni Masoodi, Baqia,

1. Introduction

Abu Raihan Mohammad Ibn Ahmad Al Biruni was one of the well-known figures associated with the court of King Mahmood Ghaznawi, a famous Muslim Kings of the 11th century AD. Al Biruni was a versatile scholar and Scientist who had equal facility in physics, metaphysics, mathematics, geography and history. Born in the city of Kheva near «Ural» Turkey in 973AD, he was a son-temporary of the well-known physician Ibn Sina. He died in 1048 AD at the age of 75, after having spent 40 years in thus gathering knowledge and making his own original contributions to it. He recorded observations of His travels through India in his well-known book Kitab Al Hind which gives a graphic account of the historical and social conditions of the subcontinent. At the end of this book he makes a mention of having translated two Sanskrit books into Arabic, one called Sakaya, which deals with the creation of things and their types, and the second, Patanjali dealing with what happens after the spirit leaves the body. He developed a method for trisection of angle and other problems which cannot be solved with a ruler and a compass alone. Al-Biruni discussed, centuries before the

rest of the world, the question whether the earth rotates around its axis or not. He was the first to undertake experiments related to astronomical phenomena. His scientific method, taken to get her with that of other Muslim scientists, such as Ibn Al Haitham, laid down the early foundation of modern science. He ascertained that as compared with the speed of sound the speed of light is immense. He explained the working of natural springs and artesian wells by the hydrostatic principle of communicating vessels. His investigations included description of various monstrosities, including that known as «Siamese» twins. He observed that flower have 3,4,5,6, or 18 petals, but never 7 or 9.

Literature Review

Abu rayhan-e-Biruni; Azkadee. P; Al-Biruni: Master Astronomy and Muslim Scholar of the Eleventh Century; Scheppler. B; The Chronology of Ancient Nations; Sachau. E; Pub, William H. Allen And Co, Watello Palce; London ; The chronology of Ancient Nations.

Findings and Discussions

Biruni as an Eminent Figure of History: The modern study of history,

in its real meaning, is commenced by the Western Enlightenment in 18th century. But, in Iran, it is started by Biruni in the 11th century. Biruni is considered the most important figure of historiography, which's his methodology, was completely different from his predecessors. In fact, he made an important renovation in the structure of the historical books, so that the interests of the later historians after Biruni became quite different, in so far as, it can be said that, they are impressed with Biruni's methodology. For, Biruni preferred to focus his historical works on 'culture, religion, and practical information'. In his *Ketab Tahqiq Malel-Hind* also known as the "Indica", he did not record 'political and military history' in any detail, but wrote more on 'India's cultural, scientific, social and religious history'. He expanded on his idea of history in another work, the book on titled on Chronology of the Ancient Nations. This book of Biruni is considered as the primary source in the field of religion, history, customs, culture, festivals, geography, and chronology of the ancient nations." And it is as well as the *Ketab Tahqiq Malel-Hind* has been edited by the learned German scholar Edward Sachau.

After Biruni, the Arab Muslim, named Ibn Khaldun (1332-1406 A.D.) is considered as the father of modern sociology and economics. Ibn Khaldun is well-known as the pioneer of historiography, cultural history, and the philosophy of history. He is best known for his books: *The Muqaddimah* (translated as *Prolegomena*) and *Ketab al-I'bar* (Book of Advice)". Methodology of Ibn Khaldun in

historiography was under the influence of Bimni. And, in fact, Biruni's 'tradition of comparative cross-cultural study', continued in the Muslim world through Ibn Khaldun's work in the 14th century.

Other Works of Biruni on Historiography: In addition to the two books, which were mentioned above, Biruni wrote five important books and one treatise in the field of historiography. But, none of them, just their names, are not available currently. These historical works of Biruni were; [1] *The History of Kharazm* {*Ketab al-musamara fi Akhbar Kharazm*}-It is considered to some extent as Biruni's 'political history'.

2] *The History of Karmatians and Mubayyida*,

3] *The History of al-Moqanna*,

4] *The History of Mahmud Ghaznavid and His Father*,

5] *Treatise on Christians' Fasting and Their Festivals*,

6] *Revision of Histories*.

Biruni as a Famous Chronologist: 'Chronology' is considered as 'the science of arranging events, in their order of occurrence in time.' Also, it is acknowledged as the part of periodization, and regarded as an important part of historiography and history.

In addition of narrating the historical matters, Biruni as a chronologist fixed the exact date of kingdoms' period towards their prior and posterior kingdoms. Then, after came to this result, which one had preference to the others. Also, he added the exact time of the prophets' birth such as Christ and Zoroaster and so on.[6]

Muslims scholars studied various cultures and religions prior to Biruni's chronology. And often they could not understand and correspond the time of the events, which occurred in different regions, nor could they accurately track a sequence of event across two or more cultures, because each had its own calendar system. Methodology of Biruni on the Book *Chronology of the Ancient Nations*: Biruni, in the preface of the book *Chronology of the Ancient Nation* sex plained some essential points about his methodology as follows: "My whole information was exactly according to what I have heard and seen or based on my cogitation or study of those authentic books." Then, Briuni put forward, "The best way to understand the history and tradition of the former nations and generations was to have profound knowledge towards their history, customs and institutions. And this object could not be obtained by way of contemplation speculation of philosophical notions, or of inductions based upon the observations of our senses. But solely by adopting the information of those, who had a written tradition, and of the members of the different religions. And by making their opinions a basis on which afterwards to build up a system. Besides, it must have compared with their traditions and opinions among themselves, when we try to establish our system."

Then, Biruni emphatically propounded, "There were some accidental circumstances, which depraved most men. And we must clear out mind from all causes, which were liable to make people blind

against the truth, e.g, inveterate custom, rivalry, passions, and the desire to gain influence, etc. For that, which I have mentioned, is the nearest way you could take, that led to the true end. And the most efficient help towards removing all the clouds of uncertainty and doubt, which have encompassed the subject. And it is impossible in any other way to reach the same purpose, notwithstanding the greatest care and exertion." On the other hand, Biruni confessed, "It was by no means easy to act upon that principle and that method, which we have laid down. And it might seemed to be almost unattainable on account of the numerous lies which were mixed up with all historical records and traditions. And all those lies did not on the face of it appear to be impossibilities, so that they could be easily distinguished and eliminated. However, that which is within the limits of possibility has been treated as true, as long as the other evidence did not prove it to be false. Now the life of man is not sufficient to learn thoroughly the traditions of one of the many nations. How, therefore, could he learn the traditions of all of them? That is impossible." Finally he says, "It is our duty to proceed from what is near to the more distant, from what is known to that which is less known. To gather the traditions from those who have reported them. And correcting them as much as possible, and to leave the rest as it is, in order to make our work helpful to him, who seeks truth and loves wisdom, in making independent researches on the other subjects. And guide him to find

- 83

УНІВЕРСИТЕТСЬКЕ ПИТАННЯ В ПЕРІОД 1910 – 1911 РР.

Бургаз Ю.В.

кандидат історичних наук, викладач Кіровоградського медичного коледжу
ім. Є. Й. Мухіна м. Кропивницький, Україна

Події революції 1905–1907 рр. гостро поставили питання припинення студентських хвилювань в університетах Російської імперії. Політика, що здійснювалася урядом не могла принести бажаного результату, як наслідок уряд змінював один одного, розпорядження, циркуляри, тимчасові правила для студентів, вводили та відміняли нові права та обов'язки для молоді. На фоні цих подій і формується подальша доля університетського життя.

Історіографія даного питання представлена працями А. Авруса [1], А. Иванова [2], Г. Кожевников [3], Я. Леонтьев [5], Є. Мединський [6], Н. Олесич [9], С. Сірополко [11], а також Новим проектом університетського статуту [7], та Журналами Міністерства освіти [10].

3 квітня 1906 року на посаду міністра освіти було призначено П. Кауфмана, який розробив проект «Правил про студентські організації та влаштування зібрань у стінах вищих навчальних закладів». Однак, вони не лише не припинили студентських хвилювань, а й спричинили виступи ліберальних професорів проти курсу уряду, це означало, що політика П. Кауфмана зазнала провалу, і він був змушений піти у відставку.

Новим міністром освіти став А.

Шварц (1908–1910), який користувався повною підтримкою уряду П. Столипіна [9, 193]. Його політика як міністра освіти була спрямована на деполітизацію середньої та вищої школи, проти створення в них молодіжних організацій як революційних та ліберальних, так і монархічних. Він був прихильником дотримання діючих обмежувальних законів, в тому числі тих, які стосувалися можливості отримання жінками вищої освіти, та «відсоткового співвідношення» для осіб іудейського віросповідання [13, 42].

В свою чергу П. Столипін закликав до рішучих дій щодо припинення хвилювань в університетах. Він пропонував позбавляти права вступу до інших навчальних закладів протестувальників, звільняти професорів та викладачів, які сприяють розладу в житті університетів. Коли у вересні 1908 р. у Петербурзькому університеті розпочалися студентські хвилювання і Рада університету запропонувала тимчасово припинити заняття, Міністерство не погодилося з цим. На засіданні уряду був обговорений текст офіційної заяви, написаний самим прем'єр-міністром П. Столипіним. У ньому зазначалося, що уряд не може терпіти студентські хвилювання в умовах, коли в Російській імперії немає повно-

го спокою, що курс міністра освіти А. Шварца користується підтримкою уряду, а університетська автономія означає лише виборність ректорів та деканів. У той же час Кабінет міністрів дозволив студентам обирати старост, посередників для урегулювання навчальних питань. Скасовувався професорський суд, всі судові обов'язки покладалися на ректора. Обмежувався склад та повноваження Ради, студенти повинні були приймати в університетах лише випускників чоловічих гімназій. Збільшувалася плата за навчання, для нагляду за студентами вводилася посада факультетського пристава. Власник університетського диплому позбавлявся прав та привілеїв по службі, які раніше отримали випускники університетів [10, 16-17; 21].

У цей період деякі зміни відбулися і в Одеському університеті. Так, у 1908 р. новоросійський генерал-губернатор І. Толмачов самочинно усунув чотирьох професорів від участі в засіданнях професорської ради на декілька тижнів. Головною причиною такого рішення було те, що в цей час відбулося засідання професорської ради в справі виборів ректора. Завдяки цій хитрій маніпуляції більшістю чотирьох голосів ректором було обрано відомого діяча «Союзу російського народу» чорносотенської організації, професора С. Левашова. Чорносотенська професура, що відтоді отримала підтримку в університеті, сприяла насадженню серед молоді «студентських академічних корпорацій», що внесли своєю бойовою діяльністю повний

безлад в життя навчального закладу [11, 438].

Проект Міністра освіти А. Шварца не отримав повної підтримки навіть в уряді, але його вже передали на обговорення до Державної Думи. Проти проекту виступило суспільство, ректори Петербурзького та Московського університетів І. Боргман та А. Мануйлов розцінили його як спробу відкинути університети далеко назад. Проект був наскільки непопулярним, що новий міністр освіти Л. Кассо (1910–1914 рр.) відкликав його з Думи у 1910 р. [2].

Кінець 1910 початок 1911 рр. відзначився новим підйом студентських хвилювань у зв'язку зі смертю професора Московського університету, відомого юриста, одного з лідерів кадетів С. Муромцева, а потім і смертю російського письменника Л. Толстого. У зв'язку з цим, уряд вимагав від адміністрації університетів прийняття сурових заходів стосовно недопущення студентських заворушень у стінах університетів, а від професорського складу – допомоги у їх придушенні. У відповідь на це прикотилася хвиля обурення. У Петербурзі Міський коаліційний комітет закликав студентів протестувати весь семестр. Влада прийняла рішення ввести в приміщення навчального закладу поліцейські караули, було заарештовано та вислано сотні студентів. У зв'язку з цими заходами ректор та обидва проректори Московського університету подали у відставку, а Міністр освіти Л. Кассо звільнив їх з університету. У знак со-

лідарності з ректором залишили університет 130 професорів та викладачів. Московський університет довгий час не міг відійти від такого розгрому [3].

Як наслідок, з усіх університетів Російської імперії розпочинають звільняти неблагонадійних професорів, а на їх місце призначаються свої ставленики, але їх не вистачало, і як наслідок уже під кінець 1911 р. з 433 університетських кафедр 146 були вакантні, для 60 із них не було кандидатур серед приват-доцентів. Щоб вийти із становища, що виникло в вищих навчальних закладах міністр освіти Л. Кассо запропонував відправити значну кількість випускників університетів до західноєвропейських вищих навчальних закладів, щоб зберегти їх від впливу революційних ідей. Уряд підтримав міністра лише частково. Було вирішено покращити підготовку професорів в російських університетах, а частина випускників відправлена на два роки до Парижу, Берліну та Тюбінгену [5].

На початку 1911 р. Л. Кассо був назначений головою Особливої ради по розгляду клопотань щодо організації спеціальних вищих навчальних закладів. За його наказом не було надано дозволу на відкриття нових університетів в Мінську та Вільно, а також відмовлено в розширенні Томського та Саратовського університетів. У 1912 р. через причину політичної неблагонадійності були відраховані всі слухачки Жіночого медичного інституту.

Після цих подій університетська система у Російській імперії зазнала

серйозної критики на засіданнях Державної Думи. Праві вимагали відмінити будь-яку університетську автономію, ліквідувати будь-які ознаки студентського самоуправління, зробити вищу освіту не доступною для певних соціальних категорій та національностей [3]. Соціал-демократи пов'язували вирішення університетського питання лише з поваленням самодержавства. Кадети та октябристи виступали за перегляд статуту 1884 р., за надання університетської автономії, за відкриття нових університетів, за дозвіл вступати до університетів усіх бажаючих. Вони заявили «...Університети – це джерело російської культури, передові джерела світла, без якого немає прогресивного руху держави...» [1, 49].

Отже, в період 1910–1911 рр. в Російській імперії особливої уваги набуває університетське питання. Головна суть якого, полягає в припиненні студентських невдоволь та змін внутрішнього становище університетів. Велика роль в цих змінах належить міністрам освіти Російської імперії А. Шварцу та Л. Кассо. На відмінну від політики А. Шварца, яка була спрямована на подолання студентських заворушень методом послідовних реформ, політика міністра освіти Л. Кассо, навпаки принесла розрухи в університетське життя. Це стосувалося професорів Російської імперії, які відмовилися виконувати вказівки уряду стосовно введення військ до університетів, в знак протесту вони звільнилися з університетів, а через відсутність відповідної кількості викладачів, універ-

ситети припинили свою діяльність на деякий час.

Список використаних джерел та літератури

1. Аврус А. И. История российских университетов : очерки /Анатолий Ильич Аврус.– М. : Моск. общ. науч. фонд, 2001. – 85 с.
2. Иванов А. Е., Кулагина И. П. Русская профессура на рубеже XIX–XX веков. // Российская история. – 2013. – № 2. – С. 52.
3. Кожевников Г. А. Проклятый Вопрос (К современному положению Университета) // «Человек», № 2 (2005) – ISSN 0236-2007
4. Короткі нариси з історії Харківського Державного Університету ім. О. М. Горького: [Ювілейне видання]. – ХДУ, 1940. – 132 с.
5. Леонтьев Я. Сегодня жизнь в Московском университете замерла... // Полит. ру [Електроний ресурс] Режим доступу: <http://polit.ru/article/2011/02/24/msu/>
6. Мединский Е. П. История русской педагогики до великой октябрьской социалистической революции / Е. Н. Мединский. – ГУПИ. – М.: 1938. – 512 с.
7. Новый проект университетского устава //Вестник воспитания. 1906. – № 4. – С. 89-90
8. О введении всеобщего начального обучения в Российской империи. [Електроний ресурс] Режим доступу: <http://www.doc20vek.ru/node/1638>
9. Олесич Н. Я. Господин студент Императорского С.-Петербургского университета / Нинэль Яковлевна Олесич. – СПб. : Изд-во С.-Петерб. ун-та, 1998. – 205 с.
10. Особые журналы Совета Министров. 1910 год. М.: 2001. 655 с.
11. Сірополко С. Історія Освіти в Україні / С. Сірополко. Український Вільний університет; Друзі товариства імені Григорія Ващенка. – К.: Наукова думка, 2001. – 912 с
12. Стенографический отчет. Государственная Дума. Сессия II. Засед. 33. – С.-Пт., 1907. – б.п. – С.141-146.
13. Шварц А.Н. Моя переписка со Столыпиным. Мои воспоминания о Государе./ А.Н. Шварц. – М.: 1994. – 356 с.

ПИТАННЯ ХАРЧУВАННЯ У РОБОТІ МІЖНАРОДНОЇ КОМІСІЇ ЕКСПЕРТІВ СЕКЦІЇ ГІГІЄНИ ЛІГИ НАЦІЙ (1935 Р.)

Товкун Л.П.

Доцент, кандидат історичних наук, доцент кафедри медико-біологічних дисциплін і валеології Державний вищий начальний заклад «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», Україна

У статті йдеться про те, що Міжнародна комісія експертів секції гігієни Ліги націй у 1935 р. у Лондоні здійснила перший крок щодо вивчення нагальних питань харчування населення багатьох країн світу. Завдяки цьому в Україні у 1935-1940 рр. покращено санітарно-харчовий нагляд, стан громадського харчування, а також знижено рівень харчових токсикоінфекцій.

Ключові слова: Міжнародна комісія експертів секції гігієни Ліги націй, норми харчування, мінеральні речовини, вітаміни.

Keywords: International Commission of Experts on the Hygiene Section of the League of Nations, Nutrition Standards, Minerals, Vitamins.

У 1920 р. при Лізі націй була створена секція гігієни, основні завдання якої полягали у розробленні заходів у міжнародному масштабі щодо боротьби з хворобами. Члени Ліги націй через своїх представників неодноразово піднімали питання про необхідність включення у програму роботи і проблеми харчування як одного з потужних профілактичних факторів. У 1928 р. на XIII сесії Комітету гігієни Ліги націй професор Леон Бернар вніс пропозицію від імені французького уряду про включення в програму робіт гігієнічної секції систематичного вивчення питань харчування. Проте до 1932 р. секція гігієни займалася лише організацією окремих досліджень стану харчування у деяких країнах чи організацією популярних лекцій із питань харчування. Приміром, за дору-

ченням секції гігієни директор Інституту харчування в Токіо професор Саїкі прочитав низку лекцій в США, Аргентині, Бразилії, Чилі [2, с. 77].

Лише з 1932 р. питання харчування почали займати першорядні місця у роботі гігієнічної секції. Економічна криза, котра охопила велику кількість країн, різко позначилася на здоров'ї населення, головним чином на ґрунті недоїдання. Секція гігієни скликала у 1932 р. дві конференції експертів, на яких обговорювалося питання стану харчування населення в умовах економічної кризи. Ці конференції (у Римі і Берліні) обмежилися розробленням анкети з питань харчування, а також стандартних показників, на основі яких уніфікували зібрані матеріали про ступінь недоїдання у різних країнах.

У 1934 р. комітет гігієни Ліги націй доручив докторам Бюрне і Акроїду об'їхати ряд країн і скласти загальну доповідь про проблеми харчування, котра підлягала обговоренню в секції гігієни. Ці доктори відвідали Англію, Францію, США, Скандинавські країни, а також лише деякі регіони СРСР, ознайомлюючись із заходами покращення харчування широким верством населення. На початку 1935 р. доктори Бюрне і Акроїд опублікували свою доповідь у бюлетені Ліги націй (Т. VI, червень 1935 р.). Авторами надано гігантський матеріал, який мав велику зацікавленість із фізіологічної та економічної точок зору, розробивши його з великою ретельністю і науковою сумлінністю [2, с. 77].

У середині 1935 р. секція гігієни Ліги націй дійшла висновку про необхідність вивчення питань харчування з фізіологічної, економічної і сільськогосподарської сторін. Для цього гігієнічна секція залучила для участі у цій роботі Міжнародне бюро праці і Міжнародний сільськогосподарський інститут у Римі.

На XXIX сесії Комітет гігієни обговорив доповідь Бюрне і Акроїда і постановив скликати наприкінці листопада 1935 р. Комісію експертів із відомих спеціалістів у галузі питань харчування для розроблення фізіологічних норм харчування у вікових і статевих аспектах.

Комісія експертів зібралася в Лондоні вперше за участі представника СРСР – професора 1-го Московського медичного інституту Б. І. Збарського

(родом із Кам'янця-Подільського). Головою було обрано професора Меланбі (Лондон) і замісника голови – професора Мак-Коллюм (Балтимора) [2, с. 77].

Голова секції гігієни доктор Райхман у вступній промові повідомив, що завдання Комісії – це скласти на основі тогочасної науки про харчування кількісні і якісні норми харчування, які Комісія експертів могла б рекомендувати як норми, що забезпечують гармонійний розвиток організму.

У результаті тривалих обговорень Комісія експертів виробила такі норми:

Енергетична потреба організму.

За основу розрахунків калорійності харчування було обрано дорослого чоловіка, який проживав у звичайних умовах, у помірному кліматі, котрий не займався ніякою фізичною працею. Енергетична потреба такого дорослого чоловіка становила 2400 калорій на добу. Під час м'язової праці ця основна норма доповнювалася такою кількістю калорій: легка м'язова праця – близько 50 калл/год.; середня м'язова праця – 50-100 калл/год.; інтенсивна м'язова праця – 100-200 калл/год.; дуже інтенсивна м'язова праця – 200 і більше калл/год. [2, с. 78].

Стосовно дітей і підлітків, то Комісія експертів рекомендувала таку калорійність харчування: 1-2 роки – 720; 2-3 роки – 960; 3-5 років – 1200; 5-7 років – 1440; 7-9 років – 1680; 9-11 років – 1920; 11-12 років – 2160; 12 і старше – 2400.

Для жінок, які годували немовлят

грудним молоком Комісія затвердила норму у 3000 калорій. Що стосується дітей менше року, то Комісія експертів схвалила на 1 кг ваги дитини такі норми: 0-3 місяці – 100 калорій; 3-6 місяців – 90 калорій; 6-12 місяців – 80-90 калорій.

При цьому на м'язову роботу дітей обох статей від 7 до 11 років додавалося 50 калорій на 1 годину; від 11 до 15 років – для хлопчиків 50-100 калорій на 1 годину; для дівчаток цього ж віку – 50 калорій на 1 годину. На домашню працю жінок додавали (із розрахунку 8 годин праці на добу) – 400 калорій [2, с. 78].

Потреба в білках. Комісія експертів визначила, що у харчуванні дорослого чоловіка вживання білка практично не повинно бути нижче 1 г на 1 кг ваги тіла. Білки повинні бути різного походження і бажано щоб частина їх була тваринного походження. За час вагітності і годування груддю значна кількість білків повинна бути обов'язково тваринного походження. У період росту організму повинні переважати також білки тваринного походження. На основі цього Комісія рекомендувала такі норми білку: 1-3 роки – 3,5 г/1 кг маси тіла; 3-5 років – 3,0 г/1 кг маси тіла; 5-15 років – 2,5 г/1 кг маси тіла; 15-17 років – 2,0 г/1 кг маси тіла; 17-21 рік – 1,5 г/1 кг маси тіла; 21 і старше – 1,0 г/1 кг маси тіла. Для вагітних жінок і які годують немовлят по 2,0 г/1 кг маси тіла. Комісія вважала, що ці цифри можна було вважати як середній показник із відомими відхиленнями за потребою в той

чи інший бік [2, с. 78].

Потреба в жирах. Комісія вказала на необхідність кількості жирів у харчуванні, а також дійшла висновку, що знання на той час у цій галузі вказували на те, що раціональне харчування повинно містити жири. Стосовно кількості жирів, які необхідні для харчування різних вікових груп і статей, то Комісія зазначила на глибшому вивченні цього питання [2, с. 79].

Вплив клімату на норми харчування. З цього приводу Комісія вказала на те, що в холодному кліматі калорійність харчування повинна бути збільшена у порівнянні зі вказаними нормами. Це питання Комісія також віднесла до детального вивчення щодо кількісних показників.

Мінеральні речовини і вітаміни у харчуванні. Комісія експертів перш за все встановила, що харчування на той час слабувало від недостатньої кількості продуктів багатих на мінеральні речовини і вітаміни, ніж від продуктів енергетичного характеру. Найбільш важливими із цих продуктів Комісія вважала: молоко і молочні продукти, яйця, залозисті тканини, зелень, фрукти, жирні риба і м'ясо. Найбільш бідними у цьому відношенні продуктами Комісія визначила цукор, очищені злаки і деякі жири, причому чим більше ці продукти очищуються, тим біднішими вони стають стосовно мінеральних речовин і вітамінів. У зв'язку з цим Комісія вказала, що у деяких країнах Америки збільшення вживання цукру зараховано до несприятливих факторів для харчування.

Стосовно вагітних і жінок, які годують груддю, Комісія звернула особливу увагу на наявність у харчуванні достатньої кількості кальцію, фосфору, заліза і вітамінів B₁, B₂, C і D. У якості важливого продукту, котрий надає солі кальцію, фосфору і вітаміни B₁, B₂ і A, Комісія рекомендувала молоко. Частина делегатів, особливо американці, вважали, що у раціоні харчування для вагітних і жінок, які вигодовують немовлят грудним молоком, а також для дітей і дорослих, молоко повинно бути важливим продуктом харчування – 1 літр молока на день. Більшість експертів Комісії, погоджуючись із тим, що молоко безсумнівно повинно займати важливе місце у харчуванні людини, тим не менш вважали достатнім ½ літра молока на день, оскільки невелика кількість заліза і відсутність вітаміну D знижує гідність молока і не дає можливості рекомендувати його у таких великих кількостях [3, с. 61].

Частина членів Комісії звернула увагу на те, що у деяких країнах зібране молоко витрачається недоцільно. Безперечно, зібране молоко менш поживне внаслідок видалення з нього жирів і вітаміну A, але так воно містить ще білки, вітаміни B і C, а також кальцій та інші мінеральні речовини. Тому Комісія вважала, що цей продукт повинен знайти відповідне місце у харчуванні [3, с. 62]. Так, нині таке молоко використовується для приготування знежирених продуктів (сухого і згущеного молока, кислого молока, кефіру, сиру) та ін.

Ще у якості гарного джерела вітамінів A, B₁, B₂ і D, а також заліза Комісія рекомендувала курині яйця.

Комісія звернула увагу на те, що для вагітних і жінок, які вигодовують груддю, а також для дітей у період росту необхідно включати до раціону харчування в якості обов'язкової складової частини кілька грам риб'ячого жиру (гарно перевіреного) як джерела вітаміну D. Це повинно бути особливо в тих країнах (і ті пори року), де сонячне випромінювання недостатнє. Що стосується йоду, то Комісія рекомендувала у місцях розповсюдження зубу і там, де у харчуванні недостатньо морської риби, додавати до їжі солі йоду.

Комісія також звернула увагу на необхідність популяризації вживання картоплі як відмінного джерела кальцію, фосфору, заліза, вітамінів B і C у порівнянні з очищеними злаками. Раціональне харчування повинно завжди включати свіжі овочі і фрукти як джерела вітамінів [3, с. 62].

Частина експертів скаржилася на збільшення вживання борошна вищого гатунку, вважаючи, що виключення із харчування борошна грубого помелу призведе до порушення здоров'я споживачів, особливо у поєднанні зі збільшенням вживання цукру.

На останньому засіданні Комісії експерти підняли питання про те, щоб Секція гігієни Ліги націй взяла на себе координацію наукових робіт у галузі харчування тих країн, які входять до складу Ліги націй. Були намічені проблеми, котрі на думку Комісії на той час були актуальними: 1) показники харчування дітей; 2) потреба у харчуванні впродовж першого року життя; 3) мінімальна потреба у вітамінах і мі-

неральних речовинах; 4) поживна і «додаткова» цінність різних білків, які містяться у харчових продуктах, із метою встановлення – в якому ступені і в якій формі тваринні білки необхідні для росту і розвитку організму; 5) порівняльна і харчова цінність різних злаків у залежності від ступеня їх очищення; 6) яка ступінь збільшення вживання цурку шкідливо для здоров'я; 7) вплив клімату на потребу в харчуванні; 8) в якому ступені наявне харчування нижче раціону, що рекомендувала Комісія експертів.

У свою чергу голова Секції гігієни звернувся з проханням до представників країн членів Ліги націй затвердити у своїх наукових установах дослідження вище перерахованих проблем харчування [3, с. 62].

Це прохання було впроваджене у діяльність інститутів харчування як за кордоном, так і в Україні. Так, Одеський інститут харчування у 30-х рр. XX ст. вивчав питання потреб у вітамінах; фізіології харчування; лікувального харчування; гігієнізації громадського харчування і харчової промисловості; створення раціональних форм організації громадського харчування і правильної обробки їжі; визначення якості харчових продуктів [1].

Водночас, Український інститут харчування в Харкові працював над розробленням норм, режиму, раціонів харчування для різних вікових і професійних груп населення, в залежності від умов і характеру виробництва; досліджувалися нові види харчових продуктів, вивчалася раціональне вико-

ристання цих продуктів; здійснювалася гігієнічна оцінка продукції харчової промисловості, кулінарних виробів; відшукувалися нові методи оброблення та зберігання харчових продуктів; розроблялося санітарно-харчове законодавство; вивчалися питання лікувально-профілактичного харчування для робітників із особливими умовами праці, раціонального дитячого харчування; розроблялися рекомендації щодо раціоналізації та уніфікації харчування дітей у яслах, дітей дошкільного віку, раціоналізації гарячих шкільних сніданків; створено норми харчування дітей у санаторіях; розроблені норми харчування, диференційованих відповідно до енерговитрат організму; визначені показники калорійності, кількості білків, жирів і вуглеводів, наведено набір продуктів; складені норми для трьох професійних груп, добові втрати яких становили 3300, 3700 і 4300 калорій. Цими нормами користувалися організації планування України для складання другого п'ятирічного плану [1].

У Київському інституті харчування вивчалася питання лікувального харчування, особливо роль білка у харчуванні хворої людини, а також значна увага приділялася профілактиці харчових отруєнь [1].

Донецький філіал Українського інституту харчування (Сталіно) досліджував питання харчування різних груп робітників, а саме – необхідний харчовий раціон і режим харчування забійників, кріпильників, машиністів врубкових машин [1].

Отже, Міжнародна комісія експертів секції гігієни Ліги націй у 1935 р. у Лондоні здійснила перший крок щодо вивчення нагальних питань харчування населення багатьох країн світу, зокрема і в Україні.

Література

1. Гордін Б. Л. Розвиток гігієни харчування в УРСР // Досягнення охорони здоров'я в Українській РСР / Під ред. Л.П. Шупика. Київ: Державне медичне видавництво УРСР, 1958. С. 554–577.
2. Збарский Б. И. Международная комиссия экспертов секции гигиены Лиги наций по вопросам питания // Гигиена и санитария. 1936. № 5. С. 77–79.
3. Збарский Б. И. Международная комиссия экспертов секции гигиены Лиги наций по вопросам питания // Гигиена и санитария. 1936. № 6. С. 61–63.

НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ АКАДЕМІКА В.В. ФРОЛЬКІСА В ГАЛУЗІ ФІЗІОЛОГІЇ ТА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПАТОЛОГІЇ

Палієнко О.А.

кандидат історичних наук, доцент кафедри медико-біологічних дисциплін і валеології ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», Україна, м. Переяслав-Хмельницький,

Єрічева Т.Ю.

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», Україна, м. Переяслав-Хмельницький, старший викладач кафедри медико-біологічних дисциплін і валеології

Ключові слова: фізіологія, експериментальна патологія, наукові дослідження, експеримент, медицина.

Key words: physiology, experimental pathology, scientific research, experiment, medicine.

На початку ХХІ ст. в Україні з'явилися нові цивілізаційні виклики, що стали серйозною проблемою для подальшої долі людини, її здоров'я, безпеки та життєдіяльності. Як свідчить історичний досвід, хвора популяція нездатна відстояти ні свою безпеку, ні свої національні інтереси. Окрім того, здоров'я людини розглядається не лише як найбільша соціальна цінність, а й як вирішальний чинник економічного розвитку, конкурентоспроможності і продуктивності праці, зростання добробуту країни й рівня життя її громадян. Саме тому охорона здоров'я населення та безпека життєдіяльності є ключовими категоріями національної безпеки та мають стратегічне значення. ООН відносить їх до показників, які певною мірою визначають подальший розвиток нації, її спроможність до духовного й культур-

ного вдосконалення.

Під кутом зору пріоритетних завдань національної безпеки держави актуалізується вивчення багатогранної діяльності вчених-медиків, які зробили неоціненний внесок у розвиток медичної та біологічної науки другої половини ХХ ст. До когорти видатних учених-медиків-біологів належить Володимир Веніамінович Фролькіс (1924–1999 рр.) – відомий дослідник у галузі фізіології, геронтології, професор, доктор медичних наук, заслужений діяч науки і техніки, академік НАН та АМН України.

Одним із розділів наукової творчості академіка В.В. Фролькіса стала фізіологія та експериментальна патологія серцево-судинної і нервової систем. Після закінчення аспірантури при кафедрі нормальної фізіології Київського медичного інституту в 1950 р.

В.В. Фролькіс захистив кандидатську дисертацію на тему «До вивчення процесів стомлення й відновлення серця» [1]. У дослідженні вчений особливу увагу звернув на значення рефлекторних механізмів у регуляції діяльності серця в нормі й при патології. Розглядаючи механізми аритмії, він поновому підійшов до розкриття проблем кардіології. Дослідження змін різних функціональних елементів діяльності серця – автоматизму, провідності, скоротливості при стомленні й відновленні – дали йому змогу дослідити як функціональну, так і збудливу фізіологічну систему.

Продовженням дослідницької роботи в цьому напрямі стала низка наукових статей (більше 40) і докторська дисертація на тему «Фізіологічна характеристика рефлексів на серцево-судинну систему» (1958) [2]. Ця робота стала вагомим внеском не лише у фізіологію та експериментальну патологію серцево-судинної системи, а й у практичну медицину. У дисертації узагальнені численні експериментальні дослідження автора, що дали йому змогу встановити загальні закономірності рефлекторних реакцій на серцево-судинну систему залежно від інтенсивності, тривалості, кількості подразнень як у нормі, так і при різних патологічних станах організму [3, 172–175].

В.В. Фролькіс вивчив механізми адаптації серцево-судинних рефлексів при тривалих подразненнях різних рецептивних полів, отримав багато нових експериментальних даних про наявність центральних змін при адапта-

ції і надав переконливі докази локалізації адаптаційних процесів, які можуть виникати в усіх ланках рефлекторної дуги, але найчастіше вони з'являються в аферентній частині нервового центру.

Важливим і новим елементом дослідження стало вивчення не лише періоду послаблення рефлексів при адаптації, а й хід відновних при цьому процесів. Це дало змогу авторові значно глибше підійти до вирішення питання про характер і період адаптації рефлексів.

На підставі власних експериментальних даних, а також уявлень про «нервовий центр» В.В. Фролькіс висунув нове положення про наявність «гемодинамічного центру», що об'єднує серцеві й судинні рефлекторні реакції. З цього положення витікала програма великих експериментальних і клінічних досліджень, воно започаткувало новий підхід до пояснення механізмів регуляції гемодинаміки.

Автор детально розглянув залежність серцево-судинних реакцій від сили, частоти подразнень, виявив зменшення величини рефлексу або виникнення протилежного функціонального ефекту при надмірно сильних подразненнях. Заслугує на увагу оригінальна ідея автора про постійність прояву серцево-судинних рефлексів залежно від міри їх закріплення в ході онто- й філогенетичного розвитку.

В.В. Фролькіс провів систолічні дослідження з вивчення взаємодії серцево-судинних реакцій, що викликалися

в різних рецептивних полях, і отримав нові дані, котрі мають як теоретичне, так і практичне значення. Він показав, що при одночасному відтворенні сильних пресорних і депресорних рефлексів виникає зрив нервових процесів у гемодинамічному центрі. При цьому виявлялися значні порушення кровообігу, що виражалися в тривалому підвищенні кров'яного тиску, порушенні серцевого ритму й виникненні шоку, які призводили до загибелі тварини.

Слід зазначити, що В.В. Фролькіс не обмежився вивченням динаміки процесів стомлення й відновлення, збудження й гальмування лише в нервових центрах, а й провів численні дослідження для з'ясування взаємодії між цими процесами в серці, зробив спробу роз'єднати механізми деяких патологічних станів серця, вузлів автоматизму, що виникали при порушенні взаємозв'язків. Окрім того, він встановив, що явище миготіння є загальною реакцією будь-якої м'язової тканини на подразнення достатньої сили і переконливо пояснив його у світлі класичного вчення про парабіоз.

Вагомим досягненням проведеної вченим роботи були експериментальні дослідження, що мали велике практичне значення для з'ясування змін серцево-судинної системи в компенсаторних (захисних) реакціях при деяких патологічних станах організму. На прикладі емболії судин мозку й легенів, токсичного набряку легенів автором було доведено значення швидкості зміни сили подразнення в часі для мобілізації і включення компенсатор-

них механізмів.

При зміні роботи серця ним виявлені зміни в роботі інших органів (спинномозкових центрах, гемодинамічного центру, нирок, легень).

В.В. Фролькіс представив характеристику і вивчив механізми змін рефлексів на серцево-судинну систему при експериментальному інфаркті міокарда і експериментальному міокардиті, при судомних нападах, спінальному шоці.

Отже, докторська дисертація В.В. Фролькіса, стала вагомим внеском у фізіологію кровообігу та у вчення про рефлекторну діяльність, мала теоретичне і практичне значення не лише для фізіологів, а й для клініцистів. Слід підкреслити, що проведені В.В. Фролькісом глибокі теоретичні та ґрунтовні експериментальні дослідження рефлексів на серцево-судинну систему були високо оцінені професорами М.М. Горєвим, Б.М. Маньковським, Є.К. Приходьковою. Про це свідчить проведений ними аналіз дисертаційної роботи В.В. Фролькіса, висвітлений на сторінках рецензій. Їх зміст розкривається нами в підрозділі 4.3, де йдеться про оцінку наукової роботи вченого.

У 1959 р. вийшла монографія В.В. Фролькіса «Рефлекторная регуляция деятельности сердечно-сосудистой системы», у якій він дає розширену версію своїх досліджень з питань фізіології та патології серцево-судинної системи [4, 83].

Продовженням науково-дослідної роботи В.В. Фролькіса (1959–1999 рр.)

пов'язаний з його роботою в Інституті геронтології АМН України, де вчений продовжує свої дослідження з фізіології та експериментальної патології серцево-судинної системи і кровообігу. Результатом проведених досліджень стала низка наукових статей, де вчений подає розгорнуту характеристику рефлексорної регуляції серця та судин, висуває й обґрунтовує концепцію гемодинамічного центру, яка, на його думку, є констеляцією центральних нервових структур, які включають і судинно-руховий центр, регулюють кровообіг під час різних станів організму, що відповідає за гемодинамічне забезпечення поведінкових, емоційних та інших складних рефлексорних реакцій організму.

Особливо вагому цінність має монографія «Коронарное кровообращение и экспериментальный инфаркт миокарда» (1962), присвячена патології серцево-судинної системи, яку В.В. Фролькіс написав у співавторстві з К.І. Кульчицьким, В.І. Мілько, У.А. Кузьмінською. Монографія складається з передмови і дев'яти розділів, п'ять із яких написані В.В. Фролькісом. У цій праці вчений узагальнив дані досліджень коронарного кровообігу та експериментального інфаркту міокарда. Він детально описав морфологічні зміни міокарда і кровоносних судин, нервових елементів серця і гемодинаміки, зрушення в електричних явищах серця, рефлексорну регуляцію серцево-судинної системи при коронарній недостатності та експериментальному інфаркті міокарда. Дослідник аргумен-

тував встановлені закономірності взаємодії вузлів автоматизму серця, дослідив механізми виникнення аритмій, детально проаналізував функціональні та метаболічні порушення при експериментальному інфаркті міокарда. Також у книзі наведено дані про структуру й функції коронарних судин, про регуляцію їх тону, про методи створення моделей коронарної недостатності, про морфологічні та біохімічні зміни в серці й судинах, які настають при цьому. В.В. Фролькіс доводить, що коронарна недостатність може наставати в результаті дії різноманітних факторів, включення різних патогенетичних механізмів. Усе це робить необґрунтованим поняття «коронарна хвороба». Коронарна недостатність є клінічним синдромом, в основі якого лежить розвиток кисневого й загальнотрофічного голодування серця. Синдром коронарної недостатності може виникнути при різноманітних хворобах людини: атеросклерозі, гіпертонічній хворобі, неврозах, ревматизмі, сифілісі тощо. В.В. Фролькіс стверджує, що уявлення про синдром коронарної недостатності не обмежує мислення дослідника рамками однієї нозологічної одиниці, дає змогу повніше простежити еволюцію патологічного процесу, допомагає правильно розібратися в етіології захворювання та виборі засобів його профілактики і в патогенетичній терапії [5].

Таким чином, В.В. Фролькіс присвятив низку праць фізіології та експериментальній патології серцево-судинної системи. Ученим висунуто та

обґрунтовано уявлення про гемодинамічний центр, дано характеристику адаптації рефлексів на серцево-судинну систему; простежено за змінами у всіх ланцюгах нейрогуморальної регуляції серцево-судинної системи, встановлено динаміку змін коронарного кровотоку і його зв'язок зі зрушеннями скоротливої функції серця. Проведена вченим детальна характеристика взаємодії вузлів автоматизму в серці дала змогу пояснити механізм низки аритмій. Суттєве значення для медицини мали наукові розвідки В.В. Фролькіса про розвиток патологій: артеріальної гіпертонії, коронарної та серцевої недостатності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фролькіс В. В. К изучению процессов утомления и восстановления сердца: Автореф. дис. на соискание степени канд. мед. наук. – К., 1950. с. 22.
2. Фролькіс В.В. Физиологическая характеристика рефлексов на сердечно-сосудистую систему. Автореф. дис. на соискание степени д-ра мед. наук. К., 1958. с. 43.
3. Палієнко О. А. Науковий доробок академіка В.В. Фролькіса / О. А. Палієнко // Історичні, економічні, соціально-філософські та освітні аспекти розвитку охорони здоров'я : матеріали міжнар. наук. інтернет-конф., присвяч. 75-річчю каф. суспільних наук Харк. нац. мед. ун-ту, 4–11 листоп. 2013 р. Харків, 2013. – С. 172–175.
4. Фролькіс В. В. Рефлекторная регуляция деятельности сердечно-сосудистой системы. Киев.: Госмедиздат, 1959. – С. 78–84.
5. Коронарное кровообращение и экспериментальный инфаркт миокарда / В. В. Фролькіс, К. И. Кульчицкий, В. И. Милько, У. А. Кузьминская. – К. : Госмедиздат, 1962. – 455 с.

ОСОБЛИВОСТІ ІНЖЕНЕРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ ОБМЕЖЕНОГО КОНТИНГЕНТУ РАДЯНСЬКИХ ВІЙСЬК В АФГАНІСТАНІ

Волощенко Олександр Іванович,

кандидат військових наук, провідний науковий співробітник Центрального науково-дослідного інституту Збройних Сил України, Україна.

Ключові слова: бойові дії, інженерне забезпечення; інженерні війська.

Історія війн свідчить, що інженерне забезпечення (ІЗ) є одним із факторів підвищення живучості військ та досягнення успіху бойових дій [1]. Зазначене підтверджує необхідність визначення та вивчення особливостей ІЗ з метою їх врахування у сучасних збройних конфліктах.

Аналіз матеріалів [1 – 4] свідчить про те, що бойова діяльність Обмеженого контингенту Радянських військ (ОКРВ) в Афганістані здійснювалася в умовах, які насамперед визначалися фізико-географічними та релігійними особливостями цієї країни. Незвичним для ОКРВ був і противник, який вмів ухилявся від прямого бойового зіткнення та використовував тактику партизанської війни.

За весь час перебування контингенту на території Афганістану основними завданнями ІЗ його дій були: інженерна розвідка; фортифікаційне обладнання (ФО); інженерні заходи з маскування; влаштування та утримання мінно-вибухових загороджень (МВЗ); розмінування; підготовка і утримання шляхів; добування і очищення води [3, 5].

Основними особливостями виконання завдань ІЗ бойових дій ОКРВ в Афганістані були такі.

Інженерна розвідка:

- органи інженерної розвідки, а саме інженерно-розвідувальні дозори, як правило, діяли у складі загонів забезпечення руху;

- інженерна розвідка противника, місцевості і об'єктів велась безпосереднім оглядом;

- кількість інженерно-спостережних постів у гірських районах була у рази більшою у порівнянні до кількості таких постів на рівнинній місцевості;

- до складу інженерної розвідки, як правило, включалися: дозорне відділення; інженерно-розвідувальний дозор; окремий інженерно-розвідувальний дозор та інженерно-розвідувальна група;

- для забезпечення дій військ у складній мінній обстановці створювалися групи інженерної розвідки і розмінування.

2. Фортифікаційне обладнання:

- ФО виконувалось з використання місцевих матеріалів (каменю, глини, хмизу, очерету тощо);

- у горах широкого використання набули фортифікаційні споруди насипного типу;

- у якості фортифікаційних споруд використовувались пошкоджені танки, бойові машини піхоти, бронетранспортери, бойові машини десанту тощо.

3. Інженерні заходи з маскування:

- інженерні заходи з маскування виконувались із застосуванням широкого спектру табельних та індивідуальних засобів маскування;

- обов'язково здійснювалося сезонне маскувальне фарбування бойової техніки;

- для маскування позицій використовувались маскувальні властивості місцевості та природні сховища (ущелини, вузькі долини, зворотні схили висот, печери тощо).

4. Влаштування та утримання мінно-вибухових загороджень (МВЗ):

- МВЗ влаштовувались з метою скувати маневр противника та нанести йому втрати інженерними боєприпасами;

- найбільш поширеним місцем влаштування МВЗ були шляхи через державний кордон Афганістану з Пакистаном та підходи до важливих у тактичному відношенні об'єктів (доріг, мостів, висот тощо);

- під час влаштування МВЗ інженерно-саперні підрозділи прикривалися мотострілецькими (танковими) підрозділами;

- для влаштування МВЗ у гірській місцевості залучались вертольоти армійської авіації;

- під час влаштування МВЗ мотострілецький батальйон, як правило, посилювався інженерно-саперним взводом, а мотострілецька рота інженерно-саперним відділенням;

- широкого застосування для улаштування МВЗ набули частини і підрозділи спеціального мінування.

5. Розмінування:

- розмінування позицій військ та місцевості проводилося танками з трапами, броньованими машинами розмінування, танками із бульдозерним обладнанням, інженерними машинами розгородження та кінологічними розрахунками з собаками мінно-пошукової служби;

6. Підготовка і утримання шляхів:

- за складності рельєфу, підготовка шляхів для руху військ здійснювалася, в основному, з використанням існуючих доріг;

- для підготовки шляхів найчастіше залучались інженерно-дорожні та інженерно-саперні підрозділи інженерних військ, дії яких прикривалися мотострілецькими та артилерійськими підрозділами;

- для забезпечення руху військ у загальновійськових частинах та підрозділах створювались загони забезпечення руху, основу яких складали підрозділи інженерних військ;

7. Добування і очищення води:

- добування і очищення води здійснювали підрозділи польового водопостачання інженерних військ, тилу, медичні та загальновійськові підрозділи;

- розвідка джерел води велася підрозділами інженерних військ за учас-

тю представників від хімічної та медичної служб;

– контроль якості води суворо контролювався медичною службою частин та підрозділів, а її підвезення покладалося на підрозділу тилу;

– пункти водопостачання та роздачі води охоронялись мотострілецькими підрозділами;

– у віддалені гарнізони вода підвозилася засобами старшого начальника, а у разі перебою у цих гарнізонах розгорталися окремі пункти водопостачання.

Автор засвідчує, що визначені у статті особливості ІЗ бойових дій ОКРВ в Афганістані не претендують на такі, що не підлягають обговоренню, та стверджує, що досвід ІЗ бойових дій військ є надзвичайно багатим та багатограним і тому потребує ретельного дослідження з метою його вико-

ристання у сучасних збройних конфліктах.

Література:

1. Тушин В.В. Минная опасность в Афганистане. Москва.: Зарубежное военное обозрение, 1997. №12. С.50.
2. Лимно А.Н. Некоторые вопросы организации инженерного обеспечения советских войск в Афганистане. Москва.: Зарубежное военное обозрение, 1985. С.32-36.
3. Волощенко О.І., Черних І.В. Особливості інженерного забезпечення Обмеженого контингенту Радянських військ в Афганістані. Київ.: Воєнно-історичний вісник, 2017. №1. С. 118-125.
4. Воробьев И.Н. Развитие тактики в войнах и вооруженных конфликтах XX века. Москва.: Военная мысль, 2002. №2. С.25-35.
5. Красота І.В. Досвід застосування підрозділів інженерних військ Збройних Сил України під час розмінування об'єктів і місцевості на території України та інших держав (1992-2000 рр.). Київ.: Воєнно-історичний вісник, 2017. №1. С. 125-129.

НЕВОЗМОЖНОСТЬ БЫТЬ ДРУГИМ КАК ПРОБЛЕМА ФИЛОСОФИИ ЯЗЫКА: СМЫСЛ В БЫТИИ

Довгань А. В.

кандидат филологических наук, член-корреспондент

Международной академии образования и науки

ООО «Издательство генеза», редактор редакции географии и экологии

Ключевые слова: смысл, философия языка, актуализация смысла, восприятие индивидуума, онтологическая реальность.

Keywords: sense, philosophy of language, actualization of sense, perception of an individual, ontological reality.

Постановка проблемы. Слова, вынесенные в название этой публикации не случайны: последнее связано с тем, что наша психика может быть охарактеризована понятием *событиé*, однако не в значении установленного факта или явления, сбывшегося в онтологической реальности, но именно в ключе сосуществования *Я* с этими фактами либо явлениями, соответственно, на границе *несбывшегося*.

Таким образом, мы говорим о некоей новой логике философии, целью которой является определение различий между корневым концептом и производными смысла. При этом, что интересно, упомянутое логическое построение характеризуется некоей уязвимостью своей природы. Так, наблюдается специфическая дуализация этого явления, когда, с одной стороны, мы говорим о соотношении *Я* с *Другим(и)*, с другой – о своеобразной его атомизации с целью сохранения своей самости.

Однако упомянутая стратификация, рассматривается в качестве не

только факта реальности, но и, собственно, некоей методологии познания. При этом она (стратификация) не является продуктивной по той причине, что первичным позиционируется уже не, собственно, бытие, то есть существование *Я* в горизонте событий, отраженное в представлениях Парменида, но сама *дифференциация* (различие, стигматизации прочее), выступающая, в этом свете, основополагающей. Соответственно, последнее приводит к опосредованию самоактуализации этой корневой концептуальной оппозиции [2], происходящей посредством избирательной направленности восприятия индивидуума на тот или иной объект.

Анализ последних исследований и публикаций. Проблема актуализации смысла в онтологической реальности рассмотрена в исследованиях следующих ученых: С. Бардина, Д. Гаспарян, И. Дацишина, Е. Иванова, В. Куренной, Е. Протасова, Н. Серкова, П. Степанцов, С. Франк, А. Чернова, Г. Чер-

навина и других.

Формулирование целей статьи (постановка задания). *Целью* статьи является рассмотрение особенностей бытования индивидуума в контексте смысла. *Предметом* – отображение практических основ его (смысла) актуализации в онтологической реальности.

Изложение основного материала. Явление бытования в онтологической реальности может быть представлено лишь посредством языковой системы в целом и ее формальной репрезентации: речевой (аудиальной) и графической (письменной). Последнее связано с тем, что язык, как известно, является идеальной структурой, а проявляется в онтологической реальности через упомянутые вехи. При этом последние связаны с такими феноменами как психологическое понимание, предполагающее вчувствование, эмпатическое проникновение во внутренний мир человека посредством языковых средств [1].

Альтернативой языку можно рассматривать искусство, которое, тем не менее, является обусловленным языком как средством кодировки реальности. Это связано с тем, что образы, звуки и другое интерпретированы с помощью некой операционной языковой системы: слыша удивительную композицию мы категоризируем ее посредством номинации. Так, при этом корневой особенностью процесса интерпретации в целом и искусства – в частности, представляется вычлене-

ние некоего пространства для его (искусства) развития в дальнейшем. Впоследствии это место занимает чередой наработок в области теории и критики, проясняющих его смысловую самобытность [5].

Таким образом, упомянутое вчувствование представляется одним из этапов бытования произведения культуры – искусства. В дальнейшем же происходит *опосредование* языковой полисистемой, с помощью которой разворачиваются процессы категоризации, осмысления и прочие. Сам же процесс прояснения происходит через анализ неких художественных работ внутри направления и места последнего в институционной системе. Интересно, что чем бы ни пользовался интерпретатор (занимаясь критикой либо используя методы интерпретации), само искусство представляется сырым материалом, ожидающим своей реализации в процессе интерпретирования. Искусствоведы формируют из этой «заготовки» *феномен*, впоследствии заполняющий музеи мира и череду галерей современного искусства [5].

Сам по себе *акт творения* (создания, вчувствования и прочих) всегда соотносится с нашим *опытом* и некими *символическими и символными структурами* (различие между первыми и вторыми в том, что первые представляют отношение сознания к бытию, то есть выступают трансформацией смысла, а вторые – графическим воплощением особенностей его адаптации в пространстве культуры), а

также чередой самопонятностей [7]. Последние выступают репрезентацией национальной, языковой картин мира и лакун, присутствующих в актуальном для воспринимающего социуме. Закономерно, что упомянутые вехи напрямую связаны с лингвистической подоплекой социокультурной жизни общества.

В этом контексте показательным представляется историософское понимание трансформаций смысла посредством языка. Так, для новоевропейского периода было характерно понимание той релевантной роли, которую несет языковая полисистема, репрезентируемая посредством осознания важности риторики. В границах последней происходило осознание ограничений возможности познания тех или иных объектов онтологической реальности, а также было актуализировано понятие истинного [2] и ложного, то есть смысла (порядка) и бессмыслицы (абсурда, хаоса). При этом показательным является построение классической метафизики, структурированной от большего (центрального концепта, понятия) к меньшему (подчиненные, производные от него конструкции) [2].

Поскольку актуальное понимание, осмысление можно интерпретировать как схватывание (для понимания смысла слов, воспринимающему не нужно знать мотивы действий говорящего) [6], то, к примеру, культурный продукт, произведение искусства, необходимо рассматривать как атомизированную, автономную

единицу. Последняя при этом имеет свойство сопротивления осмыслению воспринимающим (интерпретатором), материализуя в своих границах их в качестве насильственных ментальных действий.

Таким образом, избалованный постмодернизмом социально-детерминированный воспринимаемый объект оказывает сопротивление процессу своего интерпретирования, то есть навязанному смыслу. Подобно тому, как протагонист антиутопического произведения осознает необходимость ухода от «осмысления» для начала действия, сопротивляясь своей декодировке. Интересно, что такое понимание единицы смысла, закономерно «выносит» ее за границы практического применения, обрекая последнюю на «буквальное» прочтение и относительно легкую заменяемость, в качестве легко уничтожимой составляющей кисти смысловых звеньев [5].

Вышеизложенное позволяет постулировать, что культурологическая, социальная, лингвистическая и прочие составляющие человеческого бытия должны исследоваться не с позиций своей общей природы, но смысла. Последнее объяснимо тем, что природа в этом случае представляется как некие конкретизированные явления, предметы и прочее, но не смыслы к ним привязанные. В то время как смыслы являются конкретизированными своим родом конструкциями, сформированные человеческой деятельностью,

сознанием и поведением [3].

Это логично подводит нас к проблеме теории действия в целом и смысле последнего – в частности, поскольку, кроме собственно аксиологической, лингвопрагматической, биологической и прочих вех необходимо учитывать упомянутый вопрос, особенно релевантный для социологических исследований, а также исследований в сфере публичного управления. Поскольку, этому вопросу опционально присущи проблемы социального порядка, межличностного взаимодействия, психологии больших и малых групп и прочие. При этом первично эта проблематика была заложена М. Вебером в его классическом определении: действием является деяние, надеяние или претерпевание постольку, поскольку действующие связывают с ним субъективно полагаемый смысл [6].

Для естественнонаучной парадигмы характерна идея о том, что онтогенез повторяет филогенез: то, как человечество освоило речь (язык), непосредственно влияет на особенности освоения речи (языка) индивидуумом. Так, для исследований в области лингвистической типологии характерным стало привлечение речи детей для понимания соотношения языка и мышления. Этот подход дал интересный результат: для детской речи характерным является наличие чуть ли не всех явлений, присущих мировым языкам, однако впоследствии исчезающих [4]. Таким образом, проблему можно сформулировать таким образом: от-

носится ли субъективно полагаемый смысл к субъекту (то, что мы с вами думаем, что мы предполагаем) или же находится где-то вовне, будучи вовлеченным в необходимость деяния. Сам Вебер не дает точного ответа на этот вопрос постольку, поскольку разделяет два типа понимания действия: актуальное понимание и объясняющее понимание [6].

Выводы. Таким образом, на данный момент наблюдается некая дискредитация смысловых структур, заложенная постмодернистскими тенденциями: десятки лет постмодернизма можно воспринимать как энтропию элементов смысловых звеньев, происходящую на фоне декларирования нарочитого хаоса смысла.

Отметим, что сложившийся кризис понимания, изучения смысла мы видим в дуальности, характерной для философской мысли: так, изначальные оппозиции бытие/небытие, познаваемое/непознаваемое, тождественное/не тождественное, а также иерархичность категоризации концептов (от большего к меньшему и наоборот) создают условия лимитирования трансформаций смысловых звеньев. Так, границы упомянутых принципов ограничивают функционирование смысла, что негативно сказывается на его способности к изменчивости и адаптивности. Интересный момент с вышеупомянутым объясняющим пониманием: оно необходимо тогда, когда смысл может быть декодирован лишь дискурсивно, то есть через среду, в которой бытует. В случае, когда объ-

ясняющее понимание требует выделения четкого мотива деятеля.

Перспективный исследования смысла является интеграция научной мысли за счет межпредметных исследований, посредством нахождения базиса в виде смысла, выполняющего кооперирующую роль. Кроме того, мы видим перспективность такого исследования в более глубоком изучении взаимосвязи человека и онтологической реальности, особенностей его восприятия последней и так далее.

Литература

1. Бардина С. Философия психиатрии : [электронный ресурс] / С. Бардина // ПостНаука. – Электрон. данные. – Режим доступа: <https://postnauka.ru/video/74837>. – Название с экрана (Дата обращения: 22.01.19).
2. Гаспарян Д. Различие как концепт современной философии : [электронный ресурс] / Д. Гаспарян // ПостНаука. – Электрон. данные. – Режим доступа: <https://postnauka.ru/video/78295>. – Название с экрана (Дата обращения: 22.01.19).
3. Куренной В. Смысл и понимание и чем оно отличается от понятия смысла? : [электронный ресурс] / В. Куренной // ПостНаука. – Электрон. данные. – Режим доступа: <https://postnauka.ru/video/20389>. – Название с экрана (Дата обращения: 22.01.19).
4. Протасова Е. Как дети осваивают язык : [электронный ресурс] / Е. Протасова // ПостНаука. – Электрон. данные. – Режим доступа: <https://postnauka.ru/longreads/78498>. – Название с экрана (Дата обращения: 22.01.19).
5. Серкова Н. Искусство против смыслов : [электронный ресурс] / Н. Серкова // Syg.ma. – Электрон. данные. – Режим доступа: https://syg.ma/@natalya_serkova/piesnia-piervoi-liubvi-iskusstvo-protiv-smyslov?fbclid=IwAR06o10QAVMKfIlkd3awaOYouXs2iHx9kAz9hJnFgdd7jhsfNk7M4TRtc24. – Название с экрана (Дата обращения: 22.01.19).
6. Степанцов П. Проблематика действия и смысла в социологии : [электронный ресурс] / П. Степанцов // ПостНаука. – Электрон. данные. – Режим доступа: <https://postnauka.ru/video/75989>. – Название с экрана (Дата обращения: 22.01.19).
7. Чернавин Г. «Само собой разумеющееся» в феноменологии : [электронный ресурс] / Г. Чернавин // ПостНаука. – Электрон. данные. – Режим доступа: <https://postnauka.ru/video/85893>. – Название с экрана (Дата обращения: 22.01.19).

THE PRAGMATIC CHARACTERIZATION OF STYLISTIC SYNONYMS

Saydaliyeva Gavharxon Avazovna,

Assistant teacher of Tashkent University of Information Technologies, named after Muhammad al-Khwarizmi

Karimova Diyora Abduvahidovna

Assistant teacher of Tashkent University of Information Technologies, named after Muhammad al-Khwarizmi E-mail: gavharwlu@mail.ru

Annotation: *This article is devoted to the stylistic synonyms in the pragmatic aspect, which is differ emotional meaning. Stylistic synonyms indicate a style that is closer or subordinate to the speech and expresses the content of a particular idea. It is very important for everyone to understand and differentiate the meaning of synonymic words that express one concept as well as their expressive-emotional, stylistic aspects for understanding them.*

Key words: stylistic, synonymy, semantic, graduonymy, seme, emotional, expressive

Stylistic synonyms differ from each other in their pragmatic characteristic and emotional meaning. In most cases the meaning is understood as the equivalent of the similar meanings. For example, in the Uzbek language the term “кетмоқ” is used not only with the word of man, but also with the words time, honesty or car. That is, вақт кетди, машина кетди, инсоф кетди and so on. In the speech, the main function of the definition style is to distinguish stylistic synonyms. Stylistic synonyms indicate a style that is closer or subordinate to the speech that expresses the content of a particular idea.

Stylistic synonyms are subdivided into two groups. Words used in a particular region, which we call «regionalisms» and words used in oral lexical style. The contextual stylistic synonyms are impossible to replace any word with other contrast synonyms. This can dramatically change the stylistic structure and the content of

information. Studying the oral lexical side of foreign languages based on stylistic synonyms create special difficulties for the first year students. The emotional characteristic is not enough appearing in their context. Many stylistic synonyms are emotionally and expressively. They describe the relationship between speech subject and stylistic information of interlocutor with emotionally and explicitly.

The emotional expressiveness is definitely the same as the lexical meaning according to the nucleus seme, and different between pragmatic seme which is emotionally or expressively. For instance, there is a range of semantic synonyms such as жилмаймоқ, илжаймоқ, ишшаймақ, иршаймоқ, тиржаймоқ. This synonymic range is identical according to the core of nuclear seme of lexical meaning «to create a sign of delight with the muscles of eyes and lips”. But only the word “жилмаймоқ” is limited to express-

ing the lexicon, and this word is the dominant for this semantic group. This is specific for all the words in this synonymic group, and the rest of them are differ according to the positive or negative pragmatics. The lexical meaning of the verb “Илжаймоқ” is express a positive emotional meaning, however the verb “ишшаймоқ” is in the meaning of allegoric smile and the verb “тиржаймоқ” is in the meaning of sarcastic smile. That is, the lexical sense of these synonyms varies by emotive semes.

The lexical meaning of the words in the synonymic group varies according to the expressive semantics. For example, let's take a look at the sinonimic group: бўйчан, баланд, новча, дароз, дов. In this group the word “баланд” is express more lexical meaning, however in the word “буйчан” has less pragmatic seme, in the word “новча” the pragmatic seme is the most in this synonymic group. The subsequent synonyms have increased the level of character in comparison with the other. The sign is explicit in the expression. It is possible to see a gradual increase in character expression that is called graduonymy. The graduonymy is mainly express in the synonymy words that is in their expressive semes. There are also emotive semes of lexical meaning in this synonymic group.

Emotionally sensible synonyms serve as a source of information when it comes to the speaking. Their emotionality affects the stylistic nature of the context.

For example: *Surprised was I ? Astounded would rather have been the word (Alfred Coppard, The Inn)*

In the first sentence the verb *Surprised* has a neutral character, in the next the verb *Astounded* symbolizes a staggering emotional pain. Synonyms that are used in expressive and emotional expression are called semantic stylistic synonyms:

For example: (uzb) хотин (general use) – рафика (official); ёшлар (in oral speech)-янги келин-куёвлар (official); юз (neutral)-башара (non official)-чехра (official). These examples can also be found in English:

to see (neutral) – to behold (bookish)
money(neutral) – dough (colloquial)
food (neutral) – grub (colloquial)
to live (neutral) – to hand out (colloq)
a girl (neutral) – a maiden(poetic).

Semantic synonyms are based on the fact that has more than one word in the same lexical meaning. But these lexical meanings are not equal absolutely. In the lexical meaning has a such specific character which is differ semantically from others. These semantics remain the same when the lexical meaning of the words are synonyms, the same as the lexical meaning of the same thing. Of course, in this case, the question is, how can the lexical statements be based on the words of the synonym? To answer this question it is nescessary to remind the idea of K. Levkovskaya: “ Synonyms -are equal with their nominal meaning.”

The usage of synonymy in speech is to choose the right word, which is typical of communication atmosphere between adequate synonymy. The lexical skill of expression and emotional connection is expresses the synonym invariant. In methodological studies, synonyms are consid-

ered close and meaningful words. It is very important for everyone to understand and differentiate the meaning of synonymic words that express one concept as well as their expressive-emotional, stylistic aspects for understanding them. From the above mentioned, we conclude that proper use of synonyms in speech can be a sign of perfection of language and makes speech very meaningful. In the speech, the synonymy skill components are very complex and characterized by the following operations:

- understanding the subject matter and emotional content of communication;
- choosing from inside the nearest unit;

– using exact expression from lexical unit according to shape, function and purpose.

References

1. Apresyan Yu.D. fraseologicheskiye sinonimi tipa glagol- sushestvitel'noe v angliyskom yazike// Uchennie zapiski 1 MG-PIIYA, t. XV.M.,1957. P. 17-34
2. Akhmanova Yu.D. Anglo-russkiy sinonimicheskiy slovar. M.,Russkiy yazik, 1979. P. 296
3. Paxmatullaev Sh. O'zbek tilining qisqacha frazeologik lug'ati, Fan, Tashkent, 1966. P. 47-59
4. Hornby.The Advanced Learner's Dictionary of Current English. Lnd. 1974.
5. Siddiqova I.A. Sinonimiya kak mikrosistema yazika. T.: Fan. 2008. P. 46-57

THE ARTISTIC ANALYSIS OF THE NOVEL “KITE RUNNER” WRITTEN BY KHALID HUSAINI

Ubaydullayeva Gulchekhra Nosirjon kizi,
Uzbekistan State World Languages University

Annotation:

This novel reflects the childhood of young adolescents in a troubled time in Afghanistan. It focuses mainly on friendship, dignity, valor, loyalty.” Kite runner” the novel was the first work of writer and it was published in more than 40 languages in over 10 million copies. I have done artistic analysis on the form and content of the work.

Key words: exposition, knot, eventful, culmination, unraveling, conclusion

For a month, I took a book in my hand, and I did not think it would be okay to read it overnight. This work, which I liked and greatly influenced me, is the novel by Khalid Husaini, “Kite Runner”. I found the description of the Uzbek writer Abdulla Qahhor Utkir Hoshimov’s painting “The Desert Air” in this work. This work is pure, warm, natural, warm and pleasant. This novel is a novel about two friends, their fertility in their childhood, their admiration for one another, the kindness that is most compassionate to one another, and the genuine friendliness of our feelings. The main heroes of the work are Amir, Baba, Hasan, Rahimkhon. The ruler is rich, wealthy and wealthy and is the father of Adam, his only son. His friend Hasan is simply a servant, a martyr, a sincere, hardworking son. They have grown up together from youth, play together, but they face many difficulties because of the fate’s unexpected gifts and shots. Although he is a little bit older than Hasan Amir, he does not want to tell it to his friend. In many pictures, Amir has

been ignored by Hasan, the Amir knows how to read and write, but he thinks it’s his job to teach his friend. This novel is often called “Kite Runner”, because these two friends love to fly from heaven to the sky, to participate in barracks. They also run after the wind, just like lampposts, and see their indulgent children as pure. In many leagues, Hasan takes the first place for his friend Amir, who wants the Amir to hear all of them praise. Hasan is a genuine friend, he is even ready to die for the Amir, even though his friend is not worthy of kindness. The ruler is selfish and arrogant, and even slanders his house by accusing Hassan of stealing. But it seems that they are inextricably linked to some kind of friendship.

If we analyze this work on the elements of the plot, the exposition of the work starts with the fact that one of the days when Rahimkhan had to see the Baba, and that he had not seen him for a long time would be seen sooner or later, since 1975 . As in every other novel, this novel also has a knot, why this node is

such that Amir's father, Father, is so kind to the son of ordinary servant Hasan, that Amir is just as courageous, courageous, He wants to be a young man, even if he wants his friend Rahimkhon to be like a son of Hasan. This node is removed in the middle of the work. In this context, the development of events is intensely illuminated. That is, they are moving to another city, a special environment, new people, a new place and so on. The culmination of the execution is that Amir's father died of a serious illness. He no longer has his father, the one who trusted him, and now he has to fight for life, he must eat and should ready for any situation, and there is nobody around him, even his friend. He became isolated, realized that he could not do nothing without the father, and he stepped into a great life. The solution was that Amir had a brother, Rahimkhon called him by letter, and informed him that he had his own brother, that is, his own solution, that is Hasan was his brother that he understood that his younger father was not indifferent to Hasan, the solution to this work. At that time, for some reason he was forced to live separately from his son, and he could tell Ra-

himkhon Amir of all that he could not beat his son even though he was older. . The boy's contention in the boy's eyes, while the other children hurt him, Hasan always fought against him.

In conclusion, I would like to say that our true happiness is that true friends have always and always with us, and that there are friends who can help us in bad times and have good friends. At the same time, they are like our sister and brother, the closest we are. In this game, not only friendship but also humanity, kindness, and emotions are the main reasons for us, I am sure, dear reader, you will read this work as if you were in a day you make the right conclusion. The other works of Khalid Husaini are written in the national language, even though he is a representative of another nation, and all people read his books quickly and easily. Similar to the works of Utkir Hoshimov, Abdulla Qahhor, Odil Yoqubov and Said Ahmad, as well as Khalid Hosseini's works.

Used literature

1. D.Kuronov "The entrance to literature": 2004.
2. H.Husayniy "Kite runner": "New century" publishing house. 2016.
3. Uzbekistan national encyclopaedia. 2006.

THE ROLE OF MASS MEDIA IN EDUCATION FOR UZBEK YOUTH

Islam Asilbekov,

1st year student

of the Journalism and Mass Communication University of Uzbekistan.

Annotation

This article is devoted for mass media and its role in education for Uzbek youngsters. Definitely, Mass Media is used for entertaining, relaxing, taking information and for other aims, as we know, it also utilized as a tool in education. In Uzbekistan there are different types of Mass Media and many of them are based on education. It is because of great attention for educating in the republic.

Key words: mass media, television, radio, internet (world wide net), press, email, “yosh kuch”, “gulhan”, “bilimdon”, “ziyonet”.

Admittedly, around the globe Mass Media covers all spheres and it goals to carry actual events, find out new and remarkable matters or replicate the lifestyles of celebrities for normal people. In fact, mass media is considered as an necessary phase in today's world. In Uzbekistan media has a splendid function to increase student's intelligibility.

First, let us see how essential Mass Media in academic purposes. ADJESh PK counts following advantages of mass media for schooling of two youth.

1. Any form of records to the mass can be provided by means of Mass Media within a less time.

2. It takes a wide coverage of statistics regarding something that is occurring in any corner of the world.

3. It brings the complete world to the individual or to the classroom. Children spend hours collectively sitting in the front of the television and can visualize, hear and gather knowledge about the world.

4. These media without difficulty attain groups, allow repeated use, give extra reality, have an impact on attitudes, show motive and effect relationships and in the end encourage the audience.

5. It sends information to far off places and helps in distant learning.

6. It helps in change of attitudes, inculcation of ideal values and acquaintance with cultural heritage.

7. Mass Media acts as an organization of social change.

8. Mass Media are useful for reinforcing team dynamics and interpersonal communication.

9. Mass Media as potential of conversation make ideas clear to youngsters and help them to collect right knowledge. They assist in simplifying and in giving vividness to explanation.

10. Mass Media make the instruction concrete and stimulate activity and excite curiosity in things

There are so many journals, magazines that aimed for enhancing under-

standing of students in Uzbekistan. For example, “Yosh kuch” (young strength), “Bilimdon”, “7x7”, “Fan va ta’lim” (science and education), “Gulhan”(fire) and etc. In these journals daily events in education and science are enlightened. On a day by day foundation students give their works to these journals.

Nowadays, training is getting a bit harder and more boring for some students. Therefore, Mass Media is our incredible helpers to make lessons or homework of students more interesting. By skill of this equipment any learner can gain a curiosity toward studying in accordance to their interests.

There are numerous kinds of Mass Media like television, press, cinema, radio, social networks and others. Any character can't imagine their existence besides them, therefore some of them specialized for academic purposes.

a) TV. Television is an inescapable section of modern culture. We depend on TV for entertainment, information, education, culture, weather, sports activities and even music, for the reason that the advent of track videos. In Uzbekistan many kinds of educational packages can be discovered and they are watched by a incredible numbers of audience. For example, there are distinct documentary videos in Uzbek channels. To illustrate, in Dunyo channel people can watch high-quality scientific-documentary films. In reality, they also serve to reinforce one's mind, because these movies and applications are extraordinary and based totally on scientific two facts. TV can help introduce your family to basic Uzbek motion

pictures and overseas movies that may additionally now not be accessible in neighborhood video store.

Thus TV plays a very indispensable part, as a capability of mass media in teaching Uzbek youth. It is a dynamic and effective medium which have an impact on education. Its tremendous use is based upon the essential psychological principles of studying which practice to all profitable processes of learning.

b) Radio. Radio acts as the medium of mass-communication. It is used broadly speaking to broadcast activities to a long way and huge places of the world. It is also a very essential source of entertainment. Every day, we pay attention a range of talks, discussions and debates from radio. These are extraordinarily necessary and beneficial for the students. Especially for the cause of teaching, many programs are broadcasted over the radio. For instance, the broadcasts “Vodiy sadosi” Yoshlar FM” give the interviews on education, they make discussions on controversial problems. So radio acts as a tremendous leisure and schooling force. It broadcasts scientific and cultural facts. It enlightens public opinion. It stimulates curiosity and interests.

Following are the benefits of the usage of radio as Mass Media in education:

1. Educational radio broadcasts supply “listening participation” In modern history:

2. Educational radio publicizes are positive ability of presenting music, drama and appreciation:

3. Educational radio broadcasts are team-teaching demonstrations:

4. Educational radio proclaims enlist the participation of neighborhood instructors and pupils:

5. Educational radio broadcast helps in the lengthy run, to make learning an open

So, radio is a fine medium. It has occupied a vast vicinity in communication. It is also playing a necessary role in education. It now not solely informs, but also inspires. It no longer only inculcates values and virtues, but also creates attitudes, hobbies and appreciation.

c) The Press. The Press covers the entire printed matter. These printed things are books, magazines, journals or newspapers. Reading depend has sizeable potentialities. It exerts correct effect on the individuals. It acts on the brain and feelings of the humans in shaping out attitudes and philosophies of life. There are so many journals, magazines that aimed for enhancing expertise of students in Uzbekistan. For example, "Yosh kuch" (young strength), "Bilimdon" (intelligent), "7x7", "Fan va ta'lim" (science and education), "Gulhan"(fire) and etc. two In these journals every day events in schooling and science are enlightened. On a day by day foundation students supply their works to these journals and share knowledge with their counterparts. The pupil's confined expertise two might also be elaborated and better through this press. So magazines and journals serve as one of the vital medium of training and instruction.

d)Internet. The World Wide Web is the major utility that billions of human beings use on the Internet, and it has

modified their lives immeasurably. However, the Internet affords many other services. The Web is a world set of documents, pictures and different resources, logically interrelated by hyperlinks and referenced with Uniform Resource Identifiers (URIs). URIs symbolically pick out services, servers, and different databases, and the documents and resources that they can provide. Hypertext Transfer Protocol (HTTP) is the most important access protocol of the World Wide Web. In this sphere Ziyonet has a higher place in sharing knowledge. By these website thousands of students can take so much information which they need. Furthermore, there are a great numbers of books, any student can enter and download them in an easy way.

Email is an essential communications provider available on the Internet among Uzbek youth. The thought of sending electronic text messages between events in a way analogous to mailing letters or memos predates the advent of the Internet. Pictures, archives and other archives are dispatched as electronic mail attachments. It grows awareness, altering attitudes, imposing a new shape or company on positive topics and encouraging originality and creativeness. Therefore, teachers have to be precise motivated and made fascinated in the use of such materials. And they have also to be skilled and oriented in the adequate use and preservation of the materials.

As we know, Mass Media has a great role in education not only among all nations, but also in Uzbekistan. Training in the methods, techniques, use of a

number ability and media help an instructor to be right and efficient. All illustrative materials will be “aids” to his teaching. Educational research has additionally proved that education can be appreciably expanded through the clever decision and utilization of modern media of communication. Because of these factors Uzbekistan has a higher great role in sharing educational Mass Media materials.

Bibliography

1. <http://www.yourarticlelibrary.com/education/role-of-mass-media-in-education-in-india/45260/>
2. <http://www.assignmentpoint.com/arts/sociology/presentation-on-mass-media.html>
3. <http://www.nimyamathew.blogspot.in/?m=1>
4. <http://collegiatebd.blogspot.in/2013/12/the-merits-and-demerits-of-mass-media.html?m=1>
5. Yosh kuch journal.
6. Ziyonet.com

УДК: 616.322-002.2

ИЗУЧЕНИЕ ВЛИЯНИЕ КЛИМАТА АРИДНОЙ ЗОНЫ НА МОРФОЛОГИЧЕСКУЮ СТРУКТУРУ СЛИЗИСТОЙ ОБОЛОЧКИ НОСА И ОКОЛОНОСОВЫХ ПАЗУХ В ЭКСПЕРИМЕНТЕ.

Касимов К., Кахаров З.А., Касимов Х.К., Абдурахимов А.Х., Бобоев М.М.
Андижанский государственный медицинский институт

Актуальность проблемы: В условиях жаркого климата большая сухость воздуха, высокая его температура и запыленность на протяжении большей части года являются факторами, которое действует на все на все важнейшие функции жизнедеятельности организма (1,4,6, 7,8).

Воспалительные заболевания носа и околоносовых пазух этиологически могут быть обусловлены в подобных климатических условиях указанными выше воздействиями, что отражается в характере течения заболевания (2,3,5). Наши исследования показали, что особенностью синуситов в условиях Узбекистана является значительная частота гнойно-атрофической формы синусита. Большинство авторов, описывающих клиническую картину атрофического синусита, отмечают значение неблагоприятных климатических условий на этиологию и течения данной формы заболевания, однако нам не удалось обнаружить экспериментальных данных, подтверждающих это предположение. Кроме того, не представляется возможным выяснить клинически, какой из факторов оказывает более неблагоприятное воздействие слизистую оболочку носа и околоно-

совых пазух (высокая температура или запыленность).

Цель работы: Экспериментально изучить влияние аридной зоны Узбекистана на состояние слизистой оболочки носа и околоносовых пазух.

Материал и методы исследования: Исходя из вышеизложенного нами, экспериментально на кроликах было изучено влияние вышеуказанных факторов на слизистую оболочку полости носа и верхнечелюстные пазухи.

В зависимости от применяемого воздействия животные были разделены на 3 равных группы (по 16 кроликов). Масса кроликов была от 2 до 4,1кг.

Первая группа животных подвергалась воздействию лишь высокой температуры воздуха (40 С°), вторая помещалась в условия повышенной запыленности, а третья подвергалась воздействию обоих факторов.

При проведении эксперимента кролики содержались в индивидуальных камерах, где в зависимости от цели эксперимента создавалась высокая температура окружающего воздуха, либо запыленность воздуха с концентрацией пыли 0,2мг/м (что два раза превышает предельно допустимую

концентрацию, однако близкую к запыленности воздуха в г. Андижане в летнее время). При проведении третьей серии экспериментов оба фактора имели место.

Кролики в камерах содержались от 7 до 45 дней. Забивались животные путем трехкратной передозировки наркотического вещества на 7, 20, 30 и 45 день после начала эксперимента. (в каждый срок во всех трех сериях забивалось по 4 кролика).

В течение эксперимента изучалось влияние перечисленных факторов на слизистую оболочку полости носа и верхнечелюстных пазух. В обозначенные выше сроки после забивания кроликов, тщательно изучалась микроскопическая картина как слизистой оболочки носа, так и околоносовых пазух, а затем вырезались кусочки на слизистой оболочке полости носа и верхнечелюстных пазух обеих сторон. Ткани фиксировали в нейтральном 10% ном формалине и после декальцинации заливали в парафине – целоидите. Срезы окрашивали гематоксилином – эозином и пикрофуксином по Ван – Гизону.

В первой серии опытов макроскопически, слизистая оболочка полости носа и верхнечелюстной пазухи у кроликов через 7 суток была умеренно набухшей, гиперемизированной. Носовых ходах имелась слизь.

Морфологически на 7-е сутки слизистая оболочка полости носа тонкая, покрыто призматическим эпителием равномерной ширины с секреторными бокаловидными клетками, по поверхности имеется наличие значи-

тельного количества слизи.

В собственном слое слизистой оболочки отек секреторных желез различной конфигурации и размеров. Плотность желез большая, часть желез прилегает плотно, эпителий в них призматический, мерцательный. Полнокровие сосудов, скудная лейкоцитарная инфильтрация. Аналогичная картина выявлена и верхнечелюстной пазухе.

Через 20 суток эксперимента макроскопически слизистая оболочка полости носа кроликов умеренно влажная, слегка гиперемизирована, носовые ходы чистые без примеси патологического содержимого.

Гистологические исследования слизистой оболочки полости носа кролика в этот срок воздействия показали, что покровный эпителий респираторного типа неравномерной ширины, секреция бокаловидных клеток умеренная. Среди клеток эпителия большое количество лимфоцитов. Количество слизи по поверхности неравномерно, скудное, наличие отека подлежащих тканей, секреция желез неравномерная, скудная. В собственной пластинке отмечается выраженная лимфоцитарная инфильтрация. Неравномерное полнокровие сосудов, лимфатические сосуды умеренно расширены.

При макроскопическом исследовании слизистой оболочки верхнечелюстной пазухи кролика на 20-е сутки воздействия повышенной температуры воздуха выявлено, что слизистая умеренно набухшая, неравномерно ги-

перемирована, количество слизи по поверхности скудное. Гистологическое исследование обнаружили умеренный отек слизистой оболочки, неравномерную секрецию желез и полнокровие тканей, круглоклеточную инфильтрацию стромы.

Слизистая оболочка полости носа кроликов на 30-е сутки – воздействия высокой температуры неравномерно гиперемирована, по поверхности густое беловатое отделяемое без запаха.

При гистологическом исследовании – слизистая оболочка верхнечелюстной пазухи покрыта многоядным мерцательным эпителием неравномерной ширины, участки секретирующего эпителия сменяются участками с признаками слущивания и регенерации. Количество плотной слизи по поверхности неравномерное. Умеренный отек подлежащей ткани. Наличие лимфо – гистоцитарной инфильтрации. Железы разнокалиберные. Эпителий концевых отделов желез в разных стадиях секреции, сосуды полнокровные.

Наиболее выраженные изменения в слизистой оболочке носа и верхнечелюстной пазухи выявлены нами после 45 дней воздействия высокой температуры воздуха.

Макроскопически обнаруживается сухость слизистой оболочки полости носа кролика, неравномерная гиперемия, имеются единичные сухие корки. При гистологическом исследовании выявляется эпителий слизистой оболочки неравномерной ширины, участки десквамации чередуются с участками

ми гиперсекреции.

В очагах по поверхности располагается плотная слизь. В подлежащей ткани умеренная лимфоцитарная инфильтрация со скудной примесью лейкоцитов и склероз собственной пластинки, преимущество ее глубоких отделов. Железы типичные, на разных этапах секреторного цикла, концевые отделы части желез атрофированы.

Макроскопически в верхнечелюстной пазухе после 45-дневного воздействия воздухом высокой температуры слизистая оболочка неравномерно гиперемирована, сухая. В пазухах скудное, без запаха, густое отделяемое.

Гистологические исследования показывают неравномерность ширины мерцательного эпителия, признаки его атрофии, слущивание, метаплазия в сторону переходного, очаговое наличие густой слизи по поверхности его. В подлежащей ткани выражен склероз, скудная круглоклеточная инфильтрация стромы, атрофия желез. Склероз стенок сосудов, полнокровие капилляров.

Таким образом, длительное воздействие высокой температуры воздуха приводит к реактивному состоянию слизистой оболочки, проявляющемуся гиперсекрецией покровного мерцательного и железистого эпителия с последующим его повреждением, слущиванием, регенерацией и снижением слизистой секреции на фоне нарастающего склероза собственной пластинки. Клинически это расценивается как тенденция к атрофии.

При второй серии опытов (воздействия пыли) на 7-е сутки воздействия в носовых ходах отмечается наличие жидкой слизи. Слизистая оболочка верхнечелюстной пазухи также набухшая, по поверхности ее не котрое количество слизи. Морфологические исследования обнаруживают увеличение секреции бокаловидных клеток эпителия, эпителий равномерной ширины. По поверхности его значительное количество слизи. Отмечается отек собственной пластинки, полнокровие сосудов, расширение лимфатических сосудов. Железы типичные, секретируют, умеренная лейкоцитарная инфильтрация стромы. В слизистой оболочке верхнечелюстной пазухи картина аналогичная.

Через 20 суток после воздействия пыли слизистая оболочка полости носа кролика макроскопически выглядит набухшей, гиперемированной, поверхность ее покрыта мутноватой тягучей слизью, слизистая оболочка верхнечелюстной пазухи также отечная, набухшая, по поверхности ее слизь.

Микроскопическое исследование слизистой оболочки носа кролика обнаружено, что бокаловидные железы ее секретируют, по поверхности эпителия имеется наличие слизи. Эпителий неравномерной ширины, инфильтрирован лимфо – лейкоцитарными элементами. Лимфатические сосуды расширены. Железы типичные, эпителий их в состоянии гиперсекреции, набухший.

Гистологическое исследование сли-

зистой оболочки верхнечелюстной пазухи показывает неравномерность ширины ее, наличие слизи по ее поверхности, скудную лимфоидную инфильтрацию тканей, секрецию бокаловидных клеток, отек эпителия и собственной пластинки, очаговую лимфо – лейкоцитарную инфильтрацию. Железы слизистого слоя разнокалиберные, неравномерно секретируют. Отмечено полнокровие сосудов.

После 30 дня воздействия пыли на слизистую оболочку носа и верхнечелюстной пазухи кролика макроскопические изменения однотипные: неравномерная гиперемия слизистой оболочки, сухость ее, наличие некоторого количества корок. Гистологически слизистая оболочка носа покрыта эпителием неравномерной ширины, видны признаки его повреждения, слушивания, скудная лимфоидная инфильтрация. Подлежащие ткани умеренно отечны лимфо – гистоцитарной инфильтрацией стромы и признаками субэпителиального склероза концевых отделов желез с признаками умеренной секреции, часть из них с признаками атрофии эпителия. Сосуды неравномерно полнокровные, лимфатические сосуды неравномерно расширены.

Гистологическое исследование слизистой оболочки верхнечелюстной пазухи через 30 дней эксперимента выявило, что эпителий ее почти на всем протяжении секретирует, местами шелушен, сохранились лишь базальные клетки. Отек подлежащих слоев неравномерен. К лимфоидной инфиль-

трации стромы присоединяется гистиоцитарная, отмечается очаги склероза, железы с признаками атрофии.

Через 45 дней эксперимента макроскопически слизистая оболочка полости носа и верхнечелюстной пазухи кролика – сухая, неравномерно гиперемирована, с единичными сухими корками. Гистологически слизистая оболочка носа кролика через 45 дней воздействия пыли – покровной эпителий с явлениями дистрофии и слущивания, местами метаплазия в многослойный плоский. В собственной пластинке наличие очагового склероза и лимфоцито – лейкоцитарной инфильтрации. Эпителий желез секретирует неравномерно, часть желез в состоянии атрофии, просветы кровеносных и лимфатических сосудов расширены, капилляры полнокровные.

Гистологические изменения слизистой оболочки верхнечелюстной пазухи кролика заключались в ее атрофии. Это проявлялось замещением значительной части мерцательного эпителия многослойным плоским, т.е. участками метаплазии эпителия. Слизистая оболочка деформировалась участками склероза. В строме очаговая лимфоцитогистиоцитарная инфильтрация. Стенки сосудов умеренно склерозированы.

Таким образом, во второй серии опыта первые признаки атрофии появляются на 20-й день, хотя явные признаки атрофии наблюдаются к 30 дню пылевого воздействия кроликов и особенно выражены они к 45 дню эксперимента. Явления атрофии в аналогичные сроки воздействия высокой

температуры выражены меньше, хотя тенденция к развитию атрофических процессов в слизистой оболочке также намечается в эти сроки эксперимента.

Третья серия опытов проведена с одновременным воздействием высокой температуры и запыленности на слизистую оболочку носа и пазух.

Макроскопически на седьмой день эксперимента слизистая оболочка полости носа и верхнечелюстной пазухи была несколько гиперемирована, покрыта небольшим количеством слизи. Морфологически слизистая оболочка носа покрыта многорядным ресничатым секретирующим эпителием, на поверхности ее слизь, подэпителиальный слой отечен. Скудная инфильтрация лейкоцитами вокруг сосудов. В толще подлежащей ткани выраженное полнокровие, отек вокруг желез. Железы типичного строения в стадии активной секреции.

Слизистая оболочка верхнечелюстной пазухи с явлениями отека и резким полнокровием сосудов, покрыта многорядным ресничатым эпителием, по поверхности его слизь. Железы типичные, секретируют.

Анализируя полученные результаты гистологических исследований слизистой оболочки полости носа и верхнечелюстной пазухи можно заключить, что уже на 7-е сутки эксперимента в слизистой оболочке наблюдается явления катарального воспаления. Об этом свидетельствует выраженное полнокровие и отек подлежащей ткани, инфильтрация небольшим количеством лейкоцитов вокруг сосудов, ак-

тивная секреция желез, увеличение количества слизи на поверхности эпителия.

На 20-е сутки эксперимента макроскопически слизистая оболочка полости носа и верхнечелюстной пазухи гипермирована, местами сухие, у 2-х кроликов в полости носа и верхнечелюстной пазухе обнаружено в небольшом количестве густое отделяемое без запаха. Микроскопически слизистая оболочка полости носа покрыта частично многорядным эпителием, местами эпителий шелушен. На поверхности эпителия густой экссудат. Цитоплазма клеток покровного эпителия различной плотности, бокаловидные клетки ресничатого многорядного эпителия в стадии активной секреции. Местами скопление лимфоидных плазматических клеток и эозинофилов. Строма с явлениями отека и полнокровием сосудов, реакцией фибробластов, с увеличением количества коллагеновых волокон. Часть желез с расширенными просветами. Лимфатические сосуды расширены.

Слизистая оболочка верхнечелюстной пазухи покрыта высоким призматическим эпителием равномерной ширины с признаками гиперплазии и выраженной секреции бокаловидных клеток. Под эпителиальным слоем – отечная соединительная ткань с полнокровными разнокалиберными сосудами, железы типичные, секретирует. Скудная лимфоидная инфильтрация стромы. Просветы лимфатических сосудов зияют.

Таким образом, к 20-му дню экспе-

римента в слизистой оболочке полости носа и верхнечелюстной пазухи наблюдаются глубокие морфологические изменения катарально-продуктивного характера.

К 30-му дню эксперимента в слизистой оболочке носа и верхнечелюстной пазухе происходят следующие изменения.

Макроскопически слизистая оболочка полости носа сухая, гипермирована, на поверхности единичные сухие корки. Слизистая оболочка верхнечелюстной пазухи сухая, содержит небольшое количество секрета без запаха. Микроскопически слизистая оболочка полости носа покрыта на некотором протяжении многорядным ресничатым эпителием, неоднородным по структуре: есть участки типичного строения с признаками секреции, а также участки с признаками гипоплазии и атрофии. Железы разнокалиберные, типичного строения, частично атрофированы. Наличие отека вокруг желез. Отмечены участки со скоплениями желез, окруженных соединительной тканью со скудной лимфоидной инфильтрацией. Выраженная инфильтрация собственного слоя слизистой оболочки лимфоцитами и лейкоцитами, склероз ее. Полнокровие сосудов: сосуды склерозированы.

Слизистая оболочка верхнечелюстной пазухи покрыта многорядным ресничатым эпителием неравномерной ширины с явлениями метаплазии, отмечается наличие переходного эпителия. В подлежащей ткани круглоклеточная инфильтрация, отек вокруг же-

лез, у некоторых из них эпителий гиперплазирован. Стенки сосудов склерозированы, капилляры полнокровные. Непосредственно под эпителием разрастание соединительной ткани различной плотности, четкой лимфоидной инфильтрацией, полнокровными сосудами со склерозированными стенками.

Таким образом, уже к 30-му дню срока эксперимента в слизистой оболочке как полости носа, так и верхнечелюстной пазухи морфологически формируется хронический воспалительный процесс с признаками атрофии, о чем свидетельствует неравномерное строение эпителия: местами его метаплазия в сторону переходного эпителия, встречаются участки, где усилен процесс пролиферации соединительнотканых элементов, нередко сменяющихся участкам склероза.

На 45-й день от начала эксперимента макроскопически определяется гиперемия слизистой оболочки полости носа, поверхность ее сухие, атрофичная. На поверхности единичные сухие корки. Слизистая оболочка верхнечелюстной пазухи также сухая, у трех кроликов в пазухах в небольшом количестве густое и тягучее отделяемое.

Гистологическая картина слизистой оболочки полости носа и верхнечелюстной пазухи к 45-му дню опыта была аналогична у всех (4) кроликов. Обнаружены выраженные изменения ее пролиферации с образованием сосочковых выростов, слущивании покровного эпителия. Подлежащая соединительная ткань склерозирована с

очаговой хронической воспалительной инфильтрацией.

Железы единичные, с гиперплазированным эпителием, капилляры полнокровные.

Слизистая оболочка верхнечелюстной пазухи покрыта многослойным плоским эпителием в виде островков, чередующихся с многорядным призматическим эпителием. Покровный эпителий местами истончен, подэпителиальная зона значительно склерозирована, местами с явлениями гиалиноза. Сосуды слизистой оболочки утолщены за счет склероза, отмечается наличие переваскулярной круглоклеточной инфильтрации. Скудная лимфоидная инфильтрация стромы, встречаются единичные железы с гиперплазированным эпителием, концевые отделы желез уменьшены в размерах.

Таким образом, к 45 дню эксперимента слизистая оболочка полости носа и верхнечелюстной пазухи находится в состоянии хронического воспаления с явлениями атрофии эпителия, метаплазия его и замещении переходным эпителием. Под эпителием имеется разрастание соединительной ткани различной плотности со скудной лимфоидной инфильтрацией. Единичные железы в поле зрения.

Уже 7-му дню на слизистой оболочке полости носа и верхнечелюстной пазухе наблюдается первые признаки катарального воспаления. Как при воздействии отдельных факторов, так и при сочетании их. Горячий воздух вызывая катаральное воспаление, а затем

дистрофические изменения в слизистой оболочке носа и околоносовых пазух является несколько меньшим раздражителем, чем запыленность. Наиболее выраженные изменения слизистой оболочки наблюдаются при одновременном воздействии и температурного и пылевого факторов, когда уже к 20 дню появляются атрофические изменения эпителия в отдельных участках полости носа и верхнечелюстной пазухи. По мере удлинения сроков воздействия появляется метаплазия эпителий, то есть возникает новое качественное состояние, при этом призматический эпителий вначале превращается в переходный, а затем в многослойный плоский, атрофический процесс захватывает более глубокие слои слизистой оболочки. Увеличивается количество фиброзной ткани. Концевые отделы желез уменьшаются в размерах вследствие сдавливания склерозированной стромой. Уменьшается секреторная функция желез, эпителий их уплощается, иногда наблюдается их кистозное расширение.

Таким образом, нами экспериментально доказано пагубное влияние климатических факторов аридной зоны Средней Азии на слизистую оболочку полости носа.

Литература.

1. Арефьева Н.А., Вагапов В.Ш. Морфологические изменения слизистой оболочки носа у больных риносинуситом. Журн. Морфология. Санкт-Петербург 2002.-121, №2-3. С.11-12.

2. Гусниев С.А., Гушин М.Ю., Бархина Т.Г., Польшнер С.А. Клинико-морфологические особенности ринитов. Ульяновский медико-биологический журнал. 2016. № 4, стр. 28-29
3. Касимов К., З.К. Норбаев. Морфологические изменения слизистой оболочки полости носа и около носовых пазух в условиях жаркого климата. Матер. IV съезд оториноларингологов Узбекистана. Ташкент, 2015 стр. 82-83
4. Нарзуллаев Н.У., Нуров У.И., Жалолова Н.М., Икрамова Ф.С. Уткир йирингли этмоидит касаллиги билан касалланган болаларда хужайравий – гуморал имунитет холати. Материалы конф. оториноларингологов Узбекистана. Бухара, 2017. Стр. 102-103.
5. Польшнер С.А. Анатомические и физиологические особенности полости носа. Этиология, патогенез, клиника ринита. М.: Materiamtidia, 1999. Вып.3. С.11-25.
6. Шамсиев Ж.Ф. Сурункали риносинуситада бурун шилликл кавати фукционал хусусиялари. Материалы 1У съезда оториноларингологов Узбекистана Ташкент 2015. стр. 103-104.
7. Chow AW, Benninger MS, Brook I, Brozek JL, Goldstein EJ, Hicks LA, Pankey GA, Seleznick M, Volturo G, Wald ER, File TM Jr; Infectious Diseases Society of America. IDSA clinical practice guideline for acute bacterial rhinosinusitis in children and adults. Clin Infect Dis. 2012;54(8):e72-e112. doi:10.1093.cid.cir1043
8. Thomas M, Yawn BP, Price D, Lund V, Mullol J, Fokkens W; European Position Paper on Rhinosinusitis and Nasal Polyps Group. EPOS Primary Care Guidelines: European Position Paper on the Primary Care Diagnosis and Management of Rhinosinusitis and Nasal Polyps 2007 – a summary. Prim Care Respir J. 2008; 17(2):79-89. doi:10.3132/pcrj.2008.00029

ПРИМЕНЕНИЕ ЭКЗОТОКСИНА ХОЛЕРНОГО ВИБРИОНА ДЛЯ ЛЕЧЕНИЯ ХРОНИЧЕСКОЙ ПОЧЕЧНОЙ НЕДОСТАТОЧНОСТИ

Абдурахимов Абдухалим Холиддин угли –
студент магистратуры по морфологии АГМИ

Эргашева Зумрад Абдукаюмовна
к.м.н., доцент, заведующая кафедрой фармакологии и клинической
фармакологии АГМИ

Бобоев Мухаммадаюбхон Муродхонович
студент 2 курса лечебного факультета АГМИ

Пулатов Маруфжон Давлатович
студент 2 курса лечебного факультета АГМИ Андижанский государственный
медицинский институт, Андижан, Узбекистан

Аннотация. *Хроническая почечная недостаточность (ХПН) – синдромом-плекс, развивающийся вследствие необратимой прогрессирующей потери массы действующих нефронов. Для лечения ХПН проводят гемодиализ или трансплантацию почек. К сожалению, ни одна страна в мире не может обеспечить этими видами терапии всех нуждающихся в них больных. Поэтому, для разрешения этой проблемы, нами предлагается использовать экзотоксин холерного вибриона. Применение экзотоксина холерного вибриона приведет к увеличению выведения жидкости из организма с каловыми массами.*

Ключевые слова: почечная недостаточность, экзотоксин, анасарка, гипергидратация, холероген

Актуальность темы: Почечная недостаточность – патологическое состояние, при котором почки частично или полностью утрачивают способность поддерживать постоянное содержание и распределение воды и солей в организме человека. В результате, в организме возникает гипергидратация, которая характеризуется прогрессивным нарастанием отеков вплоть до анасарки, отека легких.

Встречаемость ХПН составляет примерно 150–200 на 1 млн населения, отражает в определенной степени уровень обеспеченности методами внепо-

чечного очищения. Число новых больных ХПН, которым требуется лечение гемодиализом колеблется в очень широких пределах: от 18–19 по данным отдельных центров в Швейцарии, Дании, Австрии) до 67–84 на 1 млн населения в год.

Цель и задачи исследования: Разработка и внедрение нового средства лекарственного препарата холерогенного происхождения для лечения ХПН.

Научно-практическая значимость: Результаты эпидемиологических исследований позволили установить, что проблема программного ге-

модиализа и трансплантации почки все еще далека от своего разрешения в социально-экономическом аспекте: ни одна страна в мире не может обеспечить этими видами терапии всех нуждающихся в них больных.

Поэтому, для разрешения этой проблемы, нами предлагается использовать экзотоксин холерного вибриона.

Экзотоксин холеры (холероген) – термолabileльный белок; его образование кодируют как хромосомные, так и плазмидные гены. Молекула токсина включает 2 компонента – А и Б. Компонент Б взаимодействует с рецепторами эпителия тонкой кишки, облегчая проникновение в клетку компонента А. Компонент А составляют субъединица А1(активный центр) и субъединица А2, связывающая компоненты А и Б. Субъединица А1 активирует аденилатциклазу, приводя к увеличению внутриклеточного содержания цАМФ и выходу жидкости и электролитов из клеток либеркюновых желёз в просвет кишечника.

При применении экзотоксина холерного вибриона, потеря жидкости организмом будет происходить за счёт увеличения выделения жидкости с каловыми массами. По результатам литературных данных, при холерной инфекции из организма выделяется с калом около 2 литров жидкости в час.

Ожидаемые результаты: Применение экзотоксина холерного вибриона приведет к увеличению выведения жидкости из организма и будет спо-

собствовать уменьшению нагрузки на почки.

Литература:

1. Куличенко //Холера и патогенные для человека вибрионы: матер.пробл. комис. – Ростов-на-Дону, 2012. – Выпуск № 25. – С. 63-72.
2. Куценко, Н. В. Сравнительная характеристика показателей системной гемодинамики у больных с хронической почечной недостаточностью, находящихся на лечении хроническим гемодиализом и хроническим перитонеальным диализом [Текст]: автореф. дис. ... канд. мед. наук: 14.00.16: 14.00.05 / Н. В. Куценко. – Санкт-Петербург, 2002. – 23 с.
3. Лопаткин Н.А. Хроническая почечная недостаточность. В. кн.: Урология.- М., «Медицина». 1995. – С. 471-485.
4. Лопаткин Н.А. Острый пиелонефрит. В кн.: Урология. М., 1995. С.
5. Лопаткин Н.А. Хроническая почечная недостаточность при урологических заболеваниях. Актовая речь. М. – 1975. – С.11-12.
6. Лопухин Ю.М., Арчаков А.И., Жирнов Г.Ф. и др. Способ детоксикации организма. // Бюл. изобр. и откпр. 1983. – № 42.
7. Пилотович, В. С. Хроническая болезнь почек [Текст]: Методы заместительной почечной терапии / В. С. Пилотович, О. В. Калачик. – Москва: Мед.лит., 2009. – 288 с.
8. Прогностическое значение снижения функции почек у больных с хронической сердечной недостаточностью [Текст] / В. А. Серов, А. М. Шутов, В. Н. Сучков [и др.] // Нефрология и диализ. – 2008. – Т. 10, № 3-4. – С. 214-219.
9. Савельев, В.Н. Биологические свойства возбудителя и клинико-эпидемиологические особенности современной холеры эльтор /В.Н. Савельев, И.В. Савельева, Б.В. Бабенышев, А.Д. Антоненко, А.Н.

THE ARTISTIC ANALYSIS OF “THE FIRST TEACHER” AND “THE DREAM OF A FUNNY MAN” WORKS

Nilufarkhon Nishonova Gayratjon kizi

Uzbekistan State World languages university Roman-german faculty Student

In this article “First teacher” written by Chingiz Aytmatov and “Dream of a funny man” written by Fyodor Dostoevski are analyzed literally that is to say according to the category of content and form. In these works the greatest human being in the universe, human being’s sacrifice, attention and apathy for people around him is described.

Key words: chronological plot, development of events, knot, concentric plot, culmination. Solution, exposition, idea.

I have analyzed the similarities and differences between Chingiz Aytmatov’s “The first teacher” and Fyodor Dostoyevsky’s “The dream of a funny man”. Kyrgyz writer Chingiz Aytmatov’s work of The first teacher was first published in 1962 and translated into Uzbek by Zaynab. In 1965 director Andrey Konchalovsky shot the film about the story of the first teacher.

This analysis was conducted on the basis of L.Timofeev’s classification. Chingiz Aytmatov’s work, “The first teacher” was written in the genre of the epic type. “Dream of a funny man” by Russian writer Fyodor Dostoyevsky is a story of real-life novels of IX century with new peculiarities. In his full-fledged artistic character, he was able to convey not on the flow of events, the individuality, the heart struggle, but also the tragic conflicts in the spiritual life of society. In his intellectual novels he described skillfully the struggle of thoughts, the tragic conflict of ideas and worldview.

As we know every work propogates a certain idea. In the work of “The first teacher” a man’s efforts for changing the fate of other people around him is reflected,

while in the second work selfishness, indifference is marked with “bright” colours. The idea behind these works is that every individual should help to people around him as much as he can in his life, regardless of how long he lives on it. In the story of “The first teacher” organizing inceptive schools in Kyrgyzstan after World War II and a young man who contributed to this process are depicted.

A human being who was nothing to do with anybody else in the world reflects in the work of Russian writer. As for Chingiz Aytmatov’s work, Duyshen has opened a school for his children in the village, overcoming obstacles and laid the foundations for the bright future of his beloved apprentice Oltinoy. The teacher built a school building himself in the cold water and went to the houses of young people who were thirsty of knowledge in order to persuade their parents or relatives. And even every day he gathered the future generation and took them to school. Duyshen pledged his life for rescuing his student Oltinoy from her threatened uncle and daughter-in-law and the teacher sent her to Moscow for

studying. This is an example of patriotism and self-sacrifice.

Chingiz Aytmatov's story "The first teacher" is based on a concentrated plot, that is, the development of events are continued on the basis of reason. To make more precise, the story begins with the narrative of young man's interest in the Duyshen hill, which is located on the two-lane terrain.

In the "Dream of a funny man", the system of events is based on a chronological plot, that is, the development of events occurred sequentially in chronological order. As a general, in the same way, it is necessary to say that in both works the image of the girl was used to reveal the character of the main heroes.

Oltinoy's desire to learn and impossibility illustrated Duyshen's virtue as fine dye. Duyshen took Oltinoy out of school for a forced marriage and his uncle. However, this attempt was unsuccessful, but the young Oltinoy was able to get rid of her stranger, feminine husband and the mentor Duyshen sent her to a train to Moscow.

In Dostoevsky's case, a poor girl in need of help asked for an aid from the main hero, but he does not want to know what to do and even what happened. He wanted to commit suicide as he did not have any dream or motivation in life and he did not care if he was going to die at that time. With this attitude of the him to the little girl, the writer described how unloving, indifferent and inexplicable humanity was.

In Chingiz Aytmatov's work, the knot begins with the marriage of Oltinoy to her daughter-in-law's nephew without asking from Oltinoy. Then the situation aggravat-

ed. In the second work, the knot comes from girl's asking main character to go to her mother and aiding them. Then, the hero begins to think about the event and suffered from his conscience. The culmination of "The first teacher" is that Duyshen's gallanting Oltinoy at a train station and shouting at her from his heart.

Solution of the Knot ends with the fact that Oltinoy sent a letter to an artist in order to write a historical event about Duyshen. Dostoevsky's work finishes with searching the girl by hero for helping.

I can say that the composition of the story "The first teacher" serves for imagining laborious mentor's selflessness and self-sacrifice to his pupil and Oltinoy's self-esteem. Story of Russian writer depicts an image of losing the main meaning of life. As a conclusion I should say that both great works will reach their readers and increase their numbers even if they pass through years.

References:

1. Dilmurod Quronov. "Introduction to Literary Studies". Tashkent publishing house named after Abdulla Kadyri. 2004, 90-91 pages.
2. Hotam Umurov. "Theory of Literature". General management and printing stock company "Sharq", Tashkent. 2002, 128-129-130 pages.
3. Chingiz Aytmatov. "Stories". Publisher's publishing house "Teacher", Tashkent. 2017, 5-208 pages.
4. Fyodor Dostoevsky. "Election: Evenings of Dikanka village". Publishing house of Literature and Art named after Gafur Gulom. 1984.
5. <https://www.google.com/search?ie=UTF-8&client=ms-android-samsung-gj-rev1&source=android-browser&q=oqituvchi.uz>

THE ROLE OF THE REGIONAL ANTI-TERRORIST STRUCTURE IN ENSURING THE SECURITY AND STABILITY OF CENTRAL ASIA

Sattorov Asror,

Instructor of National Guard Military-Technical Institute of Republic of Uzbekistan

This article enlightens the role of the Shanghai Cooperation Organization and its Regional Anti-Terrorist Structure in securing the security and stability of the Central Asian region, the initiatives of Uzbekistan within the SCO to ensure the security of the Central Asian region, the international recognition of these initiatives and the day-to-day activities of the Regional Anti-Terrorist Structure.

Key words: Shanghai Cooperation Organization, MAAT, International Security, Stability of Central Asia, Tashkent Summit, Executive Council, Regional Security, “SCO – Afghanistan” Dialogue Group.

The security of the Central Asian region is important not only for the countries of the region, but also for the huge countries bordering the region, as well as for the member states of the Shanghai Cooperation Organization.

The Shanghai Cooperation Organization (SCO) is a real sample of an international, intergovernmental organization that achieved very good results according to degree of quality and quantity in a very short time of period. During its development, its priorities, goals and objectives have changed. SCO has become a regional international or-

ganization from the consultative mechanism on solving the problems of the five neighboring states and strengthening confidence in the military field.

“Shanghai Five” was signed at the Shanghai summit of Presidents of Russia, China, Kazakhstan, Kyrgyzstan and Tajikistan on April 26, 1996, which also signed an agreement on strengthening military confidence in the bordering areas within the framework of the “five”. After that meeting, regular meetings at the highest level were held frequently and at the second meeting held in Moscow on April 24, 1997, an agreement was signed between the member countries on “Reducing

Armed Forces in Border Regions”.

In the Almaty summit in 1998, issues of strengthening stability and confidence in the region, improvement of trade and economic cooperation were discussed.

At the 1999 Bishkek summit, the Joint Declaration on the Suppression of National Separatism, Religious Extremism and Transnational Crime was signed and was agreed to organize meetings between secret services and law enforcement officials, foreign ministers and defense ministers.

In a short period of time, the Shanghai Cooperation Organization was organized as an organization for regional security

and economic cooperation.

At the end of the Moscow Summit held on May 28-29, 2003, the SCO's establishment period was over and on January 1, 2004, it began to function as a fully-fledged international organization with its working mechanisms, staff and budget.

As a fully-fledged member of this organization, Uzbekistan is making an important contribution to the development of the organization.

Speaking about the role of the organization and its structure in the development of our country and the security of our region, President Shavkat Mirziyoyev said: "An effective platform for open and constructive area is an effective mechanism for multifaceted cooperation. Security is one of the key priorities for the development of contacts in the areas of trade, economy, investment, transport communications, tourism, agriculture and inter-regional cooperation in the future"¹.

The role of the Regional Anti-Terrorist Structure in strengthening security and stability in the Central Asian region, and especially in Uzbekistan is very important.

Since its establishment in January 2004 in the capital of Uzbekistan, day by day the organization has become an integral part of the security community in the region. "

One of the main goals and objectives of the SCO is combating all forms of terrorism, separatism and extremism. In

combating illegal drug and arms trafficking and other forms of transnational criminal activity, including the illegal migration, the SCO is considered as a Regional Anti-Terrorist Structure organization. In addition, this structure has a more important place in the world, in order to maintain and strengthen peace, security and stability in the region, and to promote the formation of a new democratic, just and reasonable political and economic order.

When President of the Russian Federation Vladimir Putin spoke about the Regional Anti-Terrorism Structure he said that "Undoubtedly, the main aim of our cooperation is to ensure common security in the SCO territory. It is necessary to further strengthen the capacity of the RATS than ever, to improve the coordination of efforts of force-based agencies within the United Nations and other international organizations, to accelerate the preparation of the SCO anti-extremist draft bill"².

The main priorities of the Regional Anti-Terrorist Structure Executive Committee are:

Coordination and operational guidance – co-ordination and co-ordination of the relevant authorities of the participating countries in combating terrorism, extremism, anti-terrorism exercises;

The international legal line is to participate in the preparation of international documents on combating terrorism, including the United Nations, assistance to the UN Security Council and others;

1 The conversation of the President of the Republic of Uzbekistan Sh.Mirziyoyev with the Secretary General of the Commonwealth of Independent States. People's word. January 5, 2019 # 2: 1-p.

2 The speech of Russian President Vladimir Putin at the Tashkent summit of the SCO on June 23-24, 2016. Khalk suzi. June 25, 2016 3-p.

Information-analytical direction is collecting and analyzing of data on the formation and replenishment of a databank, the fight against terrorism.

Rashid Alimov, the Secretary-General of the Shanghai Cooperation Organization (SCO) from January 1 2016 to December 31, 2018, stated that “the Organization’s objectives are unchangeable, clear and simple – to establish peace, stability and progress in its member states.”

The regional anti-terrorism structure is shaped as a key link in ensuring security and stability.

At the SCO summit in Tashkent Decision of the Council of Heads of State signed the Memorandum of Accepting on the status of India as a member of the Shanghai Cooperation Organization at the SCO summit in Tashkent on June 23-24, 2016, and the Memorandum of accepting by the Council of the Heads of the SCO Member States on the status of Pakistan Islamic republic as the SCO Member State, and on Council of Heads of SCO member states on approval of the report of SCO Secretary-General on its activities in the past year a Decision to approve the report of the RATS Council in 2015.

One of the guarantors of security in Central Asia is being the calm and peaceful region of Afghanistan. Afghanistan is a member of the organization’s observer status. Each member state of the Organization is committed to the complete abolition of the Afghan problem in the region.

From January 2019, the Secretary-General of the Shanghai Organization of Human Rights became the representative of Uzbekistan. Vladimir Norov, director

of the Center for Strategic Regional Studies under the President of the Republic of Uzbekistan, has begun the implementation of this position. Accepting the general secretary of the Uzbek President, the head of our state stated that the approval of the representative of our country in such a high and responsible position – the SCO General Secretariat is a historic event. For the first time, a citizen of Uzbekistan was appointed head of an international organization. Highly evaluating the activities of the organization, the head of our state highly estimated the work of the Shanghai Cooperation Organization, which has become an important factor in security and stability in the Central Asian region. As it is stated in the main documents of the SCO, such principles as a mutual respect of sovereignty, territorial integrity and inviolability of the state borders, non-interference in internal affairs, equality, mutual trust and mutual accountability stay in the main points.

The role of the Republic of Uzbekistan in the development of the structure of the organization is also important.

At the 18th summit of the Shanghai Cooperation Organization (SCO) in Tsindao, China, on June 10, 2018, the head of our state, Sh.Mirziyoev, made a number of serious initiatives.

The organization is an important mechanism for ensuring the security and sustainable development of the Eurasian continent. Within a short period of time, it has been accomplished to overcome the challenges of the region, for instance in the practical solution of border, trade, transport and water use issues.

Achieving peace in Afghanistan and its socioeconomic development remain an important problem for regional security. At the Tsindao summit, the President of Uzbekistan proposed to make a significant contribution to the development of Afghanistan in the framework of the Contact Group "SCO-Afghanistan".

In the younger generation, it is important to build a strong and sustainable immunity against the ideology of terrorism and extremism.

In this regard, the initiative of the heads of the SCO member states to adopt a program of youth action was supported by all the member states.

Uzbekistan's initiatives on the security of the Central Asian region are widely enjoyed by all SCO member states, and international recognition of the ongoing reforms in the country means the correctness of the strategic path chosen by our country.

Bibliography

1. The conversation of the President of the Republic of Uzbekistan Sh.Mirziyoy with the Secretary General of the Commonwealth of Independent States. Khalk suzi. January 5, 2019 # 2: 1-p.
2. The speech of the President of the Russian Federation Vladimir Putin at the Tashkent summit of the Shanghai Cooperation Organization on June 23-24, 2016. Khalk suzi. June 25, 2016 3-p

FORMATION OF MODERN KNOWLEDGE, SKILLS AND SKILLS ABOUT ALTERNATIVE SOURCES OF ENERGY IN THE PHYSICS LESSONS

Abdiev Umirbek Begmatovich

Associate Professor of the Physics Department of Termez State University,
Candidate of Technical Sciences

Turaeva Nozik

4th year student

of the Faculty of Physics and Mathematics of Termez State University

Keywords: non-standard thinking, science and technology, education, non-traditional methods and techniques, learning efficiency, visual aids and handouts, knowledge, skills and abilities.

Annotation: *The article highlights the questions about the ability of students to form knowledge and skills about alternative energy sources in the classroom for physics at school. The results of the pedagogical experiment and their analysis of the study of alternative energy sources in the classroom are presented. Methodological recommendations are given on the use of multimedia teaching tools and methods and techniques of non-traditional lessons.*

Основная цель обеспечения органичности процесса непрерывного образования – поэтапное обучение учащихся и студентов фундаментальным и практическим понятиям дисциплины на основе учебной программы. При формировании современных знаний, умений и навыков в этом процессе основным вопросом считается доведение до учащихся сведений о предмете просто и понятно [1-2]. Методически и дидактически обрабатывая любые сведения и понятия по науке и технике, можно применить в процессе обучения сообразно с учебной программой. С этой точки зрения в данной статье мы рассмотрим некоторые соображения по изучению на уроках физики научно-технических новшеств об источниках альтернативной энергии.

При этом мы постараемся теоретически анализировать и то, какие положительные результаты может дать использование мультимедийных средств обучения.

Педагогические эксперименты показывают, что в большинстве случаев педагоги ведут уроки (на основе технологической карты урока), подчиняясь установленному регламенту. У таких учебных процессах имеются и положительные, и отрицательные результаты, что является недостаточным для свободного мышления учащихся и студентов во время занятий. Многие ученые педагоги отмечают, что основное требование современности при доведении до учащихся знаний и понятий по дисциплине связано с свободным мышлением учащихся и орга-

низацией процессов нестандартных уроков. Например, мы рассмотрим следующий педагогический эксперимент, проведенный с использованием средств мультимедийного обучения на занятиях физического кружка по доведению до учащихся знаний об источниках альтернативной энергии, и результаты его анализа. В этом педагогическом эксперименте предусмотрено произведение процесса кружкового занятия в форме нестандартного урока. Педагогический эксперимент проводился в общеобразовательной средней школе №9 Термезского района. В этой школе действует учебный кружок «Молодые физики», члены кружка составляют 17 человек. Члены кружка, в основном, состоят из учащихся 6-, 8- классов и занятия проводятся 2 раза в неделю. Последовательность тем, имеющих место в плане кружкового занятия, предназначена для изучения новшеств в физической науке, подготовки маленьких макетов и экспонатов, решения занимательных задач. Тема выбранного для педагогического эксперимента кружкового занятия называется «Виды источников альтернативной энергии и возможности их использования», по данной теме два раза проведены занятия. Первое организованное кружковое занятие (пробное занятие) проводилось обычным, традиционным методом. А второе занятие, то есть экспериментальное занятие, проводилось с использованием средств мультимедийного обучения, наглядных пособий, макетов, слайдов и кроссвордов, раздаточных матери-

лов, где имеются различные занимательные вопросы и задачи. В общем, тема данного второго занятия одинакова с темой первого занятия, но второе проводилось в форме нестандартного урока. На этом занятии эффективно использованы следующие нетрадиционные методы: «диспут-полемика», «мозговая атака», «вопросы и ответы» («вопроса-ответный метод»), «работа с малыми группами» и другие. А также эффективно использованы такие наглядные органайзеры как «Т-таблица», «Т-схема», «кластер». Продемонстрированы кратко метражные видеоролики о принципах работы каждого из источников альтернативной энергии. Современные конструкции источников альтернативной энергии и их коэффициенты максимального полезного действия в настоящее время были показаны в сравнении с другими видами энергии. Вместе с этим занимательные кроссворды об источниках альтернативной энергии были представлены учащимся в виде раздаточных материалов. А также, эти раздаточные материалы способствуют формированию у учащихся свободного мышления, научного мировоззрения, появлению возможности развития способности научно-творческого поиска. В конце занятия кружка была проведена вопроса-ответная беседа. Некоторые проблемы служили появлению среди учащихся полемики, по некоторым интересным вопросам учащиеся выражали свои мнения. В итоге деятельность членов кружка была оценена на основе тестов, составленных

по теме занятия. Всего тесты состояли из 10 вопросов, за каждый правильный ответ учащиеся получали 0,5 баллов и максимальный балл составлял 5 баллов (пятерка). Ниже приводятся вопросы теста, подготовленные по вышеприведенным темам упражнений кружка.

Значит, использование мультимедийных образовательных средств образовательного процесса, применение методов и приемов нетрадиционных уроков имеют высокие возможности в повышении эффективности урока. Статистические анализы показывают,

что нестандартное мышление учащихся способствует развитию конструкторских способностей, формированию умений и навыков в самостоятельной творческой работе.

Литература

1. Abdiev U.B., Ismoilov E.O. «Technology of formation of solar photovoltaic knowledge in continuous physics education». Scientifically methodical magazine» Continuous education», T, 2015, 4, 20-25.
2. Abdiev U.B., Ismoilov E.O. «The Use of Science in Forming the Concepts of Non-Traditional Energy Resources in Physics Education». Scientific-methodical journal» Physics, Mathematics and Informatics». 2015, pages 1, 59-62.

КОГНІТИВНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА СУБ'ЄКТІВ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Чайкіна Н.О.

PhD, к. психол. н., доцент кафедри психології

Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Ключові слова: навчальний процес, модуль, стереотипи, інерційність мислення, типи викладачів, особистісний потенціал.

Keywords: educational process, module, stereotypes, inertia of thinking, types of teachers, personal potential.

Навчальний процес в нових умовах передбачає організацію засвоєння програмного матеріалу з дисципліни у дискретному режимі за наперед розробленою модульною системою, що складається з логічно завершених блоків із структурованим змістом та бальною шкалою оцінювання знань студентів. Дуже важливо, щоб українські освітні технології, які впроваджуються, відповідали таким вимогам як доступність, конкретність і об'єктивність. Доступність і конкретність визначається тим, що інформація яка надається викладачем студенту, повинна відповідати рівню його особистісному розвитку і запитам практики. Що стосується об'єктивності, то вона залежить як від кваліфікації і компетентності викладача, так й від його особистісних властивостей.

Проблема психологічних взаємовпливів і змін, які відбуваються у вітчизняному освітньому середовищі, внаслідок впровадження євроосвітніх технологій, робить неможливим ігно-

рування, виникаючого у зв'язку з цим, екзистенціонального питання свободи як такої і свободи вибору типу навчання взагалі. Дуже часто цьому заважають стереотипи усвідомлення поведінки недавнього минулого. В умовах швидкого оновлення людських уявлень, думок, стереотипи мислення виступають як стійкі соціально-психологічні утворення, які включають до себе соціальні установки, чекання і ціннісні орієнтації. Наш досвід впровадження модульної системи [4] дозволив зазначити на її ефективності, що дозволяє підвищити якість навчання та її мотивацію, яка є головною умовою для довіри, відповідальності, сумісності та привабливості європейського простору вищої освіти. Але слід зауважити, що робота за такою системою дещо обмежувала творчість викладача, бо зменшилася кількість практичних занять, які проводяться у формі обговорень та інтерактивної взаємодії, тому що основна увага приділялася опитуванню, проведенню експрес та модуль-

них контролів з метою підвищення рейтингу та набору балів. Викладач почав витратити більше особистого часу на перевірку різного виду робіт, що обумовило більш широкий дихотомічний аспект, який стосується не тільки студента, але й інерційності мислення самого викладача щодо впровадження європейських технологій навчання. Для багатьох викладачів інерційність мислення пов'язана як із когнітивними обмеженнями, які прирівнюються до норм і яким необхідно підкорятись, щоб бути прийнятим в вітчизняному освітньому середовищі; так і з відсутністю у більшості особистісних якостей, наявність яких необхідна для процесу самовдосконалення: відкритість новому, мужність, готовність визнавати свої помилки. Ці ускладнення заважають не тільки розвитку, але й усвідомленню власного потенціалу; тобто людина потребує «сприятливого навчального середовища», яким у цей час воно не є. Інакше: існує розрив між цілями суспільства, засобами їх досягнення і потребами, бажаннями самої особистості.

Роберт К. Мертон [3] розробив типологію поведінки особистості до її ставлення стосовно цілей і засобів суспільства:

- 1) конформіст: приймає цілі і засоби суспільства;
- 2) новатор: приймає цілі суспільства, але прагне їх досягти не інституціональними засобами;
- 3) ритуаліст: абсолютизує засоби, «забуваючи» при цьому цілі, для досягнення яких власне все і починалось;

4) ізольований тип: ігнорує як схвалені суспільством цілі, так і засоби;

5) збурювач: прагне створити нову систему норм і нові засоби їх досягнення.

Влюбій особистості у різних пропорціях присутні усі перераховані типи. Відповідно приналежність до якогось з них повинна здійснюватись на основі провідної особистісної тенденції. Якщо ж розглядувати значимість даних типів для вітчизняного освітнього соціуму, то виділити більш вагомий практично неможливо, тому що кожен з них грає свою важливу роль.

Впровадження європейських освітніх систем у вітчизняний простір повинно базуватись на мистецтві використання психологічних взаємовпливів різних факторів, завдяки чому досягається трансформація ідеологічного задуму в певні когнітивні і особистісні утворення. Вплив [2] у психології розуміється як цілеспрямований процес і результат зміни поведінки, установок, намірів, уявлень, оцінок в ході взаємодії між партнерами. У зв'язку з цим виділяють як навмисний вплив, до якого відносять переконання і навіювання; так і ненавмисний, при якому передбачається отримання певного результату від об'єкта впливу. Подолати інерційність мислення можна через переконання (персуазію) як метод впливу на учасників українського освітнього простору, шляхом звернення до їх власних критичних суджень. Непрямий вплив виникає проявляючись у дії механізмів зараження (процес передачі емоційного стану від одного індивіда до іншого) і

наслідування (копіювання якогось взірця, приклада). Вірне розуміння вербальних – невербальних сигналів з однієї сторони, і власні конгруентні поведінкові реакції з іншої, мають важливе значення для впровадження європейських освітніх технологій. При цьому також необхідно врахувати типи особистості учасників освітнього простору. Якщо це: а) опираючийся новому тип, то краще надати йому невеликі вказівки по реалізації модульної системи, і що їх легко можна виконати; б) драматизуючому типу слід надати ці вказівки як щось велике і значиме;

в) інтелектуальному типу краще взагалі не давати ніяких пояснень;

г) критичний тип буде виконувати ці вказівки тільки для того, щоб доказати що європейська система освіти не діє у вітчизняних умовах.

Можемо підкреслити, що ці психологічні взаємовпливи різних когнітивних факторів можуть здійснюватись головним чином в процесі діалогічного спілкування, яке базується, як зазначає Г. І. Колеснікова [1] на таких принципах: а) принцип інтенціональності: спрямованість на суб'єкт;

б) принцип каталізації: переборення психологічних захистів, проєкцій, внутрішнього опору, інертності мислення тощо; в) принцип простору:

створення психологічно благополучних матеріально і духовно ініціюючих умов для мотивації і впровадження нового.

В процесі діалогічного впливу на інертність мисленевих процесів суб'єктів євроосвітнього простору можна застосовувати логічні, зовні логічні, емоційно – психологічні методи і прийоми. Структура логічних доказів складається з трьох елементів: теза – положення, аргумент тези; демонстрація – безпосереднє логічне розмірковування, яке складається з сукупності умовиводів, за допомогою яких відбувається виділення тези і аргументів. В якості зовні логічних доказів можна використовувати любі апеляції до сфери почуттів та емоцій викладача і студента, а також метафоричні повідомлення і власно метафори.

Література:

1. Колесникова Г.И. Психологическое консультирование. – Ростов н/Дону: Феникс, 2004.
2. Словарь практического психолога / Сост. С.Ю. Головин. – Минск, 1998.
3. Хьелл Л., Зинглер Д. Теории личности. – СПб.: Питер Пресс, 1997.
4. Чайкіна Н.О. Моніторинг якості підготовки фахівців у системі вищої освіти / Практична психологія та соціальна робота: науково-практичний освітньо-методичний журнал. – №5.(146). – Київ, 2011. – С.46 – 52.

ТРАНСЦЕНДЕНТНІСТЬ: ДЕФІНІЦІЯ ПОНЯТТЯ

Дідик Н.М.,

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Чеканська О.А.,

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри загальної і практичної психології,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Ключові слова: трансцендентність, смисл життя, особистісна зрілість.

Keywords: transcendence, meaning of life, personality maturity.

У час соціально-економічних перетворень важливим є наявність у людини власного сенсу життя та ціннісних орієнтацій, що сприятимуть виходу людини зі складних життєвих ситуацій та пошуку оптимальних рішень. У цьому важливу роль відіграє трансцендентність.

Трансцендентність – це вихід за власні межі, за межі реального, що спрямовує людину до пошуку власного сенсу буття [8]. Трансцендентність як характеристику особистісної зрілості досліджували: О. В. Завгородня, Д. О. Леонтьєв, А. Маслоу, Л. В. Потапчук, А. О. Реан, Ж.-П. Сартр, В. Франкл, В. Е. Чудновський, О. С. Штепа та ін. На думку А. Маслоу, трансценденція, спонтанне переживання наближення до свого справжнього ества відбувається завдяки піковим переживанням в особистісному зростанні [3]. Як стверджував автор концепції логотерапії В. Франкл, основною рушійною силою особистісного зростання є прагнення людини до пошуку і реалізації

сенсу життя [8]. Згідно логотерапії, люди здійснюють смисл життя трьома різними способами: 1) через діяльність; 2) через переживання цінностей; 3) через страждання [7].

Т. М. Титаренко вважає, що для людини властиве періодичне переосмислення власного сенсу життя, що є ознакою особистісного зростання, необхідною рушійною силою розвитку особистості, “новою віхою на життєвому шляху” [6, 66]. За словами Л. В. Потапчук, саме при наявності особистісного смислу зароджується особистісна зрілість [4]. М. Й. Боришевський зауважив, що “відсутність особистісного смислу стає причиною пасивної позиції людини, що гальмує процес становлення її як суб’єкта діяльності” [1, 114].

Люди можуть знаходити сенс життя у професійній діяльності. Це відбувається тоді, коли професійна діяльність займає важливе місце у структурі смисложиттєвих орієнтацій людини. На це вказують дослідження

О. О. Бодальова, А. О. Деркача, Х. М. Дмитерко-Карабин та ін. Ці науковці вивчали зв'язок між сенсом життя і досягненнями професіонала, особливо психолога, який допомагає клієнтам у пошуку сенсу життя. Тому психолог повинен орієнтуватися у смисложиттєвих цінностях.

За словами О. В. Завгородньої, рівень особистісної зрілості характеризує унікально-індивідуальний характер виявлення сенсів особистості [2, 17]. Саме трансцендентна активність, що передбачає пошук смислу існування, є визначальною для досягнення особистісної зрілості. Диференційним показником для виділення рівнів особистісної зрілості є рівень самоактуалізації. Визначальним для високого рівня особистісної зрілості є високий рівень трансцендентності, що спрямовує самоактуалізацію до досягнення життєво значущих цілей і сенсів людини. Трансцендентні переживання спрямовують людину до самореалізації.

Діагностичним показником трансцендентності є наявність смислу життя. Цей показник можливо визначити за опитувальником “Ставлення до життя, смерті і кризової ситуації” А. А. Баканової [5, 260-267]. Ця методика визначає трансцендентний аспект особистісної зрілості. Наявність смислу життя спрямовує до самоактуалізації, яка, у свою чергу, наближає людину до особистісної зрілості. Шкала опитувальника “Наявність смислу життя” визначає присутність у житті людини вищого смислу, прагнення досягти вищої ідеї, шукати сенс життя.

Опитувальник “Ставлення до життя, смерті і кризової ситуації” А. А. Баканової дозволяє виявити ступінь психологічної зрілості, прагнення до самоактуалізації і особистісного росту. Опитувальник складається з 14 пар тверджень, що стосуються різних сторін життя. Шкали 1–7 спрямовані на виявлення ставлення до різних компонентів життя, починаючи від почуття онтологічної захищеності, що формується у дитинстві, і закінчуючи такими базовими параметрами, як прийняття свого життя, себе, відповідальності і прагнення до особистісного росту. Ці шкали відображають ступінь психологічної зрілості, самоактуалізації і гуманістичної спрямованості особистості. Шкали 8, 10, 11 визначають концепцію смерті, що включає раціональні та емоційні компоненти. За словами А. А. Баканової, прийняття смерті є центральним елементом для формування уявлень про інші екзистенційні проблеми. Шкали 9, 12, 13 розкривають наявність смислу в житті, смерті і кризовій ситуації. Пошук смислу у подіях, що відбуваються, і в житті в цілому є для особистості важливим процесом, що відображає етапи її становлення, подальшого розвитку і самоактуалізації, формування особистісної зрілості [5, 263-267].

За результатами дослідження серед 200 студентів, у 2% респондентів відсутні трансцендентні переживання, вони не прагнуть шукати сенс життя. Тоді як більшість досліджуваних (82,5%) вважають, що у житті є вищий смисл, вони відчують сенс власного

існування. Для 15,5% студентів властиві посередні трансцендентні переживання і недостатньо виражені прагнення осягнути сенс.

За результатами шкали “Прагнення до росту”, 72,5% респондентів мають яскраво виражене прагнення до особистісного росту, тоді як 15,5% досліджуваних не намагаються стати особистісно зрілими.

Високі показники (66%) на високому рівні має шкала “Життя як ріст”. Це свідчить про те, що більшість опитаних розуміють життя як можливість для реалізації “буттєвих” мотивів, вважають себе “творцями життя”. За шкалами 1–7, що відображають психологічну зрілість, самоактуалізацію і гуманістичну спрямованість особистості, більше половини досліджуваних отримали високі показники. Обчислено середнє значення показників за шкалами опитувальника “Ставлення до життя, смерті і кризової ситуації”, де шкала “Наявність смислу життя” має найвищі середні значення (6,17).

Отже, трансцендентність – це вихід за власні межі, за межі реального, що спрямовує людину до пошуку власного сенсу буття. Цей феномен є особливо важливий для професій типу «людина-людина». Більшість досліджуваних студентів вважають, що у житті є ви-

щий смисл, вони відчують сенс власного існування.

Список використаних джерел

1. Боришевський М. Й. Екстраполяція теоретичних принципів психологічної науки у контекст практичної психології / М. Й. Боришевський // Актуальні проблеми практичної психології: зб. наук. праць. – Херсон, ПП Вишемирський В. С., 2009. – Ч. I. – С. 113–120.
2. Завгородня О. В. Особистість: шляхи досягнення зрілості / О. В. Завгородня // Практична психологія та соціальна робота. – 2010. – №12. – С. 11–17.
3. Маслоу А. Мотивация и личность [Електронний ресурс] / А. Маслоу. – Режим доступу: <http://www.zipsites.ru/psy/psylib/info.php?p=508>
4. Потапчук Л. В. Психологічні особливості становлення особистісної зрілості старшокласників: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07 „Педагогічна та вікова психологія” / Л. В. Потапчук. – К., 2001. – 20 с.
5. Слотина Т. В. Психология личности / Т. В. Слотина. – СПб.: Питер, 2008. – 304 с.
6. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності / Т. М. Титаренко. – К.: Либідь, 2003. – 376 с.
7. Франкл В. Основные понятия логотерапии / В. Франкл // Доктор и душа. / В. Франкл.– СПб.: Ювента, 1997. – С. 242–279.
8. Франкл В. Человек в поисках смысла / Л. Я. Гозман, Д. А. Леонтьев. – М.: Прогресс, 1990. – 368 с.

THE TECHNOLOGY OF FORMATION OF ELEMENTARY CONCEPTS ABOUT ALTERNATIVE ENERGY SOURCES IN PHYSICS COURSES

Umirbek Begmatovich Abdiev

Candidate of Technical Sciences, Associate Professor,
Department of Physics, Termez State University

Feruza Khudaiberdiyeva

4th year student of the Faculty of Physics and Mathematics of Termez State University

***Annotation.** This article provides information about alternative energy sources and the issues of training them in advanced training courses for physics teachers at institutions of secondary specialized vocational education and academic lyceums. These suggestions and recommendations can also be used by teachers of secondary school physics in class and circle classes.*

Keywords: wind energy, teaching methods, visual aids, solar cells, wind generator, modern constructions, alternative energy.

На этапе повышения квалификации и переподготовки непрерывного образования предусматриваются, в основном, повышение и закрепление знаний, умений и навыков по прочному овладению современными методами и приёмами обучения, знакомство педагогических кадров с научно-техническими новшествами. А также, и в модулях дисциплин, введённых в программы курсов повышения квалификации, ставится цель усвоения в достаточной степени слушателями знаний о новых методах и приёмах обучения, о содержании и сути спецпредметов. В учебных программах, предназначенных для слушателей курсов повышения квалификации и переподготовки педагогических кадров академических лицеев и профессиональных колледжей, которые считаются средним звеном непрерывного об-

разования, в частности, для учителей физики отведены определённые часы для выборочного предмета. Из этих дисциплин в зависимости от специальности выбирается сообразно с отведёнными часами один или несколько предметов по актуальным направлениям новой, современной отрасли. В данной статье приведены и анализированы теоретические и практические понятия и сведения, которые могут использоваться при обучении дисциплине «Гелиотехника и источники нетрадиционной энергии», которая может быть выбрана как выборочный предмет для слушателей направления физики. При обучении этому выборочному предмету для теоретической части отведены 4 часа, для практической части – 4 часа, для лабораторной части – 2 часа, для самостоятельной работы – 4 часа. В теоретической части

даются фундаментальные понятия о принципах работы источников альтернативной энергии, строении установок и агрегатов, технологиях получения энергии, физических механизмах образования электрической и тепловой энергий. А на практических занятиях изучаются и анализируются вопросы применения источников альтернативной энергии, возможности использования их и повышения эффективности работы видов источников альтернативной энергии, внедрения их в качестве источников энергии в различных отраслях. Кроме этого, на этих практических занятиях даются сведения о мощностях установок и приборов источников альтернативной энергии, коэффициентах полезного действия их, методах и приёмах расчётов электрофизических и фотоэлектрических параметров. На лабораторных занятиях можно проводить опыты по определению вольтамперной характеристики солнечных элементов и их коэффициента полезного действия. Независимо от видов занятий (теоретический, практический, или лабораторный), проведение их с использованием методов наглядности способствует относительно точному и простому пониманию слушателями содержания темы. Особенно использование наглядных средств, макетов и действующих приборов и установок ещё более повышает эффективность занятий. Самым эффективным источником альтернативной энергии является солнечная фото энергетика [1]. В солнечной фото энергетике, в основ-

ном, используются солнечные панели. Слушатели очень хорошо знают принципы работы солнечных панелей, но они могут не иметь достаточного представления об их современных конструкциях, новых моделях. По этой причине всегда имеется необходимость периодически обновлять эти сведения.

Для действия установок ветровой энергетики, ветрового генератора требуется воздушная струя определённой скорости (ветер). Ветровые генераторы считаются установками, превращающими кинетическую энергию ветра в электрическую. Для работы мини ветровых генераторов требуется постоянная скорость ветра в 4 м/с. А для работы больших ветровых генераторов скорость ветра должна быть в пределах от 15 м/с до 30 м/с, тогда эти генераторы будут в рабочем состоянии. Поэтому для получения электрической энергии при помощи ветровых энергетических установок выбираются такие географические регионы, где постоянно дуют ветры. Поэтому по берегам морей и океанов, где постоянно дуют ветры, воздвигаются ветровые энергетические парки (электростанции). Одним из основных причин этого является то, что большие ветровые генераторы образуют очень громкие шумы. А это может оказывать отрицательное воздействие на человека и животных (на органы слуха).

Одним из видов альтернативной энергии –это солнечная энергетика. Солнечная энергетика оценивается как самая эффективная и перспектив-

ная среди других источников альтернативной энергии. Солнечная энергетика, в основном, бурно развивается в настоящее время в США, Германии, Италии, России, Японии, и Китае. В солнечной энергетике, в основном, в качестве сырьевого материала используются поликристаллические и монокристаллические кремневые элементы [2]. Принцип действия солнечных элементов основывается на законе внутреннего фотоэффекта, они превращают энергию солнечного оптического излучения в электрическую энергию. При этом за счёт поглощения светового излучения солнечными элементами образуется фото ЭЮК. А это в солнечных батареях, которые образованы путём последовательного и параллельного соединения солнечных элементов, превращается в электрическую энергию и зарядит батарею аккумуляторов. Заряды, накопленные в батарее аккумулято-

ров, через инвертор превращаются в переменный ток и передаётся потребителю. А в солнечных электростанциях электрическая энергия, образованная во множестве солнечных батареях, на основе автоматизированной системы передаётся линиям электропередачи и доставляется до потребителя.

Вообще одним из основных фундаментальных понятий в физике является изучение современных физических основ образования энергии. С этой точки зрения изучение физических основ традиционных и нетрадиционных источников энергий, современных конструкций являются требованием времени.

Литература

1. Колтун М.М. Солнечные элементы. М. Наука, 1987-г.
2. Абдиев У.Б. Источники нетрадиционной энергии в обучении физике. «Полиграф – Нашр» Термез, 2013-г. Стр.35.

INFLUENCE OF UZBEKISTAN INTERNET MASS MEDIA TO HARMONY OF NATIONAL CULTURES (ON THE EXAMPLE OF “DARYO.UZ” AND “ANHOR.UZ”)

Dilnoza Aminova,

Candidate of political sciences,

DSc student of the Uzbek state university of world languages, Uzbekistan.

Annotation

Over the past few years, changes in the social, political and economic spheres of society, as well as the rapid development of communications and media, have eroded cultural barriers between people and have established links with other cultures. This, in turn, leads to the harmonization of cultures.

In an era of information-sharing, the Internet merges nations and cultures in global media space. This implies the socio-cultural alignment of different nations and peoples and puts the task for each nation to preserve its own national culture.

This article explores the interpretations of various theoretical views of scientists regarding culture and national culture. Also, the issue of the harmonization of national cultures is analyzed on the example of internet sites “daryo.uz” and “anhor.uz”.

Keywords: culture, national culture, Internet media, Internet publications of Uzbekistan, “daryo.uz”, “anhor.uz”.

At the end of the 20th century, as a result of the global information technology development, their wide publicity and communicative impact on the society, new approaches to the traditional media environment have emerged. It is difficult to imagine today's world, full of various political, social and economic processes, without mass media, in particular the Internet media. That is why, to-

day they are influencing all spheres of society, especially cultural and spiritual spheres. This, in turn, requires a deeper analysis of national culture and national self-consciousness.

Culture is being referred as a comprehensive and diverse reality. Some theoretical scientists have interpreted culture as the values and norms accumulated over the years, while others have interpreted culture as the world of human.

American scholars, A. Kreber and K. Klakkhon, have identified 164 interpretations and definitions of the word “culture” and have found this word has been used together with the term “civilization” [2, p.27]. D.Ball and W. H. McCulloch think that “culture is a collection of beliefs, rules, techniques, and definitions that represent the lifestyle of specific group of people” [1, p.258]. Hence, culture can be referred as a complex and comprehensive concept, that expresses and regulates the material and spiritual wealth of a particular group of people, their social relationships, education, science, and people's lifestyle.

Among different types of culture, national culture has a special place. It is acknowledged as a category that fully reflects the identity, traditions and values of nations.

National culture is a distinctive form of artistic and practical expression of the traditions, customs, ideals and values of each nation. The essence of national culture is closely related with the essence and basis of culture of each nation [3, p.36].

In our opinion, national culture is a concept that combines the traditions, customs, and values of a particular nation. Moreover, the notions as material and moral values, language and literature, and self-awareness are directly related to national culture.

Over the past few years, changes in the social, political, and economic life of societies, as well as the rapid development of communication and mass media, have created a basis for interaction with other cultural figures, eliminating cultural barriers. This, in turn, leads to a new level and scale of the relevance of the problem of intercultural interaction and intercultural dialogue. Here internet mass media serves as a bridge for finding solutions to such a global problem.

At present, there are more than 54,000 registered names in the UZ domain, of which 450 are publicly registered as mass media. Today, the most popular websites that regularly cover the topic of culture, intercultural dialogue in the Uzbek segment of the global information network are "daryo.uz" and "anhor.uz". As of February 13, 2018, 349,920 people (2,719,266 pageviews) visited the site dar-

yo.uz and 328,412 people visited the site (1,026,726 pageviews) "anhor.uz". The number of visitors to these sites has increased to more than 40 percent, when compared to the same period last year.

There is a culture section in most of the Internet sites in Uzbekistan (e.g., daryo.uz, kun.uz, anhor.uz, champir.uz, gazeta.uz, podrobno.uz, etc.); among them daryo.uz is one of those which provides detailed information on this area. For example, the article like "Cultural centers in Uzbekistan" (29.11.2018), "Participation of Uzbek artists at the World Culture Festival in France" (01.08.18), "Participation of the Minister of Culture of Uzbekistan B.Sayfullayev at the VII St. Petersburg International Culture Forum", "The Russian-Kultura TV channel shot four documentary films about Uzbekistan" (26.10.18), as well as "A documentary film about Fergana and Margilan by journalists from China's CCTV-4 (13.03.2018), along with "Year of Uzbekistan in Kazakhstan – a symbol of our friendship and brotherhood", "The opening of the Navoi Center for Uzbek Literature and Culture in Kazakhstan"(08.03.2018) [5] are good examples for them.

The analysis of anhor.uz cultural news shows that there were released news under the names as "A collection of works by Kazakh poet Abay Kunanbayev in Uzbekistan" (14.03.18), "A collection of artifacts from Uzbekistan in Louvre" (01.03.18), "Collection of Savitsky museum will be exhibited in Kazakhstan" (2.03.18), "Shooting a historical film in cooperation with Uzbekistan and China"(23.10.17), "Cultural news on topics

such as the Scientific and Cultural Congress, in order to present the cultural and historical heritage of Uzbekistan to the world" (May 15-16, 2017) [4].

In addition, on the official web site of the Ministry of Culture of the Republic of Uzbekistan www.madaniyat.uz [6] one can find a section dedicated to culture, which includes events such as magazines "Guliston", "Moziydan Sado", "Teatr", photos, international cooperation and development indicators and analyze them.

At the same time, on June 11, 2018, the newspaper "Madaniyat" was published under the auspices of the Ministry of Culture of the Republic of Uzbekistan. In this newspaper the articles are presented in the field of culture, traditions, values, theaters and museums of the country, as well as on analytical, artistic and publicistic issues.

You can also find out more about the culture of the country, the cultures of different nations, as well as articles, information and publicity articles in the cultural sphere at the www.uza.uz, the official web site of the Uzbek National News Agency.

It should be noted that the Internet media is an accelerator of cultural values in the global information infrastructure. In the context of multicultural societies, they are helpful in strengthening the issue of national culture, further consolidation of processes of intercultural communication, convergence and distribution.

At present time, global network users can take information from daryo.uz and anhor.uz. However, it would be expedient for the these sites to present more popular stories, storytelling, infographics, audio and video clips today. In order to establish intercultural communication, the Internet media should implement the concept of intercultural harmony in their concept of action.

THE LIST OF USED LITERATURE

1. Ball D.A., McCulloch W.H. International Business: The Challenge of Global Competition, 7th ed. (Boston: Irwin McGraw-Hill, 1999), p. 258.
2. Saidov U. Globalization and intercultural communication. – T.: Akademiya, 2008. – P. 27.
3. Otamurodov S., Otamurodov S. Spiritual revival in Uzbekistan. – T.: Yangi asr avlodi, 2003. – P. 36.
4. www.anhor.uz/culture
5. www.daryo.uz/category/madaniyat
6. www.madaniyat.uz

УДК 3056316.7

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ СОЦІАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Сікорська Вікторія Юріївна

доцент, кандидат філологічних наук

Мариморич Юлія Василівна

студентка гуманітарного факультету

Стасюк Анастасія Михайлівна

студентка гуманітарного факультету

Одеський національний політехнічний університет Одеса, Україна

У статті розглянуто розвиток соціальних досліджень, описано гендерні ролі та стереотипи. Проаналізовано дослідження зарубіжних і вітчизняних вчених, окреслено особливості гендерної нерівності.

Ключові слова: гендер, фемінність, маскулінність, гендерні стереотипи, гендерні ролі, гендерна нерівність.

В статье рассмотрено развитие социальных исследований, описаны гендерные роли и стереотипы. Проанализированы исследования зарубежных и отечественных ученых, определены особенности гендерного неравенства.

Ключевые слова: гендер, феминность, маскулинность, гендерные стереотипы, гендерные роли, гендерное неравенство.

The article discusses the development of social research, describes gender roles and stereotypes. Analyzed studies of foreign and domestic scientists, identified the features of gender inequality.

Keywords: gender, femininity, masculinity, gender stereotypes, gender roles, gender inequality.

Актуальність теми дослідження. Активні соціальні перетворення, що сьогодні відбуваються, значно змінюють усталені життєві стереотипи, соціальні засади й ідейні конструкції, що їх встановлюють. Ці перетворення активно осмислюються на різних рівнях, з'являються нові наукові напрями, що розвиваються та мають на меті усвідомити та сформулювати ці зміни.

Наука сьогодні має переосмислений вектор сприйняття людини, її ролі в суспільстві та змісту взаємодії з оточенням. Зважаючи на «особливий» темп життя та технічні можливості отримання інформації, варто говорити про «особливий» комунікативний простір, у якому під «особливим» кутом представлено взаємозв'язок соціальних комунікацій і їх стереотипів. Адже природний гармонійний розви-

ток людини у соціумі відбувається завдяки правильно сформованим стереотипам, які сприяють швидкому обміну, обробці, закріпленню інформації, виробляючи стереотипні образи, формуючи єдиний / спільний світогляд, виокремлюючи стереотипні поведінкові реакції на типові ситуації. Цим зумовлено актуальність нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Всеактуальнішим сьогодні стає питання гендеру та формування гендерної свідомості людини. Проблеми гендерної нерівності, гендерних ролей розглядали такі зарубіжні та вітчизняні вчені: Дж. Батлер, Т.В. Говорун, О.М. Кікінежді, У. Ліппман, В.В. Макаров, В. Суковата та ін.

Про гендерні стереотипи вперше заговорили у другій половині XX століття у світлі психологічних досліджень зарубіжної науки про традиційні уявлення полярих характеристик чоловіків і жінок [12]. Окремо слід виділити науковців, які достатньо ґрунтовно займаються цими питаннями: О. Залізняков, А. Кириліна, Б. Місонжиков, О. Помазан, Н. Сидоренко, М. Скорик, Л. Таран та ін.

Мета дослідження – розглянути погляди зарубіжних і вітчизняних учених і проаналізувати гендерні ролі та стереотипи у сучасній соціальній комунікації.

Викладення основного матеріалу. Сьогодні до обговорень і дискусій про сутність «чоловічого» та «жіночого» долучаються представники різних наук про людину: філософи, психологи,

етнографи, соціологи, біологи, антропологи тощо.

У світлі соціально-психологічних моделей учені вважають маскуліність і фемінність похідною від існуючих у суспільстві гендерних ролей, норм і стереотипів, що детерміновані насамперед соціокультурно і насаджуються індивіду у процесі його соціалізації. Зважаючи на зазначене, науковці почали будувати свій аналіз, керуючись протиставленням / порівнянням «чоловічого» та «жіночого». Тому поняття «гендер» стає ключовим, утверджуючи тезу про «перехід досліджень із біологічного рівня на соціальний та відмову від постулату про природне призначення статей» [4, с.79].

Постмодерністи у дослідженнях наголошують на тому, що маскуліність та фемінність є окремими параметрами кожної особистості, а не бінарними опозиціями, та діють у контексті расових, класових, етнічних та інших відмінностей. Науковці висувають тезу про існування множинних маскуліностей, що конструюються і репрезентуються виключно у конкретному культурному контексті [9].

Процес становлення, самоусвідомлення особистості є абсолютною нерозривною єдністю біологічного та соціального. Цілісність особистості, її унікальність полягають у поєднанні афекту та інтелекту (за Л.С. Виготським [2].), конституюване вже на найбільш ранніх етапах онтогенезу, коли вперше відбувається акт світосприйняття, світорозуміння.

Із розвитком досліджень науковці будують свій аналіз, за допомогою порівняльних характеристик «чоловічого» та «жіночого». Поняття «гендер», використання якого передбачає перехід досліджень із біологічного рівня на громадський та відмову від аксіоми про природне призначення статей, стало вирішальним у сучасних наукових міркуваннях.

Джудіт Батлер визначає гендер як процес, що конструє ідентичність і окреслює культурне різнобарв'я. У її роботі "Gender Trouble" (Гендерне занепокоєння) наголошено на тому, що поділ на стать та гендер створює своєрідний розрив між сексуалізованими тілами та культурно сконструйованими стереотипами. Це означає, що статура чоловіка не обов'язково має відношення до чоловічого тіла, те ж саме можна сказати про статуру жінки. На думку дослідниці, немає вагомій причини вважати, що гендерів має бути два. Якщо сконструйований статус гендеру теоретизується як радикально незалежний від статі, тоді гендер сам по собі стає вільним артефактом, з якого випливає, що поняття «чоловік» і «чоловічий» можуть досить легко позначати жіноче тіло, а «жінка» та «жіночна» так само легко можуть позначати чоловіче тіло [1].

Феміністські антропологи вважають, що гендер є соціальною конструкцією. Головною тезою є думка про поділ статей, змодельований під впливом соціальної культури. Гендер інтерпретується як організована модель гро-

мадських відносин між чоловіком і жінкою, що формується на ґрунті головних інститутів суспільства. Як відзначили Т. Говорун та О. Кікінежді, гендер формується шляхом соціалізації, формування сім'ї, системи гендерних ролей, засобів масової інформації, розподілу праці, що сприяє створенню різних можливостей розвитку чоловіків та жінок [3]. А також гендер формується особистостями на рівні їхньої свідомості (гендерного ототожнення), підлаштування та прийняття сформованих суспільством норм (зовнішність, одяг, манера поведінки тощо). Учені наголошують на формуванні гендеру як створенні таких відмінностей між хлопчиком і дівчиною, чоловіком і жінкою, які є культуральними, а не сутнісними, природними, біологічними [3].

Французька феміністка Дж. Бовуар точно висловилася про те, що суспільство створює відповідні стилі існування чоловіків та жінок: «У суспільстві існують певні структури, які спонукають людей дотримуватися тих, чи інших взірців», тому «жінку характеризує те, що відрізняє її від чоловіка, але не навпаки: він головний, вона другорядна. Він – Суб'єкт, він – Абсолют. Вона – Інша» [3, с.19]. Тому, з погляду фемінізму, власна свідомість і точка відліку жінки при цьому не враховуються, кожна індивідуальна свідомість принципово протиставляє себе іншим і так само постає іншою в чиемусь сприйнятті.

Із плином часу феміністський погляд на гендер дещо видозмінився «ха-

рактир таких видозмін відбився на переході від логіки сутності (есенціалізм) до логіки різниці в гендерних дослідженнях. Єдина субстанційна категорія жінки в жіночих дослідженнях перестала існувати як домінанта» [4, с.87].

Напрями сучасної науки спільні в думці, що гендер – це соціальний конструктор, в основі якого лежать три основні характеристики, що визначають статус людини в суспільстві:

біологічна стать;

статеворольові стереотипи;

різноманітні прояви соціокультурних складових статі [15].

Гендер – це один із фактів, що визначає людину як таку і виникає на ґрунті біологічної диференціації, що проявляється в її соціостатевій ідентифікації на основі соціокультурної ідентичності, у здатності до адаптації соціального життя у різних формах. Отже, гендер включає в себе певний тип ментальності та тип соціальної поведінки, а також різні форми комунікацій і позиціонування себе в соціо-комунікативному просторі.

Зазначимо, що є різні думки з приводу цих типів. В.В. Макаров виділяє набір якостей, притаманних жінкам і чоловікам, сфокусувавшись на тому, що для чоловіків характерні логічність, схильність до узагальнення, цікавість до абстрактного, раціональність, практичність, рішучість, войовничість, владність, імпульсивність. А для жінки – відчуття інтуїції, схильність до аналізу, цікавість до конкретного, чуттєвість, сентиментальність,

обережність, милосердя, мінливість та старанність [11]. Перелічені якості у масовій комунікації сприймаються як щось усталене, традиційне, що допомагає формувати чіткі образи-символи, а відтак стереотипи.

Стереотип чоловіка – це набір характеристик, що ототожнюється з соціально-необмеженим стилем поведінки, компетенцією і раціональними здібностями, активністю та ефективністю. Жіночий образ містить у собі особливості, які пов'язанні із соціальними та комунікативними вміннями, що супроводжуються емоційністю [11, с. 24].

Проблеми гендерного характеру набувають нового розвитку. «Сьогодні економіка, політика, наука, дипломатія і навіть армія визначає гендерний «підхід», «аспект», «чинник», «настанову», «орієнтацію», «особливість». Продовжується процес налагодження того соціального, духовного, культурного дисонансу, який і зараз заохочує гендерну дискримінацію» – відзначають фахівці Інституту масової комунікації [2].

Гендерна нерівність – це репрезентація соціально-економічної диференціації населення, що зумовлює різні можливості для самоствердження й самореалізації жінок та чоловіків у суспільстві. Український соціум перебуває нині на тернистому шляху до становлення громадянського суспільства. Якщо зауважити, що громадянське суспільство це, насамперед, об'єднання високоосвічених особистостей у

моральному-етичному аспекті, то питання паритетності гендерних ролей узагалі стає не актуальне.

Однак у умовах глобалізаційних процесів спостерігаємо штучне насадження хибних цінностей, пропаганду насилля, сексизму, порнографії, конструювання стереотипних/нестереотипних образів чоловіка та жінки у соціальних комунікаціях, маніпуляцію щодо сутності дихотомії «фемінність-маскулінність» загалом. Тому сучасні гендерні дослідження заперечують ті оцінки, що «фіксують передумови існування «маскулінних» властивостей, наприклад, агресії, і заперечують усталені наперед зрозумілі та визначені «фемінінні» якості, такі як, наприклад, співчуття. Будь-яка властивість може проявитися в будь-якої людини, і її треба оцінювати саму по собі, а не в термінах статі тієї людини, в якій вона проявилась» [5, с. 26-27].

Поняття стереотипу визначається як стандартизований, стійкий, емоційно насичений, ціннісно визначений образ, уявлення про соціальний об'єкт. У такому визначенні це поняття було введено в науку У. Ліппманом [8].

Гендерні стереотипи, на думку А.В. Кириліної, є культурно і соціально зумовленими уявленнями про якості і норми поведінки представників обох статей [6]. У контексті регламентації поведінки особистості залежно від її статі аналізуються статево-рольові стереотипи і гендерні ролі представників обох статей. Гендерна

роль – це статева роль, що має суспільне значення, несе в собі людський досвід, накопичений у поведінці багатьох поколінь чоловіків і жінок. Гендерні ролі не виникають одразу з народженням дитини, а розвиваються залежно від багатьох умов і чинників упродовж людського життя. Від цього залежить характер життєвого сценарію людини в різноманітних ситуаціях.

Протилежну думку висловлює відомий фахівець у галузі гендерних досліджень Роберт Коннел. Як зауважив вчений стосовно статевих ролей засадна біологічна дихотомія переконала багатьох теоретиків у тому, що владних стосунків тут немає взагалі. «Чоловіча» та «жіноча» ролі мовчазно визначені рівними, хоча й різними за змістом, але взаємозалежними та взаємодоповнюваними. Проте ми не говоримо про «расові» чи «класові ролі», оскільки прояв влади в цих сферах соціального життя є набагато очевиднішим [7].

Відповідно до усталених у нашому суспільстві стереотипів, жінкам приписується менша цінність, ніж чоловікам. Підтвердженням цього є висновок В.А. Суковатої, зроблений у процесі гендерного аналізу теми підприємництва в медіа, про те, що «поділ матеріалів ... виявився досі значною мірою «гендеризованим»: у програмах, присвячених успішним бізнесменам, фігурують переважно чоловічі імена, тоді як у наративах щодо безробіття, соціальної незахищеності, розгубленості за умов кризи – переважають жіночі» [14].

Здебільшого гендерні стереотипи є суттєвим перебільшенням відмінностей між чоловіками та жінками, в чому неодноразово переконувалися дослідники. С. Оксамитна наполягає на штучному спекулюванні відмінностями між чоловіками та жінками, опитуючи респондентів щодо оцінки притаманних особисто їм різноманітних психологічних характеристик та поширеності цих якостей серед жінок і чоловіків загалом. Виявилося, що оцінки одних і тих же характеристик, притаманних опитаним чоловікам і жінкам, різняться несуттєво, але приписувані спільнотам чоловіків і жінок загалом – істотно [13, с.157-181.].

Можемо стверджувати, що гендерні стереотипи формуються на основі виявлення способів, за допомогою яких індивіди і соціальні групи беруть участь у створенні соціальної реальності. А відтак гендер сприймається як традиційно вже вибудовані соціумом відносини за ознакою статі. Тому можемо стверджувати, що гендерні стереотипи базуються на усталеному погляді на проблему. Тому в соціальному розумінні жіночі і чоловічі стереотипи породжуються самим суспільством, а отже не існує «жіночого» й «чоловічого» як природного, а гендерні символи створюються внаслідок тривалих соціальних комунікацій.

Гендерні стереотипи діють як специфічні гендерні схеми, що допомагають усвідомленню і сприйняттю людини стереотипно, запам'ятовуючи та інтерпретуючи її образ, людини, відпо-

відно до сформованих у неї уявлень про маскулінне та фемінне.

Висновки. Основою формування гендерних стереотипів виступав розподіл ролей за статевою ознакою, критерієм якого історично була й досі залишається біологічна здатність. Тому гендерна ідентифікація залежить від ознак маскулінності й фемінності, що є історично змінними. А статево-рольова соціалізація є відбиттям соціокультурного процесу формування відповідних стереотипів, де маскулінність і фемінність не є ієрархічними, але є фокусуванням на самоцінності індивіда та його гендерній ідентичності в соціумі. Отже, тема є нова, цікава і перспективна, що залишає простір для подальших наукових міркувань.

Список використаної літератури

1. Батлер Дж. Гендерное беспокойство [Текст] / Дж. Батлер // Антология гендерной теории. – Минск, 2000. – С. 297-346.
2. Виготський Л.С. Історичний сенс психологічного кризиса / Л. С. Виготський. Собрание сочинений: В 6-ти т. Т. 1. Вопросы теории и истории психологии/Под ред. А. Р. Лурия, М. Г. Ярошевского. – М.: Педагогика, 1982. – 488 с.
3. Говорун Т. В. Гендерна психологія [Текст]: навчальний посібник / Т. В. Говорун, О. М. Кікінежді. – К.: Академія, 2004. – 308 с.
4. Головащенко І.О. Становлення теорії гендеру // Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. – К.: "К.І. С.", 2004. – 536 с.
5. Жєнщина. Гендер. Культура. – М.: МЦГИ, 1999. 368 с.
6. Кирилїна А. Гендерні стереотипи в мові / А. Кирилїна // Словник гендерних термїнів / [пїд ред. А. А. Дєнісової]. – М.: Інформація ХХІ столїття, 2002. – 256 с.

7. Коннел Р. Сучасні підходи // Хрестоматія феміністських текстів. Переклади. – СПб.: Видавництво «Дмитро Буланін», 2000.
8. Ліппман У. Громадська думка / Пер. з англ. Т. В. Барчунова, під ред. К. А. Левінсон, К. В. Петренко. – М.: Інститут Фонду «Громадська думка», 2004. – 384 с.
9. Липовецкий Ж. Третья женщина. Незыблемость и потрясение основ женственности / Ж. Липовецкий. – СПб.: Алетей, 2003. – 495 с.
10. Майерс Д. Соціальна психологія. Інтенсивний курс. – СПб.: Прайм-Евронек, 2002. – 512 с.
11. Макаров В. В. Філософія і соціологія статі: монографія / В. В. Макаров, І. В. Василенко. – Волгоград: Вид-во держ. техн. ун-ту, 2002. – 188 с.
12. Марчишина А. А. Трансформація гендерних стереотипів в англomовному публіцистичному дискурсі // Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки». Мовознавство. № 3, 2015. – С. 141-146.
13. Оксамитна С. М. Гендерні ролі та стереотипи // Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. – К.: «К.І. С.», 2004. – 536 с.
14. Суковата В. Стереотипи підприємництва у масовій свідомості: гендерний аналіз / В. Суковата // Соціологія, методи, маркетинг. – 2001. – № 2. – С. 131-143.
15. Фурманкевич Н. До проблеми аналізу гендерних досліджень у соціальній комунікації: теоретичний аспект // Теле- та радіожурналістика. 2016. Випуск 15. – С. 79 – 87.

SPIRITUAL AND CULTURAL FEATURES OF POLITICAL SOCIALIZATION

Khursandov A.S.

Senior Lecturer of the Department of Humanities and social disciplines of the Military Technical Institute of National Guard of the Republic of Uzbekistan. Tashkent, Republic of Uzbekistan.

Abstract: *The article highlights the importance of the main tasks that must be considered when achieving the goal, which are increasing the political activity of the population and carrying out ongoing reforms for the benefit of the future of our youth, while creating a legal democratic society and state.*

Keywords: spiritual and cultural characteristics, political socialization, political activity, reform, youth, democratic society, state.

ДУХОВНЫЕ И КУЛЬТУРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ПОЛИТИЧЕСКОЙ СОЦИАЛИЗАЦИИ

Процесс освоения индивидом норм общественной жизни и культуры в социальных науках именуется термином социализация. Таким образом, когда Аристотель интерпретировал сущность человеческой природы, он назвал ее «политической сущностью». (Аристотель. Политика. Ethical Compassion T.: «Генерация нового поколения», 2004.) Это не просто социализированная сущность, а субъект, обладающий гражданскими атрибутами, что является неотъемлемой характеристикой человека, который вырос. (Политология. Учебное пособие. – М.: Знание, 1997.-224 с.) Естественно, что человек не рождается «политическим», а формируется, и этот процесс формирования продолжается на протяжении всей его жизни. С раннего детства ребенок получает информацию о политике у родителей, соседей и средств массовой информации. Постепенно, когда он вырастает, он не только при-

обретает знания о политике, но и выражает свое отношение. Начинается механизм передачи политических ценностей следующим поколениям. С реальными политическими реалиями люди приобретают не только социальный, но и политический опыт. Социализация – это процесс приобретения знаний, норм и ценностей, которые позволяют человеку жить в обществе. Политическая социализация – это процесс вхождения человека в политику, усвоение принципов, тенденций, ценностей и моделей политического поведения в обществе. Социализация людей, формирование их коллективного характера, является частью общего процесса формирования личности под влиянием социальной среды. В процессе политической социализации формируется индивидуальное политическое сознание человека, понимание содержания политических отношений с индивидом и формирует-

ся механизм влияния на политическую реальность на основе индивидуально-го политического поведения. Этот процесс отличается в разных обществах. Это зависит от цивилизации в которой человек социализировался и функционирует. Кроме того, проблемы политических обществ становятся все более актуальными сегодня, и многие общественно-политические науки сосредоточиваются на этом вопросе как объекте исследования.

Переход к политической демократии обусловлен прежде всего политической культурой, основанной на участии граждан, в том числе молодежи в государственных делах, способностью и желанием быть полноценным и равным субъектом в системе управления. Некоторые авторы западной литературы анализируют политическую социализацию как процесс управления новыми ценностями для себя (М. Хабермас, К. Люман), другие понимают процесс изучения определенных политических ролей (Р. Линтон, Т. Парсонс), но некоторые утверждают, что это внутренний процесс человека, в результате чего происходит – политизация чувств, эмоций и взглядов (Э. Фромм). В русской литературе встречается комплекс определений (В. Пугачев, А. Соловьев, К. Гаджиев). (Политология. Учебник для вузов / Отечественный редактор юридических наук, профессор В.Д. Перевальский. – М: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА -ИНФРА-М), 2001. – 392 ч.)

В зависимости от продолжитель-

ности жизни человека можно выделить первую и вторую степени политической социализации. Современная политическая наука определяет четыре основных типа политической социализации личности, основанные на социальных нормах и поведении:

1. Идеальный тип;
2. Плюралистический тип;
3. Гегемонистский тип;
4. Противоречивый тип.

Термин «социализация» очень значим, и определения, данные многими авторами, не обязательно несовместимы. История этого термина упоминается в различных источниках. Например: в работах Антюховой Е.Ю., Зиммель Г., одной из центральных концепций считается термин *Vergellschaftung*, что в переводе с немецкого на английский означает «социализация». Не важно перевод верен или нет, самое главное, эта концепция была опубликована в 1937 году Сазерландом Вудвордом в учебнике курса социологии, став предметом классической социологии. В других источниках утверждается, что данная концепция появилась раньше. Сестопап Е.Б. считает, что концепция социализации была впервые введена в научный дискурс американским социологом Гиддингом Ф., и французскими социопсихологами в конце XIX века. (Шестопап Е.Б. Личность и политика. М., 1988.) Позже эта теория была введена как теоретическая концепция и включена в список американских социологических ассоциаций. Однако идеи социализации широко используются в работах таких исследователей

как З.Фрейд, Ж.Мид, Ж.Пиаж, К.Юнг, Ч.Кули и др. Учитывая, что эти исследователи появились во второй половине XIX века и вспоминая, что Карл Маркс так же широко использовал это понятие, было бы неверным предполагать, что концепция социализации вошла в научный оборот в середине XIX века. В советской философской и социально-психологической литературе термин социализация впервые использовался в 60-х годах XX века. Мнения исследователей о том, когда концепция политической социализации появилась в научной практике, противоречива. Например, А. И. Щербина утверждает, что данный термин был введен в науку Д. Эдстоном и Г. Хейманом в 50-х годах XX века. (Общая и прикладная политология / Под ред. В.Юкова, Б.И. Краснова-М., 1997.) Авторы словаря по политологии считают, что теоретические источники политической социализации следует искать в учении Г.Тарда и Т. Парсонса. Затем внимание к этой концепции особенно усилилось, в 50-х годах XX века. По словам Е. Б. Сестопаля, первая работа по этой теме была опубликована в США в 1959 году, а именно «Политическая социализация» Г.Хеймана. Фактически, политическая социализация является частью общей социализации человека.

Эффективность процесса формирования правового государства и гражданского общества зависит от политического становления формирования молодежной политической культуры. Действительно, чтобы чело-

век мог участвовать в политике и понимать ее, он должен обладать политическими знаниями, опытом и культурой. Они в качестве политического субъекта помогают индивидууму обеспечить эффективное функционирование политических ролей и функций, тем самым не позволяя индивидууму попасть под политическое влияние. Люди не рождаются с политическим опытом и культурой, которые они использовали бы всю оставшуюся жизнь. Эффективное выполнение ценностей и стандартов политической культуры того или иного общества со стороны индивида или группы, а также политический процесс направленный на сохранение общества и политической системы, называется социализацией.

Концепция политической социализации активно развивалась американскими исследователями в 50-е годы 20-го века. Основной причиной усиления акцента на концепцию политической социализации является крах традиционных институтов, принадлежащих к западной политической системе, и поэтому они не смогли обеспечить принятие демократических ценностей среди нового поколения. Этот кризис стал индивидуальным и общественным сознанием того, что бюрократические элементы в руководящем органе не могут удовлетворить новые потребности новых социальных групп. Этот кризис был присущ постиндустриальным обществам.

На формирование концепции политических обществ влияли различные академические школы и направления.

Однако процесс вступления в политику чрезвычайно сложный и зависит от многих факторов. Выбор того или иного политического сообщества зависит от типа политической культуры в обществе. Этот тип политической культуры играет важную роль в определении отношения власти и личности.

С момента рождения люди переживают процесс социализации до конца своей жизни, то есть поглощают существующие и сформированные действия, нормы, ценности, культуру, религию, образование, навыки и традиции, которые существуют в нем. Социализация – сложный процесс и происходит на протяжении всей жизни человека. Кроме того, большая часть процесса адаптации личности происходит в молодом возрасте. Процесс социализации человека делится на два этапа:

1. Адаптация – адаптация человека к реальности, существующей в обществе;
2. Интеграция – интеграция личности в общество через желание и волю.

Первой и самой важной частью процесса социализации является поиск своей социальной роли. Важную роль на всех этапах социализации играют агенты и институты, которые оказывают влияние и активно участвуют в этом процессе. Социализирующие агенты несут ответственность за передачу культурных навыков и опыта из поколения в поколение. Социалистические институты – это организации и институты, которые непосред-

ственно затрагивают и направляют процесс социализации. Первичная социализация происходит в области межличностных отношений в небольших социальных группах, и ее агенты включают близких людей, таких как родители, близкие и дальние родственники, сверстники, друзья, учителя и т. д. Эти основные агенты социализации играют важную роль в формировании индивида как личности. Вторичная социализация происходит на уровне крупных социальных групп и институтов, ее агентов – официальных учреждений, школ, армии, государства и т. д.

Сегодня 64% населения Узбекистана составляет граждане моложе 30 лет. (Молодежь в Узбекистане – социальная идентичность. Центр изучения общественного мнения «Ижтимоий фикр». Т.: 2008. VIII в.) Это создает потребность в изучении проблемы с научной точки зрения для воспитания молодежи и присоединения ее к обществу. XXI век стал самым интенсивным веком развития информации и телекоммуникации. Этот процесс охватил всю землю. Скорость распространения информации и резкие тенденции развития отражены в нашей стране. Это создает процесс глобализации во всех областях. Глобализация – это резкое увеличение темпов жизни. В настоящее время мы уведомлены о любом событии, происходящем в любой части мира. Мы делаем выводы из этих событий или наоборот. Позитивные и негативные аспекты каждого социального феномена являются как положительными, так и отри-

цательными аспектами процесса глобализации. В настоящее время мы видим его обширное влияние во всех областях. «Укрепление интеграции и сотрудничества между государствами и народами, создание благоприятных условий для иностранных инвестиций, капитала и товаров, свободное передвижение рабочей силы, создание новых рабочих мест, быстрое распространение современных коммуникационных и информационных технологий, достижений науки, сочетание межцивилизационного диалога и увеличение способности оказывать взаимную поддержку во время бедствия – разумеется, достигается благодаря глобализации».

Политическая социализация – это процесс овладения политическими знаниями, ценностями, нормами, правилами поведения, которые вносят личность в развитие политики. Политическое сознание в политической социализации личности включает:

- формирование системы потребностей и социальных наблюдений;
- уравнивание своих социальных групп;
- понимание своих интересов;
- оценивание возможностей политической деятельности;
- принятие системы социально-политических ценностей и программ.

Таким образом, в сознании молодых людей необходимо «укрепление демократических ценностей и повышение их политической и гражданской активности для расширения и углубления демократических преобра-

зований в стране» (Каримов И. А. Наша главная цель – демократизировать и обновить общество, модернизировать и реформировать страну. Т.: Турция, 2005. -С.40.) Механизм разработки молодежной политики является сложным и многоступенчатым. В эпоху политической социализации воздействие на молодых людей, идет как изнутри, так и с наружи.

Социальные институты в жизни узбекского народа включают в себя: семью, махаллю, официальные государственные организации, неофициальные, неправительственные и некоммерческие организации. Молодежь осознает процесс социализации, рост позитивного мировоззрения, обогащение своих национальных и духовных знаний через эти институты.

В общем, политическая социализация молодежи – очень сложный и многогранный процесс, как под воздействием объективной среды, так и под влиянием специальной организационной работы. В политических обществах важную роль играет идеология и пропаганда. Она включает в себя «развитие» идей, взглядов и концепций, а с другой – распространение и «потребление» духовного продукта, что в основном осуществляется средствами массовой информации, школами и другими подобными идеологическими институтами. Роль и место правительства в этом процессе несравнимы.

Следовательно, из упомянутого выше можно сделать следующие выводы: одними из основных задач, которые необходимо учитывать при достиже-

нии цели, являются повышение политической активности населения и проведение текущих реформ во благо будущего нашей молодежи, присоздание правового демократического общества и государства. Принимая во внимание тот факт, что масштабы работы, направленные на расширение участия молодежи в политических процессах, возрастают с каждым годом. Важно использовать навыки и знания молодежи, для того, чтобы наша страна заняла достойное места среди самых передовых демократических государств.

References

1. Aristotle. Politics. Ethical Compassion T.: "Generation of a new generation", 2004.
2. Political science. Tutorial. – M.: Knowledge, 1997.-224 p.
3. Political science. Textbook for high schools / Domestic editor of legal sciences, professor V.D. Perevalsky. – M: Publishing house NORMA (Publishing group NORMA – INFRA-M), 2001. – 392 p.
4. Shestopal E. B. Personality and politics. M., 1988.
5. General and Applied Political Science, Ed. V.Yukova, B.I. Krasnova-M., 1997.
6. E. Fromm. Healthy society.M., 1953.
7. Youth in Uzbekistan – social identity. Center for the Study of Public Opinion "IzhtimoiyFikr."T.: 2008.
8. Karimov I.A. "High spirituality is an invincible force." "Spirituality". Tashkent: 2008 112-p.
9. Karimov, I. A. Our main goal is to democratize and renew society, to modernize and reform the country. T.: Turkey, 2005. -p.40.

ABOUT LINGUOETHETIC VIEWS OF ROMAN JACOBSON О ЛИНГВОПОЭТИЧЕСКИХ ВЗГЛЯДАХ РОМАНА ЯКОБСОНА

Yusupova Orziboni Sunnatovna

(Uzbekistan)

Umirova Svetlana Mamurzhonovna

(Uzbekistan)

Annotation

This article discusses Roman Jacobson's thoughts about poetics, function poetics, poetical analysis, linguistics, connection of poetics with other branches of linguistics. Roman Jacobson's views play an important role in finding the subject adobject of research.

Key words: poetics, poetical thoughts, poetical tasks, analysis of literary work, identity of meaning and shape, aesthetic approach.

Спектр значения термина «поэтика», употребляемого со времён античности, значительно широк. Если во времена Аристотеля поэтика рассматривалась как наука о художественной литературе в целом, то позже сфера её изучения конкретизировалась и изучала средства художественной изобразительности в поэтических произведениях. «Поэтика не ограничивается задачами теории литературы, а является наукой о художественной литературе и её закономерностях в целом, она означает также художественные особенности отдельного писателя или конкретного произведения» [5.169]. «В настоящее время термин «поэтика» употребляется в двух значениях: в широком смысле поэтика совпадает с теорией литературы в целом, в узком – с исследованием языка художественного произведения. Термином поэтика» обозначают также систему художественных средств, характерных для поэта, направления, нации, эпохи (напр., поэтика русского реализма)» [6.242].

Вопросы поэтики, её связи с другими филологическими науками имеют свою историю. Разделение филологии на языкознание и литературоведение во II половине XIX века привело к неполноценному анализу поэтических текстов. Каждое направление использовало текст для решения своих задач. Однобокий подход к поэтическому тексту стал причиной ограниченности и при его анализе.

Группа учёных создали ОПОЯз – общество изучения поэтического языка, цель которой общепилологический анализ текста. Представителем данного научного объединения был основатель лингвопоэтики Роман Якобсон. Теоретические взгляды этого учёного собраны в его знаменитом труде «Работы по поэтике» [4]. Проф. И.Мирзаев перевёл две статьи из данного сборника на узбекский язык, чем внёс огромный вклад в развитие узбекского литературоведения [3].

Р.Якобсон глубоко входит в сущность поэтического анализа, при этом

в анализе текста с точки зрения уровней языка уделяет основное внимание на семантический аспект. Он подвергает жесткой критике литературоведов, не считающих изучение поэтической мысли с точки зрения семантики задачей лингвопоэтики и недооценивающих значение языка в качестве вербального средства. Выдвигая идею о том, что «поэтика это исследование поэтической функции вербальной информации, в целом, и поэзии, в частности» [3.9], он определяет точный путь подхода к художественному тексту с точки зрения лингвистики: «Предмет занятий лингвиста, анализирующего стихотворный текст, «литературность», или, иначе говоря, превращение речи в поэтическое произведение и система приемов, благодаря которым это превращение совершается. Вопреки обвинениям литературоведов метод, о котором идет речь, помогает определить специфику исследуемого «литературного высказывания», давая одновременно материал для широких обобщений» [481].

Как отмечает ученый, изучение поэтических произведений с точки зрения языка является отправной точкой в осознании, интерпретации текстов такого рода. При лингвистическом анализе первичный элемент текста – звук и все другие элементы исследуются в аспекте **парономастики** (схожесть произношение различных по написанию слов), **анаграмматики** (образование новых слов путем перестановки букв) или **фигуративного (формального) соотношения**.

Некоторые исследователи текста необоснованно осуждают замену структуры художественного произведения грамматическими категориями, утверждая при этом, что вся сила поэзии сводится к морфологическим корреляциям, синтаксическому параллелизму или контрасту.

Р.Якобсон по этому поводу решительно заключает, что исследователь, который хочет заниматься поэтикой, должен быть знаком в определённой степени с наукой о языке. Учёные, считающие изучение поэтической мысли в аспекте семантики не прерогативой лингвопоэтики, не верны в своих суждениях. Потому что лингвисты с давних пор изучали дискурс: «Поэтика, занимающаяся рассмотрением поэтических произведений сквозь призму языка и изучающая доминантную в поэзии функцию, по определению является отправным пунктом в истолковании поэтических текстов», [4.7-9].

Отстаивая свою позицию о тесной взаимосвязи лингвистики и поэтики, Р.Якобсон аргументировал её словами известного поэта Ш.Бодлера: “В слове, в глаголе есть нечто священное, воспрещающее нам видеть в нем лишь игру случайностей. Искусно владеть языком – все равно что произносить колдовское заклинание”, “Во плоти и крови возрождаются слова: существительное – в своем сущем величии, прилагательное – прозрачный плащ, окутывающий его и расцвечивающим глазурью, и глагол – ангел движения, без которого фраза мертва”, “порядок слов окончательно определяет их значения”.

Бодлер оценивает регулярность и симметрию древнейшей потребностью человеческого разума, а “мелкие погрешности”, встречающиеся в этой регулярности, служат для художественного эффекта [3.12,15,16].

Анализируя поэтические тексты, Р.Якобсон находит поразительное соответствие стихотворного размера и строфы. «Строфы любого короткого стихотворения объединяются или размежеваются согласно трем основополагающим принципам, конкретное же воплощение этих принципов зависит от стиля и жанра стихотворения, индивидуальности поэта, его принадлежности к той или иной поэтической школе». «Чем строже форма, тем явственнее проступает идея», пишет автор [3.15,17,35].

В предисловии к труду Якобсона «Работы по поэтике» В.Иванов отмечает, что автор открыл путь для поэтики будущего, ставя его в один ряд с Аристотелем, Буало, Ломоносовым. По мнению Иванова, живая связь лингвистики и поэтики была всегда в центре внимания Романа Осиповича Якобсона. Без знаний роли различных уровней в поэзии, невозможно определить ни её специфику, ни историю. Поэтика, по мнению ученого, всегда была опытным полем, экспериментальной плоскостью для лингвистики, в то же время, без опоры на выводы лингвистики невозможно создать описательную и историческую поэтику.

В завершении своего анализа В.Иванов пишет, что помимо формы и содер-

жания к каждому поэтическому произведению существует подход эстетический, определяющий его уровень поэтичности. Если форму можно изучить без содержания, а содержание без формы, то ни один из них невозможно исследовать без эстетического подхода. Мы также считаем самым ёмким определением общности лингвистики и поэтики, данным Р.Якобсоном: “Поэзия это язык, проявляющихся в свой эстетической функции” [1.13].

Итак, несмотря на то, что Роман Якобсон понимал поэтику в широком значении, не представляет её анализ вне изучения языкового материала и рассматривает такой анализ как условием эстетического чувствования художественного текста. Это, в свою очередь, играет важную роль в определении предмета и сферы исследования поэтики.

Литература:

1. Иванов В.В. Поэтика Романа Якобсона. Вступительная статья к сборнику трудов Р.Якобсона / Работы по поэтике. – М.: «Прогресс», 1987.
2. Каримов С. Ўзбек тилининг бадийи услуби. – Самарканд: Зарафшон, 1992.
3. Мирзаев И. Р. Якобсон. Поэтика масаллари. И.Мирзаев таржимаси. – Самарканд: СамДУ нашри, 2004.
4. Якобсон Р. Работы по поэтике. – М.: «Прогресс», 1987.
5. Ҳомидий Ҳ., Абдуллаева Ш., Иброҳимова С. Адабиётшунослик терминлари луғати. – Тошкент: «Ўқитувчи», 1970.
6. Ҳотамов Н., Саримсоқов Б. Адабиётшунослик терминларининг русча-ўзбекча изоҳли луғати. – Тошкент: «Ўқитувчи», 1979.

POETS WITH THE PSEUDONYM OF ROGIE

Berdimuratova Makhsuda Rakhmatovna

Termez State University Candidate of Philology

E-mail: xudoymurodova88@mail.ru

Summary

The article deals with intelligence about 16 writers under the pseudonym Radja, they lived and created from XVII to XX century in East literature. The sources which in are kept in libraries of Uzbekistan, Tadjikistan and Azerbaijan are generalized. Creatin of 16 poets Radja in persian, Azerbaijan and Uzbek are given in short.

Key words: Poets, literature, pseudonym, Radja, libraries of Uzbekistan.

В литературе Востока поэтов, которые творили под одним псевдонимом было много. Их имена и творчество во многих случаях смешались друг с другом.

В летописях с псевдонимом Роджи до Навои и в последующие три века, то есть до XVIII века поэты в узбекской литературе не встречались. Но в конце XVII века в Азербайджанской и персидской литературе творили два поэта с псевдонимом Роджи. По результатам наших исследований стало известно, что в промежутке XVII-XX веков существовали 16 поэтов с псевдонимом Роджи, трое из которых были представителями узбекской классической литературы.

Само слово Роджи от арабского означает два смысла:

Подлинный смысл слова – возвращение;

Переносное значение – надеяться [1.626.]

Рижо (надеяться, уповать)-это одно из 9 названий высокого поста в суфизме. В духовном развитии прихожанина по пути совершенства в суфизме про-

явились ряд рангов из девяти ступеней. Из них седьмая ступень это рижо, то есть питать надежду. Эта ступень – ступень упования, чаяния. Это надежда души, чтобы в будущем достичь встречи с возлюбленной, а также избавление от опасности, душевная тоска, томление в ожидании». [2. 27.]

Путник (прихожанин) с большой надеждой стремится вперёд. Он надеется, что не подвергнется опасностям, не боится всевозможных несчастий, бед, решительно преодолевая преграды добивается своей цели. Он твёрдо верит, что избавился от правинности. Вера вселяет ему и силу и мужество. Таким образом слово Роджи, означал доверие, надежду, счастье, решительность, стремление к цели, в качестве благочестивого и мистического упования имеет значение благозвучия. Наверно поэтому псевдоним Роджи поэты использовали в значение надежда, упование, чаяние, окрыление надеждой.

Итак к поэтам с псевдонимом Роджи относились:

1. Ходжа Мирзо Абулхасан Роджи- Азербайджанский поэт, (жил и творил

в 1696-1752 годы). «Дивани Абулхасан Роджи» (сборник стихов) хранится инвентарным номером №: 12497 в фонде рукописи Института востоковедения Академии наук Узбекистана.

2. Буман Али Роджи Кирмани-персидский поэт. Его произведения хранятся в фонде рукописи Отдела востоковедения Академии наук Таджикистана. Т.4, Душанбе, 1970 г. 99 стр.

3. Роджи Бухари-имя Идрисходжа Набираходжа огли (поэт и каллиграф, жил в 1880-1919 годы). По каллиграфике написал произведения «Рисолаи хушнависон» ва «Рисолаи хаттоний манзума». Книги, написанные Роджи Бухари хранятся под инвентарным номером №3272 в фонде рукописи ИВ АН Узбекистана.

Образец бейта (двустушия) Идриса Махмуда Роджи:

Навбахор омад чу бошад пеши Ро-
жий чор чиз:

Жоми мул, домони гул, сахни ча-
ман, важхи хасан.

Перевод: В цветущем саду, чашу
полную вина, держа в руках, сидеть
под розой и любоваться красотой воз-
любленной. [3. 126.] По нашему мне-
нию было бы целесообразно перевести
данный бейт словами так:

Наступила весна. Перед Роджи че-
тыре вещи уготовлены это: бокал вина,
прогулка по цветущему саду, блажен-
ство красавицы на лоне природы.

4. Мирза Юнус Китаби Роджи Шах-
рисабзи-известный поэт, каллиграф-
фист (жил и творил в конце XIX-начале
XX века). Был оклеветан джадидиз-
мом, и в 1910 году был казнён в Шах-

рисабзе двоюродным братом Алимха-
на Акрамханом. Был человеком, имев-
ший достоинства и совершенства»[4.
Там же. 126.]. По этим сведениям мож-
но понять, что Мирза Юнус Роджи был
джадидом, борьба против них нача-
лась задолго до массового истребления
в 1937 году.

5. Насриддин Роджи-его творче-
ское наследие хранится под инвентар-
ным номером №9970 в фонде рукописи
ИВ АН Республики Узбекистан.

6. Ахмад Роджи – его творческое
наследие хранится под инвентарным
номером №2116 в фонде рукописи ИВ
АН Узбекистана.

7. Фахриддин Мирза Роджи Самар-
канди – талантливый представитель
Самаркандской литературной школы.
В 1916 году на основе указа «Белого
царя» о призыве на работу подёнщи-
ком инакорусских мужчин от 16 до
43 лет Фахриддин Роджи со 2 ноября
этого же года вместе с известными
просветителями Абдулкадир Шакурий
и Ходжи Муином в лесах недалеко от
города Новоборисов Минской губер-
нии выполняли зафронтные, чёрные,
тяжелые работы, как рубка леса, изго-
товление брёвен, копание траншеи. В
мае 1917 года, благодаря Февральским
событиям, они вернулись на родину.
[5. 136-137.]

Ахмад Заки Валиди Туган в своих
«Воспоминаниях» писал о Фахриддине
Роджи Самарканди – в 1878 году ро-
дился в Самарканде. Он как известный
интеллигент своего времени жил и
творил в литературном обществе Са-
марканда, а также с детства дружил с

Саидахмад Васлий и Махмудходжа Бехбуди.

Пробудивший тюркский мир Ахмад Заки Валиди Туган, большая часть жизни которого с 1913 до 1924 года прошла в Туркестане, не забыл каждого человека, с которым был знаком, или заводил хотя бы раз с ним беседу, в той или иной степени упоминал в своей книге «Воспоминания». Особенно, он с любовью вспоминает простых людей, которые помогли уберечься от преследования шпионов, специально подосланных большевиками для его поимки. Наблюдательный от природы Валиди вспоминает Фахриддина Роджи так: «Таджик, полюбивший тюркскую литературу. Скорее всего тюрк говоривший на таджикском языке. Когда я родился, умерший его отец Мирзо Нуриддин (почему-то, Валиди вспоминает его отца не Насриддином, а Нуриддином – М.Б.) ходжа тоже был поэтом. Его стихи, написанные на фарси Роджи публикует в 1913 году в Самарканде. Мирза ходжа свои персидские и индийские рассказы переводил в виде стихотворений и на тюркский язык. Одним словом, Роджи в своих речах был храбрым, всем давал советы и поучал. [6. 422]

Фахриддин Роджи в определённое время под командованием Валиди и Джабара курбаши на территории Карши сражался против бывшей Советской власти. Но вскоре он быстро ушёл с этого пути.

Опять вернёмся к «Воспоминаниям» Валиди: «Когда я был занят делами мой друг Роджи лежал в углу и сильно

стонал от боли. Утром он с мольбой просил, чтобы его отправили к родственникам, которые жили в городе Китабе. Произошедшее его сильно напугало. Чувствовалось что у него нет сил даже ходить. Он сказал, - «Я денёк подлечусь, а потом присоединюсь к Джаббар курбаши». Конечно, он врал. Тогда я ему сказал: «Хорошо, и так видно что тебе плохо пару дней подлечись. Потому что всеравно от него не было пользы. Наш друг сбежал, выдержав войну, которая длилась всего 15 минут с «красными». Он не явился к группе с Джаббар курбаши. Из-за трусости он придёт к нам или его приведут». [7.там же, 422]

О возвращении в свой строй Роджи или об обратном возвращении Валиди эти воспоминания писал в Турции: они заметны по следующим словам: «Тот Роджи наверно давно умер. Если остался жив, за то что он бросил наш строй большевики наверняка его не наказали». [8.там же.]

Когда в 1937 году бывшее Советское правительство начало массовое уничтожение интеллигенции, и несмотря на то, как прошло 13 лет, «незабыли», что когда-то Роджи был вместе с Ахмад Заки Валиди Туганом против «советов» был арестован.

Ахмад Заки Валиди Туган называет его Фахриддин Мирза Роджи Самарканди, Мухаммеджан Мадгозиев называет его как Фахриддин Мирза Насриддин сын Ходий, а также что он был редактором в журнале «Оина» («Зеркало»), и что в нём печатались несколько стихотворений за подписью

«Рожий», «Ф. Рожий», «Фахриддин Рожий», «Ф.Р.», также отмечает, что в журнале №3 1913 года был напечатан «Рассказ лекаря».[9.13]

Архивные документы СНБ (Службы национальной безопасности): Уголовное дело П-13856 Абусаидова Кази Хайдарбека и других (10 человек). Протокол следственного допроса Фахридина Насриддиновича Роджи от 13 сентября 1937 года (стр. 144-146).

Справка: родился в 1878 году в Самарканде, таджик. Домашний адрес: ул. Мулла Каландар-27(рядом с медресе Ходжа Ахрор) профессия учитель. Жена Мастура-45 лет, дочь Музаффар-25 лет, сын Азиз-14 лет, дочка Мусаввара-11 лет, сын Садриддин-8 лет, сын Азмиддин-5 лет.

Из материалов допроса:

– в «Национальном союзе» не участвовал.

– в «Оина» «(Зеркале)» не участвовал.

– в 1919-1921 годы не участвовал в журнале «Сайида Ризо Ализода» «Шўройи инкилоб».

Тайные сведения:

`20 мая 1925 года в саду Хасанчи прошло собрание «Союзников»:

Участвовали: 1. Судья Хайдарбек Абулсаидов. 2. Камолиддин Хусаинов. 3. Ходжа Муйин ибн Шукрулла. 4. Фахриддин Роджи. 5. Махдихан.

Рассмотренный вопрос: о широком использовании вакфного (вакф) имущества. [10.]

Большевистское правительство злобоязненно готовилось для уничтожения Фахридина Роджи и его со-

ратников. Одним словом Фахриддин Роджи был обвинён как «народный враг» а 12 сентября 1937 года был арестован, 23 сентября сотрудником НКВД Комачиевым было проведено следствие и заключён на 10 лет. Фахриддин Роджи от имени своих осиротевших детей направляет органы, прошения. Однако, никакой пользы (Заявление написана на узбекском языке латинской графикой). Даже тёплые слова в надежде свободы, и обещания служить верно родине не помогли. 24 января 1941 года Роджи скончался в одном из тюрем Ташкента».[11. 76-78.]

8. Бобо Роджи –из Коканда, родился в 1939 году хиджры (1823) году в семье чиновника. Имя его Мулла Бобобек домулла, сын Юсуфбек бин Хотамбека. Живёт в махалле «Гази ёглик»(Гози ёглик) в Худжанде. Учился в Кокандском медресе и в совершенстве владел арабский язык. Всю жизнь провёл имамом и прославился. В 91 год в 1330(1912) году умер в кишлаке Душон. Основную часть жизни провёл в мечете кишлака катта Афгон. Бобо Роджи в своих автобиографических воспоминаниях писал, что был чиновником, в семье было три сына, во времена русского правительства отец совершив Хадж остался в Мекке и там же умер. До нас от него дошло единственное произведение о суфизме и нравственности “Тазкират ун-аном”. Это произведение было закончено в 1885 году. Данное произведение сохранилось у него на руках.[12.603.]

9. Роджи Намангани- в середине XIX века учился в медресе Бухары, был

казия (судьёй) в Намангане. С редифом стиле Бедия «Рахмат аст» многие поэты писали мухаммасы. Однако ни один мухаммас не был похож на мухаммаса Роджи Намангани. В своё время это стихотворение было известно от Намангана до Бухары. Приведём образцы из последних строк этого мухаммаса:

Курсийи андиша Рожий лахзае дар
жайби туст,

Сад чаман бахшойиши у гулфуруш
аз ғайби туст,

Рўзу шаб то нур (и) зулмат раҳмати
лорайби туст,

Шом агар гул кард Бедил пардадори
айби туст,

Субҳ агар хандийд дар тажиди
кори раҳмат аст. [13. 199.]

10. Сулайманкул Роджи сын уста Суяркула – родился в 1871 году в Коканде. От него остались тюркские и персидские рукописные газели на 220 страниц. В частности, в журнале Бехбуди «Оина» («Зеркало») были изданы стихотворения. Первоначальное образование Сулайманкул получил у Ахмадхан учителя, проживающего в махалле «Янги Чорсу», позже продолжил учёбу в Коканде, в медресе Мирза. Талантливый, грамотный и достигший совершенства Роджи в Коканде в медресе Олий, а также медресе Жоми преподаёт уроки по литературе и каллиграфии. В рацете своего творчества 11 ноября 1924 года, в 54 года, внезапно скончался. 12 ноября 1924 года в номере газеты «Фергана», которая издаётся в Коканде было напечатано объявление в связи с кончи-

ной Роджи, где написано следующее: «Покойный поэт по литературе, каллиграфии, стихотворению в Туркестане был одним из редких и любимых среди нас. Если среди знакомых есть желающие написать об учителе Роджи просим обратиться в правление «Фергана».

Рукописный баяз, составленный секретарём Абдумаджидом, и вобравший в себя некоторые произведения Роджи хранится в музее литературы имени Гафура Гуляма. Там имеются сборник задач, история кончины его наставника поэта Мавлавий Юлдаша, повествования о Хакима Халифа ишане Хуканди. Также в архиве Мирзо Хуканди, который хранится в фонде музея имеются сведения о смерти и похоронах поэта, а также мухаммасы Роджи к стихотворению поэта из Коканда Калтатай, и стихотворения о первой мировой войне и курбаши. Большую работу провёл Роджи о восстановлении литературного наследия, любимого узбекского и таджикского поэта Дильшода. В результате он находит диван Дильшода и восстанавливает всего лишь одну десятую часть его стихов.

Роджи творил в жанре газели, мухаммаса, истории, месневи(литературный жанр). К смерти Мукими Роджи писал стихотворения. До этого о смерти Мукими писал только Мавлави Юлдаш.

В произведении «Зарбулмасал» свое отражение нашли гуманистические и дадактические взгляды, которые вобрали в себя стихи из 880 строк,

более 400 пословиц и крылатые слова. Как каллиграф Роджи перевёл произведения А.Навои «Мажолис ун-нафоис» («Собрания изящных») «Хамсат ул-мутахаййирин» («Удивление пятيريا») [14. 37-50.].

11. Роджи Маргилани – Ходжажон Низомиддин огли – жил и творил в 1834-1918 годы. Был современником Мукими. Отец был штукатуром, упал с высоты и лишился ноги, умер в 50 лет. Он испытал все муки сиротства, и с помощью родственников учился в медресе Коканда, Андижана и Бухары. До 34 лет перенёс все тяготы и лишения. Лицо продолговатое, не увлекался загробной жизнью. В шариае, ученье, медицине, науке был знатоком своего времени, был первым учителем Фурката в Маргилане. Не удивительно, что под влиянием своего наставника Хужажон Роджи был лекарем.

В номерах журнала «Газета Туркестанской области» 1891-1892 годы Фуркат писал статьи о нём. В частности, Фуркат оценивает Хужажона Роджи так: «У судьи города Маргелана Хужажон Ходжа учился просвещению. По предмету аруз (вид стихосложения) был искусным специалистом. В упражнении тюркского стихосложения писал изящно и красиво. Также писал прекрасные восхваления к газетам Алишера Навои. Он был человеком, который любил музыку, и с хорошими нравами. На пути духовного совершенствования был любящим и симпатизирующим всем человеком». (15.100.)

Русский учёный востоковед В.В. Бартольд в своей книге писал, что

многие исторические события и воспоминания записывал у Роджи Маргелани. От Роджи Маргелани до нас дошли 9558 строк стихотворений. Он написал прекрасные мухаммасы к газетам Хафиза, А.Навои, Мирза Бедил и Нодеры.

40 лет был судьёй(казикалон) умер 9 апреля 1918 года. В день похорон улицы Маргелана не вмещали людей. Мастером песнопения в мистической литературе является Хамдун Кассор. Он по укору, самокритике был известен. Его философские песни отразились в произведениях Ахмада Яссави, Хувайдо, Роджи Маргелани, Хазини.

Самокритичные песни Роджи Маргелани: «что за душа я, растерянный и с недостатком» являются тому примером. [16. Там же. -251 стр.] Приведём пример из газели, которую хофизы поют идя пешком до кладбища:

Нечук жонман, паришонман,
Сару по айбу нуксонман.

Ёмонман, йўлдан озгонман,

На инсонман, на хайвонман.[17. Там же. -102-103]

Смысл: Что за душа моя, я растерянный,

И с недостатком,

Я плохой, я сбился с пути,

Я и не человек, и не животное.

12. Авазбек Роджи-был близким приятелем Муниса. Об этом профессор Г.Каримов пишет в книге «Народ. История. Литература». [18. -164]Когда В.А. Абдуллаев подсчитал число поэтов, живших в XIX веке в учебнике «История узбекской литературы» [19.348] отметил, что в условиях лите-

ратуры Хорезма существовали ещё два поэта под псевдонимом Роджи и Роже. Если слово Роджи означало возвращение к Богу, то слово Роже означало смысл возвращающийся сгоревшим или стремящийся к нему.

13. Мухаммад Киличбек Роджи – представитель Хорезмской литературной школы. В произведении Огахи «Риёзуд давла» можно прочитать такие строки: «Достойных, совершенных представителей Мухаммад Киличбек был одним из знатных поэтов современности. Как известно по историческим источникам Мухаммад Киличбек писал газели под псевдонимом Роджи и Мухаммад Ёкуббек Нозим, которые приходились дядей Огахи. [20.122.]

14. Роджи Хинди – академик В.А. Абдуллаев в своей статье, напечатанной в газете «Кадрдон Фуркат» («Дорогой Фуркат») пишет, что среди друзей Закирджана Фурката есть поэт с псевдонимом Роджи. [21.14.]

15. Мухаммад Амин Раджи Анджани – нет никаких сведений о его стихотворениях. Однако в номере журнала «Ал-ислах» от июня месяца 1915 года была напечатана статья, где говорится что он был религиозным деятелем. [22.там же.]

16. Мухаммад Юсуф Роджи Хорезми жил и творил 1870-1925 годы в период сына Мухаммад Рахимхана Ферузшаха времён Хивинского Ханства. Он был поэтом, переводчиком, каллиграфом. Дружил с Огахи, Камилом Хорезми. Автор данной статьи и ваш покорный слуга в 2010 году на эту тему защитила кандидатскую диссертацию.

Позже его дивани (сборник стихов) опубликовала под названием «Жамолинг гулшанининг булбулиман» («Я поклонница твоей красоты»), в 2013 году в издательстве «Мухаррир» («Редактор») опубликовала монографию «Мухаммад Юсуф Роджи Хорезми. Период. Жизнь. Творчество». [23.24.]

Литература:

1. Толковый словарь языка произведений Алишера Навои. В четырёх томах. Т. II. –Ташкент., Фан, 1983. - 647 с.
2. Комилов Н. Суфизм. Книга первая. – Ташкент., Литература и искусство, 1996. - 272 с.
- 3.4. Муродов А. Из истории каллиграфии Средней Азии. –Ташкент, 1967, кандидат диссертации, на соискание научной степени кандидата филологических наук. – 288 с.
5. Касимов Б. Национальное возрождение. –Ташкент., Маънавият, 2002. -400 с.
- 6.7.8. Ахмет Заки Велиди Туган. «Воспоминания». – Уфа., «Китап», 1996.-654 с.
9. Мадгозиев М. Роджи Маргилани и его поэтическое мастерство. дисс. канд. филол. Наук. Самарканд, 1973. – 197 с.
10. Эти данные получены из личного архивного материала проф. Б.Касимова в октябре месяце 2003 года.
11. Каримов Б. Тоска заблуждений. – Ташкент., Издательство фонда литературы, 2004. - 80 с.
12. Пулатжан Домулла Кайюмов. (отец акад. Азиза Каюмова) Тазкираи Кайюмий. –Ташкент., 1998. т. III.
13. Пулатжан Домулла Кайюмов. (отец акад. Азиза Каюмова) Тазкираи Кайюмий. –Ташкент., 1998. т. I. – 382 с.
14. Рахматова Дилбар. Последователи Муками. –Ташкент., Фан, 1978. - 55с.
- 15.16.17. Повелитель святых. Святые из Турана. Из цикла уроки убеждения. –Ташкент., Поколение нового века. 2004. - 256 с.

18. Каримов Г. Народ. История. Литература. –Ташкент., 1977. Литература и искусство имени Гафура Гуляма. – 314 с.
19. Абдуллаев В.А. История Узбекской литературы. Книга 2. –Ташкент., Укитувчи, 1964. – 348 с.
20. Муталов Омонулла. О литературе «Риёзуд давла»//Звезда Востока, 2000. №1.
- 21.22. Мадгозиев М. Роджи Маргилани и его поэтическое мастерство. дисс. канд. филол. Наук. Самарканд, 1973, -197 с.
23. Бердимуратова Махсуда Рахматовна. «Творческое наследие Мухаммад Юсуфа Роджи Хоразми» дисс. канд. филол. наук.-Ташкент, 2010. -156 с.
24. Бердимуратова Махсуда Рахматовна. Мухаммад Юсуфа Роджи Хоразми. Период. Жизнь. Творчество. –Ташкент., Мухаррир, 2013. -176 с.

АНАЛИЗ ГЕОТЕХНОЛОГИЧЕСКИХ ПАРАМЕТРОВ ВЛИЯЮЩИХ НА ИЗМЕНЕНИЕ ДИНАМИКИ КОНЦЕНТРАЦИИ

Ж.И. Мирзаев

асс. (НамИТИ)

Ш. Ш. Жураев

(студент группы 21у-18 НамИТИ)

Д.Ш. Абдуллаев

(студент группы 14у-16 НамИТИ)

Р.Р. Исмаилов

(студент группы 6бу-18 НамИТИ)

Сущность метода подземного выщелачивания заключается в приведении полезных ископаемых в подвижное состояние посредством образования на месте их залегания тепловых, массообменных, химических, диффузионных и гидродинамических процессов.

Растворение полезного компонента в недрах земли и последующее движение образовавшихся соединений происходят в основном в соответствии с гидродинамическими законами, законами массопереноса и химической кинетики. Сложность процесса, протекающего в реальных подземных условиях, обуславливает необходимость разработки математических моделей и программного обеспечения для изучения всего цикла технологического процесса ПВ в реальных условиях и принятия решений в соответствии с целью управления. Основная цель создания модели – характеристика и прогнозирование некоторых объектов и технологических процессов. Модели, основанные на математической интерпретации проблемы, помогают в поиске необходимой информации для принятия решений с помощью определенных алгоритмов. Анализ моделей и вычислительных алгоритмов для технологических день, показывает, что существует еще много нерешенных проблем.

Главная задача состоит в обеспечении целесообразных действий с помощью управления процессом ПВ и выборе параметров, гарантирующих осуществление следующих основных целей: минимизация притока реагента через рудоносные границы пласта, обеспечение равномерного гидродинамического выщелачивания, максимизация значений концентрации полезного компонента, оптимальное расположение скважин.

Эти цели реализуются путём минимизации целевой функции R выбором критерия оптимизации (U), т.е. решением задачи процессов подземного вы

$$\begin{aligned}
 R(U) &= \int_0^T \sum_{i=1}^{N_i} [C_i(X, U) - C_{ib}(X, U)]^2 dt, \\
 R^* &= \min_{U \in \Omega} R(U), \quad R(U^*) < \varepsilon, \\
 U_0 < U < U_n, \quad \Omega &= \{\gamma, q_o, q_k\}.
 \end{aligned} \tag{1}$$

Здесь $C(X, U)$ – решение задачи в точке (x, y) в заданный момент времени t , $C_b(X, U)$ – требуемое оптимальное значение полезной компоненты, ε – заданная точность, U – вектор с компонентами, y – концентрация кислоты в закачиваемом растворе, q_o, q_k – дебиты скважин, v – скорость фильтрации и др. Вводятся следующие критерии управления для решения этой задачи.

Необходимо выбрать сумму дебитов скважин Q в данном промежутке $0 < Q < Q$ таким образом, чтобы в результате значения, полученные в границах решения $\wedge (x^* y^* \wedge$, соответствующие заданным условиям, удовлетворяли поставленным условиям минимизации целевой функции $R(U)$.

Исходя из этого, появляется возможность управления изменением граничных значений концентрации:

$$\begin{aligned}
 R(\bar{Q}) &= \int_0^T \sum_{i=1}^{N_i} [\bar{C}_i(SU_i, \bar{Q}, t) - \bar{C}_{ib}(SU_i, \bar{Q}, t)]^2 dt, \\
 R^* &= \min_{(x, y) \in G} R(\bar{Q}), \quad R(\bar{Q}) < \zeta, \\
 \bar{Q} &= \sum_{i=1}^{N_i} q_i, \quad q_{\min} \leq |q_i| \leq q_{\max}.
 \end{aligned} \tag{2}$$

Здесь SU_i — точки расположения откачных скважин.

Модель задачи выбора значения реагента y для максимизации значения концентрации в откачных скважинах в течение определенного времени следующая:

$$\begin{aligned}
 R(\gamma) &= \int_0^T \sum_{i=1}^{N_i} [C(SU_i, t, \gamma) - C_b(SU_i, t, \gamma)]^2 dt, \\
 R^* &= \min_{\gamma \in \Omega} R(\gamma), \quad R(\gamma) < \varepsilon, \\
 0 < \gamma < 10.
 \end{aligned} \tag{3}$$

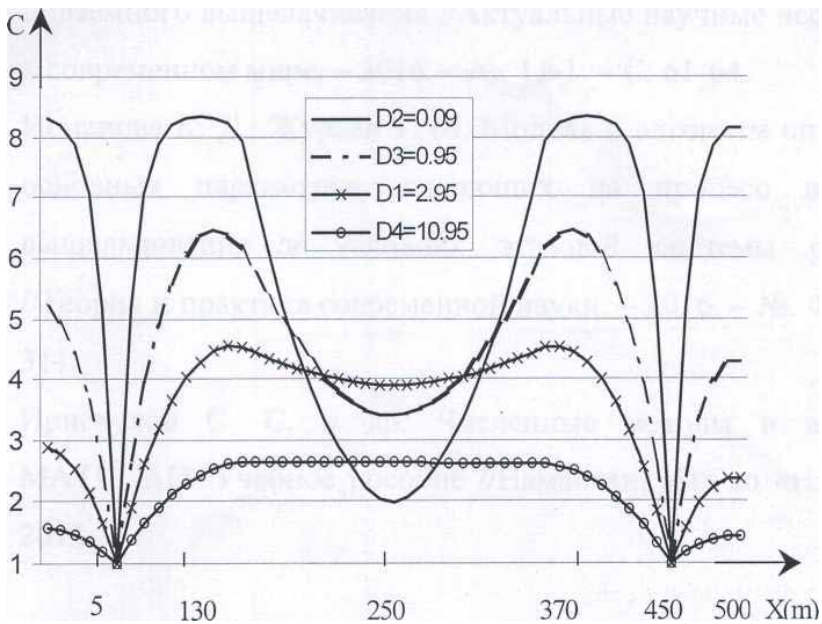


Рисунок 1. Изменение концентрации.

Главная задача состоит в обеспечении целесообразных действий с помощью управления процессом ПВ и выборе параметров, гарантирующих осуществление следующих основных целей: минимизация притока реагента через рудоносные границы пласта; обеспечение равномерного

гидродинамического выщелачивания; максимизация значений концентрации полезного компонента; оптимальное расположение скважин.

На рис. 1 показан характер зависимости изменения значений концентрации полезной компоненты от коэффициента диффузии (D) в момент времени, равный 900 суток.

Из-за сложности процесса ПВ выбор параметров происходит не одновременно, а по отдельности. Гидродинамические параметры выбираются с использованием гидродинамической модели для процесса ПВ.

В этом случае наблюдается быстрое распределение значения коэффициента диффузии $D > 1$, иначе при медленном распределении наблюдается стремление к нулю.

В качестве экспериментальных значений используются динамические величины, примененные в предыдущей разработке. После этого выбираются кинетические параметры. В этом случае выходящими параметрами или последней целью является максимизация значений концентрации откачной скважины.

Список литературы:

1. Жураев Т. М., Исманова К. Д. Модель и алгоритм трехмерной визуализации численных результатов для поддержки принятия технологических решений //Теория и практика современной науки. – №. 4.
2. Исманова К. Д., Ибрагимов Д. Х. Системный анализ для определения параметров, обеспечивающих повышение эффективности управления технологическими процессами подземного выщелачивания //Актуальные научные исследования в современном мире. – 2016. – №. 11 -1. – С. 61 -64.
3. Исманова К. Д., Жураев Т. М. Модель и алгоритм оптимизации основных параметров, влияющих на процесс подземного выщелачивания в условиях этажной системы разработки //Теория и практика современной науки. – 2016. – №. 4. – С. 309- 311.
4. Ирискулов С. С. и др. Численные методы и алгоритмы. MATHCAD. Учебное пособие //Наманган, Изд-во «Наманган. – 2013.

COMPATIBILITY OF TEXT, STYLE AND TITLE IN SPECIAL PUBLICATIONS

Shohista SHAHOBOVA

University of Journalism and Publicity in Uzbekistan Master of Science in International Relations

***Annotation:** This article dedicated to material text, header, the importance of writing text which contributes particularly the availability of today's mass media, and specialized editions, as well as attracting audiences' attention.*

Key words: specialization, style, text, title.

The media serve an analytical, critical and informative perspective of reality. Magazine articles focus on common news and information, as well as on the day-to-day processes, and the magazines rely on a number of sensational analyzes. Specialized newspapers, such as "Rural Life" (qishloq hayoti), designed for the coverage of the life of the people living in the countryside and living in rural areas, for the coverage of educational institutions, "Ma'rifat" newspapers are. The "Family and Society" (Oila va Jamiyat), which covers the life of "Mulkdor", which is published to cover important issues of the economy, "Literature and Art of Uzbekistan" (O'zbekiston adabiyoti va san'ati), which broadly covers literature, art and culture, "Journal of Rights and Obligations" (Huquq va burch), which incorporates newspapers or, if not, the law, in general, includes legislative notices.

Specialized material text is, of course, the terms of a particular industry. It is difficult for a human being to understand all the terms of the field, because understanding terms is a science, a technique, and a knowledge of a particular field of art. Even though it is familiar to the audience, it is important

to know what to do. In the text, it is possible to be convinced: "The study of the leveling relationship in the meaning of the lexeme is significant in many respects: the synonyms and antonyms in the description of the system's richness, as well as the value of the linguistic units as a methodological tool can be used as a result of the grading study. " It is difficult to understand the meaning of such terms as "lexeme", "synonym", "methodological tool", "graduonoma" in the above text, which is not familiar with the linguistic field. [1]

Information in the newspaper should be inclusive, but meaningful and intimidating. With its function of nomination, the language has a wide range of possibilities to express the content of the newspaper material in a compact and rapid manner. Expression of emotionality and expressiveness are provided only through words. There is also an opportunity for the newspaper to say the only significant word advertising. [2]

The title for the material is the heading. Headlines are also watched not only in newspapers, but also in artistic and scientific works. The title refers to the essence of the article in terms of content.

1. Topic titles

- “Bahotalab “a”” November 22, 94. “Sadoqat” December 13, 99.

2. Accumulation headings

- “Bahonachi o`quvchi” November 22, 94. “Kuchli ijtimoiy himoya” July 9, 55.

- 3. Gap headings

“Ta’limda tashabbuslar qadrlanadi”, “Ma’rifat” December 13, 99. “Ajodlar xotirasi muqaddas” September 1, 71.

“The Compulsory enforcement bureau:” There is a commitment on the right... “Huquq va burch” Issue 7 2018

Keyword headings are called single-word headings. Word headings are usually used in the broad sense of the word, which is typical for a horse. In this kind of subtitles, it is clear that the name, the task of deleting. The headings are initially a nominative function, counting the name of the material. These titles are called “free” and are conditioned by the fact that they do not have a certain Grammatical shape.

According to the content of headings:

1. Title of the title

“Elektron resurslardan foydalanish kun tartibidagi asosiy masala bo’ldi” 13-december, No. 99.

The second topic

“Oilaviy nizolar nega jinoyat bilan yakun topmoqda?”, “Nega O`zbekistonga investitsiya kam kirmoqda?” “Huquq va burch” 7th Year 2018

«How can I hear what I say?» «Ma’rifat»

October 8, 81.

3. His horror stories

“Men borman-ku!” # 45. “Ma’rifat”

When choosing a title, the author must pay attention to the harmony, relevance and efficiency of the title and text relationship. If the article is officially styled, the art or conversation style will not be selected. A student who receives an issue of the newspaper will first look at the headings contained therein. [3] The newspaper begins reading information based on its impressions of its acquaintance with the headlines. [4]

In general, the level of importance of the jury to the audience should be taken into consideration. At the same time, it is important not to forget how to bring it and attract the student. The topic of lighting is the key to the topic.

Literature:

1. Tashmuhamedova L.I., Shomaqsudova S.X. Business Education. T.: University, 2008. 35th.
2. Abdusaidov A. Newspaper headlines (Newsprint-Grammatical and Structural Features of Newspaper Headlines). – Samarkand: SamSU publishing house, 1995. – 120 p.
3. Abdusaidov A. Newspaper Title (Structural-grammatical and lexical-stylistic features of newspaper headings). – Samarkand: SamSU publishing house, 1995. – 120 p.
4. Toshaliyev I. Title stylistics. Educational guide for specialty journalism. -Tashkent: University, 1995. – 90-b.

EXHIBITION OF MUSICAL VACATION TRAINERS WITH INDEPENDENT EXHIBITION OF UZBEKISTAN

Muminov Baxtiyor Karamatovich

Teacher of Termez State University

Odilov Kamoliddin Kobil oğlu, Hayitov Azimjon Musurmonovich, Botirova

Maftuna Mohammadjon qizi

Termiz State University student

Annotation: *This article considers the history of fine art, the idea of creating inclusive education, today's of Fine Art in Uzbekistan, and introducing future fine art teachers with exhibitions.*

Key words: fine art, exhibitions, national culture, inclusive education, unusual coloring, stone and bone statues.

The words of the President of the Republic of Uzbekistan Sh.M.Mirziyoev: “We consider that improvement of the educational and training system in accordance with modern requirements is our first priority” [1], based on the unified system of continuous education the idea of creating inclusive education, the effectiveness of education, and the further deepening of the youth's independent life preparation.

The development of the history of fine art dates back to the ancient era. Wall paintings in the caves, stone and bone statues, embossed aesthetic ornamentation on stone plaques and deer kings have long been seen before the conscious imagination of human art.

As first President Islam Karimov put it, “Today, the development of our national culture cannot be imagined without examples of fine art. In recent years, Uzbek artists have been making productive new achievements, and many young talents in this field have come to terms with its development and prosperity. Such

positive developments can also be observed in the sphere of monumental art. As you know, when we say the monumental art, we understand the complex of statues and monuments that have great influence.” [2]

We feel deeply the need for art to satisfy aesthetic needs and to serve the public with aesthetic appeal. It does not only become an artist, but also a creator in perception of works of art. That is why it is important today to teach our material, spiritual wealth, the ability to perceive and analyze works of art.

One of the most important features of composition in fine arts, including art, is that it participates in all types and genres of fine art. It promotes the spiritual growth of a person.

That's why we have been in the process of education from the press, television, internet and other media, theater, cinema, literature, music, painting and sculpture to the present day, we need to further strengthen our activities in all spheres of direct influence on the spiritual needs of

the people, on the basis of modern requirements, to a new level.

It is well known that the 90s differed in the width of the different methods of the art of transition. In this sense, there is an unusual coloring of academic reality, decorativeism and national-romanticism (often in miniature interpretation), and the installation of avant-garde as an installation solution. In many respects, the expansion and deepening of creative outlook are explained by the desire of the authors to go beyond the established patterns.

Establishment of the Academy of Arts of Uzbekistan in 1997 became an important event in the republican cultural life. His work focuses on art education, perfection of exhibition and promotion of the artistic heritage and promoting modern art. Among the academicians are academicians R.Ahmedov, A.Abdullayev, N.Koimoev, M.Saidov, R.Choriev, M.Nabiev and their members – V.Burmakin, A.Ikromjonov, T.Qo`, Ziev, T.Mirjalilov, J.Umarbekov, B.Jalolov, A.Mirzaev, J.Izintaev, L.Ibragimov, B.Boboev, Y.Tursunazarov, S.Abdullaev, A.Nur and others. The composition of academicians from different generations represented symbolic ways of development of different methodical directions of the fine arts of the country in the XX century, their own way of development.

After the independence of Uzbekistan, the fate of traditional craftsmanship radically changed, and the development of national traditions radically changed.

The Decree of the President of the Republic of Uzbekistan "On measures to

support the further development of folk applied art and craftsmanship" has been introduced in the development of folk arts and applied arts. In line with this decree, practical assistance to local masters in the field of home decorations is seen as one of the most important tasks for masters of the art. The social legal status of the people's masters also changed dramatically. A number of folk masters were awarded the title of academician of the Academy of Arts. Gancha masterminds Mahmud Usmanov and Abdurakhim Umarov, ceramist's Sharif Azimov, Hundayberdi Hagberdiev (Samarkand), Sharofiddin Yusupov (Rishtan), Botir Boltaboev (Khiva), Akbar Khakimov (Tashkent), Shakhnoza Mo'minova (Tashkent), miniature artists Niyozali Holmatov and Shomakhmud Muhammadjonov, Nakkosh Saidmahmud Mahmudov are among them. Zargar Fahridin Dadamukhamedov was awarded the title of "National master of the Republic of Uzbekistan".

The works of sculpture reflected the influence of the new ideological and ideological environment, the supremacy of national and historical themes, and the creation of monuments of great artistry.

The Timurid era was created by the life of the great miniature artist K. Behzod, and the portrait of A.Ikromjonov, which is still preserved, is the basis of Kamoliddin Bekhzod (1997) and A. Abdullaev's book, A. Navoi (1997). Multiple portraits of Timurid karaes belong to O.Muminov. In these compositions, the artist interprets romantic and romantic aspects of the "Oriental Women" (Bibikhanim, 1997). Akh-

marov creates the attractive image of the poet Nodira (1992).

Historical means and costumes are also important in shaping these compositions. It is important for the interpretation of written sources, architectural and artistic objects related to this period. As a proof of our opinion, A. Alikulov's ethnography – such as “Asov ot”, “Dori”, “Mashtak” (1997), which consists of household items, interiors of the era, artificial inscription, carpet, we can bring.

The Uzbek painting implies the true and open relationship between the artist and the portrait hero and the portrait and the audience, the founder of the portrait genre, the leading portraitist, academician A. Abdullayev's portraits. The fact that A. Abdullayev's famous self-portrait, created in 1984, was presented to the world's largest collection of world-renowned artists of different times and peoples, in the Uffitsi Gallery of Art, became an important event for the Uzbek art.

O. Kozokov created nationalistic romanticism in the form of brilliant colors and complex compositions. Most of his works are based on folklore and epic poems. In this regard, the Kanizaklar Triptixi (1996) is especially important.

In the years of independence, Uzbekistan has shown itself in the creative works in all areas of fine arts, widening the range of historical, cultural and ethical values, and the principles of renewal – works of artists on new artistic interpretations.

List of publications:

1. Karimov I.A. Amir Temur – our pride, our pride. Volume 5 -Tashkent: Uzbekistan. 1997. Pages 181-190.
2. Abdurahmanov G. M. Color and composition. – Tashkent, 1995.
3. Abdirasilov S., Tolipov N. Rangtasvir. (manual for pupils of professional colleges) T., “Science”, 2005.
4. Boymetov B., Abdirasilov S. “Chizmatasvir”, T., G.Gulom publishing house, 2004.

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В ОТКРЫТЫХ ИНФОРМАЦИОННЫХ СИСТЕМАХ

Уринбоев Хошимжон Бунатович

Доцент кафедры «Социальных дисциплин»

Наманганский инженерно-строительный институт

Аннотация: В данной научной статье рассмотрены актуальные вопросы информационно-психологической безопасности в открытых информационных системах

Ключевые слова: геополитика, террор, конфликт, информация, угрозы

Abstract: In this scientific article, topical issues of information-psychological security in open information systems are considered

Keywords: geopolitics, terror, conflict, information, threats

Обеспечение информационно-психологической безопасности в открытых информационных системах – настоящее требование наших дней. И каждое государство над этим задумывается. Это связано с новым мировым геополитическим раскладом, появлением новых региональных конфликтных точек, активизацией террористических движений, усилением противостояния на почве национализма, шовинизма, религиозного экстремизма, нарастанием угрозы экологической катастрофы, распространением различного рода эпидемиологических заболеваний.

В открытых информационных системах термином «информация» обозначается общественно значимое сообщение для ориентации человека, социальных групп, общества в целом в окружающем мире, а также для ут-

верждения духовных ценностей, определяемых социальной природой данного общества.

Открытые информационные системы это – информационные агентства, газеты, журналы, издания журнального типа, другая печатная продукция, радио, телевидение, аудио- и видеопроductия, Интернет, пресс-службы, структуры по связям с общественностью государственных, общественных и других организаций и ведомств, рекламные агентства.

Средства массовой информации – это периодическая печать, аудиовизуальные средства распространения информации, информационные агентства, Интернет-журналистика. СМИ являются важной основной частью открытых информационных систем.

Информационное противостояние – это стремление оказать воздей-

ствие на аудиторию путем навязывания своих взглядов, мнения, видения по отношению к тем или иным явлениям окружающей действительности и игнорирование идей и позиций оппонентов.

Информационно-психологическая война – это взаимодействие служб информации и подрывных служб с целью расшатывания господствующих в другой стране или группе стран общественных устоев, разложения общественной морали, срыва национальных программ развития и прямого экспорта своих ценностей и своего образа жизни.

Установка это – психологическое состояние готовности индивидуума к определенной форме реагирования (восприятие, отношение), в том числе и на поступающую информацию. Психологическая установка формируется в русле принятия тех или иных решений. При этом учитывается как конкретная обстановка, так и сопутствующие ей различные факторы.

Информационная манипуляция это – использование информационных средств для психологического воздействия на массовое сознание с целью утверждения тех или иных ценностей. При этом реципиенты, как правило, не осознают, что является объектом такого воздействия, даже если оно направлено прямо против их интересов.

Понятие национальной информационной безопасности включает в себя безопасность индивидуума, общества, государства.

Под безопасностью индивидуума

понимается: невозможность нанесения ему вреда как личности, социальная деятельность которой во многом базируется на осмыслении получаемой информации, и информационных взаимодействиях с другими индивидуумами.

Информационная безопасность общества заключается в невозможности нанесения вреда его духовной, экономической, политической сфере, культурным ценностям, социальным регуляторам поведения людей, информационной инфраструктуре и передаваемым с ее помощью сообщениями.

Информационная безопасность государства заключается в невозможности нанесения вреда деятельности государства по выполнению функций управления делами общества, предметом которой выступает информация и информационная инфраструктура общества.

Угроза – это способ разрешения противоречия между объектами взаимодействия путем нанесения вреда с целью насильственного изменения свойств в сторону ухудшения одного из объектов.

Под источниками угроз интересам личности и общества в информационной сфере следует понимать ограничение в обеспечении прав и свобод человека и гражданина на доступ к открытой информации, на использование информации для осуществления не запрещенной законом деятельности, а также информации, обеспечивающей личную безопасность, духовное и интеллектуальное развитие. Кроме этого,

наиболее опасным источником угроз этим интересам личности является расширение возможности манипулирования сознанием за счет формирования индивидуального «виртуального информационного пространства», а также возможности использования технологий воздействия на его психологическую деятельность.

Одним из других источников угроз интересам общества в информационной сфере является усложнение информационных систем и сетей связи, критически важных инфраструктур обеспечения жизни общества. Эти угрозы могут проявляться в виде преднамеренных или непреднамеренных ошибок, сбоев и отказов техники и программного обеспечения, вредного воздействия на эти инфраструктуры со стороны преступных сообществ и криминальных элементов.

Еще одним источником угроз выступает концентрация средств массовой информации в руках небольшой группы собственников. Эти угрозы могут привести к манипулированию общественным мнением по отношению к тем или иным общественно значимым событиям, а также разрушению нравственных устоев общества путем навязывания ему чуждых ценностей.

Опасным источником интересам государства в информационной сфере является распространение «информационного оружия» и развертывание «гонки вооружений» в этой области. Эти угрозы могут проявляться в виде получения противоправного доступа к

сведениям, составляющим государственную тайну, к другой конфиденциальной информации, раскрытие которой может нанести ущерб интересам государства.

На самом деле, угрозы бывают разные: ущерб, нанесенный человеку и государству, внутренние и внешние, большие и маленькие, далекие и близкие, политические, военные, экономические, культурные, экологические, национальные и другие.

Информационная угроза при обеспечении государственной политики. Самые опасные информационные угрозы – это те, что угрожают государственной политике. Так как угроза личности затрагивает узкий круг людей, а угроза обществу или государству – всю страну, весь народ. Эта очень большая и серьезная проблема вот почему ее данный предмет изучает с разных точек зрения.

Угрозы совершенствованию информаций страны: обеспечение внутреннего рынка информацией; пользование, а также сбор информационных технологий и ресурсов. Один из самых лучших способов борьбы с информационной опасностью – это обеспечение государства информацией самого себя. Конечно же, такая информация должна быть полной, качественной и достоверной не то члены общества все больше станут, обращаться к зарубежным источникам и ни кто не сможет этого предотвратить. В принципе обеспечить внутреннюю территорию страны информацией не так уж и сложно, так как сегодня очень широко применяются информа-

ционные технологии, и можно быстро получить любую информацию из любой точки Земли и также быстро ее распространить внутри страны. Но только при этом нельзя быть безразличным и пускать дело на самотек. Так как человеческой психологии свойственно заполнять полученную неполную информацию различными выдумками и сплетнями.

Использованные источники:

1. Приложение №8 к Указу Президента Республики Узбекистан от 7 февраля 2017 года № УП-4947. Стратегия действий по пяти приоритетным направлениям развития Республики Узбекистан в 2017-2021 годах
2. Бекмуродов М. Қонун ва жамоатчилик фикри. «Қонун ҳимоясида», №8, 1997.
3. Копытов А.Г. Формирование мотивации и организация личностного самоопределения студентов // Прикладная психология, опыт и перспективы.- Красноярск, 2001. С. 82.
4. Головаха Е.И. Жизненная перспектива и ценностные ориентации личности // Психология личности в трудах отечественных психологов. СПб.: Питер, 2000. С. 79.

THE WAYS OF TEACHING GERMAN LANGUAGE

Masodikova Z

Teacher

Abdujabborova SH.

Student

Annotation: *This article deals with the importance of improving the German teaching and learning methods. Different methods of teaching German are analyzed.*

Key words: Information technology, method, lesson, conversation, question-answer, explanation, exhibitions, monologue, dialogue, press, media, magnetic disks, explanation.

I.A. Karimov, the First President of the Republic of Uzbekistan, wrote: "If we want to glorify Uzbekistan in the world and glorify its ancient history and bright future, first of all, we should bring up the great writers, poets, great artists", in his book "Yuksak ma'naviyat yengilmas kuch". The priority of the education system in the process of training specialists is to ensure that foreign languages are taught and the introduction of new technologies.

It is known that the expression of thought is expressed through communication, spiritual and other communication between nations. Each vocational college, institute, and university must also have a network of prospective requirements for those who have mastered the German language (based on the classifier, qualification and state education standard). Effective coexistence and interdependence of education and upbringing in the system of continuing education, effective formats and methods for the training of German-speaking professionals, and the use of new additional texts of teaching techniques, positive results will give.

Terms of Relationships in Foreign Language indicate that speaking is a requirement of many types of learning additional professional texts.

Therefore, it is imperative that the students should be well organized to teach the students not only German but also other languages. Zero "Lesson is a great work". The lesson is a play. The teacher is a tutor. Students are the viewers. The tutor can play his role in the textbook, which is dependent on the methodology used in the course. Therefore, it is necessary to pay special attention to the design of the lesson. This requires the teacher to use methodological techniques. Each of these components includes different directions. In designing the lesson, the creator needs to use a variety of methodological techniques, mainly from the teacher. The methodology enriches the worldview of the reader and teaches different methodologies. Lerne-learning method: "This is a way to organize students' learning activities." Pestra said: "The method of instruction – a teacher in the hands of a teacher, this is the way of the teacher".

The course process should be organized so that the student should answer his questions at the end of the lesson. Teachers and mentors should take the initiative to communicate effectively with the German language lesson. During the course, the student needs to learn lexical, phonetic, grammatical units. In the process of learning, the teacher must understand the purpose that he or she needs to teach the most important thing, and the course project should be structured in every possible way. In a word, the teacher's approach to each of the methodological lesson- and should be directed to achieving the goal. Practical exercises that each pupil needs to practice develops his knowledge and skills. Designing a lesson based on advanced state standards is a modern requirement. Different versions of the lesson are of interest to the reader's creative approach to the teacher.

Therefore, the following methodological approaches can be used in German language courses: For example, commenting, chatting, using modern technology, visibility, and more. We do not know anyone who has uncovered the secrets of heaven for us. It is the person who is our Grandfather Mirzo Ulugbek. He introduces many lessons in his palace, and uses it as a first-class method of explanation. The method of explanation in this regard is one of the basic methods, since the reader must explain to the students what they are about before teaching them a subject. The next approach is to use monologues and dialogues. These methods are one of the most important factors in teaching German lessons. Monologue is

one of the ways in which oral talk can last long, thoughtful, and vocabulary, helping to express the textual expressions or re-writing the text. Dialogue is a way of understanding the speaker's point of view and helps to find the answer and encourages the reader's mind to use the word and speech effectively. It is best to have a conversation in the form of questions and answers. As our Methodist scholars have pointed out, the way students interpret the content of the text in addition to the description contained in the text, as well as the comments of the characters involved in the addition to the topic of the talk, also helps the reader to increase his linguistic wealth. Using such teaching methods in the learning process, both the learning process and the teaching time will also provide a positive outcome for the excellent learning of the German language.

The use of additional text-based curriculum is one of the methodological approaches that best suits the proper teaching of the German language teaching. In vocational colleges, German language courses in the classroom facilitate the use of computer technical tools, magnetic disks, and textual content to be used for speech development. Depending on the content of the additional text, it may be necessary to record a compilation written by means of a computer-generated learning language learning program, or to create a situation using a predefined image, It is important to use the local compositions. It is also important to have a discussion of parts of the text or content in the text. In doing so, students are encouraged

to expand their vocabulary so that they can apply the knowledge they receive. It is possible to prepare additional text articles using press, periodicals, and media. Students are encouraged to learn about interesting findings and scientific discoveries. If there are any words or expressions that are difficult to understand in the text, it is important to consider the simplest scales that can be used to help students understand. As a result of these studies, students will have the opportunity to apply their knowledge in order to expand their knowledge and participate in the research. The most remarkable aspect of the language learning is the increased interest of students in the use of modern information technology, the unique possibilities of the Internet. We also need to teach our students not only how to teach but also how to apply what they have read. For this purpose, they are interested in communicating with German-speaking tourists and their interest in this subject. At a time when the languages are developing, students are able to use the new methodology to teach young people the language that can be competing with those who can speak the same language....

Students are encouraged to learn about interesting findings and scientific

discoveries. If there are any words or expressions that are difficult to understand in the text, it is important to consider the simplest scales that can be used to help students understand. As a result of these studies, students will have the opportunity to apply their knowledge in order to expand their knowledge and participate in the research. The most remarkable aspect of the language learning is the increased interest of students in the use of modern information technology, the unique possibilities of the Internet. We also need to teach our students not only how to teach but also how to apply what they have read. For this purpose, they are interested in communicating with German-speaking tourists and their interest in this subject. At a time when the languages are developing, we need to make educated young people more knowledgeable at the stage of competing with those who can speak the same language using new methodologies. Because, "knows the language, knows the hand".

List of references:

1. I.A. Karimov's "High spirituality is the invincible force".
2. General Pedagogy by O.J. Juldashev.
3. "The importance of the use of project work in the foreign languages courses" by O.Dadajanov.

THE ROLE OF BOOKS IN HUMAN LIFE

Ravshanov Suhrobbek Gayrat o'gli

The student of Oriental University

Abstract: *There is no doubt that the people of the Republic of Uzbekistan have expressed their dissatisfaction with the importance of the mutually beneficial and effective influence of the people of our people, the greatness of the people, the greatness of the people, the lifestyle of the deceased, the fate of the deceased.*

Keywords: Human tragedy, legendary gift, pursuit of self-consciousness, William Shakespeare, Human beings.

The human tragedy tends to embarrass, and it is time to celebrate the lifestyle of the day. In every corner of the pyramid, each person has the right to a friendly glamor. No wonder, man is alive and in love with this book. The book of human beings has been subjected to torture, cruelty, treason and treason.

The book of human history is the earliest legendary gift and the invention of ancient history. He manipulated the idea and help of perfection and empathy to perfection. The book is typical of the lady who has been wearing a bouquet and a knife. The book of the spiritual inheritance, the birthday of the mother-of-the-art, is not the same as the authentic book of the Bible.

In this article, the poet, our grandfather, the scientist, Abu Ali ibn Sino was diagnosed with Nuh ibn Mansur, the commander of Bukhara.

Briefly, the perfect human being, has a great deal of human history, the essence of every one of his talents, and he has the right to give it a gift.

Everyone of us has a great book. The pursuit of self-consciousness is deeply sophisticated and the intellectual poten-

tial of the elite. Of course, the book, of course, is a book. William Shakespeare booked the following books: "The book of the ladder of the ladder, the critique of the essence of the past, is a distinctive part of the business."

There is also a focus on the market, because of the economics of the market, which is the main reason for the economy, the literary, the spiritual, the moral, the literary works, the essence of the libraries. The book of humanity in general has a moral morality and a sense of humor and pride. No matter what the book is, there is no time limit for the value of the white paper.

Everyone has the right to book a book and find out the facts. So, the moral maturity of the choice. The books of the human beings are the real truths of life. The book was inspired by the spirit of spirituality, the truth of the universe, the eloquence of the dead. Yraching missed the opportunity... He did not remember all the work he had missed.

Human beings, spirituality, is an important literature. But it does not matter what the food is, but the food, the rhythm and the taste. We consume our energy,

our energy, and the strength of the world. The mood seemed so frustrating that the rhythm was overwhelmed.

The first President of Uzbekistan Islam Karimov, President of the Islamic Republic Islam Karimov, was the author of human rights in the literary and literary heritage: "The human being, the spiritual realm of explaining the universe, is an instrument that is the instrument of wrath, the cruel, the cruel art. Human rights activists, poets and critics of the elite have been trying to impose sharp criticisms on human rights.

Do not you know what kind of people you are talking about or do you talk about? The sublime book, the strangest of all the people around the globe. Warming is a place where everything is simple and simple, simple and straightforward, sincerity and spirituality. Anyone who likes to work in the works of the human being is inspired by the fact that they have been created. Even animals, animal breeding habitats, are also included. The bridegrooms are intelligent, dark, dark orange. So, we got ready for the work done, and we are happy. We are committed to ensuring that we are in the best interest of the regulatory environment.

It's a great way to get the best out of it. Aside from the authors – Abdulla Qodiri, Chulle, Said Ahmad, Gofur Ghulom, Abdulla Qahar, Chingiz Aitmatov, and Ultim Khoshimov are literally thousands of authors. Warming did not even get out of the baths, but each of us has a ten-point clearance.

Life is a matter of crunching events, and we can be very happy to be able to see

each other and try to find out. Life is not a book of life. The book is dedicated to the Book of the Day. Asarning puts a page on the subject, with a deep sense of wellness, a warm welcome. Give it to you, please, laugh!

In our view, our work has not been solved yet. We are not supposed to put it on the floor. But in the long run, the life of the world is on our side, and we are in the world of the world. Not all of the noses of the nostrils have been eradicated, but the rhythm of a human being is not a good name, but a true man. At the moment, the bookstore is helpful.

Prohibition of human trafficking is an important aspect of humanity. We have a moral, cultural and literary tradition. Do not hesitate to give up on the benefits of this great education.

This is a widespread knowledge of the whole world, and the condition is almost as cute. Life-enhancing all sectors, reducing misuse of cows in reforms. Therapeuticism, poverty reduction in private business, foreign economies, social partnerships. In fact, we do not even have a lot of luggage that we can not afford. We are learning to be a perfect human beard, and life in our life as an opportunity for us. Our job is to give us the opportunity to be flexible.

Everybody has a lot of stuff. The bridegrooms are intelligent, dark, dark orange. Every piece of work has a lot of fun. It's a great way to get a great deal of human beings. We have a moral, cultural and literary tradition. Do not hesitate to study the essentials of the teachings of the books.

In fact, our writers and our poets have a moral morality, a great deal of value.

The Republic of Uzbekistan's First President I.Karimov, "The Importance of Honor-Spirituality and Honesty" is the most widely illustrated conception of the word "... our people are a sacred record of sacred and sacred literature. This is a great opportunity for us to live in the life of our country, the realization of this aspect of life, the deeper meaning of our work, the deeper meaning of the works, the dignity, and the respect of the dignity.

There is no doubt that the people of the Republic of Uzbekistan have expressed their dissatisfaction with the importance of the mutually beneficial and effective influence of the people of our people, the

greatness of the people, the greatness of the people, the lifestyle of the deceased, the fate of the deceased.

Russian Chancellor Anton Chexov said: "Books are a matter of urgency, but not necessarily". In fact, the books of our books are literal. Unless we have been given the opportunity to lighten the lightning, we have helped to fire the pyramids.

References:

1. Karimov I.A. "Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q". T. 1998.
2. Karimov I.A. "Yuksak ma'naviyat yengilmas kuch". Ma'naviyat. 2008.
3. Sh. Shomaqsudov, Sh. Shorahmedov. "Ma'nolar maxzani". –T., 2001.

PRAISE OF MOTHERLAND IN M.SAFAROV'S WORK

Beknazarova Nigina, Zaripova Rushana

the students of Termiz State University

Abstract: *The article mentions M.Safarov's literacy skills. Her works reflect humanism and patriotism. The book "Ona tuproq qo'shig'i" consists of two stories, three essays and four stories. The essay reflects the Uzbek people's originality, hospitality, sincerity, simplicity and kindness. What he ends up is a lesson for us and motivates all of us to do good. It is difficult to imagine Surkhandarya's literary environment without Mengziyo Safarov's creative work.*

Keywords: Esse, humanism, patriotism, literature, writer, skill, talent, artistry, reader.

The only thing that exists in the universe is the product of nature. Nature is the creator from the primitive to the last. The main theme of the literature has always been the preservation of nature, its riches and secrets. Mengziyo Safarov, a writer and creator living in the Surkhan oasis in the southern part of the Republic, bordering on Afghanistan, has lived a life of heritage.

Not to study our national history, not to be aware of its secrets, cause moral degeneration. It is not surprising that M. Safarov's book, "Ona tuproq qo'shig'i", which we would like to consider. Although the book consists of two essays, three essays and four stories, the main issue is the history of the Motherland, its nature.

Author's "Turnalar uchadi", "Olis qirlar ortida" stories are well-known to readers. "In nature, everything is free, legally, natural... can it be applied to human life? No, there is a limit. "This is what Rayhon, one of the heroes of the story "Turnalar uchadi", is sure to say. If there is no "holiness" in the people, mercy, compassion, mercy will disappear. If the human being is the

ultimate creature of nature, his life must be free, lawful, and natural.

Ali's central image is also based on this creed. Higher Institute student. He was fond of marrying Rayhon, who had never thought of love, and who was accompanied by a young man who was fond of books and movies, was accompanying him. Ali's love for Rayhon comes from his letters to his friend Sherdil.

The aim of the book is not just to express love adventures, but to introduce the art of culture of our ancestors to the depths of two thousand years.

The following thoughts cited by Qisanavis: "Why are statues made of dust? Marble stones are a small boat. Is not this a sign that love for the land is closely related to love for women? The poet, the artist I am my ancestor, is able to resurrect the sacred soil shedding blood. "The story deals with the monument of the Holy woman, the unique pearl of the Kushan Empire, which lived in the third century AD. He admits that this sculpture is an affinity between generations and generations. This bond can not be broken.

With this feature, people are close to cranes.

This story emphasizes the need for a bond of brotherhood between man and nature.

M.Safarov's imagination was a large, romantic man. More importantly, he does not write about events that he did not know. The second story of the author is "Olis qirlar ortida". We are trying to subtract the theme. It's as if a great secret lies behind the hillside. Surrounded by the long hills, Surkhan deserts are lying. Istara, Bandixon, Dashtigoz Desert. According to the writer, these steppes were once "flourishing, like a flowering apple of the wild nature!"

The aim of Qissanavis is to familiarize the reader with the nature of the desert, the daily life of desert people. As you read the story, you will have a clear idea of the Surkhan Oasis on the deserts of Qorakir, Dashtigoz and Qizirik.

The hero of the story brings you to the daily life of the deserters. We meet Halim Norboev, a prominent man in the public

service, who is always afraid of all the hardships of the desert, with Ramazan, as well as with Fazil, who has found his way to life with difficulty in his life.

The author describes the great balance between Man and Life in specific aphorisms. M: "Life is a great experience for humanity." Everyone strives to the shore. But the most difficult thing for a person is how to pass. Fazil, one of the heroes of the story, is going through this great tragedy. The fate laid a heavy burden on his shoulder. As a young man grew up in grapes, the war played a fatal role in his life, when he lost his wife when he was just in his life. But despite all these difficulties, he did not leave his motherland and desert. The hardships endured hardship and endurance.

References:

1. Менгзиё Сафаров. Она табиат қўшиғи. Т., Фафур Гулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1989.
2. Karimov I.A. "Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q". T. 1998.
3. Karimov I.A. "Yuksak ma'naviyat yengilmas kuch". Ma'naviyat. 2008.

SECRET MOOD (IN THE CASE OF NODIR NORMATOV'S WORKS)

Rushana Zaripova, Khidirov Muhiddin
the students of Termiz State University

Abstract: *Nadir Normatov, who came to our literature from the 80s through the early 90's of the last century, has made a great deal in Uzbek prose with his new spirit. Nadir Normatov was able to draw attention to his readers with his original creations*

Keywords: narrative, self-sacrificing, fatherland, hero, emotions of person, story, characteristics and excitement.

Nadir Normatov, who came to our literature from the 80s through the early 90's of the last century, has made a great deal in Uzbek prose with his new spirit. Nadir Normatov was able to draw attention to his readers with his original creations. One of the clearest indications was the fact that the first novel was "Bisot" in 1982 and the novel "Barigal" published in 1991, was taken to the attention of the hero of Uzbekistan Said Ahmad. Many books were readily welcomed by the readers, as well as "Kohitang hikoyalari", "Daxrat tagidagi odam", "Jazo", "Ko'zgudagi ikkovlon", "Ro'zi Choriyevning so'ngi vasiyati".

The heroes of the writer's narratives and stories draw a small number of students with their diverse characteristics and excitement. For example, the story "Bisot" was created in the late 70s, and his main hero, Qobil, was a nickname. In the episode, Qobil's personality exposed the fate of various people around him, his character, his life. Qobilov's army is a bad, evil, stubborn man, but only one person can best protect, appreciate, and understand. It's his daughter Barno. No matter

how bad he is, he has little character.

When a person feels happier. It can be explained differently. For example, if he forgives happy people in his close circle, He tears the tree he has planted. When their children make great gains, and so on. But the most important thing for a person is to have only one person who understands it. If he understands it and feels it.

And then all the stuff looks beautiful. Qobil looks for a man who can save his life, and he knows that his daughter will find her in Barno. He recaptured the patient with the fact that he had just given him a small bite, but that he was a minor mistake, given that he had given Bisot to him for Barno's illness. However, Bisot which was termed to Barno could not rescue him from the gallows. After the death of Barno, he felt himself alone. People around him: his wife Kumush, and his son Omon can not take his daughter Barno. Therefore, Qobil's army was abandoned by them. Her daughter lives with her thoughts and wishes. Even when he returned from the Koratog channel just before he left, his first family, Oygul, left

his bar seven-year-old daughter, and thoughtfully and calmly looked at this situation, even when she was hiding behind her in the fatherland. It also describes the process as follows. Qobil could not go there looking for wives. Turkmen relatives of the stock exchange knew that Oygul was not going to survive. Qobil's army was not afraid of this terrible news. The women were comforting her not only with her words, but also with her head, and she felt a new perception of her heart.

Of course, all of Nodir Normatov's works, though not all of their activities, reveal the pure appearance of the people of Surkhan, simply and sincerely from the Surkhandarya people. It also draws words with words.

Analyzing the stories, Akhmadjon in the White Story, Malika in the Voice of the Woman, Suyunjon in the Sparrow, and in the story of the two-day story of Berique, have their own images. A woman in charge of a woman's story is a nurse named Malika. The story illustrates Malika's image as a self-sacrificing, sincere and honest man. He wants a young man who is an art student to recover quickly and to come back to life. This young man who suffered from illness, illness, and life lost hope that he would not love anyone. She said that she would love her and she wanted her to get up quickly and pity her. This young man, who has been operated on from the trunk, rebuilds life's trust, hope, and, most importantly, love. Like the queen, heroes are also seen in our lives. In the story of a female voice, Malika is deeply moved by the reader's heart, due to his kindness, sincerity and human-

ity. Suyunjon, the protagonist of the story of the whistles. Suyunjon's sister, Sharofat, but she is very good at her sister. She considers her mistress as a friend, a teacher. She is happy when she opens her whistle. Suyunjon's sister is sorry for Sharof, who justifies her even when she flees to the city. Suyunjon is very upset because he does not care about his wife's whistles and whistles he has been looking for in the city. Suyunjon, who could not take care of her sister, waited for her. Nodir Normatov through Suyunzhon in the story of the whistles, as it reflects the feelings and emotions of every person in his youth.

The brief history of two days of life is partly explained by human life. Borikul, who is the main hero of this story, feels as if he is in another world with a letter to a stranger with his wife's hand. As soon as she got to know the betrayal of her ill-fated wife, she felt as if she had been misled alone. Unable to cope with this situation, Borikul would like to express his love for his wife. He writes several times for this. However, none of these letters can reach the mailbox. Describes the condition of Adib Burakulin, who writes hatred in his heart:

Look, there are some people, "he said, shaking his head. He sat down on the chair next to the window and began to write an instant. Oysara! You are my hope and confidence. Unfortunately, you are not worthy of my love. Now I have been hated by you in my heart. You loved someone before you hit me. Now I can not love you. " However, his wife, who suffers from cerebral palsy, who has been admitted to the Termez Provincial Sana-

torium for treatment, will not be able to say this. Boriqul does not want his wife to suffer or suffer. Between the two horses, Borikul could hardly know how to drive. The story of M. Lermontov, who has epigraphs in the episode, for your conqueror's sake, is like a melody made from the heart of Borikul. The bulk of the problem is that Borikul's feelings are overturned. But in the dream, his wife's gray eyes were grateful to Burkink, and she could not tell her that I was ill.

Indeed, the lives of Nadir Normatov's heroes are not indifferent to the pupils. He is keenly interested in keeping track of events. In Nodir Normatov's stories and stories, Surrey's life and surprise sound. It is as if the whispered reader is experiencing the experiences of these people.

List of references:

1. Normatov N. "Bisot" stories and stories. T.: The "East" -2012.
2. Normatov N. "The bouquet of flowers" T: "Uzbekistan" – 2013

CURRENT STATE OF TOURISM SPHERE IN UZBEKISTAN

Allayarov Sardor Frunzeyevich,

student of Tourism and economics faculty, Urgench state university,

Kadirberganov Amirbek,

student of Tourism and economics faculty, Urgench state university.

Abstract: *The article gives the data about the development of tourism sphere in the Republic of Uzbekistan. And also, briefly analyze the current state of tourism sphere, recommendations and proposals have been made to tackle the problems occurred in the country.*

Keywords: service sector, service, Gross domestic product(GDP), region, infrastructure, programme.

Nowadays, it is not necessary to prove that service sector, as well as its spheres, are considered as an important factor to develop economy of countries. And also, most countries are paying great attention to improve service sector and its spheres so as to provide employment of population and enhance the life condition of the population.

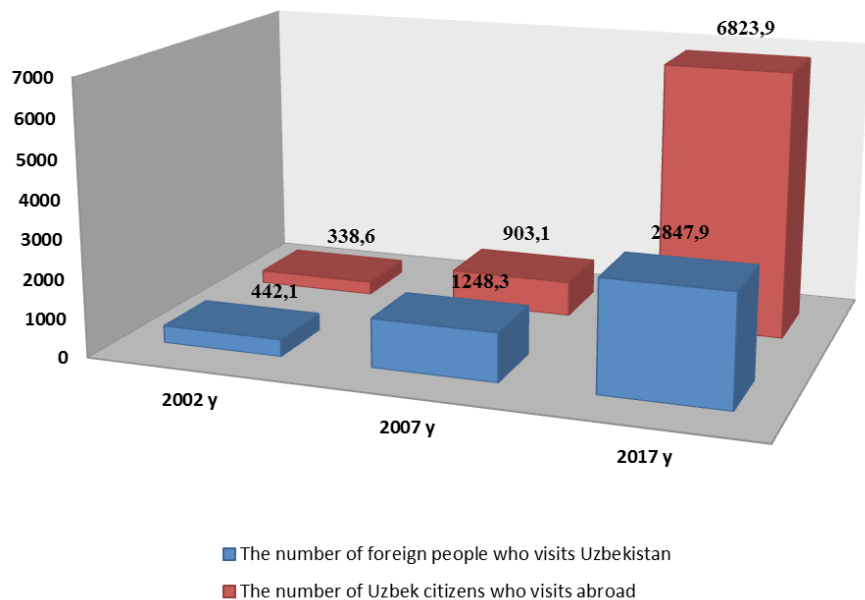
Additionally, tourism is one of the most promising spheres of service sector and growing significantly recently, to be more precise, tourism is a driver of job growth and economic prosperity, accounting for 1 in 10 jobs worldwide and delivering 1 in 5 of all new jobs created in 2017 [2].

Indeed, Uzbekistan is a country with significant potential for tourism development. The existence of many unique natural objects (lakes, mountain peaks) is also associated with rich cultural and historical heritage. The number of foreign visitors to the Republic of Uzbekistan is increasing from year to year and the state is implementing some measures to develop tourism sphere in Uzbekistan.

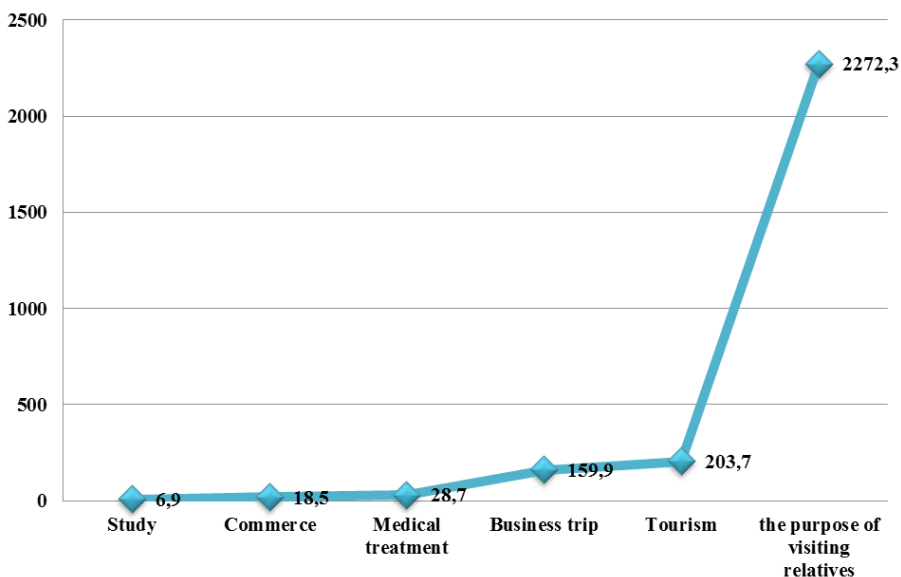
Particularly, the Resolution of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan "About Measures for Support and Development of Tourism Industry in the Republic of Uzbekistan" highlights issues on further support to the development of tourism and tourism infrastructure, active participation of national tourism products and brands in international tourism markets [1].

In the last 15 years, the number of foreign people visiting Uzbekistan has increased 15.5 times, from 442.1 thousand in 2002 to 2847.9 thousand in 2017. The number of citizens of the Republic of Uzbekistan who visited abroad in 2017 was 5,182.5 thousand which is 6.5 times more than in 2002 (picture 1).

When analyzing the travel purposes of foreign people visiting Uzbekistan in 2017, 2272.3 thousand people (84.7%) visited relatives, 203.7 thousand people (7.6%) visited for touristic purposes, 159,9 thousand people (5,9%) visited for business trip, 18.5 thousand people (0.7%) visited for commercial purposes, 6.9 thou-



Picture 1. The Number of foreign people arriving in Uzbekistan and citizens of the Republic of Uzbekistan who visit abroad in 2002-2017, (in thousands)[3]



Picture 2. The distribution of foreign people according to the purpose of the trip who visited the Republic of Uzbekistan in 2017, (in thousands) [3]

sand people (0.3%) visited for study, 28.7 thousand people (1.1%) visited for medical treatment (picture 2).

It is true that tourism sphere of the country has achieved high growth rates in a short period of time, but following problems and drawbacks are still being occurred in the sphere:

Some foreign visitors state that most hotels in some touristic regions like Khiva or Bukhara are not in high quality, service of hotels is poor, there are not enough five-star hotels for prestigious guests;

In regions, except Samarkand, "rent a car" system has not been implemented yet, so visitors find it difficult to get their destination;

Online mobile apps which can inform tourists about picturesque places and sightseeings of Uzbekistan are not adequate and do not work efficiently;

Flight tickets to Uzbekistan from most countries are so expensive that

there are not enough ticket discounts and allowances to involve visitors from abroad.

In conclusion, creating favourable conditions for visitors and tackling every one of tiny problems and drawbacks occurred in tourism sphere as fast as find appropriate ways to satisfy the preferences of foreign visitors are a key factor to raise the share of tourism sphere in GDP of the country as well as play major role in creating vacancies in the country.

REFERENCES

1. The Resolution of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan "About Measures for Support and Development of Tourism Industry in the Republic of Uzbekistan" accepted on March 15th, 2017
2. The data from the official website of the international Labor organization. Source: www.ilo.org
3. Source: www.stat.uz. Official website of the State Committee of the Republic of Uzbekistan on Statistics.

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ НАДАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ У ПЕРІОД ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Танана С.М., Сергійчук О.М.

Створення нової освітньої системи, адаптованої до динамічних змін, що відбуваються у туризмі в умовах інноваційної економічної формації, стало пріоритетним завданням й у більшості країн Європи. Як відомо, туризм є унікальним видом діяльності, яка відрізняється глобальністю, сталим розвитком та позитивними економічними результатами. Глобалізація, зростання туристичних потоків висувають нові вимоги до сфери послуг: наявність єдиних професійних кваліфікацій туристичної діяльності, знання іноземних мов, культури, економіки, правової та соціальних систем країн-партнерів.

Інтеграційний процес на відповідних етапах полягає у впровадженні європейських норм і стандартів в освіті, сфері послуг, поширенні власних культурних і науково-технічних здобутків у ЄС. У кінцевому результаті такі кроки спрацьовуватимуть на підвищення в Україні європейської культурної ідентичності та інтеграції до загальноєвропейського інтелектуально-освітнього та науково-технічного середовища. Одним з суттєвих кроків у розвитку галузі керівництво Державної туристичної адміністрації України бачить в контролі за якістю туристичних послуг, що надаються клієнту [1].

Активізація сфери послуг зумовлює необхідність розробки та впровадження системи управління якістю

(СУЯ) як обов'язкової складової стратегії розвитку як туризму в цілому, так і на рівні його окремих підприємств. Найреальнішим способом досягнення цієї мети є формування механізму державного регулювання та управління якістю сфери послуг, що має бути спрямованим на всебічне цілеспрямоване використання заходів, систем та методів управління. На сучасному етапі необхідні дослідження щодо розробки єдиної комплексної СУЯ, орієнтованої на визначені та передбачувані потреби споживачів; мінімізації витрат, яка б враховувала специфіку діяльності як готельних комплексів, так і невеликих туристичних фірм.

Значну роль у розв'язанні проблеми підготовки кадрів відіграє Всесвітня туристична організація (UNWTO), яка підтримує освіту, проведення навчальних програм із туризму. В останні роки з'явилася ідентифікація в галузі сфери послуг та в системі підготовки кадрів із значною кількістю спеціалізацій, що віддзеркалюють різноманітність сфери послуг і враховують перспективи стрімкого розвитку галузі:

Інтеграційний процес на відповідних етапах полягає у впровадженні

європейських норм і стандартів в освіті, туризмі, поширенні власних культурних і науково-технічних здобутків у ЄС. У кінцевому результаті такі кроки спрацьовуватимуть на під-

вищення в Україні європейської культурної ідентичності та інтеграції до загальноєвропейського інтелектуально-освітнього та науково-технічного середовища. Одним із суттєвих кроків у розвитку галузі керівництво Державної туристичної адміністрації України бачить у контролі за якістю туристичних послуг, що надаються клієнту [4].

Створення нової освітньої системи, адаптованої до динамічних змін, що відбуваються у туризмі в умовах інноваційної економічної формації, стало пріоритетним завданням й у більшості країн Європи. Як відомо, туризм є унікальним видом діяльності, яка відрізняється глобальністю, сталим розвитком та позитивними економічними результатами. Глобалізація, зростання туристичних потоків висувають нові вимоги до туристичної освіти: наявність єдиних професійних кваліфікацій туристичної діяльності, знання іноземних мов, культури, економіки, правової та соціальних систем країн-партнерів.

Якість, після ціни, є другим основним інструментом, який формує структуру пропозиції на ринку. Вона є ключовим чинником, що сприяє поліпшенню конкурентоспроможності туристичних продуктів унаслідок постійного підвищення її рівня. Це зумовлено необхідністю пристосування пропозиції до потреб туристів. Насиченість ринків різноманітною продукцією і послугами сприяла тому, що споживач одержав можливість вибору.

Суттєвим елементом сукупності дій, спрямованих на підвищення рівня

якості туристичних послуг, є якість обслуговування клієнта. Цей елемент набирає ваги у функціонуванні суб'єктів туристичного підприємництва за умов гострої конкурентної боротьби.

Діяльність, що пов'язана з обслуговуванням туристів, охоплює дії перед, під час і після закінчення угоди. На якість туристичної послуги, яку замовляють покупці, впливають як їхні сподівання, так і реальний досвід, отриманий унаслідок стосунків із працівниками обслуговування туристичного руху. Сподівання визначаються обіцянками і зобов'язаннями, які фірма надає своїм клієнтам за допомогою різних способів комунікації. Додатково необхідно врахувати вплив таких чинників, як вислуховування думок, рекомендацій, відгуків [2].

Обслуговуючий персонал впливає на споживачів і допомагає налагоджувати тривалі зв'язки з фірмою. Особлива роль персоналу полягає у співпраці з клієнтом під час створення спільної вартості та якості продукту. Керівний персонал, який здійснює управління туристичним підприємством, має забезпечувати високу відповідність між фактично наданими послугами та сподіваннями клієнтів.

Найбільш потужний Інтернет-сектор збуту оперує можливостями електронних систем бронювання, просування й продажу туристичних послуг. Інформаційне забезпечення таких процесних інновацій складають:

– глобальні можливості Global Distribution System (GDS), як сукуп-

ності потужних професійних систем бронювання й резервування всіх видів туристичних послуг (Amadeus, Galileo, Worldspan, Travelport, Sabre, Syrena;

– Alternative Distribution System (ADS) – альтернативні системи бронювання, які створені як цінові агрегатори та надають можливість бронювати як пакетні тури так і окремі послуги турагентам-посередникам чи напряму клієнтам (портали типу booking.com, expedia.com, tickets.ua, hotels.com, lastminute.com, ORBITZ та інші сайти онлайн-бронювання туристичних послуг для кінцевих клієнтів і агентств);

– Central Reservation System (CRS) – централізована система бронювання для вирішення завдань електронної дистрибуції. Ця високотехнологічна розробка є маркетинговою інновацією та призначена для завантаження інформації про послуги готелів (авіакомпаній, туроператорів ін.) в усі існуючі електронні канали продажу з метою підвищення ефективності прямих онлайн-продаж із сайту підприємства.

В умовах туристичного ринку підприємства повинні бути здатними пристосовуватися до мінливості його впливу. В процесі побудови СУЯ домінуючим має бути стратегічне мислення, яке спрямовує підприємство до постійного творчого пошуку, втілення новаторських ідей не тільки стосовно якості, але й усієї діяльності [3]. Таким чином, вдосконалення концептуальних підходів та реалізація комплексу заходів щодо регулювання процесу формування і впровадження СУЯ у сфері послуг повинно передбачити ви-

користання наявних можливостей підприємств і полягати в орієнтації її механізму на формування конкурентоспроможних туристичних послуг, оптимальних як з позицій гармонізації приватного капіталу і державного впливу, туристичної, інвестиційної, конкурентної політики, так і з урахуванням територіальних особливостей розвитку туристичного бізнесу і його позитивного впливу на економіку України в цілому.

Отже, якість обслуговування впливає на структуру споживчого попиту і є важливим чинником у конкурентній боротьбі на туристичному ринку в сучасних умовах господарювання. Туристи, які задоволені сферою обслуговуванням у готелях, ресторанах, екскурсійних бюро, туристичних фірмах, стають їх активними пропагандистами. На якість обслуговування впливають такі фактори, як комплексність послуг і товарів, їх направленість на конкретного споживача, своєчасність їх надання.

Список джерел

1. ДСТУ 9001-2009 «Системи управління якістю. Вимоги». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrcsm.kiev.ua/index.php/uk/2009-02-12-13-16-36/63-2009-02-12-08-27-01/122-2009-02-19-13-37-47.
2. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 рр. в умовах глобалізаційних викликів від 17.02.2009 р. № 965-VI [Ел. ресурс]. – Режим доступу: [http // kno.rada.gov.ua/komosviti/control/ uk/ publish/article?art_id](http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/publish/article?art_id).
3. Концепція Державної цільової програми розвитку туризму і курортів на період до 2022 р.: Кабінет Міністрів України від 01.08.2013 р. – 2013. – №638-р.

4. Офіційний сайт Державної служби туризму і курортів України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.tourism.gov.ua
5. Михайліченко Г. Інноваційний розвиток туризму: монографія / Г. Михайліченко. – К.: КНТЕУ, 2012. – 608 с.
6. Юрченко О. Інновації в готельному бізнесі на сучасному етапі / О. Юрченко // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2014. – Випуск 34. – С. 292-301.
7. ISO 9001:2008 Quality management systems – Requirements. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.iso.org/iso/catalogue_detail?csnumber=464864. ISO 9004:2009 Management for the sustained success of an organization. A quality management approach. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.iso.org/iso/ru/catalogue_detail?csnumber=41014.

THE LIFE AND WORKS OF IKHARA SAIKAKU

Egamova Kamola,

the master of Tashkent State Institute of Oriental Studies

***Annotation:** This article is dedicated to the work of Japanese medieval literature and Ikhara Saikaku, the great figure of this era.*

Key word: ukiyo-zoshi, kana-zoshi, novella, Buddhism, samurai, Confucianism.

Ikhara Saikaku had his great position in Japan's classic literature. His works have been translated into many languages of the world. In Japan, great deal of books and articles had written which dedicated to his extensive creative work.

The prose works created by Saikaku have been included in the history of Japanese literature as "ukiyo-zoshi" (浮世草子)¹. This term that appeared in the early XVIII century did not only refer to the novel art style of the author, but also draws a line between the works of the previous kana-zoshi ((仮名草子)².

Kana-zashi's works are written in the Japanese alphabet, in contrast to the scientific articles or works written in Chinese, and the main place in it is the genre of medieval literature. However, they have undergone specific changes during the seventeenth century. Among the traditional art styles that existed in Nasri's clarity, the new approach to the image object began to appear. Now, the attention of creators has been drawn not only to the heroes' heroic battles, but also to the "informal" aspects of their lives.

Saikaku lived mainly as a foreigner.

He did not come home for half a year. The trip was a tradition for that time – thousands of travelers were faded in the footsteps leading to their synagogues and shopping centers³. These journeys served as a rich source for Saikaku.

In 1682, Saikaku's first novel, *The Life of an Amorous Man*, saw the world and became a symbol of the beginning of a new era in Japanese literature. The name of the main hero – Yonoske, also figuratively, means "Our era." This name alone draws the reader's attention to the fact that not all the medieval writers of the century have a different era.

The unexpected end of the work was to undermine traditional romantic stories and novels. The purpose of these traditional works is to show that the world is going to be the end of its sinful life and to focus its attention on the world.

His counterclaim, however, set absolutely different goals. Yonoske's life is described not in the conventional-historical background set in the medieval novels, but in an environment in which the author's exterior is well-known in modern Japan. The writer tries to convey all the details of his daily life to his reader. The novel of the cake novel seeks to

1 "Ukiyo-zashi" – is the Japanese genre of genre and contains works about transient life.

2 "Kana-zashi" – the genre of Japanese literature of the XVII century, meaning "works written in syllabic alphabet"

3 Japanese story. "Northwest Press." St. Petersburg. 2003. 9 s.

show “how it really is,” not just about its subject, but the human and the world around it.

When he was seven years old, Yonoske woke up romantic passions and began his uproar. When Yonoske’s coworker reached his father’s ear, he drove him out of the house. Describing the hero’s life on the street, the writer can imagine life in Japan, the peculiarities of daily life, traditions in different parts of the country, and representatives of different social groups. After the death of his father, the great heritage of the Yonoske was over, and the new romantic adventures began. The clairvoyant says: She has seen 3742 women and 725 youths love until the age of fifty. It is known to us from his diary. “

The “Invaluable Man in Love Passions” was the beginning of a series of books covering the fate of the people who enjoyed the tastes of “the world.” The five women who love, the stories of The Life of an Amorous Woman, The Collections of The Great Mirror of Male Love, and many other works among them.

There are also beautiful images of cats in his works. This is reflected in the banners of Buddhism, in the collections of samurai doves, “Tales of Samurai Honor” and “Transmission of the Martial Arts”. These works continue to medieval epic literary traditions. In these novels, the

concept of human dignity is explained through the code of samurai ethics. The Samurai Code is based on the ability to commit suicide, revenge, sacrifice, and sacrifice. His works about the samurai are very serious and didactic in contrast with his earlier works.

Saikaku frequently addresses his poetry in his work. Her collection of novels “The 20th unfortunate child of our country” was written as a parody of the didactic book Twenty Cases of Unfilial Children, created in XIII century in China.

As we have already seen, Ikharu Saikaku is a great artist, and his works are extensive. Konrad Saikaku emphasizes that he is one of the geniuses of his era, and that in Sayakuka and Bakin’s novel, Chikamatsu drama, Basho is uniqueness in poetry and that they are considered to be the greatest figures of the Edo period literature. In the medieval Japanese city literature, the cave works are of immense value.

References:

1. Conrad N. Japanese literature in samples and essays. M., “Science”, 1991. 552
2. Konrad N. Sketches of Japanese literature. M., 1973. 462
3. Japanese novel. “Northwest Press.” St. Petersburg. 2003. 587 p.
4. Ihara Saikaku. Stories from all provinces. “Northwest Press.” St. Petersburg. 2002. 526 p.

РОЗВИТОК ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ

Бордун Любава, Матюшенко Раїса

Ключові слова: комфортність проживання, особливості функціонування готельних підприємств, потреби туриста, іноземні корпорації, світові тенденції індустрії гостинності, аналіз сервісу, вдосконалення управління.

Анотація: *в статті розглянуто потенціал розвитку конкурентоздатності економіки на основі використання культурно-природних можливостей. На основі аналізу світових тенденцій в індустрії гостинності зроблені висновки, що при високих темпах розвитку цієї сфери, вона приносить високі доходи.*

Будучи унікальною країною з унікальним природно-кліматичним потенціалом, Україна в перспективі має всі ресурси для підвищення конкурентоздатності економіки на основі використання її культурно-природних можливостей. Але щоб задовольнити всі потреби туриста, відпочиваючого, бізнесмена, потрібно забезпечити комфортність його проживання, високу якість обслуговування, тобто створити атмосферу гостинності. Це можливо лише на основі статистичного аналізу розвитку підприємств готельного господарства, оцінювання особливостей функціонування готельних підприємств та тенденцій їх розвитку.

Світові тенденції в індустрії гостинності та їх аналіз, дозволяють зробити висновок, що ця сфера діяльності має високі темпи розвитку і приносить суттєві доходи тим країнам, де їй приділяється достатньо велика увага. Сучасна вітчизняна індустрія гостинності знаходиться в процесі становлення,

долаючи перешкоди, які виникають на її шляху. Вітчизняним підприємствам індустрії гостинності належить найбільша частка ринку тільки за рахунок більшого числа цих підприємств, а не за рахунок їх конкурентоспроможності в порівнянні іноземними компаніями. Іноземні корпорації, приходячи на наш ринок, з легкістю його освоюють і завойовують, відбираючи у вітчизняних компаній їх частку бізнесу. Якщо звернути увагу на причини того, що відбувається, то можна помітити, що на відміну від українських підприємств зарубіжні фірми звикли працювати в конкурентному середовищі, надавати високоякісне обслуговування, стежити за світовими тенденціями і охоче впроваджувати останні досягнення, не тільки по частині надання послуг як таких, а й по відношенню до управлінській структурі, тим самим підвищуючи ефективність роботи і привабливість своїх компаній для споживачів. Актуальність даного дослідження в галузі аналізу сервісу в го-

тельному бізнесі обумовлюється необхідністю в нинішніх умовах переходу до ринкових відносин пошуку кращих управлінських рішень, удосконалення управління у сфері гостинності. Розвиток ринкових відносин викликає появу нових завдань, що викликає необхідність удосконалення управління. Важливо розуміння керівників готелів необхідності постійно покращувати управління якістю обслуговування, приділяти увагу його розширенню, реконструкції приміщень, впровадження новітніх технологій. Кінцева мета будь-якої фірми – перемога в конкурентній боротьбі. Перемога не разова, не випадкова, а як закономірний підсумок постійних і грамотних зусиль фірми. Досягається вона чи ні – залежить від конкурентоспроможності товарів і послуг фірми, тобто від того, наскільки вони кращі в порівнянні з аналогами – продукцією і послугами інших фірм. Під конкурентоспроможністю розуміється комплекс споживчих і вартісних (цінових) характеристик послуги, які визначають її успіх на ринку, тобто перевагу саме цього товару над іншими в умовах широкої пропозиції конкуруючих послуг / товарів-аналогів. Існують такі фактори стратегічного успіху: а) кількість товару або послуги; б) рівень цін на аналогічні товари і послуги; в) рівень та якість сервісу; г) більш повне та глибоке пізнання потреб покупців. Склад і структура стратегічних чинників конкурентоспроможності фірми зумовлюються належністю до певного ринкового сегменту. Результатом цього етапу є об-

ґрунтовані переліки факторів, що забезпечують відповідність параметрів потенціалу підприємства (сильних сторін) виявленим можливостям навколишнього підприємства середовища (ринкових шансів). Дослідження показують, що головною причиною того, удостоює чи клієнт своїм відвідуванням підприємство обслуговування ще раз чи ні, є добре чи погане обслуговування, йому надане. У перший раз гостя можна заманити гарною рекламою, багатим інтер'єром або різноманітним меню, але вдруге він приходить завдяки професійній роботі персоналу та високій якості сервісу, отриманого раніше. В цьому сенсі якість сервісу має важливе значення. Якщо розглядати підприємства обслуговування з точки зору динаміки їх розвитку, якість буде надавати найбільший вплив на їх життєздатність. Успішна реалізація якісного продукту споживачеві є головним джерелом існування підприємства. Якість сервісу – це якість уваги, відповідність наданих послуг очікуваним або встановленим стандартам. Таким чином, стандарти, їх реальна форма і зміст є критерієм якості обслуговування. Критерій оцінки якості сервісу для споживача – це ступінь його задоволеності, тобто відповідність отриманого та очікуваного. Критерій ступеня задоволеності клієнта – бажання повернутися ще раз і порадити це зробити своїм друзям і знайомим. Найважливішим фактором у сучасних готельних підприємствах є управління якістю обслуговування, що передбачає розробку і впроваджен-

ня стандартів якості, навчання персоналу, контроль, коригування, вдосконалення обслуговування на всіх ділянках діяльності готелю. Іншими словами, оцінка рівня якості буде складатися з таких операцій: вибору системи показників якості; вимірювання, тобто Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку зіставлення з відомими величинами деякої шкали і отримання чисельних значень; оцінки отриманих результатів. Немаловажним фактором є і реалізація сервісу в індустрії гостинності. Так, обслуговування відвідувачів починається в загальній частині готелю. Складність організації обслуговування клієнтів полягає у великій номенклатурі різноманітних робіт, що викликає труднощі в узгодженні часу їх виконання. Послуги, що надаються персоналіфіковані, але їх відмінними рисами є також масовість, повторюваність. Різні потоки гостей; прибувають, виїжджають, котрі живуть. Крім того, персонал готелю несе зобов'язання щодо колишніх гостей і відвідувачів. Персонал готелю, зайнятий зустріччю, прийомом гостей, розподілом потоків відвідувачів, відчуває значні нервові і психологічні навантаження. В обслуговуванні гостей бере участь як персонал готелю, так і інші підприємства (організації, установи), що ускладнює забезпечення ефективних технологій у цій групі приміщень. Готель надає широкий спектр додаткових платних послуг. У їх числі: отримання необхідної інформації; оформлення паспортів і туристських документів; запис на екс-

курсії; обмін валюти; придбання квитків в театри, музеї, концертні зали, стадіони; замовлення проїзних документів на засоби пересування, оренда автомобіля, тощо. У ряді готелів для приїжджих з діловими цілями існує бізнес-центр. Центр забезпечує необхідні умови гостям для роботи і професійного спілкування. У бізнес-центрі виконуються роботи з перекладу, передруку документів, комп'ютерному обслуговуванню. Центр оснащується засобами телексного та факсимільного зв'язку, проекційною апаратурою. Сприйняття споживачем готельного сервісу – це формування у свідомості гостя чуттєвого образу відмінностей між очікуваним і фактично отриманим обслуговуванням з подальшим переростанням цього образу (через сприйняття і оцінку істотних властивостей отриманого обслуговування) в емоційний настрій по відношенню до готелю, що характеризується силою (рівнем) і напрямком. Сильний позитивний настрій – високий ступінь задоволеності, висока якість. Сильний негативний настрій – високий ступінь незадоволеності, низька якість. Кількісна характеристика цього настрою є оцінкою якості. Оцінка споживачем якості готельного обслуговування ґрунтується на його сприйнятті і полягає у формуванні у свідомості споживача позитивного або негативного емоційного настрою по відношенню до готельного підприємства, настрою, що характеризує ступінь (загальний рівень) відповідності отриманого обслуговування очікуванням споживача.

Кількісна характеристика цього емоційного настрою – його сила, виражена позитивним чи негативним числом відповідно до певної шкали – це і є оцінка гостя якості отриманого ним обслуговування. Дане поняття оцінки якості обслуговування поширюється як на все отримане гостем обслуговування протягом його перебування в готелі – на весь процес, так і на окре-

мий структурний елемент процесу обслуговування.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Кузнецова Н.М. Основи економіки готельного та ресторанного господарства/Н.М. Кузнецова – К.: ФПУІТ, 2014. – 173 с.
2. Кабушкин Н.И., Бондаренко Г.А. Менеджмент гостиниц и ресторанов: / Н.И. Кабушкин, Т.А. Бондаренко. – Мн.: ООО «Новое знание», 2015. – 216 с.

